

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav Etnologie

Kulturologie

Dizertační práce

Kulturní změna v lokálních kulturách

Papuy-Nové Guineje

Culture Change in a Local Cultures of Papua New Guinea

Školitel: doc. Martin Soukup, Ph.D.

2015

Julie Grúzová

Na tomto místě bych ráda srdečně poděkovala mému školiteli doc. Martinu Soukupovi, Ph.D. za laskavou pomoc během mého doktorského studia, za velikou podporu ve chvílích pochyb a především za to, že ve mně před lety svým zaujetím vzbudil hluboký zájem o obor antropologie a studium novoguinejských kultur.

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Podpis.....

Abstrakt

Předmětem předkládané dizertační práce je studium lokální komunity etnické skupiny Nungon žijící ve státě Papua-Nová Guinea. Zaměřuje se zejména na sociokulturní změny, které se objevily v souvislosti s ochranou přírodního prostředí v této oblasti, a jejich dopad na kulturní identitu místních obyvatel. Zvláštní pozornost je věnována studiu vizualizace a reprezentace kultury, přírody, ochrany biodiverzity, sociálních a kulturních změn a budoucnosti komunity. Cílem dizertační práce je tyto sociokulturní změny analyzovat a interpretovat. Dílčím cílem je rovněž prezentovat etnografická data a reálie o lokální komunitě Nungon. K dosažení vytyčených cílů bylo využito řady metod, práce se opírá zejména o terénní výzkum ve zkoumané lokální komunitě. Specifickou technikou využitou ke studiu kulturní identity jsou nativní kresby, jež byly užity k analýze kulturních reprezentací a vizualizací kultury. Analýza nativních kreseb umožnila rozkrýt nativní porozumění fenoménu ochrany biodiverzity a souvisejícím kulturním změnám. Práce prezentuje unikátní vizuální materiál, prostřednictvím kterého jsou zkoumány sociokulturní změny, jež v oblasti aktuálně probíhají. Dílčím přínosem této práce je popis kultury lokální komunity Nungon, jíž byla až donedávna v antropologii věnována jen okrajová pozornost. Získaná etnografická data a reálie mají aplikační charakter.

Klíčová slova

kultura, lokální komunita, Nungon, ochrana přírody, Papua-Nová Guinea, příroda, sociokulturní změny, vizuální reprezentace

Abstract

The subject of this dissertation is the study of the local Nungon community living in Papua New Guinea. It focuses mainly on those sociocultural changes, which occurred as a result of the environmental protection in this area, and on their impacts on the cultural identity of the local inhabitants. Special attention is devoted to the study of visualization and representation of culture, nature, biodiversity protection, social and cultural changes and the future of the community. A partial objective is also to present ethnographic data and facts about the local Nungon community. A range of methods has been employed in the effort to fulfil the set objectives; the work is based on field research in the observed local community and on the techniques associated with it. The specific technique used to study cultural identity is a native drawing which was used to analyze cultural representations and visualizations of culture. Analyses of native drawings enable uncover a native understanding of the phenomenon of biodiversity conservation and related cultural changes. The thesis represents a unique visual material, which served as the basis for the analysis and interpretation of the sociocultural changes that are taking place in the area currently. The assets of this work consist in the introduction of a local community which has not yet been duly researched from an anthropological perspective and the attainment of ethnographic data which are of applicable nature.

Key words

culture, local community, Nungon, nature conservation, Papua New Guinea, nature, sociocultural changes, visual representation

Obsah

Úvod	8
Struktura práce	11
1. Papua-Nová Guinea – geografie, historie, antropologie	13
1.1. Geografie a kulturní rozmanitost	13
1.2. Historie a kolonialismus	16
1.3. Počátky terénních výzkumů	19
1.4. Antropologické výzkumy na Nové Guineji	22
1.4.1. Bronislav Kasper Malinowski a zúčastněné pozorování	22
1.4.2. Margaret Meadová a vizuální antropologie	25
1.4.3. Hortense Powdermakerová a reflexivita	28
1.4.4. Roy Rappaport a ekologická antropologie	29
1.4.5. Paul Sillitoe a sociokulturní změny	31
1.4.6. Paige Westová a případová studie Crater Mountain	32
1.4.7. Další tematické spřízněné výzkumy	35
2. Teoretická východiska práce	39
2.1. Ekologické přístupy v antropologii	39
2.1.1. Julian Steward a ekologická antropologie	40
2.1.2. Leslie White a kulturní subsystémy	42
2.1.3. Marvin Harris a kulturní materialismus	43
2.2. Současný stav poznání a sociokulturní změny	45
2.2.1. Sociokulturní změny v oblasti náboženství	48
2.2.2. Sociokulturní změny v oblasti genderu	49
2.2.3. Sociokulturní změny v oblasti technologií	52
3. Metodologická východiska práce	54

3.1.	Studium literatury	56
3.2.	Zúčastněné pozorování	56
3.3.	Folktaxonomie	57
3.4.	Nativní kresba	58
3.5.	Reflexivita aneb antropolog v centru pozornosti.....	60
3.6.	Výzkum kultury v Yawanu.....	64
4.	Etnická skupina Nungon.....	67
4.1.	Yawan, provincie Morobe	68
4.1.1.	První kontakt	69
4.1.2.	Vesnice	71
4.1.3.	Jazyk.....	73
4.1.4.	Subsistenční strategie	73
4.1.5.	Genderová otázka	77
4.2.	Výzkumné téma: Kultura.....	80
4.3.	Výzkumné téma: Rodina a příbuzenství.....	87
4.4.	Výzkumné téma: Moje vesnice	95
4.5.	Příroda a ochrana přírody	102
4.5.1.	YUS Conservation area	104
4.6.	Výzkumná témata: Příroda a Ochrana přírody a konzervace	108
4.7.	Výzkumné téma: Yawan za 50 let.....	117
	Závěr.....	124
	Literatura	128
	Seznam tabulek, schémat a obrázků.....	139
	Přílohy	140

Úvod

Téma předkládané dizertační práce vychází z mého dlouhodobého zájmu o problematiku vztahu člověka a jeho prostředí a volně navazuje na předchozí témata, která jsem zpracovávala pro diplomovou a rigorózní práci. V diplomové a později i v rigorózní práci jsem se věnovala vztahu *člověk – kultura – příroda* na hranicích Česka a Rakouska, v tzv. sudetské krajině. V průběhu doktorského studia jsem od tématu neupustila, pouze jsem se přesunula do prostoru hor Papuy-Nové Guineje. Důvodem k tomuto zásadnímu přesunu v prostoru se stala situace, neřku-li příležitost, která umožnila a stále umožňuje v tamních lokálních komunitách studovat právě probíhající sociokulturní změny a dopad těchto změn na kulturní identitu příslušníků místních lokálních komunit.

Příležitost, která mě oslovila natolik, že jsem si toto téma zvolila pro své doktorské studium, se objevila ve chvíli, kdy byla v pohoří Saruwaged v provincii Morobe ve státě Papua-Nová Guinea vyhlášena první přírodní chráněná oblast s názvem YUS Conservation Area. Jednou z nejvíce pozoruhodných věcí na prvním ochranném projektu v této oblasti se stala skutečnost, že oblast byla za chráněnou prohlášena z velké části díky iniciativě právě místních obyvatel. Jejich rozhodnutí má rovněž přímou souvislost s vlastnictvím půdy, které je na Papui-Nové Guineji stále udržováno jako soukromé. Pozemky, které většinou nejsou zaknihované a předávají se dědičně, jsou tak v rukách místních lidí. Vlastníky půdy dnešní YUS Conservation Area jsou tedy konkrétní lidé z komunit, které tuto oblast obývají. V rozlehlé oblasti se nachází celkem 35 vesnic (v textu práce jsou nejčastěji zmiňované či odkazované vesnice Yawan, Toweth, Kotet, Mitmit, Boksawin, Sapmanga a Mup). Jak může vzniknout chráněná oblast v zemi se soukromým vlastnictvím půdy? Jaký byl motiv založení chráněné oblasti? Jaká byla očekávání spojená s rozvojem techniky, školství, zdravotní péče?

Je tedy z velké části rozhodnutím místních obyvatel, zda na svá území vpustí např. těžbařské společnosti s příslibem velkého zisku a rozvoje komunity v oblastech vzdělávání, zdravotní péče, či technologií, nebo zda se vytouženého rozvoje budou snažit dosáhnout odlišným způsobem, který by byl šetrný nejen k jejich přirozenému prostředí, ale také k jejich tradiční kultuře.

Předmětem předkládané dizertační práce je studium aktuálně probíhajících sociokulturních změn lokální komunity Nungon žijící v pohoří Saruwaged. Proč zrovna lokální komunita Nungon? Zaměřuji se na tuto komunitu, neboť obývá část území dnešní chráněné oblasti YUS Conservation Area. Krok, který k umožnění založení chráněné oblasti uskutečnili, s sebou přináší řadu nových postupů a inovací, řadu výhod i nevýhod, zkrátka mnoho zásadních změn, na které bylo (a stále je) třeba reagovat a které si vynutily a nadále vynucují vytváření nových adaptačních strategií. Lokální komunita Nungon navíc nabízela další příležitost, která spočívala ve skutečnosti, že této komunitě nebyl věnován takřka žádný antropologický výzkum. Prvním, kdo výzkum podobného ražení uskutečnil, byl v roce 2009 Martin Soukup. Jeho další návštěvy Nungonů jsem se v roce 2011 účastnila již i já. Každý zvlášť i oba společně jsme u Nungonů nacházeli nejrozdílnější témata k výzkumu. Základem ovšem bylo i získat základní data o lokální komunitě, která bylo možné poskytnout dalším badatelům, kteří do oblasti míří. Jedná se zejména o biology, kteří těží z biologické rozmanitosti oblasti. Třetím zásadním bodem, který mě přesvědčivě nasměroval k Nungonům, byl tedy aplikační charakter výstupů výzkumu.

Dizertační práce je primárně založena na empirickém výzkumu, jehož zázemí bylo situováno mezi příslušníky lokální komunity Nungon do vesnice Yawan. Těžiště práce tvoří prezentace výsledků empirického výzkumu a dále se opírám o analýzu relevantních pramenů a odborné literatury. Mnohé z pramenů jsou dostupné pouze ve specializovaných knihovnách v regionálních městech Papuy-Nové Guineje, část práce v terénu proto probíhala i na těchto místech.

Cílem práce je analyzovat a interpretovat sociokulturní změny probíhající ve vybrané lokální komunitě Nungon a adaptační strategie obyvatel, jež zvolili v souvislosti s ochranou přírodního prostředí. Jedná se o detailní poznání problematiky lokální kultury v kontextu ekologické antropologie (kulturní ekologie) a v sociálně-kulturním kontextu (náboženský konflikt, kontakt se západní civilizací, genderová tematika). Dílčím cílem je rovněž představit základní etnografická data o etnické skupině Nungon, která jsou přímo aplikovatelná a budou se moci stát opěrným bodem pro nově příchozí do oblasti – pro badatele, výzkumníky, či eko-turisty.

Dílčím cílem je také pěstovat a kultivovat některé techniky terénního výzkumu (např. techniky vizuální antropologie) v českém prostředí. Papua-Nová Guinea je antropologicky velmi významný a ojedinělý terén, zejména pro kulturní diverzitu a vzájemnou izolovanost místních komunit. Přítomnost evropských potažmo českých antropologů a kulturologů přispívá k dalšímu poznání vymezené lokality.

Struktura práce

Téma předkládané dizertační práce a motivace k jeho volbě jsou představeny v jejím úvodu, ve kterém jsou rovněž vytyčeny hlavní cíle, ke kterým práce směřuje, i její cíle dílčí, které se v průběhu práce s daným tématem vyjevovaly jako zajímavé. Dizertační práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. Celou práci doplňují přílohy, jež sestávají z prezentace získaného vizuálního materiálu (nativních kreseb), o který se předkládaná práce opírá a dále z publikovaných prací, z nichž dizertační práce vychází.

První kapitola kontextualizuje téma práce po stránce historické, geografické i oborové. Historie i geografie ostrova Nová Guinea a státu Papua-Nová Guinea vskutku slouží zejména ke kontextualizaci a neklade si za cíl podrobně se těmto tématům věnovat. Více prostoru je věnováno antropologickým výzkumům, konkrétně se věnuji těm autorům, kteří jsou jednak klasiky oboru, jejichž dílo je základním kamenem pro antropologické studium kultury, ale kteří se rovněž svými poznatky, myšlenkami a přístupy stali v určitém ohledu inspirací pro můj vlastní empirický výzkum. Cílem zde bylo vždy upřednostnit tu danou problematiku, která má přímý vztah k předkládané práci. Inspirací pro můj empirický výzkum se tak stal Bronislaw Malinowski a zúčastněné pozorování jako technika výzkumu, Margaret Meadová, která přispěla k etablování vizuální antropologie, či Hortense Powdermakerová, která se, ač v odlišném sociokulturním prostředí, věnovala problematice reflexivity ve výzkumu. V terénních výzkumech na Nové Guineji mi byl inspirací Roy Rappaport, který ve svém výzkumu uplatňoval ekologický přístup, či Paul Sillitoe, jenž své výzkumy věnoval studiu sociokulturních změn. Zásadním zdrojem inspirace se stal také výzkum Paige Westové, která se věnovala dopadu ochránářského projektu v novoguinejské Vysočině na tamní lokální komunitu.

Druhá kapitola ukotvuje práci po teoretické stránce. Zmiňuje jednak některé přístupy v antropologii, ale více se zaměřuje na tematiku sociokulturních změn v řadě oblastí. Se snahou práci kontextualizovat po teoretické stránce se v této kapitole věnuji ekologickým přístupům v antropologii a výzkumům, které z těchto přístupů vycházejí. Uvádím zde průkopníka v oblasti kulturní ekologie Juliana Stewarda a jeho výzkum Šošonů, pojetí kulturního systému Leslieho Whitea i kulturní materialismus Marvinu Harrise, prostřednictvím kterého

vysvětloval např. i potravinová tabu. Problematika sociokulturních změn, které se dizertační práce věnuje, se zde opírá o oblasti (náboženství, gender a technologie), ve kterých tyto změny probíhají napříč celou Melanésií a které dále ovlivňují probíhající změny v dalších oblastech. V této části práce také seznamuji se současným stavem poznání zkoumané problematiky.

Kapitola třetí práci ukotvuje po stránce metodologické, z obecné roviny metod a technik výzkumu se výčet zužuje k těm, které byly přímo uplatňované při zpracovávání tématu dizertační práce. V kapitole týkající se metodologických východisek práce blíže seznamuji s přípravou i realizací vlastního empirického výzkumu, s rešeršní prací dostupné literatury a zdrojů, a také s nutnou jazykovou přípravou. Popisuji aplikovanou metodu výzkumu zúčastněné pozorování a další techniky, mezi které patří nativní klasifikace či genealogie, které jsou pak s konkrétními výsledky prezentovány v samotné empirické části. Vlastní empirický výzkum se opírá o techniky spojené s vizuální antropologií, konkrétně o užití nativních kreseb. V této kapitole seznamuji s touto technikou užitou při výzkumech napříč kontinenty.

Na kapitolu týkající se metodologie navazuje samotná empirická část, o kterou se celá práce opírá. Jedná se o představení lokální komunity Nungon v čase i prostoru, o představení samotného výzkumu a dílčích tematicky ohraničených cílů. V první řadě seznamuji s reáliemi i vstupními etnografickými daty o Nungonech a věnuji se historii kontaktu této etnické skupiny s okolním světem, tedy faktorům, které měly na současnou podobu jejich kultury zásadní vliv. Postupně jsou v kontextu tradiční i současné kultury etnické skupiny Nungon představena jednotlivá výzkumná témata - kultura, rodina a příbuzenství, vesnice, příroda a ochrana přírody a představa budoucnosti oblasti. Prostřednictvím analýzy nativních kreseb, které jsou taktéž uvedeny v příloze, jsou postupně rozkrývány probíhající sociokulturní změny a jejich souvislost s ochranou biodiverzity.

1. Papua-Nová Guinea – geografie, historie, antropologie

1.1. Geografie a kulturní rozmanitost

Nová Guinea je součástí široké oblasti Oceánie, do které patří Melanésie (černé ostrovy), Mikronésie (malé ostrovy) a Polynésie (mnoho ostrovů). Do Melanésie se řadí kromě Nové Guiney mnoho dalších ostrovů a souostroví. Současné dělení na tyto tři areály bylo zavedeno ruský přírodovědcem Nikolou Nikolajevičem Miklucho-Maklajem (1846–1848), který pobýval na Nové Guineji v druhé polovině 19. století. Ačkoli je toto dělení dodnes používáno, je podrobováno kritice za přílišný etnocentrismus a orientalistický pohled (Said, 2008). Obecně lze o oblasti Melanésie říci, že je poměrně kulturně rozmanitá, avšak lze najít i dostatečný počet shodných prvků, kvůli kterým je antropologicky považována za homogenní oblast (Carrier, 1992). Podobnou rozmanitost zaznamenáváme i u klimatu, reliéfu krajiny a přítomné fauny a flóry (Soukup, 2010).

Předkládaná práce je věnována oblasti, ve které se v současné době nachází nezávislý stát Papua-Nová Guinea. Rozdělení ostrova Nová Guinea je čistě politické, neboť na celém ostrově lze najít z antropologického pohledu řadu shodných či podobných kulturních prvků. Vzhledem k tomu, že většina antropologických výzkumů probíhala na východní části ostrova, můžeme pozorovat rozvoj antropologie především v těch státech, které měly koloniální nadvládu právě nad východní částí ostrova.

Zkoumaný ostrov Nová Guinea zaujímá tři čtvrtiny pevniny Oceánie a rovněž je domovem největšího počtu etnických skupin. Nová Guinea, která je druhým největším ostrovem na světě, byla osídlena před více jak čtyřiceti tisíci lety¹, tedy v průběhu poslední doby ledové, kdy Nová Guinea byla spolu s Tasmánií a Austrálií jedním kontinentem zvaným Sahul. V důsledku poklesu

---

¹ Lze se setkat i s jinými datacemi (srov. Kirch, 2000; srov. Moore, 2003; srov. Wells, 2005).

hladiny moří docházelo k migraci z oblasti Sund, které byly v té době ještě spojeny s asijskou pevninou, díky čemuž byly migrační toky zrychleny. Archeologické nálezy v oblasti však dokládají přítomnost lidí minimálně před čtyřiceti tisíci lety (Groube, 1986), na rozdíl od dalších oblastí v Melanésii, které byly osídleny daleko později (srov. Kirch, 2000).

V současnosti lze obyvatele severozápadní Melanésie rozdělit na 4 skupiny (srov. Spriggs, 1997):

- 1) horalové Nové Guineje
- 2) neaustronéští obyvatelé Nové Británie
- 3) austronéští a neaustronéští obyvatelé pobřežních oblastí Nové Guineje na severu
- 4) austronéské populace Bismarckova souostroví a pobřežních oblastí Nové Guineje na jihu.

Kulturní rozmanitost byla dále podpořena migračním tokem složeným z příslušníků kultury Lapita, kteří přes Novou Guineu migrovali dále do Polynésie. Na ostrově však zanechali některé nové druhy zvířat a rostlin, a také některé kulturní prvky (Spriggs, 1995). Významně byla oblast ovlivněna i lingvisticky. Jazyky zde používané se dělí na papuánské a melanéské a rovněž ty, které jednoznačně nespádají ani do jedné kategorie (Ray, 1895). Austronéské jazyky používané v Melanésii mají pravděpodobně původ na Taiwanu (Spriggs, 1997: 71,96). Austronéskými jazyky se na Papui-Nové Guineji hovoří jen v několika oblastech, jinak převládají papuánské jazyky, které se dále dělily na 16 jazykových rodů (srov. Wurm, 1976). Toto dělení bylo později rozšířeno až na 60 jazykových rodin (srov. Spriggs, 1997; srov. Foley, 1986). Příslušníci kultury Lapita přinesli do země také některé nové postupy v oblasti zemědělství, ačkoli archeologické nálezy dokazují, že zemědělská aktivita byla na ostrově vyvíjena mnohem dříve (Kirch, 2000). Prokázána byla přítomnost vepřů, pěstování mnohých plodin a docházelo ke zdokonalování celého zemědělského systému. Některé typické plodiny, jako například batáty, se ale do země dostaly až mnohem později, a to v období španělských a portugalských koloniálních výbojů. Zemědělský systém na Nové Guineji je dále dobře zmapován v dílech amerického antropologa Leopolda Pospíšila (nar. 1923), který zkoumal etnickou skupinu

Kapauků. Tato etnická skupina často zakládala pole ve velmi náročném terénu, podle druhů oblasti docházelo buď k extenzivnímu, nebo intenzivnímu kočovnému pěstování, přičemž druhý způsob byl daleko efektivnější, na menší ploše tak totiž bylo dosahováno větší sklizně. Nejlepším způsobem bylo tzv. intenzivní komplexní pěstování, kdy docházelo i k hnojení půdy (Pospíšil, 1963).

1.2. Historie a kolonialismus

Ostrov získal své jméno v 16. století, kdy byl pojmenován španělskými mořeplavci, jméno Nová Guinea dostal od Íňigo Ortize de Retes roku 1554, a byl nárokován pro tehdejší španělské impérium. Název Papua byl zaveden Portugalci a znamená „kadeřavý“, ale byl také synonymem slova otrok. Na dnešní antropologické rozmanitosti ostrova se podepsala rovněž jeho koloniální historie, různé části ostrova byly po různě dlouhá historická období v rukou Nizozemců, Němců, Britů a roku 1975, kdy získala nezávislost na Austrálii, se stala Papua-Nová Guinea státem takovým, jak ho známe dnes.

Západní část ostrova Nová Guinea je indonéskou provincií a oficiálním jazykem je indonéština. V rozpětí let 1969–1973 se oficiálně nazývala West Irian, do roku 2002 pak Irian Jaya a od roku 2002 se tato oblast označuje jako Papua a dále je členěna na dvě provincie – Západní Papua (dříve Západní Irian Jaya) a Propinsi Papua (Provincie Papua). Západní část ostrova je rozdělena na celkem deset správních oblastí, přičemž dvě se nacházejí v provincii Západní Papua a osm v Provincii Papua). Západní část ostrova spadala v letech 1828–1949 do oblasti Holandských východních Indií, následně byla v letech 1949–1964 samostatnou kolonií Holandska.

Severovýchodní oblast ostrova byla v letech 1884–1920 Německou Novou Guineou, ačkoli v krátkém období v letech 1914–1920 se nacházela pod vojenskou kontrolou Austrálie. Organizace spojených národů následně v roce 1921 Papuu-Novou Guineu svěřila do australské správy. Jihovýchodní část ostrova byla v letech 1884–1906 Britskou Novou Guineou a poté až do roku 1975 australským územím Papua. Na Austrálii získala Papua-Nová Guinea nezávislost v roce 1975 po prvních demokratických volbách a v současnosti je součástí Společenství národů. Stát, založen na principech parlamentní demokracie, je rozčleněn na celkem dvacet správních oblastí, z nichž se sedm nachází mimo samotný ostrov Nová Guinea.

Hlavním městem je Port Moresby, které dostalo své jméno po otci objevitele zátoky, ve které se nachází. Objevitelem byl námořní důstojník John

Moresby (1830–1922). Město Port Moresby bylo od roku 1888 rovněž správním centrem někdejší Britské Nové Guineje.

Antropologie jako věda o člověku, o společnosti a kultuře, je s kolonialismem velmi úzce propojena. Řada autorů upozorňovala (a upozorňuje) na fakt, že antropologie je projev mocenské nerovnosti, že jasně ukazuje, že jedna strana je tou využívající, druhá tou využívanou, že antropologie v podstatě ukazuje vztah Evropy s „těmi druhými“. Vyrovnat se s kolonialismem si vzali za cíl někteří autoři, např. Talal Asad (nar. 1933), či Ernest Gellner (1925–1995), kteří poukazovali na to, že ačkoli předválečná antropologie stojí na tomto mocenském vztahu mezi Evropou a dalšími kulturami, je třeba se také zamyslet nad tím, jak tento vztah ovlivnil např. způsob vnímání cizích společností, jejich zpředmětnění apod. (srov. Asad, 2009). Stejně tak některé směry antropologie, zejména interpretativní a hermeneutická, měly hříchy kolonialismu odčinit (Gellner, 2005).

Jakmile se i Nová Guinea ocitla v rukách Evropanů, začala být využívána, obchodně i mocensky, a její obyvatelé se stali předmětem antropologických výzkumů. Antropologové se stali součástí systému koloniálního řádu, kooperovali s vládami, kterým napomáhali zprávami a zároveň uplatňovali své postavení ve vztahu k těm, kteří se stali předmětem jejich zájmu.

Mezi antropology, kteří prováděli svůj výzkum na Nové Guineji a měli v období kolonialismu zásadní vliv, patřili: Ernest William Pearson Chinnery (1887–1972), Wallace Edwin Armstrong (1896–1980) a Francis Edgar Williams (1893–1943). Tito antropologové pracovali pro koloniální správu jako tzv. vládní antropologové, kteří rovněž rozhodovali o vstupu či zákazu vstupu za účelem výzkumů dalším antropologům. Význačným koloniálním úředníkem byl taktéž John Hubert Plunkett Murray (1861–1940), který měl vliv na podmínky pro realizaci v jižní části ostrova Nová Guinea (Soukup, 2013). Murray si kladl za cíl tzv. civilizování domorodého obyvatelstva a mimo jiné také zřídil funkci vládního antropologa, ve které se ocitli právě i tři výše zmínění antropologové. Murray se pokoušel skloubit ochranu domorodců a zároveň jejich pozdvihnutí k „vyšší civilizaci“ (Murray, 1912: 360). Murray byl obeznámen s evolucionismem, které ve svém díle představil Louis Henry Morgan (1818–1881), kde pojednává o psychické jednotě lidstva, o stadiálním vývoji kultury a o kulturních prvcích, jež

se stávají relikty své doby (Morgan, 1954). Mnohé kulturní prvky oblasti Nové Guineje byly chápány jako relikty, jako nevítané, a byly mýceny, zejména kanibalismus a kouzelnictví (srov. Fortune, 1932).

Další vliv na rozvoj antropologie v období kolonialismu byl také významně ovlivněn založením katedry na univerzitě v Sydney, kdy za vedení Adolpha Petera Elkina (1901–1979) byla antropologie ještě více provázána s koloniální správou ostrovů. Podporoval výuku koloniálních úředníků tak, aby domorodé kultury mohly být postupně „civilizovány“, aniž by došlo k jejich zániku, zároveň však ovládal finanční toky na přidělování grantových prostředků. Poté, co byla roku 1945 založena Armádní škola civilních znalostí, bez spolupráce s univerzitou v Sydney, neměla katedra na další institucionální a finanční otázky antropologických výzkumů, resp. Elkin, takový vliv (srov. Gray, 1994). Koloniální politika byla tedy utvářena jak antropology, tak úředníky, avšak role jednotlivých osobností zůstává v tomto období rozporuplná.

1.3. Počátky terénních výzkumů

Zatímco dnes je terénní výzkum nedílnou součástí téměř každého antropologického výzkumu, na počátku této disciplíny stál takový výzkum zcela na okraji. Antropologové na výzkumy do „necivilizovaných“ zemí jezdili zřídka a většinu poznatků a dat přebírali od dobrodružných cestovatelů, kteří se do různých světových končin vydávali a přiváželi sebou nazpět velké množství například fotografického materiálu.

Z teoretické disciplíny se antropologie proměnila až na konci 19. století, kdy byla uspořádána expedice do Torresovy úžiny ležící mezi Novou Guineou a Austrálií. Torresova úžina je poseta mnoha drobnými ostrovy, které mají rozmanitý krajinný ráz, stejně jako jsou odlišné kulturně. To, co však bylo pro místní kultury typické, postupně, již v průběhu 19. století, začalo mizet v souvislosti s nájezdy obchodníků do oblasti, rovněž původní obyvatelstvo začalo rychlým tempem vymírat.

Alfred Cort Haddon (1855–1940), který původně přírodovědně zaměřenou expedici vedl, začal na místě shromažďovat i antropologická data týkající se domorodého obyvatelstva na těchto ostrovech (Haddon, 1890). Haddon navíc expedici uskutečnil ještě jednou a přizval k ní také lékaře, psychology a lingvisty. Charakter ostrovů se však nenavratitelně měnil. Výzkum nebyl příliš dobře koordinován a nebyl koncepční, obsazení týmu se neustále měnilo, byl však důležitý tím, že obohatil o zkušenosti významné postavy antropologie (Haddon, Seligman, Rivers), čímž byl položen základní kámen antropologii tak, jak ji známe dnes. Sběrem různých typů materiálů, včetně toho vizuálního, byly položeny základy vizuální antropologie, podobně díky účasti psychologů i psychologické antropologie (Rivers, 1899: 219–220). Expedice se díky nim rovněž stala regulérní metodou antropologického výzkumu, který se tak stal empirickým po vzoru přírodních věd. Vedle těchto výzkumných expedic ale probíhaly také expedice, které sloužily výhradně ke sběru artefaktů pro různá světová muzea (srov. Welsch, 1998).

Dalším přírodovědcem expedice, ze kterého se později stal antropolog a mezi jehož žáky patřili například Malinowski, Firth a další významní antropologové, byl Charles G. Seligman (1873–1940). Seligman se neomezil jen na areál Melanésie, ale prováděl výzkumy, spolu se svou manželkou, i v Africe, či Srí Lance. Na těchto cestách získal množství fonografické materiálu, který využíval ke komparaci i při svých studiích z Nové Guineje, čímž se začala rozvíjet etnomuzikologie (Clayton, 1996). Na Nové Guineji patří mezi jeho nejvýznamnější výzkumy ty z oblastí pobřeží.

William Halse Rivers (1864–1922) měl podobně jako Haddon a Seligman přírodovědné vzdělání a prosazoval empirické zkoumání v rámci antropologie a významně tak přispěl k rozvoji její metodologie. Velký důraz přikládal genealogii, prostřednictvím níž mohl analyzovat společenskou strukturu na ostrovech Toressovy úžiny (Rivers, 1900). Ve svém díle rovněž zpochybnil evolucionistickou tradici britské antropologie, prosazoval strukturální přístup a ve svých výzkumech kladl důraz na sociální strukturu zkoumaných kultur a dokládal tak duální strukturu někdejších společností v Melanésii (Rivers, 1914: 5). Jeho teorie byly poté několikrát jinými antropology často zpochybňovány.

Kultury v oblasti Melanésie se postupně natolik asimilovaly, že bylo pro antropology v průběhu 20. století těžké zachytit jejich původní ráz. Na výzkum v této oblasti se ve 20. století soustředili zejména David R. Moore, Jeremy Beckett, David R. Harris či Margaret E. Lawrie, kteří zkoumali různé části a prvky místních kultur (Moore, 1989). Mezi prvními antropology 20. století zde uskutečňovali výzkumy například Richard Thurnwald, Wallace E. Armstrong, Gunnar Landtman a zejména pak Bronislaw K. Malinowski.

Richard Thurnwald (1869–1954) významně rozvinul vizuální, psychologickou a ekonomickou antropologii, etnopsychologii a zvláště také akcentoval otázky antropologie práva. S jeho přispěním se dostala do kontaktu americká antropologie s evropskou kontinentální, zvláště německou antropologií. Závěry svých výzkumů polemizoval s rakousko-německou školou kulturních okruhů (Thurnwald, 1917). Ačkoli jsou jeho výzkumy považovány za přínosné, zejména pro jejich komplexnost a zavedení konceptu reciprocity (Mauss, 1999: 13), byl jeho výzkum později nešťastně spjat s německou nacistickou ideologií (srov. Gingrich, 2005).

Wallace Edwin Armstrong (1896–1980) během dlouhých terénních výzkumů realizoval řadu etnografických studií, při nichž se soustředil zejména na studie příbuzenských vazeb v kulturách, výzkumem měnové soustavy pak přispěl k rozvoji ekonomické antropologie (Armstrong, 1928: 71). Jeho vědecké závěry se potom na dlouhou dobu staly předmětem debat a dalšího zpřesňování akademických debat.

Dalším z výše zmíněných jmen je Gunnar Landtman (1878–1940), který provedl komplexní výzkumy na Nové Guineji, a také na ostrovech v Torresově úžině. Soustředil se na strukturu společností, a identifikoval příčiny nerovností v některých kulturách (Landtman, 1909). Velmi podrobně se věnoval kultuře Kiwaiů, o kterých shromáždil obrovské množství dat a komplexně popsal fungování jejich společnosti, včetně magie válečnictví, umění válečnictví, postavení žen ve společnosti a sociopolitické směny.

Z výše uvedeného vyplývá, že oblast Melanésie sehrála pro rozvoj sociální antropologie a jejích dalších odnoží nezaměnitelnou roli. Výzkum se soustředil zejména na společenské systémy, magické, náboženské a ekonomické aspekty života kultur, zejména potom na Nové Guineji a ostrovech v Torresově úžině.

1.4. Antropologické výzkumy na Nové Guineji

Antropologové se do oblasti Nové Guineje začali vydávat za svými terénními výzkumy. Řada z nich se stala klasickými ukázkami antropologické práce a nechybějí v žádných oborově zaměřených publikacích. Dovoluji si tedy zmínit vybrané antropology a jejich výzkumy, které se k předkládané dizertační práci vztahují především předmětem výzkumu, případně zavedenými metodami. Cílem této kapitoly není poskytnout ucelený přehled všech realizovaných výzkumů, ani přehled všech antropologů, kteří výzkumy na Nové Guineji realizovali, ale poukázat na ty nejzásadnější. Antropology a jejich práci historicky kontextualizují, ale reflektují zejména ty oblasti jejich zájmu, které jsou pro předkládanou dizertační práci stěžejní.

1.4.1. Bronislav Kasper Malinowski a zúčastněné pozorování

Bronislav Kasper Malinowski (1884–1942) byl britský sociální antropolog polského původu, který položil základy moderní antropologie. Po studiích v Polsku studoval antropologii rovněž ve Velké Británii, konkrétně na London School of Economics. Realizoval studijní cesty po Evropě, měl tak příležitost navštěvovat přednášky fyzika a filozofa Ernsta Macha ve Vídni, psychologa Wilhelma Wundta v Lipsku, či sociologa Émile Durkheima v Paříži. Inspirován Frazerovou *Zlatou ratolestí* (1. vyd. 1890, v českém překladu 1977) věnoval svůj zájem antropologii. Během studií na London School of Economics se seznámil s předními britskými antropology, mezi které patřili James G. Frazer, Alfred C. Haddon, William H. R. Rivers a Grafton E. Smith. Na kongresu v Austrálii navázal kontakt se zakladatelem strukturálně funkcionalistické školy Alfredem R. Radcliffe-Brownem.

Do Melanésie odcestoval poprvé v roce 1914, kdy se jeho cílem stal ostrov Mailu. Na ostrově, který leží u jihovýchodního pobřeží Nové Guineje, věnoval

svůj první terénní výzkum domorodým obyvatelům a jehož výsledkem byla publikovaná monografie *The Natives of Mailu* (vyd. 1988). Po relativně krátkém výzkumu v délce šesti měsíců se Malinowski odebral na Trobriandovy ostrovy, kde v letech 1915–1918 průběžně realizoval další výzkumy mezi domorodci. Po zkušenostech z ostrova Mailu, kde většinu času pracoval z verandy domu místního misionáře, svůj intenzivní výzkum už soustředil přímo do vesnice, kde se každodenním kontaktem s domorodci a aktivním zapojením do běžného života pokoušel osvojit zcela cizí jazyk, a to nejprve s využitím tlumočníka. Mimo práce s informátory tak Malinowski využíval při sběru dat především metodu zúčastněného pozorování, kterou popsal v metodologickém úvodu ke svému dílu *Argonauts of the Western Pacific* (*Argonauti západního Pacifiku*, 1922), ačkoli konkrétně s pojmem zúčastněné pozorování (v orig. *participant observation*) pracoval až od roku 1923 americký sociolog E. Ch. Lindeman (srov. Jorgensen, 1989). Malinowski je všeobecně považován za antropologa, který stál u zrodu dlouhodobých antropologických terénních výzkumů.

Výsledky svých terénních výzkumů publikoval v monografických pracích, z nichž ho zejména čtyři proslavily nejen v odborných kruzích: *Argonauti západního Pacifiku* (1922), *Crime and Custom in Savage Society* (*Zločin a zvyk v divošské společnosti*, 1926), *The Sexual Life of Savages in North-Western Melanesia* (*Sexuální život divochů v jihozápadní Melanésii*, 1929) a *Coral Gardens and their Magic: A Study of Tilling the Soil and Agricultural Rites in the Trobriand Islands* (*Korálové zahrady a jejich magie*, 1935). Jednotlivá díla zasvětil vždy konkrétní instituci, kterou pak interpretoval s ohledem na funkcionální teorii kultury. V *Argonautech západního Pacifiku* se věnoval směnnému obchodu *kula*. Tento typ obchodu praktikovali domorodí obyvatelé ostrovů na východ od Nové Guineje. Obřadný obchod se řídil tradičními pravidly a zahrnoval v podstatě směnu červených lasturových náhrdelníků *soulava* a náramků z bílých mušlí *mvali*. Náhrdelníky se mezi ostrovy pohybovaly ve směru hodinových ručiček, zatímco náramky proti směru. Malinowski zjistil, že *kula* je propracovaný systém determinován přísnými pravidly a jeho smyslem je posílení solidarity kultur v této oblasti. S tímto ceremoniálním systémem souvisí celá řada navazujících procesů, které se váží k ekonomice, náboženství, umění aj. Dílo *Zločin a zvyk v divošské společnosti* přispělo k formování antropologie práva, neboť zde se Malinowski zaměřil na normativní složky kultury na Trobriandských

ostrovech. Analyzoval a interpretoval pravidla práva a pravidla zvyku. Pravidla práva charakterizoval jako závazky jedné osoby a možné nároky osoby druhé, zatímco pravidla zvyku jsou chápány jako soubor pravidel a vzorců chování (Malinowski, 1926). Instituci rodiny a příbuzenskému systému se věnoval v knize *Sexuální život divochů v jihozápadní Melanésii*. V díle *Korálové zahrady a jejich magie* se zaměřil na studium hospodářství a magie.

Ve svém pojetí člověka, společnosti a kultury vychází Malinowského z teorie potřeb. Původně rozlišoval tři úrovně potřeb vyskytujících se ve všech kulturách, považoval je proto za univerzální:

- 1) základní (biologické) potřeby
- 2) instrumentální potřeby
- 3) symbolické a integrativní potřeby.

Teorie potřeb je založena na hierarchii v postupu jejich uspokojování (Malinowski, 1968). Základním požadavkem lidského organismu, jako jsou např. metabolismus, reprodukce, pocit bezpečí apod. odpovídají konkrétní kulturní reakce, tedy např. subsistenční strategie, příbuzenské systémy, ochrana a další.

Uspokojování základních potřeb prostřednictvím kultury vyvolalo vznik instrumentálních potřeb, které vznikly z nutnosti dále rozvíjet výrobu, zabezpečit udržení společenského pořádku, předat tradice další generaci a další. Jejich uspokojování probíhá prostřednictvím vzniku ekonomiky, sociální kontroly, výchovy aj. Myšlení a víra a systém předávání těchto informací jsou již řazeny mezi symbolické potřeby, jejichž kulturní reakcí jsou náboženství, věda, magie, umění, atd.

Uspokojování potřeb je podle Malinowského dosahováno prostřednictvím institucí, tedy organizovaných činností držených v systémy. Instituce jsou tak považovány za základní prvky kulturního systému, neboť pokud se věnujeme studiu člověka, společnosti a kultury prostřednictvím analýzy institucí, pak rozkryjeme kulturu jako systém složený z těchto jednotlivých prvků (Malinowski, 1968).

Malinowski přispěl k rozvoji sociální antropologie zejména svou funkcionalistickou teorií kultury, která byla představena v jeho posmrtně

vydaných dílech *A Scientific Theory of Culture* (1944), česky *Vědecká teorie kultury* (1968) a *The Dynamics of Culture Change* (1945).

1.4.2. Margaret Meadová a vizuální antropologie

Americká antropoložka Margaret Meadová (1901–1978) nejprve vystudovala psychologii a až její seznámení s F. Boasem ji přivedlo k antropologii. Svůj první terénní výzkum uskutečnila v Polynésii na souostroví Samoa. Meadová patřila ke stoupencům teoretického přístupu kulturního determinismu, tedy k těm, kteří věří, že lidské chování a prožívání je určováno nikoli biologickými, nýbrž kulturními faktory. Kultury zkoumala také s ohledem na genderové otázky, čímž přispěla k utváření feministické antropologie. Na Samoa věnovala svůj výzkum výchově a dospívání samojských dívek, přičemž se snažila odhalit vliv přírody a kultury na chování a prožívání v období adolescence. Snažila se o potvrzení své hypotézy o vlivu sociokulturních podmínek na dospívání, a to komparací s projevy dospívání v americké kultuře. Svůj výzkum publikovala v knize *Coming of Age in Samoa (Dospívání na Samoi, 1928)*, kterou, stejně jako samotný výzkum Meadové, významně kritizoval australský antropolog Derek Freeman (1916–2001) v knize *Margaret Mead and Samoa (Margaret Meadová a Samoa, 1983)*.

Její další výzkumy se již přesunuly do oblasti Melanésie, kde se na ostrově Manus věnovala společně se svým manželem, antropologem Reo Fortunem (1903–1979), významu procesu socializace a jeho technik na formování osobnosti. Získaná data publikovala v díle *Growing Up in New Guinea (Vyrůstání na Nové Guineji, 1930)*. Došla k závěru, že socializace dětí je zde ovlivněna základními kulturními faktory:

- 1) místním jazykem, který neobsahuje metafory a je velmi prostý
- 2) adaptací na prostředí ostrova, která vyžaduje samostatné jednání při pohybu na kánoích za účelem obstarávání potravy
- 3) v symbolickém oddělení světa dospělých a dětí, které je patrné např. v mýtech (Soukup, 2004).

Na Nové Guineji se věnovala také výzkumům mezi domorodými kmeny Arapeš, Mundgumor a Čambuli, o kterých se lze dočíst v knize *Sex and Temperament in Three Primitive Societies (Pohlaví a temperament ve třech primitivních společnostech, 1935)*. Na ukázkách těchto tří kultur postupně představila analýzu různých typů ženských a mužských rolí. Horský kmen Arapešů je dle Meadové vlídný a poklidný. Charakteristickým znakem je, že zásadním způsobem nerozlišují mezi psychikou žen a psychikou muže. Meadová popsala psychické vlastnosti těchto lidí jako podobné těm, které se v naší společnosti připisují spíše ženám, tedy emotivnost, vlídnost, nekonfliktnost. Nížinný kanibalský kmen Mundrugumor charakterizovala naopak jako velmi agresivní, bojovný a nepřátelský. Také nerozlišují mezi psychikou ženy a muže, ale naopak od Arapešů vyžadují od obou pohlaví stejně agresivní přístup. Výchova dětí probíhá rovněž zcela opačným způsobem, láskyplný přístup Arapešů je zde nahrazen striktními normami, sankcemi a projevy lásky jsou zcela nepřijatelné. Meadová charakterizovala vyžadované vlastnosti jako ty, které euroamerická společnost připisuje spíše mužům. Třetí kmen, Čambuli, mezi ženskou a mužskou psychikou rozlišuje, avšak ženám připisuje vlastnosti, které jsou v naší kultuře připisovány spíše mužům a naopak. Ženy jsou rozhodné, samostatné a silné, muži jsou hašteřiví, hádaví, žárliví. Meadová se tímto výzkumem snažila dokázat, že biologické faktory mají podstatně menší vliv na utváření genderu než faktory dané kulturou. Upozorňuje rovněž na to, že je třeba vzorce chování studovat vždy s ohledem na celou kulturu, ze které vycházejí, tedy zastává teorii kulturního relativismu.

Ve výzkumech pokračovala Meadová i se svým dalším manželem, antropologem Gregory Batesonem (1904–1980), se kterým odcestovala na Bali k Jatmulům, kde opět analyzovala vztah výchovy a formování osobnosti. Zaměřili se na vztah matky a dítěte, zejména na projevy dítěte, které z interakce s matkou vycházely. Za tímto účelem se rozhodli sesbírat rozsáhlý fotografický materiál, který činil až 25 tisíc snímků, a poříдили taktéž 6 filmů. Dílem *The Balinese Character: A Photographic Analysis (Balijský charakter: fotografická analýza, 1942)* se tak stali průkopníky vizuální antropologie. V otázkách teorie a metodologie nového směru prosazovala Meadová, že etnografický materiál v podobě fotografií a filmových záznamů má představovat objektivní způsob

záznamu etnografických dat a také sloužit jako jejich archivace pro budoucí generace. Její nástupníci naopak preferovali využití podobného materiálů přímo pro terénní výzkum, tedy ne jen jako ilustrativní doplněk standardní antropologie.

Meadová se během svých výzkumů zajímala také o kresby, které chápala jako projektivní techniku, prostřednictvím které lze studovat osobnost a její rysy. Obrovský počet kreseb (přibližně 35 tisíc) sesbírala již během výzkumu na ostrově Manus. Hypotézu, že existují dva oddělené světy – svět dětí a svět dospělých, se snažila potvrdit i na základě kreseb. Těmi ověřovala, zda místní děti vykazují znaky animistického myšlení. Na nejrozumnější témata děti ovšem zpracovávaly zcela realistické kresby, čímž došla k závěru, že manuské děti žádné animistické znaky myšlení nevykazují. Na Bali si Meadová s Batesonem nechali malovat výjevy od místních umělců, ale k žádným vědeckým rozborům tato díla nevyužili (Soukup, 2014).

Nejen zavedením fotografické a filmové dokumentace, užíváním psychologických metod, převážně projekčních testů přímo při antropologických výzkumech v terénu, ale také zájmem o studium kulturní změny má význam Meadovou v této práci zmiňovat. Meadová se po letech výzkumů opět vrátila na ostrov Manus, aby zachytila proběhnuvší kulturní změny a její dopady na místní společnost. V díle *New Lives for Old: Cultural Transformation – Manus, 1928–1953* (*Nové životy za staré: kulturní transformace – Manus, 1928–1953*, 1956) vyhodnotila dopady modernizačních procesů na manuskou společnost jako pozitivní, a to především díky schopnosti projít změnami pod vlastním vedením. Meadová také díky tomuto závěru přehodnotila svůj postoj ke kulturní změně. Původně byla toho názoru, že je třeba, aby kulturní změna byla procesem pomalým, a tak aby bylo dosaženo trvalých účinků na mladou generaci, nicméně posléze se začala domnívat, že změny mohou probíhat i rychle a mladí lidé jsou naopak jejich nositeli (Soukup, 2004).

1.4.3. Hortense Powdermakerová a reflexivita

Jedna z nejvýznamnějších amerických antropoložek Hortense Powdermakerová (1900–1970) studovala u Malinowského a přispěla tak k propojení britské a americké antropologie. Vliv na její antropologickou kariéru měl rovněž Alfred Reginald Radcliffe-Brown (1881–1955) a Edward Evan Evans-Pritchard (1902–1973). Powdermakerová realizovala svůj první terénní výzkum v Novém Irsku v melanéské komunitě Lesu, ze kterého vycházela i později, kdy své výzkumy situovala spíše do městských prostředí. Z dat vzešlých z výzkumu ve vesnici Lesu publikovala monografii *Life in Lesu* (*Život v Lesu*, 1933), která byla oceněna zejména za podrobnější vhled do ženského světa, neboť antropologie byla v té době až na výjimky tvořena antropology – muži. Věnovala se zejména výzkumu výchovy, sexuality a života dětí a v jejím díle je patrný vliv Malinowského, zvláště užitím metod, které proklamoval, např. práce s informátory a zúčastněné pozorování. Věnovala se také výzkumu svatebních rituálů a příprav s nimi spojených, zejména těch částí, které byly vázány na svět žen. Poukazovala také na iniciační rituály chlapců, jejichž součástí je obřízka. Powdermakerová se domnívala, že smyslem rituálu není obřízka, ale že se jedná o oddělení chlapce od ženské společnosti (Soukup M., 2013). Přínos jejího vhledu do ženského světa této komunity je dán i tím, že světy žen a mužů jsou zde rituálně oddělovány.

Powdermakerová po návratu z Melanésie uskutečnila výzkum ve vesnické komunitě v Mississippi, kde se věnovala rasovému napětí. Tím, že ve svém výzkumu vycházela ze zkušeností nabytých v Lesu, a uplatňovala osvojené antropologické metody, se zasloužila o rozvoj urbánní antropologie. Její inovativní přístup spočíval také v tom, že výzkum prováděla jako žena – antropoložka v komunitě, jejíž sociální struktura dominovali muži. Dokázala rovněž, že antropologii považuje za humanistickou disciplínu, ve které je zapotřebí uplatňovat lidský a empatický postoj, čímž podpořila rozvoj psychologické antropologie.

Powdermakerová se věnovala antropologii ve vlastní kultuře i v dalších svých výzkumech. Zkoumání podrobila americkou továrnu na sny Hollywood, kde se věnovala vztahu filmařů a personálu, který na výrobě filmů pracuje. Odhalovala metody totalitního charakteru, snažila se o interpretaci a analýzu

filmů, zejména z pohledu jejich edukativních a výchovných možností. Byla upozorněna, že ale není možné studovat filmy bez bližší znalosti sociopsychologického prostředí. Následně formulovala hypotézu, že sociální struktura „továrny na sny“ má zásadní vliv na obsah i podobu vznikajících filmů (Soukup, 2013). Dospěla rovněž k závěru, že praktikovat antropologii ve své vlastní kultuře má úplně jiný dopad, než uskutečňovat výzkumy v tradičních společnostech. Ve vlastní kultuře je větší pravděpodobnost, že publikované výsledky výzkumu jsou pro objekty výzkumu dostupnější, čímž se antropolog dostává do komplikované pozice a uskutečnit výzkum opakovaně je takřka nemožné (Powdermaker, 1950).

Její dílo *Stranger and Friend (Cizinec a přítel, 1966)* je částečně inspirováno Malinowského deníky a Powdermakerová tímto dílem anticipovala reflexivní proud v antropologii (Soukup, 2013). Snažila se o reflexi vlastního postavení při terénních výzkumech. Ve zmíněné knize uvádí, že antropolog při terénním výzkumu osciluje mezi rolí přítele a rolí cizince, že musí neustále vyrovnávat tyto pozice i ve vztahu k přímému výkladu spojení zúčastněné pozorování (Powdermaker, 1966).

Ačkoli se Powdermakerová dotkla ve svých výzkumech řady nových témat a přístupů (psychologická antropologie, urbánní antropologie, reflexivita v antropologii), nebyla nikdy zcela doceněna.

1.4.4. Roy Rappaport a ekologická antropologie

Americký kulturní antropolog Roy Abraham Rappaport (1926–1997) ve své antropologické kariéře realizoval dva terénní výzkumy. Jeden z nich v Polynésii, druhý na Nové Guineji mezi Tsembaga-Maringy. Jeho nejvýznamnějším dílem je kniha *Pigs for the Ancestors (Prasata pro předky, 1975, 2. vyd. 1984)*, ve které uplatňoval svůj ekologický přístup k problematice vztahu mezi přírodním prostředím a kulturou. Přispěl také k rozvoji antropologie náboženství, a to zejména v monografii *Ritual and Religion in the Making of Humanity (Rituál a náboženství v procesu utváření lidskosti, 1999)*.

Rappaport interpretuje kulturu Maringů prostřednictvím analýzy chovu prasat. Maringové žijí v cyklech války a míru, válčí v příbuzenských lokálních skupinách a jejich boje nejsou nikdy konečné. Pokud jedna skupina dokáže druhou porazit, zničí jejich obydlí a poražení jsou nuceni odejít k dalším příbuzným do jiné vesnice. Vítězové je samozřejmě připraví o prasata. Dobyté území je ovšem dle představ Maringů stále chráněno předky poražených. Těm je obětována většina bojem získaného masa a současně je slavnostně zasazen *rumbim*, posvátný keř, který stabilizuje situaci lokálních skupin. Dokud je *rumbim* v zemi, boje nesmí pokračovat. Maringové se v tomto období, které trvá zhruba pět až deset let, soustředí na chov nových prasat. Intenzivní chov si ovšem vyžaduje stále vyšší nároky v péči o prasata, narůstá počet spotřebované potravy a prostor pro pěstování již není postačující. Pozvolna narůstá psychické napětí v celé skupině, neboť ženy, které jsou pověřeny péčí o prasata, jsou už značně vysílené a podrážděné. Přichází tak období *kaiko*, rituální slavnost, která trvá zhruba rok. V průběhu *kaiko* probíhají přípravy na další válečná tažení a je slavnostně obětováno mnoho prasat. Jestliže původně poražená skupina dosud nežije na svém původním území, může jej vítězná skupina v tomto období prohlásit za vlastní. Během slavnosti *kaiko* se různé skupiny mezi sebou navštěvují a posilují tak vzájemná spojení. *Kaiko* končí až ve chvíli, kdy je obětována valná většina vepřů a začíná opět období bojů.

Rappaport je přesvědčen, že rituální oběti prasat plní psychologickou a adaptivní funkci. Prasata jsou obětována v období zvýšeného stresu a dodávají tak konzumentům potřebné proteiny. Prostřednictvím těchto rituálů je dle Rappaporta dosahováno rovnováhy ekosystému a je kontrolována distribuce živočišných proteinů. Současně jsou posilovány sociální vazby mezi zainteresovanými skupinami. Rappaport tedy došel k závěru, že nejen materiální technologie, ale současně také rituály, víra a kosmologie představují efektivní adaptační systém, díky němuž Maringové optimálně využívají přírodní i lidské zdroje (Soukup, V., 2004).

Z pohledu kulturního relativisty se k Rappaportovým závěrům vyslovil také Marvin Harris (1927–2001) v knize *Cows, Pigs, Wars and Witches (Krávy, prasata, války a čarodějové, 1974)*, ve které poukazuje na to, že i organizace a vedení válek má adaptivní funkci. Podle Harrise je dosahováno ekologické rovnováhy také tím, že vítězové boje nemohou dobyté území obsadit okamžitě,

což umožňuje odpočinout půdě určené k pěstování brambor, kterými jsou prasata později krmena.

1.4.5. Paul Sillitoe a sociokulturní změny

Britský sociální antropolog Paul Sillitoe (nar. 1949) realizoval řadu antropologických terénních výzkumů na Nové Guineji, konkrétně se od roku 1973 intenzivně zaměřil na výzkum u kmenů Wola, Foi a Bogaia, které obývají provincii Jižní Vysočina. Tematicky se zaměřil na výzkum sociokulturních změn, které studuje prostřednictvím lokální ekonomiky, subsistenčních strategií, technologií a ekologie. V ekologických tématech se dotýká i problematiky využívání nerostného bohatství, resp. věnuje se vztahu jednotlivých lokálních komunit a komerčních společností, které do oblasti přicházejí těžit. Svoje poznatky z oblasti ekologie a místního hospodářství publikoval v několika monografiích: *Give and Take: The Exchange in Wola Society* (*Kompromis: Směna ve společnosti Wola*, 1979), *Roots of the Earth* (*Kořeny země*, 1983), *Made in Niugini* (*Vyrobeno v Niugini*, 1988) a další. Přínosnými jsou také jeho příspěvky učebnicového charakteru *An Introduction to the Anthropology of Melanesia* (*Úvod do antropologie Melanésie*, 1998), či *Social Change in Melanesia* (*Sociální změna v Melanésii*, 2000).

Ve výzkumu u lokální komunity Wola se zaměřil na studium sociopolitické směny, kterou příslušníci této komunity praktikují při výjimečných příležitostech, mezi které patří např. svatby, pohřby, či při kompenzaci za způsobené škody. Jejich sociopolitická směna je založena na výměně lastur, vepřů, kaurí a kasuárů a tvoří tak základní integrující prvek společnosti. Sillitoe zcela ojediněle přistupoval ke studiu kultury skrze jedince, tedy od zkoumání různých fenoménů prostřednictvím celé komunity se přesunul k pochopení jedince jako základu úspěchu. Sociopolitická směna v jeho pojetí je tak založena na kategoriích zisků a ztrát naložených na osobním rozhodnutí jednotlivců.

Věnuje se také environmentálním postojům příslušníků komunity Wola, neboť si všiml, že Wolaové svoje přírodní prostředí nepřetěžují a svými pečlivě propracovanými postupy chrání ekosystém i pozvolné přetváření krajiny. Věnoval

se rovněž subsistenčním strategiím a využívání živočišných proteinů. Zajímalo ho, proč součástí jídelníčku Wolaů je málo živočišných proteinů, ačkoli podmínky pro život živočichů jsou v jejich podmínkách příznivé, a to jak ve volné přírodě, tak v hospodářství.

1.4.6. Paige Westová a případová studie Crater Mountain

Kulturně ekologickým tématům mezi příslušníky lokálních komunit Nové Guineje se věnovala rovněž americká antropoložka Paige Westová (nar. 1968), která se zaměřila na interakci zainteresovaných skupin, lokální komunity a těžařů.

Případová studie Crater Mountain představuje výsledky etnografického zkoumání sociálních důsledků projektů se zaměřením na ochranu přírodního prostředí a rozvojových činností na Papui-Nové Guineji. Dílo *Conservation Is Our Government Now: The Politics of Ecology in Papua New Guinea* (2006) se zaměřuje na oblast, která se stala cílem projektu ochrany biologické rozmanitosti. Autorka se zde pokouší ukázat na možnosti etnografie osvětlit vztah mezi trans-národními procesy a životy jednotlivců. Kniha je významným příspěvkem k politické ekologii současné doby.

Autorka této knihy, Paige Westová, je docentkou antropologie na Barnard College a přednáší mimo jiné i na Columbia University. Její terénní výzkumy na Papui-Nové Guineji probíhaly v průběhu sedmi let. Zkoumání podrobovala území severozápadně od hlavního města Port Moresby v oblasti Crater Mountain, kde v letech 1994–1999 probíhal projekt na podporu a zachování biodiverzity. Westová popisuje interakce mezi těmi, kdo se na programu podíleli (obvykle pracovníci nevládních organizací) a příslušníky etnické skupiny Gimi žijícími v lesích obklopujících Crater Mountain. Ukazuje, jak v průběhu projektu došlo k oddělení původně totožných cílů obou zúčastněných stran. Na straně nevládních organizací panovala představa o možnosti motivovat místní obyvatele k ochraně přírodního prostředí a kultivovaně je směřovat k pochopení a uvědomění si hodnot, které jim jejich okolí přináší a umět s těmito i ekonomickými hodnotami vhodně naložit. Místní obyvatelé zase očekávali, že výměnou za půdu, odvedenou práci a přátelství, které nabídli, dostanou nové technologie a rozvinutější

medicínu. Rozdílné povahy a kulturní nepochopení vedly ke zklamání na obou stranách.

Westová se snaží vysvětlit, že jednotlivé aspekty tohoto stavu mají svůj sociální rozměr – poukazuje na problematiku s pochopením prostoru a životního prostředí v kontextu obou kultur. Zmiňuje také fakt, že tyto sociální zkušenosti se proměňují v důsledku vzájemného setkávání se tradiční konfigurace prvků, které daná společnost sdílí, se narušují, ovlivňují a obměňují. Situaci komplikují četné předpoklady a předsudky o přírodě a kultuře, které jsou základním kamenem současných snah ochránců přírody.

Hlavními aktéry knihy jsou ochránci přírody na straně jedné a příslušníci etnické skupiny Gimi na straně druhé, kteří společně vstoupili do společenské úmluvy. Bohužel se ukázalo, že ani jedna strana nepochopila, co se od ní očekává a úmluvu přijali velmi rozdílným způsobem. Ochránci si kontrakt vyložili jednoduše jako směnu rozvoje oblasti za její ochranu. Gimiové si smlouvu naopak vysvětlili jako dlouhodobý společenský vztah, díky kterému se jim podaří dosáhnout takového rozvoje, který si vždy přáli a po kterém toužili právě při rozhodování o účasti v projektu ochrany. Jak Westová uvádí, vesničané nechápou, co znamená „ochrana prostředí, konzervace“, stejně tak ochránci nerozumí tomu, co si vesničané představují pod pojmem „rozvoj“.² Naprosto rozdílné představy vedly k vnitřnímu rozporu a tím znemožňovaly realizaci samotného projektu, který mohl uspokojit obě strany. To ovšem jedině za předpokladu pojetí ochrany jako něčeho více než jen konzervace, jako projektu, který bude někde mezi konzervací a ekonomickým rozvojem oblasti. Mimo jiné zde vznikl další rozpor, a to z důvodu pocitu odvedení maximálního úsilí, který panoval na obou stranách. Ochránci a tvůrci konzervačních projektů žili v domněnání, že Gimiům přinesli obrovské možnosti rozvoje a Gimiové se domnívali, že naprosto důkladně „konzervují“, ovšem ani jedna strana nebyla s výsledky práce druhé strany spokojená. Gimiové se navíc cítili podvedeni nevládní Nadací pro výzkum a ochranu Papuy-Nové Guineje³, která, z jejich zorného úhlu pohledu, nedostatečně

---

²V orig.: „villagers did not understand what ‘conservation’ is, and conservation planners did not understand what villagers think of when they imagine ‘development’.” (s. xiii)

³ Research and Conservation Foundation of Papua New Guinea

ocenila snahy vesničanů.⁴ Místní obyvatele také zajímalo, jak je možné, že na rozdíl od nich se jiní lidé (jako například výzkumníci a badatelé) dočkají díky účasti na projektu „svého“ rozvoje v podobě peněz či prestiže.

Nejzásadnější otázkou ovšem zůstala problematika vlastnictví oblasti Crater Mountain. Patří jejím obyvatelům, nebo těm, kteří v ní vyvíjejí snahy o její zachování? Jak Westová popisuje, tato ožehavá otázka je příčinou mnoha sporů. Oblast je známa jednak jako „Crater Mountain Wildlife Management Area“ (podle jména samotného projektu na ochranu a rozvoj), zároveň jako „Maimafu village“ a Westová se v knize věnuje i otázce, zda ten, kdo oblast pojmenuje, se může považovat za jejího vlastníka (West, 2006: 215–237). Otázky tohoto typu zapříčinily mnoho oboustranné kritiky a autorka knihy se snaží tyto otázky rozkrýt a zodpovědět je v sociálním, kulturním a historickém kontextu obou stran.

Westová se dále věnuje antropologickému tématu spojenému s očekáváním. Mezi oběma zúčastněnými stranami existují různá očekávání. Ochránci by rádi porozuměli místním kulturám, neboť jim chtějí představit své projekty takové, aby byly lákavé a srozumitelné. Westová kriticky poukazuje na základní problém, na který naráží většina podobných projektů. Jedná se o zanedbání výzkumu, který by samotnému projektu předcházel a byl by také jeho součástí, aby se tak zabránilo nedorozuměním vzniklých ze špatné interpretace sociokulturních zkušeností a historických kontextů prostoru a krajiny. Pokud by takové výzkumy projektům předcházely, bylo by možné adekvátně zhodnotit možné dopady projektu na místní obyvatele. Na druhou stranu autorka poukazuje na složitost samotné situace, která tkví v tom, že organizace na ochranu prostředí jsou si vědomy toho, jak (přestože mohou slibovat i sliby plnit) nikdy nemohou místním obyvatelům nabídnout dost, aby vyhověly jejich nárokům.

Na konkrétních příkladech, které se vyskytly během jejího výzkumu v terénu, se Paige Westová snaží ukázat, jak konzervace a ochrana, rozvojové snahy, představy a očekávání nejsou nijak statickými prvky, které by bylo možné studovat jako jevy „sui generis“, ale jako dynamické prvky vzájemně vnitřně propojené ve složitý komplexní systém. Stejně tak jako papuánská vesnice není primitivním prostorem existujícím mimo čas, ale kolonisty a misionáři vysoce ovlivněným prostorem a stále se proměňující kulturou.

---

⁴ Jak popisují výzkumníci po návratu z Papuy-Nové Guineje, dotknout se či urazit Papuánce není tak obtížné jako znovu nabýt jejich důvěry – pozn.

Jak autorka v úvodu knihy sama uvádí, „příběh o programu na ochranu prostředí (*Crater Mountain Wildlife Management Area*) není příběhem o „těch hodných a těch zlých“ ani nepopisuje souboj Gimiů a ochránců. Je to vyprávění o sociálním životě lidí spojených velkou plochou pralesů na Papui-Nové Guinei. Někteří z těch lidí žijí uvnitř hlubokých pralesů a jiní žijí někde venku, ale jejich propojení je nakonec veliké...a já se snažím zasadit do kontextu to, proč se stěhují z pralesů ven nebo naopak do nich. Snažím se popsat sociální vazby mezi aktéry příběhu a zjistit něco o jejich idejích, přáních, snech a touhách.“⁵

1.4.7. Další tematické spřízněné výzkumy

Mezi klasiky oboru, kteří realizovali výzkumy v různých oblastech Melanésie, lze dále zařadit Reo Frankline Fortuneho (1903–1979), Herberta Ian Priestly Hogbina (1904–1989) a Bernarda Deacona (1903–1927). Novozélandský antropolog R. Fortune většinu svých spisů nepublikoval, a z toho důvodu nemohl být zřejmě zcela doceněný. Částečně se dotýkal funkcionalismu, ale sám se k žádnému směru antropologie nehlásil. Dotýkal se rovněž ekologického přístupu, který lze vysledovat z jeho názoru, že vysoká míra násilných úmrtí na Nové Guineji zachovává velikost populace takovou, aby byla přiměřená limitům ekosystému (Soukup, 2013). Výzkumy prováděl zejména na ostrovech Dobu a Manus, na jejichž základě vznikly publikace jako *Sorcerers of Dobu* (*Dobuanští kouzelníci*, 1932), či *Manus Religion* (*Manuské náboženství*, 1935). I. Hogbin během svého života realizoval výzkumy v celkem pěti kulturách. Byl ovlivněn funkcionalismem a publikoval řadu významných děl, např. *The Island of Menstruating Men* (*Ostrov menstruuujících mužů*, 1970), či *The Leaders and the Led* (*Vůdci a vedení lidé*, 1978), ve které se věnoval v Melanésii poměrně neobvyklé skutečnosti, konkrétně dědění vůdcovských funkcí z otce na syna.

V novoguinejské Vysočině bylo jedním z oblíbených témat antropologů válčení, které v místních podmínkách často vycházelo z potřeby odplaty a msty. Dalo by se říci, že z pohledu kulturní antropologie se k tématu vyjádřil americký kulturní antropolog Andrew Peter Vayda (nar. 1931), který v knize *War in*

---

⁵ Volně přeložená parafráze (s. xv–xvi)

Ecological Perspective (Válka v ekologické perspektivě, 1976) interpretoval válčení jako adaptativní funkci. Dokonce rozdělil proces válčení na dílčí fáze, z nichž každá může v tomto smyslu plnit různé funkce. Vayda si uvědomoval, že není možné považovat válčení za adaptativní funkci v každé kultuře, neboť v různých společnostech existují různé kulturní adaptace na ekosystém. Domníval se ovšem, že tomu tak je zejména u kultur závislých na zahradničení, kde s rostoucí populací roste kompetitivnost o pozemky k pěstitelství.

V dílech antropologů, kteří navštívili Melanésii, se rovněž často setkáváme s tématem bigmanství. S tím úzce souvisí i sociopolitické směny, které novoguinejské kultury provozovali a provozují. V západní Vysočině Nové Guineje provozovali příslušníci skupiny Melpa sociopolitickou směnu označovanou jako *moka* (srov. Strathern, 1971), případně *te* u skupin Enga a Kayaka (srov. Bulmer, 1960). Antropolog Andrew Strathern (nar. 1939) uskutečnil výzkumy u Melpů v 60. a 70. letech a na některých spolupracoval rovněž s Marilyn Strathernovou (nar. 1941). Skupina Melpa žije v oblasti kolem dnešního města Mount Hagen a živí se především pěstitelstvím a drobným obchodem s kávou. Zásadní roli ve směně *moka* zde sehrávají lastury *kina*. Díky nim je možné (podobně jako při směnném obchodě *kula*) utvářet a posilovat sociální síť. Tyto ceremoniální směnné obchody neměly funkci kumulace zboží či platidel, ale fungovaly především jako podpora utváření aliancí a obdarovaný bigman věděl, že je třeba se recipročně s darujícím bigmanem vyrovnat. Explicitní očekávání byla navíc taková, že reciproční dar bude vyšší hodnoty než původní. Moka měla významný vliv na utváření sociálního statusu v kompetici mezi bigmany, má ovšem přesah i do oblasti genderu.

Předmětem sociopolitických směn jsou zejména vepři. Velkou částí hlíz, které žena přinese ze zahrady, jsou odpoledne prasata krmena. Obstarávání prasat je v této komunitě vysoce ceněná a hodnocená funkce a člověk, který se o prasata stará může dosáhnout významné a vážné pozice (i když skrytě). Schopné ženy, které dokáží kompletně zajistit logistiku obstarávání velkého počtu prasat, mohou dosáhnout významného statusu, ekvivalentu mužského bigman. Prase je významnou položkou v bohatství, které je v sociokulturní výměně *moka* představováno. Muži zde soupeří o publicitu a status, zatímco ženy jsou přímým odrazem svých manželů. Muž v podstatě proměňuje ženinu práci v sociální status skrze sociopolitickou výměnu. Muž se spoléhá na manželku a na její schopnosti

prasata obstarávat. Sám pak řídí financování a hlavně distribuci prasat, na kterých závisí jeho reputace. Muži ze společnosti Melpa říkají, že „muž potřebuje ženu za svými zády“ (Sillitoe, 2000). Lze to popsat i následovně, že ženy jsou charakterizovány jako výrobci a muži jako směňovatelé. Bez schopné ženy by i nejschopnější muž nemohl mnoho dosáhnout, v důsledku toho v komunitě Melpa ženy zaujímají stěžejní místo a vyplňují tak rozhodující pozici v sociální struktuře.

Během výměn jako je například i *moka*, dohlíží ženy na to, aby se s jejich příbuznými zacházelo spravedlivě, někdy se snaží přimět manžela k rozhodnutí ohledně distribuce prasat v obou směrech – od příbuzných i mezi ně. Jejich chování reflektuje další klíčovou pozici ve struktuře této komunity. Svatbou se propojí dva před tím nepropojené rody a žena tvoří spojnicu v tomto novém spojení, které se vzájemně podílí na účasti v *moka*. Vyjednává transakce a přispívá tak k jejich řádnému chodu. Tato role přináší ženám prestiž. Ačkoli nejsou těmi, kdo je za finální rozhodnutí zodpovědný, tím, jak uvádějí věci do chodu, hrají důležitou roli. Mají vliv, se kterým musí muž počítat (Sillitoe, 2000).

Dalším z antropologů, kterého je třeba zmínit, je americký kulturní antropolog Karl Gustav Heider (nar. 1935), který je považován za stěžejní osobnost v oblasti vizuální antropologie a který tímto navazuje např. na Meadovou a Batesona. Terénní výzkumy na Nové Guineji realizoval převážně v 60. letech 20. století, a to konkrétně u Daniů. Z výzkumů vzešla např. publikace *The Dugum Dani* (*Daniové z Dugumu*, 1970). Jako spoluautor se podílel na knize *Gardens od War* (*Zahrady války*, 1. vyd. 1969), která obsahuje zásadní vizuální materiál, který čítá přibližně čtyři sta fotografií zahrnující vyobrazení snad všech aspektů života Daniů. Zásadní byl také jeho filmový materiál, který sloužil jako podklad pro vznik jeho etnografických filmů. Tématika Nové Guineje se vyskytuje ve dvou jeho filmech *Dani Sweet Potatoes* (*Danijské batáty*, 1973) a *Dani Houses* (*Danijské domy*, 1973). Heider je rovněž autorem knižního díla *Ethnographic Film* (*Etnografický film*, 1976).

Výzkumům genderových otázek a sexuality se věnoval např. Gilbert Herdt (nar. 1949), který je realizoval zejména mezi Sambiy, či Raymond Case Kelly u Etorů. V některých kulturách byla nalezena genderová rovnost, což odhalila americká kulturní antropoložka Maria Lepowskyová a prezentovala rovný přístup

k ekonomickým zdrojům v roce 1990 díle *Gender in an egalitarian society: a case study from the Coral Sea*.

2. Teoretická východiska práce

2.1. Ekologické přístupy v antropologii

Interdisciplinární disciplína, která se zabývá výzkumem biologické a kulturní variability lidské rasy v kontextu ekologie a se zvýšenou pozorností se věnuje studiu biologické a kulturní adaptace na životní prostředí, se nazývá ekologie člověka (*human ecology*). Předmětem této disciplíny jsou vzájemné vztahy mezi lidmi a jejich přirozeným prostředím, které zahrnuje geografickou, biologickou, kulturní i sociální složku. Ekologie člověka se dále člení na dvě disciplíny. Biologická ekologie člověka, která se věnuje biologickým aspektům vztahu člověka a jeho životního prostředí. Kulturní ekologie se naopak věnuje kulturním technologiím, které umožňují lidem adaptovat se na přírodní prostředí. Biologická adaptace člověka je úzce propojena s tělesnými reakcemi lidského organismu, které jsou dané anatomicky či fyziologicky.

Pojem kultura se v antropologickém smyslu rozumí jako specificky lidský způsob života. Antropologové se obvykle snaží vyhnout hodnotovým soudům a od hodnocení různých kultur jako "vyšších" nebo "nižších". V ekologickém kontextu pojem kultura je charakterizován jako *systém nadbiologických prostředků a mechanismů, jejichž prostřednictvím se příslušníci lidského rodu adaptují na vnější prostředí* (Soukup, V., 2014: 306). Kultura je považována za univerzální technologii lidstva, za nadbiologický nástroj adaptace, který se zrodil v Africe před více než třemi miliony let. Důkazem toho jsou archeologické nálezy kamenných industrií. V průběhu kulturní evoluce se příslušníci lidského rodu stále více dostávali do pozice nadřazenosti vůči přírodě, neboť prostřednictvím technologií získávali kontrolu nad zdroji surovin i energie, ale zároveň se na těchto komoditách stáli závislími.

2.1.1. Julian Steward a ekologická antropologie

Předmětem kulturní ekologie je vztah mezi člověkem a jeho prostředím, jinými slovy vztah mezi kulturou a přírodou. Klíčovým průkopníkem v této oblasti byl americký antropolog Julian Steward (1902–1972), který v polovině 20. století definoval kulturní ekologii jako antropologickou metodu (Steward, 1955). Pod vlivem antropologů, mezi které patří např. Alfred L. Kroeber, Robert H. Lowie a Edward Gifford a kulturního geografa Carla O. Sauera formoval svůj zájem o studium kultury a kulturní změny. Realizoval výzkumy v terénu mezi původními obyvateli Ameriky, konkrétně se věnoval americkému Jihozápadu a anasazijské a pueblanské kultuře, a indiánům kmene Šošonů a Pajutů. Šošoni obývali nehostinné území Velké pánve a polopouští, které nabízelo jen velmi omezené zdroje rostlinné i živočišné stravy. Materiální kultura, kterou disponovali, vykazovala jen jednoduché rysy. Předpokládal a na základě svého výzkumu se snažil doložit hypotézu, že kultura jako taková je v podstatě adaptací člověka na životní prostředí. Proto kulturní ekologie studuje, jak se lidé přizpůsobují svému vnějšímu prostředí. Toto prostředí ovlivňuje nejen hmotnou podobu kultury, tedy např. artefaktů, ale také mýty, náboženské rituály, architekturu, způsob obživy, např. zemědělství a vůbec obecný způsob života. Z tohoto důvodu lze tvrdit, že přírodní prostředí je klíčovým faktorem, který formuje společnosti a naopak. Přírodní prostředí nutí obyvatele se na něj adaptovat, což je možné sledovat i prostřednictvím kultury. Kultura se pak v okolním prostředí promítá, dále ho formuje a transformuje, a to má dále vliv na jeho obyvatele. Konkrétně na příkladu Šošonů, kteří byli nuceni trávit téměř veškerý čas hledáním potravy, formoval hypotézu o úzkém sepětí mezi:

- 1) *„využitelností přírodních zdrojů,*
- 2) *dosaženou technologií,*
- 3) *sociální strukturou,*
- 4) *organizací práce a*
- 5) *společnou kooperací“.* (Soukup, V., 2014: 310)

Steward analyzoval šošonské adaptace na jim přirozený ekosystém, například jejich sociální organizaci skupin určených ke sběru a lovu potravy.

Obousměrný vztah mezi přírodou a kulturou se Steward snažil rozlišit do dvou přístupů. Prvním z nich je environmentální determinismus, který se zakládá na tom, že přírodní prostředí, ovlivňuje kulturu, druhým z nich je pak environmentální posibilismus, který zároveň připouští, že lokální komunity mají možnost volby adaptivní strategie na přírodní prostředí.

Ekologická antropologie je chápána jako širší pojem. Jejím předmětem je studium komplexních vztahů mezi kulturou a přírodním prostředím s důrazem na to, že kultura plní adaptační funkci. Kulturní adaptace zásadním a dynamickým prvkem v oblasti vývoje lidských společností. Přírodní prostředí má v tomto vztahu zejména selektivní funkci tím, že vyřazuje ty kulturní prvky, které jsou nejméně adaptivní. V kulturní ekologii je kultura nebiologickým prostředkem adaptace, ekologická antropologie však mimo technologie, typ ekosystému a ekonomiku zohledňuje rovněž demografické a další i biologické vlivy, které dle stoupenců tohoto směru patří mezi hlavní determinanty sociokulturního systému. Zmíněné faktory hrají zásadní roli ve způsobu i efektivnosti využívání přírodního prostředí. Steward měl vliv i na oblasti metodologie oboru. Navrhl postup, který zahrnuje tři po sobě jdoucí kroky, a který je možné využívat při zkoumání jednoduchých loveckých a sběračských tlup i komplexních společností:

- 1) *„analýzu vztahů mezi kulturní technologií zkoumané kultury a jejím přírodním prostředím (výzkum technologií v kontextu přírodních zdrojů a faktorů, jako jsou klima, půda, vodstvo, flóra, fauna aj.);*
- 2) *analýzu vzorců chování souvisejících s využíváním technologií (výzkum společenské organizace práce a činností zajišťujících obživu, využívání konkrétních přírodních zdrojů a ekonomický zisk);*
- 3) *analýzu vlivu vzorců chování souvisejících s exploatací přírodního prostředí na ostatní aspekty kultury (výzkum demografické struktury, příbuzenských vztahů, vlastnických a uživatelských práv, sídelních struktur aj.).“ (Soukup, V., 2014: 311).*

Specifičnost jednotlivých komunit zohlednil Steward i ve své koncepci multilineární evoluce. Vymezil se tak vůči autorům, kteří zastávali unilineární teorii evoluce. Uznává sice, že jednotlivé kultury se vyvíjejí podobným směrem,

ale neztotožňuje se s představou přímého lineárního vývoje totožného pro všechny kultury.

K představitelům ekologické antropologie se kromě Juliana Stewarda řadí Roy Rappaport, Irvén DeVore, Napoleon Chagnon, Richard Lee, či Andrew Vayda.

2.1.2. Leslie White a kulturní subsystémy

Teorii unilineární evoluce zastával americký antropolog Leslie Alvin White (1900-1975), který se věnoval studiu kulturního systému. Kulturní systém je podle něj komplex tří vrstev – spodní vrstva je technologická, prostřední z těchto horizontálních vrstev je sociální a na vrcholu je situována filozofická vrstva. Ke každé vrstvě přísluší subsystém, který má svou roli v kulturním procesu. Základním subsystémem je technologický, který je tvořen nástroji a technologiemi. Následuje sociální subsystém, který je tvořen ekonomickými, sociálními, příbuzenskými, politickými a dalšími vztahy, které jsou ovlivněny vzorci individuálního i kolektivního chování. Filozofický (též ideologický) subsystém tvoří náboženství, mytologie, věda, literatura, znalosti aj. White tvrdí, že rozhodující vliv má subsystém technologický, neboť je determinujícím subsystémem i pro oba další. Změna v technologickém subsystému se promítne do sociálního i filozofického.

White rovněž definuje technologický pokrok jako primární hybnou sílu kulturního vývoje, který je spojen se schopností člověka s narůstající intenzitou efektivně využívat a kontrolovat energii. Z tohoto pohledu White definuje celkem pět vývojových stádií lidských společností:

- 1) období před zemědělské, ve kterém je zdrojem energie síla člověka;
- 2) období pastevectví;
- 3) období zemědělství, ve kterém (stejně jako v předchozím období) se zdroje energie rozšířily, a to domestikací zvířat a pěstování rostlin;
- 4) období průmyslové revoluce, ve kterém se již využívalo zdrojů energie pocházejících z přírodních zdrojů;
- 5) období jaderné energie (White, 1943).

Kulturní ekologie se stala v následujících desetiletích novým směrem ovlivňujícím kulturní a sociální antropologii. Kulturní ekologie zformovala čtyři základní myšlenky:

- 1) kultura je nadbiologický adaptační systém,
- 2) kulturní změna je adaptační proces,
- 3) technologie, ekonomika a sociální vztahy související s výrobou jsou hybnou silou kulturního vývoje a tvoří nejvíce adaptivní složky,
- 4) studium kultury musí být realizováno komplexně, tedy ve všech jejích subsystémech (Casson, 1981).

Kulturní ekologie prosazovala výzkumy systémové, které berou v potaz všechny složky kulturní změny prostřednictvím pojmů „vstup“ a „výstup“, které odpovídaly požadavkům prostředí. Souvislost je zde také s pozitivními a negativními zpětnými vazbami, díky kterým může sociokulturní systém reagovat na vliv prostředí a rovněž ho zpětně ovlivňovat. Tedy pokud proběhne změna vlivem přírodního prostředí, demografickými či technologickými vlivy, promítne se i v ostatních navazujících systémových částech.

2.1.3. Marvin Harris a kulturní materialismus

Americký kulturní antropolog Marvin Harris (1927–2001) se v oblasti kulturní ekologie věnoval technologickému výkladu kultury, který zpracoval ve své koncepci kulturního materialismu v 60. letech 20. století. Navazuje na Stewarda i Whitea, ovlivněn byl dále i Darwinovou biologickou evolucí, či Marxovým historickým materialismem.

Harris vycházel z myšlenky, že základní snahou člověka je získat dostatek kalorií a proteinů, aby vyživil svůj organismus, dále nacházet sexuální uspokojení a taktéž nacházet pozitivní emoce (např. pocit bezpečí). Jako měřítko společenského pokroku uvažoval o nárůstech v oblasti demografie. Dospěl

k názoru, že způsob výroby – tzv. infrastruktura v oblasti společnosti určuje organizaci rodiny. Tento determinující vliv má dopad i na příbuzenské systémy, ekonomiku a politické uspořádání – na tzv. strukturu., která pak dále ovlivňuje náboženství, mýty, vědu, umění a další – tzv. superstrukturu. Z tohoto důvodu Harris upozorňuje na nutnost studovat kulturu s ohledem na stimulující, limitující a determinující roli materiálních podmínek (Harris, 1968). Zásadními hybnými silami, kterým je potřeba věnovat zvýšenou pozornost, jsou tak demografické, technologické, environmentální a ekonomické faktory.

Svou teorii uplatňoval Harris i pro vysvětlení některých potravinových tabu, např. zákazu pojídání vepřového masa v židovských a islámských kulturách, kde podle něj vznikl tento zákaz jako výsledek změn ekosystému, které proběhly v oblastech Středního východu ve starověku. Chov vepřů přestal být výhodným v důsledku úbytku lesů a rostlin vhodných pro krmné účely. Stejně tak Harris svou teorii vysvětloval i tabu v hinduistickém náboženství. Hlavním účelem chovu skotu zde nebyl zisk mléka a hovězího masa, ale produkce býků, tedy tažné síly využitelné v zemědělství. To, že se krávy staly posvátnými, je adaptivní kulturní regulativ ekonomicky vysvětlitelný. Teorii kulturního materialismu aplikoval také ve snaze vysvětlit kanibalismus u Aztéků. Harris jej vysvětloval nedostatkem větších domácích zvířat u předkolumbovském Mexiku, tedy nedostatek živočišných proteinů, které by postačovaly demograficky sílící populaci Aztéků. Harris rovněž komentoval výzkum R. Rappaporta. Podle Harrise měl u Maringů akt porážky vepřů před bojem jednoznačnou souvislost s se strategií boje, neboť vepřové maso dodalo bojovníkům potřebné proteiny a sílu pro boj.

Harris byl kritizován zejména za redukcionistický přístup, i přes to měla jeho pozitivisticky orientovaná koncepce kulturního materialismu zásadní vliv na některé další výzkumníky, zejména na Roberta L. Carneira, Marka N. Cohena, či Martina F. Murphyho.

Od 20. století je často diskutované téma ekologické krize. Je jisté, že příčinou vzniku ekologické krize jsou způsoby lidské adaptace na vnější prostředí. Kulturní technologie užívané odedávna měly a mají vliv na životní prostředí, avšak je nutné si uvědomit, že je nelze oddělovat od ostatních kulturních subsystémů, tedy uvědomit si nejen materiální, ale také normativní a ideový subsystém. Ekologická antropologie se snaží uchopit adaptační strategie a technologie, prostřednictvím

kterých populace lidí realizují svůj vztah ke konkrétním ekosystémům, s uvědoměním si toho, že negativní dopady těchto adaptací lze změnit a omezit nejen uzpůsobením technologií, ale zejména změnou ve vzorcích chování.

2.2. Současný stav poznání a sociokulturní změny

Ačkoli zvolená etnická skupina Nungon na Papui-Nové Guineji přišla do kontaktu se západní civilizací již na začátku 50. let 20. století, dosud jí nebyla z hlediska kulturní ekologie a kulturní antropologie věnována adekvátní pozornost. Relevantní studii nenajdeme ani v anglosaské antropologii, ani v německé etnografii (přestože v místě působili němečtí misionáři).

Několik významných autorů a antropologů věnovalo pozornost environmentálním tématům v lokálních komunitách, které byly ovlivněny těžbou. Autor Stuart Kirsch publikoval knihu *Reverse Anthropology (Obrácená antropologie)*, ve které prezentoval data a výsledky, které získal během svého výzkumu v komunitě Yonggom. Analyzoval postavení místních obyvatel vzhledem k těžebním aktivitám (Kirsch, 2006). Britský antropolog Colin Filer realizoval výzkum politického, sociálního a protekcionistického kontextu těžby a dobývání v Melanésii (Filer, 1997). Možnosti ochrany přírody byly analyzovány i britským antropologem Paul Sillitoem, který se zaměřil na možnosti ochrany v kontextu života lidí z komunity Wola v jižní Vysočině na Papui-Nové Guineji. Ve své knize zdůraznil význam sociopolitické směny, neboť právě na jejím principu by měly společnosti stavět své projekty (Sillitoe, 2000). Srovnatelným zdrojem pro mou dizertační práci může být i výzkum americké kulturní antropoložky Paige Westové, jehož výsledky publikovala ve studii *Conservation Is Our Government Now: The Politics of Ecology in Papua New Guinea*. Její výzkum ale proběhl v zásadně odlišném sociokulturním prostředí, v antropology oblíbené Vysočině.

Současný stav poznání těchto témat se zdá být nedostačující a vzhledem k aktuálnosti a naléhavosti této otázky si zaslouží být rozšiřován. Důkazem pro aktuálnost probíhajících klíčových změn může být i fakt, že vláda Papuy-Nové Guineje připravuje ochranu dalších oblastí. V současnosti se rozvíjí snahy zejména v oblasti Sepik a Wannang.

Významným zdrojem sociokulturních změn se stalo založení první chráněné oblasti na Papui-Nové Guineji. Motivem zde byla ochrana tropických lesů, které jsou ohrožovány rozsáhlou těžbou. Global Conservation Fund začal v roce 2002 finančně podporovat vznik chráněné oblasti a v lednu roku 2009 byl úředně potvrzen vznik první chráněné oblasti na Papui-Nové Guineji pojmenované YUS Conservation Area. Oblast zahrnuje 76 000 hektarů tropických lesů a cílem je ochrana lesního ekosystému, který dosud dával prostor pro žití mnoha rostlinným a živočišným druhům včetně lidských populací. Na území se rozkládá 35 vesnic, jejichž život se proměnil poté, co se zástupci jednotlivých komunit rozhodli a vzájemně shodli v otázce ochrany jejich přirozeného životního prostředí.

Výsledky výzkumu provedeného řešitelským týmem v září a říjnu 2011 ukazují jasnou souvislost a vliv náboženských motivů na založení chráněné oblasti. Předpoklady ke vzniku chráněné oblasti YUS vytvořila komplikovaná náboženská situace v údolí Uruwa, kde se nachází i vesnice Yawan. V oblasti žijí jednak příslušníci luteránské církve a také příslušníci církve adventistické, kteří s odkazem na Bibli jako nejvyšší náboženskou normu stále dodržují některá starozákonní přikázání, mezi které patří i potravinová tabu definovaná v jedenácté kapitole knihy Leviticus. Adventisté etnické skupiny Nungon vztáhli tato biblická pravidla i na stromové klokany, čímž do velké míry umožnili založení chráněné oblasti YUS Conservation Area.

Zde je na místě kontextuálně zmínit britskou antropoložku Mary Douglasovou (1921–2007), kterou dnes řadíme zejména k proudu symbolické antropologie. Douglasová realizovala terénní výzkumy v Africe u kmene Lele, který obývá oblast dnešního státu Kongo. Je představitelkou interdisciplinárního přístupu, neboť své poznatky opírala o své znalosti z oborů filozofie, sociologie a religionistiky. Největšího věhlasu dosáhla svým dílem z roku 1966 *Purity and Danger*, které vyšlo v roce 2014 dokonce v českém překladu. V knize *Čistota a nebezpečí* se Douglasová věnuje analýze idejí čistoty a nečistoty, poskvrnění a tabu. Hovoří o tom, že koncept poskvrnění i tabu jsou univerzáliemi a vyskytují se v každé kultuře. Z etnografického materiálu, který představuje, dokládá, že tento koncept má význam pro zachování sociálního řádu, a to symbolickým

zdůrazněním toho, co je čisté a co nečisté, co ze stanoveného (čistého) řádu vybočuje. Čistotu, nečistotu, poskvrnění i tabu zkoumá v kontextu celé kultury, nikoli odděleně. Vnímá tyto jevy tedy také v kontextu víry, náboženství a magie. Dochází tedy k tomu, že alimentární příkázání v knize Leviticus představují řád, který určuje podobu poskvrnění a tabu. Její teorie čistoty a nečistoty se zakládá na představě nečistého jako nemístného, tedy něčeho, co se vyskytuje někde, kde nemá. Představa nečistého je shodná s představou tabu v „primitivních“ kulturách. Úzce totiž souvisí se se systematizací, tříděním a klasifikací věcí, neboť produktem této systematizace jsou vlastně vyřazené nemístné prvky. Jinými slovy lze tvrdit, že vepř (a v případě Nungonů i stromový klokan) je tabuizován, jelikož porušuje klasifikační pravidla (alespoň jedno z nich) dané knihou Leviticus⁶. Prase nepřezvývá, ale kopýtko má rozpolcená, stromový klokan nemá kopyta rozpolcená, ale naopak přezvývá.

Antropologické výzkumy sledovaly a dodnes sledují neustále se proměňující melanéské kultury. Sociokulturní změny, ke kterým v průběhu let docházelo a stále dochází, mají současní antropologové možnost sledovat vzhledem k rychlosti jejich průběhu v reálném čase. Studium sociokulturních změn se stalo rovněž předmětem výzkumu, který je popsán v předkládané dizertační práci.

Kultura je v antropologickém pojetí považována za komplex artefaktů, sociokulturních regulativů a idejí sdílených a předávaných členy určité společnosti (Soukup, 2004). Kulturní artefakty jsou materiální produkty lidské činnosti, do sociokulturních regulativů je možné zahrnout zvyky, mravy, zákony a tabu dané kultury, a ideje představují symbolické a kognitivní systémy. Sociokulturní změny probíhají a je možné je sledovat v každé části tohoto komplexu. Kulturní změna v antropologii označuje proměnu kulturních prvků a lze ji dále rozčlenit na endogenní a exogenní. Endogenní kulturní změna znamená, že ke vzniku nového prvku dochází uvnitř dané kultury, a to především invencí, či inovací. Naopak exogenní kulturní změnu vyvolávají faktory z vnějšku, a to především migrací a difúzí kulturních prvků, ke kterým dochází během vzájemného kontaktu kultur.

---

⁶ „Všechno, co má rozdělená kopyta tak, že jsou kopyta rozpolcená úplně, přezvývá se mezi zvířaty, ty smíte jíst“ (Lev 11:3)

Změny, které lze pozorovat a studovat ve sledované lokální komunitě, se objevují ve všech oblastech Papuy-Nové Guineje, vlastně na celém ostrově Nová Guinea i ve všech oblastech Melanésie. Nejzásadnějším způsobem se proměňují oblasti politiky a politického uspořádání, náboženství, sociálního uspořádání i technologií. V souhrnu tak lze hovořit o přechodu ke křesťanské společnosti založené na parlamentní demokracii, v oblasti sociálního uspořádání založené na třídní společnosti.

2.2.1. Sociokulturní změny v oblasti náboženství

Na příkladu lokální komunity Nungon, která se stala předmětem výzkumu prezentovaného v této dizertační práci, bude ukázáno, jaký vliv měl příchod misionářů do oblasti a jak došlo k postupné implementaci křesťanských principů do původního náboženství Nungonů. Podobnou situaci lze vysledovat ve všech oblastech. Tradiční náboženství se s novými prvky vypořádávají po svém, zčásti se vzájemně propojují, ale obvykle síla těch původních, tradičních, náboženství, zaniká a křesťanství převažuje. Křesťanství je dominantním a mezi Papuánci nejvíce rozšířeným náboženstvím. Důvodem je působení misionářů postupně od 17. století, kdy se zde v průběhu mnoha let vystřídaly nejrůznější církve. Nejrozšířenějšími církvemi jsou římskokatolická církev, luteránská církev a Adventisté sedmého dne. Jak bude ukázáno dále, ačkoli se misionáři zasloužili o rozšíření křesťanství i do těch nejdlejších oblastí, interpretace tohoto náboženství je mnohdy svérázná. Ačkoli se i samotní příslušníci lokálních komunit označují jako Křesťané, vliv tradic je stále patrný. Například nikdy se zcela neoprostili od víry v nejrůznější duchy, ve všudypřítomné kouzelnictví. Kouzelnictví bylo dokonce i upraveno zákonem z roku 1971 a jeho platnost setrvala i po přechodu k samostatnému státu Papua-Nová Guinea. Zákon, který pojednával o bílé a černé magii, z čehož právě na černou magii mířili silné represe, byl zrušen teprve v roce 2013. Kouzelnictví a křesťanství jsou dva kognitivní světy, kterými si místní obyvatelé vysvětlují veškeré události (Soukup, 2013). V souvislosti s proměnami náboženství je nutné zmínit i další oblasti, na které toto mělo vliv. Tradice a rituály se postupně přiblížily těm křesťanským, a to zejména pojetí svatby a manželství. Původní zvyky zcela nezanikly, ale zásadním

způsobem se proměnily. Tradiční podoba rodiny v souvislosti s křesťanstvím už nemůže počítat s polygamií apod.

2.2.2. Sociokulturní změny v oblasti genderu

Kulturní změny se dotýkají i sociálního uspořádání, či společenského postavení, které můžeme deklarovat například na změně v oblasti postavení ženy. Názor, že ženy v Melanésii mají sociálně nižší postavení než muži, je široce rozšířen a etnografické zprávy, které vnímáme v kontextu našich západních hodnot, toto očekávání jen potvrzují. Na druhou stranu je celá Melanésie prostoupena hodnotou rovnostářství a je tedy třeba tento rozpor posoudit úžeji.

V posledních přibližně dvaceti letech věnují antropologové více pozornosti pozici ženy ve společnosti. Zabývají se definicemi specifických kategorií osob podle pohlaví, kulturními konstrukcemi ženských rolí a přirozenými vztahy mezi pohlavími (srov. Strathern, 1988). Melanésie je místo, kde ženy tento rozdíl mezi pohlavími často nevnímají. Tato skutečnost může být interpretována také jako důkaz toho, co je dívkám v průběhu socializace vštěpováno dominantními muži. Podobné interpretace mohou ilustrovat, jakým způsobem mohou hodnoty a zvyky antropologů (nebo čtenářů) ovlivňovat názory na povahu sociálního života v jiných kulturách. Kritické melanéské etnografie se potýkali zejména s argumenty, že postavení ženy ve společnosti bylo dlouhodobě přehlíženo a podceňováno. Muži antropologové tak nemohli získat přístup k významům sociálního života žen v těchto kulturách (a naopak), a tak byl tento genderový rozdíl stále udržován.

Program feministické antropologie je částečně založen na překonání mužské zaujatosti a ženské neviditelnosti v této disciplíně, a to vytvářením nové sociální teorie. Podle současné kritiky brání mužská převaha v sociální struktuře prosadit jakýkoli alternativní názor korespondující s ženským viděním světa. Tyto kritiky se snaží zdiskreditovat předsudky, že ženy jsou vždy a všude podřízené mužům (Ortnerová, 1998). Proto je předmětem feministické antropologie nikoli žena, ale rovnost mezi pohlavími a gender jako sociální a kulturní konstrukt, byť převážně z pohledu žen. Antropoložky i antropologové se shodují, že v tradiční

melanéske společnosti existuje předěl mezi mužským a ženským světem, ačkoli se přou o to, do jaké míry se jedná o podřízenost a nadřazenost.

Pozice ženy se v novoguinejských kulturách výrazně mění v závislosti k jejímu věku. Mladá manželka bez dětí je pro manžela a jeho příbuzné hrozbou. Vnímají ji jako možné narušení jejich bezpečnosti a zájmů. Žena s dospělými syny je naopak plně usazená v komunitě svého manžela a s jeho příbuznými je nerozlučitelně spojena. Je naprosto vyloučené, aby byla podezřívána z jakýkoli nekalých úmyslů.

Symboly vztahující se ke genderovým konstrukcím v novoguinejských kulturách odrážejí stereotypy (na metaforické úrovni) a ke skutečným jedincům se vztahovat vůbec nemusí (Sillitoe, 1998). I přesto představa, že žena může být důvodem manželova nezdaru, nabývá v každodenním životě velmi reálných kontur. Muži věří, že žena je schopna je sociálně znemožnit a znemožnit i jejich směnnou funkci. Veliké obavy mužům způsobuje zejména menstruační krev, kterou mohou být znečištěni, otráveni a dokonce usmrceni (srov. Herdt, 1987). Z tohoto důvodu jsou ženy v tradičních komunitách během menstruace od mužů separovány, nesmějí se s nimi stýkat, natož pak participovat na přípravě potravy (Hays, 1986). Strach mužů ze zmíněných záležitostí nejen poukazuje na jejich vztah k ženám, ale také je jedním z důvodů, proč se k ženám nechovají přespříliš dominantně. Muži si ženy představují jako nebezpečné a potenciálně velmi silné, ačkoli o nich mluví jako o zranitelných a slabých.

Současné papuánské kultury absorbovaly mnohé z okolního světa. Dřívější panická hrůza z nečistoty, např. porodu, je sice stále cítit, ale konkrétní jedinci ji dokáží překonat. Důkazem toho je častá účast i pomoc mužů, když jejich manželky rodí (Lockwood, 2004).

Byli to misionáři, kteří do přirozené dělby práce a fungujícího systému přinesli zmatek. Narušili tradiční vývoj například tím, že kladli důraz na život v nukleárních rodinách. Důsledkem toho bylo výrazné snížení vlivu ostatních (zejména mužských) příbuzných, který je pro Papuánce velice zásadní. Ženy se tak měly přestat radit se svými matkami, otci, bratry a strýci a namísto toho je misionáři učili být loajálními a poslušnými manželkami. Z této perspektivy je jasnější, proč ženy hrají méně významnou roli v kapitalisticky řízeném ekonomickém vývoji (Johnston, 1994).

Současné papuánské ženy stále věří ve význam role matky a „manažerky“ domácích prací. Snaží se dokázat důstojnost jejich práce a poukázat na to, že kdysi byla pro společnost stěžejní. To také vysvětluje, proč mnoho žen neaspiruje na vyšší než základní vzdělání. Zatímco vzdělání je široce vnímáno jako prostředek pro podporu žen a dosažení západního ideálu rovných příležitostí a ačkoli je veřejně přístupné, většina žen se k němu obrací zády. Bojí se, že by to mohlo vést ke konfliktu, ochotně podléhají tlaku rodiny a snaží se tak dosáhnout souladu s očekáváním jejich příbuzných.

V horských lokálních komunitách ženy (ale ani muži) obvykle peníze negenerují. Rodinný rozpočet obohacují příměstské ženy o peníze jen minimálně, obvykle prodejem přebytků ze zahrady na místním tržišti. Ve větších městech je život obtížnější a ženy se snaží po vzoru okolního světa prosadit se do „velké“ ekonomiky. Hlavním nedostatkem v podnikání na Papui-Nové Guineji je fakt, že je z něho vynechána polovina populace, a to konkrétně právě ženy. Nepsané doporučení říká, že žena se nemůže prosadit. Existuje ovšem řada případů, kdy žena participuje na obchodu s kávou, provozuje místní autobusovou dopravu, nebo úspěšně řídí obchod. Nicméně ženy se v podnikání pohybují mnohem méně než muži. Ani politika není místem vhodným pro ženy, a ačkoli se svobodný stát Papua-Nová Guinea snaží prosadit participaci žen na všech formách ekonomických i sociálních aktivit, z politických kandidátů bylo méně než 2% ženského pohlaví ve všech dosavadních volbách na celonárodní úrovni (Sillitoe, 2000).

Ženy, které se rozhodly, nebo měly příležitost k takové participaci, se většinou věnují drobnému obchodu, resp. obchodování na tržišti, a to zejména se zeleninou, ovocem, vejci, rybami, hotovým jídlem nebo ručními výrobky, občas se zabývají výrobou nebo opravami oblečení.

Najdou se ale i výjimky. Například organizace Papua New Guinea Women in Business snažící se o vzdělávání mladých žen a šíření myšlenky a genderové rovnosti, o nutnosti ekonomického osamostatnění žen. Tato organizace pomáhá ženám vstupovat na trh práce, porozumět politickému, hospodářskému a sociálnímu životu na Papui-Nové Guineji a vytvořit tak prostředí umožňující ženám zapojit se. Soustředí se na rozvoj odborného a vůdčího potenciálu mladých žen a dívek a vede je k myšlence rovného zastoupení žen a mužů v zásadních rozhodovacích procesech.

2.2.3. Sociokulturní změny v oblasti technologií

Na úrovni artefaktů můžeme kulturní změny sledovat zejména v oblasti nových technologií. Někteří antropologové se specializovali přímo na výzkum toho, jak přísun nových technologií ovlivnil život tradičních společností. Americký kulturní antropolog Richard Salisbury (1926–1989) se v novoguinejské Vysočině věnoval výzkumu u kmene Siane. Vysledoval, že ačkoli muži věnovali většinu svého času práci s kamennou sekerou, po seznámení se s ocelovou variantou sekery překvapivě nevěnovali ušetřený čas získávání více zdrojů dřeva nebo potravy, ale využili jej pro válčení (Salisbury, 1962). Naopak výzkumy P. Sillitoa se snažily ukázat, že implementace nových nástrojů nemusí nutně znamenat úsporu času. Ve společnosti Wola se pak díky novým nástrojům mohli pouštět do náročnějších úkolů, jako např. kácení větších stromů (Sillitoe, 1979). Svůj dopad na společnost to přesto mělo, neboť ušetřený čas se promítl v budování sociopolitické směny a tím k posílení sociálního vzestupu.

Bohatství Papuy-Nové Guineje je založeno na nerostném bohatství, ale také na tropickém dřevu. Rozsáhlé těžby probíhají zejména v nížinných oblastech a vytěžené dřevo míří za hranice země. Papua-Nová Guinea se tak dostává do kontaktu s nadnárodní ekonomikou. S těžbou úzce souvisí vlastnictví půdy na Papui-Nové Guineji. To je zde totiž stále uznáváno v tradičním stylu a pozemky jsou v rukách konkrétních jedinců, obvykle se jedná o příslušníky lokálních komunit, kteří tak musí dát těžebním společnostem souhlas pracovat na jejich pozemku. Vlastnictví pozemků na Papui-Nové Guineji se věnuje např. Bernard Narokobi v díle *Concept of Ownership In Melanesia (Koncept vlastnictví v Melanésii, 1988)*. Na Papui-Nové Guineji je mimo soukromé vlastnictví jen přibližně 5% půdy, která se nachází v držení soukromých firem, případně ve vlastnictví státních institucí (Sillitoe, 2000). Oněch 5 % se ale nachází zrovna v nejexponovanějších oblastech, které lze využít pro těžbu. Podobně vhodných pozemků je v celém státě pouze 10 %, jinými slovy, polovina využitelných pozemků není v rukou původních majitelů, kteří o navrácení usilují. O pozemky přišli v podstatě nedorozuměním. Firmy za pozemky místním lidem zaplatily, tedy koupily si je, nicméně místní obyvatelé si tuto transakci vyložili jako souhlas

k užívání půdy, nikoli jako prodej (Soukup, 2013). Uznáváním soukromého vlastnictví půdy a také tím, že valná většina pozemků není zaknihována, se Papuánci poměrně vzdalují globální ekonomice, neboť je v tomto případě dosti obtížné umožnit organizovaný přístup k půdě. Nahlíží-li se daná problematika skrze tradiční kulturu, vlastnictví půdy je pro místní obyvatele základem jejich identity, které souvisí s náboženstvím a řadou dalších sociopolitických faktorů. Pokud by měly nastat změny a Papuánci by se chtěli stát součástí širších ekonomických systémů, kulturní změny v oblasti reprezentace půdy a majetku by měly dopad na mnoho dalších aspektů místních kultur.

3. Metodologická východiska práce

Projekt dizertační práce je rozdělen do dvou částí – teoretické a empirické, které se realizovaly ve třech fázích. Teoretická část v první fázi probíhala v České republice a sestávala ze studia relevantních odborných pramenů a zdrojů. Nedílnou součástí byla také jazyková příprava zahrnující jednak úřední řeč státu Papua-Nová Guinea, kterou je Tok Pisin, a jednak jazyk, kterým se dorozumívá sledovaná komunita Nungonů, tedy jazyk patřící do jazykové skupiny Yau. V Tok Pisin se lokální jazyky označují jako Tok Ples (z anglických slov „talk“ a „place“). Studijním podkladem byla rovněž data získaná antropologem M. Soukupem během jeho terénního výzkumu ve sledované komunitě v roce 2009.

Empirická část, tedy druhá fáze projektu, byla realizována přímo v terénu, tedy v lokální komunitě Yawan na Papui-Nové Guineji. Základní metodou byl terénní výzkum v komunitě Yawan, který se zakládal na standardních antropologických postupech. Metodou je zde třeba rozumět (ideálně předem) promyšlený postup, kterým lze dosáhnout sběru a následné práce s antropologickými daty. Metody využívají konkrétních nástrojů. V tomto případě se jedná zejména o metodu terénního výzkumu, díky němuž vzniká možnost získat etnografická data nezprostředkovaně kontaktem se zkoumanou komunitou. Metody výzkumu jsou zde uskutečňovány prostřednictvím následujících technik (srov. Soukup, 2014 b):

- rešerše a studium dostupné literatury a zdrojů k získání informací o historii a stávajícím stavu problematiky (viz samostatná podkapitola),
- záznam získaných etnografických dat, který byl organizován převážně v terénním deníku, který se stal zásadním podkladem pro sloučení veškerých poznámek, záznamů a denních žurnálů,
- zúčastněné pozorování (viz samostatná podkapitola),
- práce s informátory, kteří byli nápomocni zejména v otázkách jazykové bariéry a zároveň klíčoví informátoři zprostředkovali přijetí nás, výzkumníků, zbytkem komunity; jednalo se o informátory, kteří

procházeli enkulturací v dané kultuře a byli aktivně zapojeni do dění v komunitě,

- sběr genealogií,
- sběr folktaxonomií (viz samostatná podkapitola),
- techniky vizuální antropologie,
- sběr nativních kreseb (viz samostatná podkapitola),
- reflexivita, tedy přiznání vlastní subjektivity během terénního výzkumu (viz samostatná podkapitola).

Důraz byl ovšem kladen na metody spojené s vizuální antropologií, zejména užití nativní kresby, kde se výzkum zakládal na práci s pracovními skupinami složenými ze žáků místní základní školy. Cílem bylo reprezentovat a vizualizovat vybraná témata a k podstatě vidění sledovaných témat se dostat pomocí rozhovorů. S vybraným vzorkem místní populace byla navázána spolupráce a byl využit i pro metody projekční testů a další metody (kresba, self-image, mentální mapy). Samozřejmostí bylo vedení reflexivních deníků. Součástí této fáze byly také návštěvy a navázání pracovních kontaktů s vědeckými institucemi na Papui-Nové Guineji, kde mimo sběru materiálů probíhaly polo–a ne–standardizované rozhovory. Některé informace z těchto rozhovorů jsou v práci využity, avšak nejsou předmětem této práce.

Třetí fáze, opět teoretická, se odehrávala po návratu zpět do České republiky a sestávala z práce se získanými materiály, probíhala jejich analýza a interpretace. Dílčí výsledky byly prezentovány v několika přednáškách, realizovaných workshopech a výzkum byl rovněž představen v průběhu akce Papuánské etudy, která měla za cíl podpořit základní školu v Yawanu.

Za metodologický podklad pro dizertační práci je nutné metody rozdělit do následujících skupin (Bernard, 2006):

- metody pro design výzkumu
- metody pro výběr vzorků
- metody pro sběr dat
- metody pro analýzu dat.

3.1. Studium literatury

Studium dostupné literatury je základním kamenem každého výzkumu, neboť pokud bude tento styčný bod podceněn, hrozí zejména ztráta času při bádání nad něčím, co je již dávno známou skutečností. Jak uvádí Bernard, během tohoto procesu je důležité vyvinout maximální možné úsilí k získání všech dostupných titulů (Bernard, 2006). Zpravidla je možné opřít se o základní zdroje: lidé (odborníci na sledované téma, popř. ti, kteří odborníky alespoň znají), výroční zprávy a on-line databáze. Ovšem ne všechna témata a všechny zdroje lze dohledat v elektronických verzích. Často přichází na řadu vyhledávání v archivech a knihovnách.

3.2. Zúčastněné pozorování

Terénní výzkum ve své antropologii rozpracovalo několik autorů – v britské sociální antropologii jej jako první rozpracoval B. Malinowski (Malinowski, 1961) a A. R. Radcliffe-Brown, v USA jej etabloval F. Boas se svými žáky. Terénní výzkum má hluboké kořeny v sociologii, můžeme je nalézt například u autorky B. Webbové, která se ve své knize *My apprenticeship (Moje učení)* prvně vydané roku 1926 zmiňuje o výzkumu, který realizovala v 80. letech 19. století. Tento způsob výzkumu v sociologii lze nalézt také u klasiků Chicagské školy, kteří se věnovali urbánní etnografii (Park, McKenzie, 1925). Pod vedením R. Parka a E. Burgesse zahájil výzkum mexických komunit R. Redfield. V této oblasti lze zmínit také výzkum H. Zorbaugha, který podrobil Chicago sociologickému výzkumu zaměřený na život v sousedství, na individuální vs. komunitní život plný kulturních rozdílů tak, jak jsou velkoměstem transformovány (Zorbaugh, 1929).

Základní metodou pro práci v terénu je zúčastněné pozorování. Vyžaduje, aby se výzkumník přiblížil sledované komunitě co nejvíce a aby se členové dané komunity cítili v jeho přítomnosti přirozeně a příjemně. Jedná se o antropologovu participaci na každodenním životě sledované komunity.

Zúčastněné pozorování je vědecká metoda, která poskytuje určitý druh znalostí, díky kterým je výzkumník schopen přesvědčivě popsat sledované jevy.

Význam zúčastněného pozorování tkví mimo jiné v konfrontaci pozorovaného jevu a toho, co lze nalézt v etnografických studiích. S tímto rozporem mezi naučeným a realitou úzce souvisí tzv. kulturní šok, který se může stát dočasnou součástí terénního výzkumu.

Data získaná během zúčastněného pozorování jsou obvykle kvalitativního charakteru (pracovní zápisky, vypořizovaný běžný způsob života – zaznamenaný například na fotografiích, video záznamech, či diktafonu atd.). Řada získaných dat může být i kvantitativního charakteru (metody přímého pozorování či dotazníky).

3.3. Folktaxonomie

Termín folktaxonomie označuje nativní klasifikační soustavy, které příslušníci různých kultur používají k označení a uspořádání určité třídy jevů a věcí, či objektů. Folktaxonomie zahrnuje organizaci například rostlin, živočichů, příbuzenských vztahů a systémů, hornin a minerálů, barev, nemocí, emocí, nástrojů a podobně. Kognitivní antropologie vychází při analýze folktaxonomií z předpokladu, že existuje určitý pevný a jasně daný soubor principů a pravidel, které tvoří specifickou kulturní gramatiku každé společnosti. Folktaxonomie umožňuje poodkryt způsob myšlení a organizace sledované kultury, uplatňuje se v každé kulturní oblasti, nejen jako etnozoologie a etnobotanika. K vystavění folktaxonomie se zpravidla užívá techniky prázdného listu (*free-list technique*) a rámcovou elicitacní techniku (*frame elicitation technique*). Technika prázdného listu je zdánlivě velmi jednoduchá, přesto vykazuje velké výsledky. Respondenti vypisují z dané kategorie vše, co jim přijde na mysl. Rámcově elicitacní technika je o něco složitější. Rozpracovali ji například Frake (1964) a Metzger a Williams (1966). Strukturujícím a stále více prohlubujícím se postupem se rozkývají další a nové kategorie. Pro příklad uvádím jeden základní rámec:

- T: Jaké druhy jídla znáte?
- R: Ovoce, zelenina, maso a další živočišné potraviny...
- T: Jaké druhy zeleniny znáte?

- R: Zeleninu rostoucí pod zemí, zeleninu rostoucí nad zemí a listovou zeleninu...
- T: Jaké druhy zeleniny rostoucí pod zemí znáte?
- R: Brambory, jamy, taro...
- T: Jaké druhy tara znáte?
- R: Taro, taro kongkong.

Základní rámce je pak možné dále propojovat a rozvíjet, položí-li se respondentovi otázka další. Například: jaké druhy zeleniny používáte k získání nejvíce energie? Nebo: je taro součástí kořenové zeleniny? Výsledkem by měl být komplexní přehled a klasifikace jednotlivých oblastí sledované kultury.

3.4. Nativní kresba

Vizuální antropologie je samostatnou disciplínou antropologie, která studuje sociokulturní systémy s využitím vizuálních materiálů (zejména fotografií a filmu). V současné době můžeme identifikovat dva hlavní ekvivalentní proudy: psaná a vizuální antropologie. Vizuální antropologie je založena na předpokladu, že základem kultury jsou symboly, které nacházejí svůj význam a výraz v artefaktech, sociokulturních regulativech a zejména pak v gestech, obřadech, rituálech atd. Vizuální antropologie není jen sběrem etnografických dat pomocí vizuální a nahrávací techniky, ale alternativní způsob antropologického výzkumu kultury. Důležitými osobnostmi tohoto směru jsou Marcus Banks, Anna Grimshaw, Paul Hockings, Judith McDougall, David McDougall, Howard Morphy.

Americká antropoložka M. Meadová přispěla k rozvoji vizuální antropologie jako samostatnému vědnímu oboru. Ve svém výzkumu využila potenciál filmu a fotografie. Společně s G. Batesonem realizovala výzkum v terénu na Nové Guineji a na Bali. Jako výsledek výzkumu představili sérii filmů

*Formování charakteru v odlišných kulturách*⁷ a knihu *Balijský charakter: fotografická analýza* v roce 1942. V rámci výzkumu pořídili přibližně 25.000 fotografií, které tematicky souvisejí s výchovou, vzděláním a rodičovskou péčí. Pro vlastní publikaci vybrali pouze 759 fotografií, které jsou pečlivě rozdělené podle kritérií tak, aby reprezentovaly kulturu Bali.

Typickým příkladem práce vizuálních antropologů je studie S. Wortha a J. Adaira, kteří naučili šest příslušníků indiánského kmene Navajo ovládat fotoaparát. Získané obrázky ukazují svět očima Navajo. Jejich zkušenosti a znalosti jsou popsány v knize *Through Navajo Eyes: an Exploration in Film Communication and Anthropology* (*Očima Navahů: zkoumání ve filmovém sdělení a antropologii*, 1. vyd. 1972)

Reprezentace prostřednictvím kreseb spadá do kategorie vizuální antropologie, která se zaměřuje převážně na film a fotografii. Ovšem kresba představuje specifický typ narace. Využití kreseb jako výzkumného nástroje není zcela neobvyklé. Ve 20. století se průběžně získávaly kresby od mimoevropských kultur. O kultury Afriky a Asie se v tomto směru zajímal např. Geoffrey Paget (Paget, 1932), kresbám se na Aloru věnovala např. Cora Duboisová, která zaznamenávala rozdíly toho, co ve svých kresbách ztvárňují chlapci a co dívky. Chlapci vizualizovali nejčastěji lidské postavy a nejruznější ceremoniály, dívky pak pracovní nástroje (Duboisová, 1944).

Tématem kreseb byla zpravidla lidská postava a autory kreseb byly z největší části děti. Kresby byly nejčastěji využívány jako projektivní technika k určování rysů osobnosti. Nutno podotknout, že kresby byly analyzovány z etnocentrického kontextu naší západní kultury. Autoři, kteří se snažili interpretovat kresby v daném kulturním kontextu, byli nuceni vyrovnat se s determinovostí kreseb. Lidská postava patří k prvnímu, co dítě začne při pokusech o kresbu ztvárňovat, proto bývá využívána jako diagnostický nástroj pro sledování vývoje dítěte, protože existuje předpoklad, že formy ztvárnění lidské postavy jsou v jednotlivých fázích vývoje dítěte neměnné. Do kreseb se samozřejmě promítají i vždy aktuálně se šířící trendy mezi dětmi, z tohoto důvodu probíhala i mezikulturní srovnávání.

---

⁷ Orig. *Character Formation in Different Cultures*

U australských etnik se výzkumům prostřednictvím kreseb věnovala Mauereem Coxová. U etnické skupiny Warlpiri zjistila, že děti se až v současnosti díky školní docházce učí západnímu stylu kresby, neboť jejich nativní styl je úzce spojen i s náboženskými představami, kdy během rituálních tanců dochází k vizualizaci příběhů předávajících se tradicemi na těla tanečníků a do písku. Styl kresby připomíná spíše letecké snímky (Soukup, 2013).

Zajímavé jsou rovněž výzkumy antropologa Meyera Fortese (1906–1983), během kterých upozoroval rozdíly v kresbách dětí afrických etnik, které navštěvovaly školu a dětí negramotných. U gramotných dětí se více prosazoval západní styl kreseb. Tento výzkum ze třicátých let v podstatě zopakoval v letech sedmdesátých, kdy už byl tento západní styl mnohem více rozšířen (Fortes, 1940).

Kresby jako výzkumný nástroj je možné použít jako výpověď o kultuře i jako psychodiagnostickou pomůcku. Kognitivní vědy v současné době kresbu konceptualizují jako externí mentální reprezentaci (Soukup, 2013). Reprezentace slouží jako záznam, který představuje jev, který v daný okamžik nemusí být přítomen. Využití kresby dětí při terénních výzkumech s sebou nese několik výhod, svým způsobem překračuje jazykovou bariéru a zároveň je to technika, která je dětem naprosto přirozená a je jejich zábavou.

V psychologických vědách je reprezentace obvykle rozdělena na vnější a vnitřní reprezentaci. Vnější reprezentace zahrnuje právě i kresby a jejím cílem je zaznamenání vnějšího světa. Mentální reprezentace je také charakterizována čtyřmi základními podmínkami:

- 1) *je vytvářena nositelem reprezentace,*
- 2) *nese obsah nebo reprezentuje jeden a více jevů,*
- 3) *musí mít nějaký pevný základ,*
- 4) *musí být srozumitelná někomu dalšímu.* (Soukup 2013: s. 552).

3.5. Reflexivita aneb antropolog v centru pozornosti

Příchod antropologa do nového prostoru a mezi tamní obyvatele, kteří se stávají objektem jeho zájmu, s sebou nese svá vlastní úskalí, která vznikají na obou stranách. K této situaci nelze přistupovat nepředpojatě či nezaujatě, neboť

velkou roli hraje vždy jakési předběžné porozumění získané na základě zkušeností. Prvním krokem by tak mělo být zejména uvědomění si této výchozí situace. Antropolog se ocitá mezi cizími lidmi, ale on je zde cizincem. Fenomén reflexe křížuje vědní disciplíny – od obecných problémů filozofických, přes estetiku a umění po konkrétní výzkumy v oblasti kognitivismu a psychologie. Přestože se pojem reflexivita poprvé objevuje v myšlení západní civilizace, je reflexivita jako taková přítomna v lidském chápání a jednání napříč všemi kulturami. Reflexe je všude tam, kde existuje vytvořený implicitní kulturní konstrukt - kde lidé používají jazyk, mluví o mluvení, reflektují vědomí, umění, komunikaci apod. Existenci reflexe dokládá schopnost člověka hovořit k sobě samému, schopnost člověka rozhodovat se a schopnost myšlení v nejobecnější rovině.

V širším kontextu lze zmínit francouzského sociologa a antropologa Pierre Bourdieuho (1930–2002), který se v sociálních vědách věnoval mimo jiné reflexivní antropologii. Jedná se o aktuální proud antropologického myšlení inspirovaný současnou filozofií. Reflexe, o které Bourdieu píše, je důležitým předpokladem i pro antropology. Jak Bourdieu uvádí, vědu není možné omezit na záznam či analýzu obecných domněnek, naopak věda musí zahrnovat i sociální okolnosti a podmínky vzniku těchto domněnek (Bourdieu, 2003).

Úloha reflexivity je v terénním výzkumu velmi významná. Terénní výzkum je velmi úzce spjat s tím, kdo jej provádí, tedy se zkoumajícím subjektem. Reflexivita, jinými slovy zrcadlení či odrazivost světa, funguje jako zábrana vykládat svět ostatních kultur svévolně a napomáhá k hlubšímu porozumění zkoumané kultury. V terénním výzkumu se antropologové věnují zejména kulturním významům, které ač ve sledované kultuře fungují jako jevy *sui generis*, výzkumníkům se tak nejeví. Jsou odkázáni sami na sebe a jsou zatíženi svou konkrétní sociální realitou. Není pak těžké stát se zajatcem vlastních nepříjemných pocitů, např. ve chvílích nekonečného čekání na cokoli či kohokoli. Člověk se ptá, kde pochyběl a co udělal špatně, že ve smluvený čas nikdo nepřichází, ačkoli setkání bylo přislíbeno, potvrzeno a zvláště bylo zdůrazněno, co vše na setkání závisí. Jsou to obavy o vlastní chování (*Neurazila jsem dotyčného? Měla jsem nabídnout peníze?*), vztek a zlost (*Udělal to schválně? Proč?!*), či strach (*Dostanu se odsud zaživa?*). Až zkušeností si člověk ověří, že věc se tak prostě má a není třeba za tím cokoli hledat, stačí si zvyknout. Poznání tak může

být z tohoto hlediska velmi relativní. Výzkumník je během konfrontace s cizí kulturou odkázán na interakce s tamními zástupci, s informátory, jejichž prostřednictvím získává povědomí o tom, jak oni vnímají svou kulturu a jak ji rozumějí. Do vnímání fenoménů cizí kultury zasahuje tedy i vzájemný vztah mezi antropologem a informátorem. Antropolog je zde cizincem, a ačkoli nemusí být vnímán nikterak negativně či odmítavě, není vztah s informátorem neutrální. Získané informace je třeba vnímat v rámci daného kontextu. Z tohoto důvodu je třeba reflexi obrátit nejprve k sobě samému. Až poté je možné reflektovat vztah s druhým. Oba tyto momenty jsou faktory, které ovlivňují krystalizaci kulturních významů.

„Terénní výzkum je dialektikou mezi reflexí a bezprostředním“ (Rabinow, 1977: 38). Na tomto lze dokázat, že během terénního výzkumu dochází k neustálému vyjasňování zkoumaného objektu, sebe sama i navázaných vztahů. Nutno podotknout, že často právě tento vztah má vliv na vnímání zkoumané kulturní reality. Antropolog je konfrontován s novými situacemi, které není schopen zařadit do svého dosavadního poznání a vymykají se i jeho dosavadním zkušenostem. Tázáním se a pozorováním „těch druhých“ vede k osvojování si nového poznání, což nutí antropologa k tomu, aby následně vyvíjel reflexi vlastních sociálních i kulturních kategorií. Tyto kategorie procházejí během procesu reflexe vlastní rekonceptualizací. Proces rekonceptualizace dávno osvojených kategorií provází i druhého zúčastněného, který reflektuje a snaží se objektivizovat doposud netematické zkušenosti. Rabinow k tomuto dodává: *„Po čase sdílejí antropolog a jeho informátor určitou zásobu zkušeností, o kterou se, jak oba doufají, budou moci v budoucnu opřít bez přílišné sebereflexe.“* (Rabinow, 1977: 39).

Zde se ocitáme na rozhraní dvou rovin. Otázka vzájemného postavení antropologa a informátora je řešena na úrovni teoretické, naopak otázka sociálního prostředí je řešena čistě na rovině praktické. Otevírá se zde problematika zkoumajícího subjektu, který je v sociálním prostředí zároveň aktérem sociálního života, stává se tedy objektem vnímání. To se může projevit i tím, že se antropolog stane největší atrakcí pro celou komunitu a po překonání prvotních obav ze strany místních obyvatel pak celý den zodpovídá jejich zvědavé dotazy. A navíc – nikdy si nemůže stěžovat na samotu. Ovšem i to je pro samotný výzkum velmi užitečné a nejen navázáním užšího vztahu s komunitou, ale i

poznáváním přemýšlení druhých prostřednictvím otázek, které kladou. Vztahy a interakce s druhými se odvíjejí od každodenních postojů. Antropolog reflektuje na své chování a na to, jaké v ostatních vyvolává reakce, podle toho volí strategie, zda své počínání pozmění či ne.

Obecně lze konstatovat, že ideálními informátory antropologa jsou lidé, kteří jsou schopni reflektovat a objektivizovat sociální svět, v němž žijí. Stěží však můžeme hovořit o seberefexi v jejím plném významu, neboť není možné přeložit ji do jazyka mimo danou kulturu. Antropolog se při práci s informátory může dostat do role učitele, který učí nahlížet životou zkušenost tak, aby jí sám ze své pozice mohl porozumět. V tuto chvíli ale není možné opomenout fakt, že antropolog je kulturně a historicky zakotven a způsob, jakým chce svět pochopit a uchopit, je promítán do otázek, kterými danou situaci sleduje. Podobným způsobem jsme na začátku našeho pobytu v Yawanu nastínili, jaké jsou naše plány, o co se zajímáme a co bychom se rádi dozvěděli. Odpovědi, kterých se antropologům dostává, jsou zároveň skrze kulturně-historickou zakotvenost interpretovány. Domnívali jsme se, že až přímočaré porozumění práce antropologa i toho, co v našem pojetí znamená kultura, o jejíž studium usilujeme, nám usnadní práci v terénu. Bohužel lze ale dospět k tomu, že informace jsou zprostředkovány dvojité – jednak informátorovou sebereflexí, kterou antropolog vyžaduje, a zároveň samotnou přítomností kulturně fixovaného antropologa. První noc v Yawanu jsme z druhého konce vesnice slyšeli zvuky tradičních bubnů a až vzrušující šum. Oficiální rozhodnutí komunity o tom, zda nás mezi sebe dočasně přijmou, však mělo padnout až následující den, proto jsme se obávali sami se k pravděpodobnému singsingu připojit. Ráno jsme se ptali našeho informátora, zda se večer ve vesnici něco dělo. „*Ne, nedělo. A stejně by vás to nezajímalo.*“

V terénním výzkumu se reflexe, ač ne explicitně, využívá nejen k poznání cizí kultury a k pochopení jejich obrazu světa. Díky schopnosti reflexe druhých dospíváme zejména k poznání své vlastní kultury a svého kulturního já, a tak je možné ze zápisů antropologů číst také o sociálním kontextu kultury dané doby.

3.6. Výzkum kultury v Yawanu

Kresba byla i ve výzkumu, o který se předkládaná dizertační práce opírá, zvolena jako důležitý a významný nástroj pro studium vizualizace kultury. Avšak v současném antropologickém diskurzu je kresba spíše marginálním výzkumným nástrojem.

Vizualizace a reprezentace kultury je těžištěm celé práce. V rámci výzkumu, který byl realizován v Yawanu, byla navázána spolupráce s místní základní školou a žáci této školy s námi ochotně spolupracovali. Cílem se tak stalo studium a reprezentace místní domorodé kultury prostřednictvím kreseb vytvořených právě žáky místní základní školy. Datový soubor obsahuje kresby obsahující následující témata:

- Obrázek sebe sama (self-image)
- Rodina
- Vesnice (mentální mapa)
- Kultura
- Příroda
- Strom (Baum test)
- Sen
- Pohádka
- Ochrana přírody
- Vesnice Yawan za 50 let
- Volné téma / dle vlastního výběru

Každá kresba navíc obsahuje popis samotného obrázku či vyobrazené situace. Autorem kresby i popisu je vždy jeden autor. Datový soubor také obsahuje u každého obrázku údaje o autorech: jméno, věk, pohlaví, vesnice původu a typ rodiny. Skupina studentů participujících na výzkumu sestávala ze čtyř dívek a osmi chlapců ve věku 13 až 20 let. Genderová disproporce není nikterak záměrná a lze ji vysvětlit jako důsledek místních podmínek. Skupina studentů, která se na výzkumu podílela, sestávala ze čtyř děvčat, osm chlapců (či mladých mužů). Skupina žáků byla založena na dobrovolnosti k účasti, ke které bylo osloveno mnohem více žáků. Širší záběr u věku žáků je dán tím, že škola

byla otevřena relativně nedávno. Žáci také pocházejí z různých vesnic. Pro předkládanou dizertační práci byla vybráno pouze 5 témat ze získaného datového souboru.

Každé z výše uvedených témat bylo zpracováváno jednotlivě a v samostatný den v prostorách místní základní školy. Po zadání tématu a jeho zpracování studenty následovala ještě rozprava a rozhovory, během kterých jsme pořizovali doplňující informace. Analýza získaného datového souboru byla realizována po ukončení pobytu v terénu, tedy po návratu do České republiky. Analýza spočívala ve sledování objektů, motivů, postav, situací a jevů, které se na kresbách vyskytovaly, jejich zaznačení v příslušné frekvenci. Nutno podotknout, že při analýze kreseb jako kulturní reprezentace nebyly zohledňovány individuální rysy jednotlivých kreseb, naopak zohledňovány byly společné rysy a obsahové jmenovatelé celého datového souboru. Dominantní motivy a naopak ojedinělé motivy byly komparovány s nastudovanými reáliemi, tedy s písemnou i orální nativní reprezentací kultury. Slovní popis každé kresby také umožnil k analýze využít sociální sémiotiku (srov. Leeuwen, 2004), neboť můžeme sledovat modalitu kreseb a popisů, tedy míru jejich vztahu k realitě. Je možné tak sledovat vizuální i lingvistickou modalitu (např. četnost slov). Na kresbu bylo nahlíženo i s ohledem na celkovou kompozici, perspektivu, zarámování, apod. Vzhledem k faktu, že k otevření základní školy v Yawanu došlo až v roce 2004, jednou z výzkumných otázek byla také tato: Jaký je vliv školního vzdělávání na vnímání vlastní kultury a sebe sama? Resp.: Liší se učená kultura Nungonů od té, ve které reálně žijí?⁸

---

⁸ Dílčí výsledky a analýza vybraných témat byla publikována v knize HUBENÁKOVÁ, Julie a Martin SOUKUP. *Nungon people of Uruwa: drawings from Papua New Guinea*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 163 s. ISBN 978-80-7465-051-2.

Věk autora	Pohlaví autora	Typ rodiny	Kultura	Rodina	Strom	Vesnice	Příroda	Ochrana přírody	Yawan za 50 let
16 let	Mužské	Rozšířená		Obrázek 8					
16 let	Mužské	Nukleární	Obrázek 1		Obrázek 12	Obrázek 16	Obrázek 21		Obrázek 31
18 let	Mužské	Nukleární		Obrázek 10		Obrázek 14	Obrázek 22	Obrázek 26	
16 let	Mužské	Nukleární			Obrázek 13		Obrázek 20		
15 let	Mužské	Nukleární	Obrázek 2	Obrázek 9			Obrázek 19	Obrázek 28	
16 let	Mužské	Nukleární	Obrázek 3						Obrázek 29
20 let	Mužské	Nukleární	Obrázek 6			Obrázek 15	Obrázek 23		Obrázek 30
15 let	Mužské	Nukleární				Obrázek 17		Obrázek 27	Obrázek 33
15 let	Ženské	Nukleární				Obrázek 18		Obrázek 24	Obrázek 32
13 let	Ženské	Rozšířená	Obrázek 4	Obrázek 11					
14 let	Ženské	Nukleární	Obrázek 5					Obrázek 25	
14 let	Ženské	Nukleární		Obrázek 7					

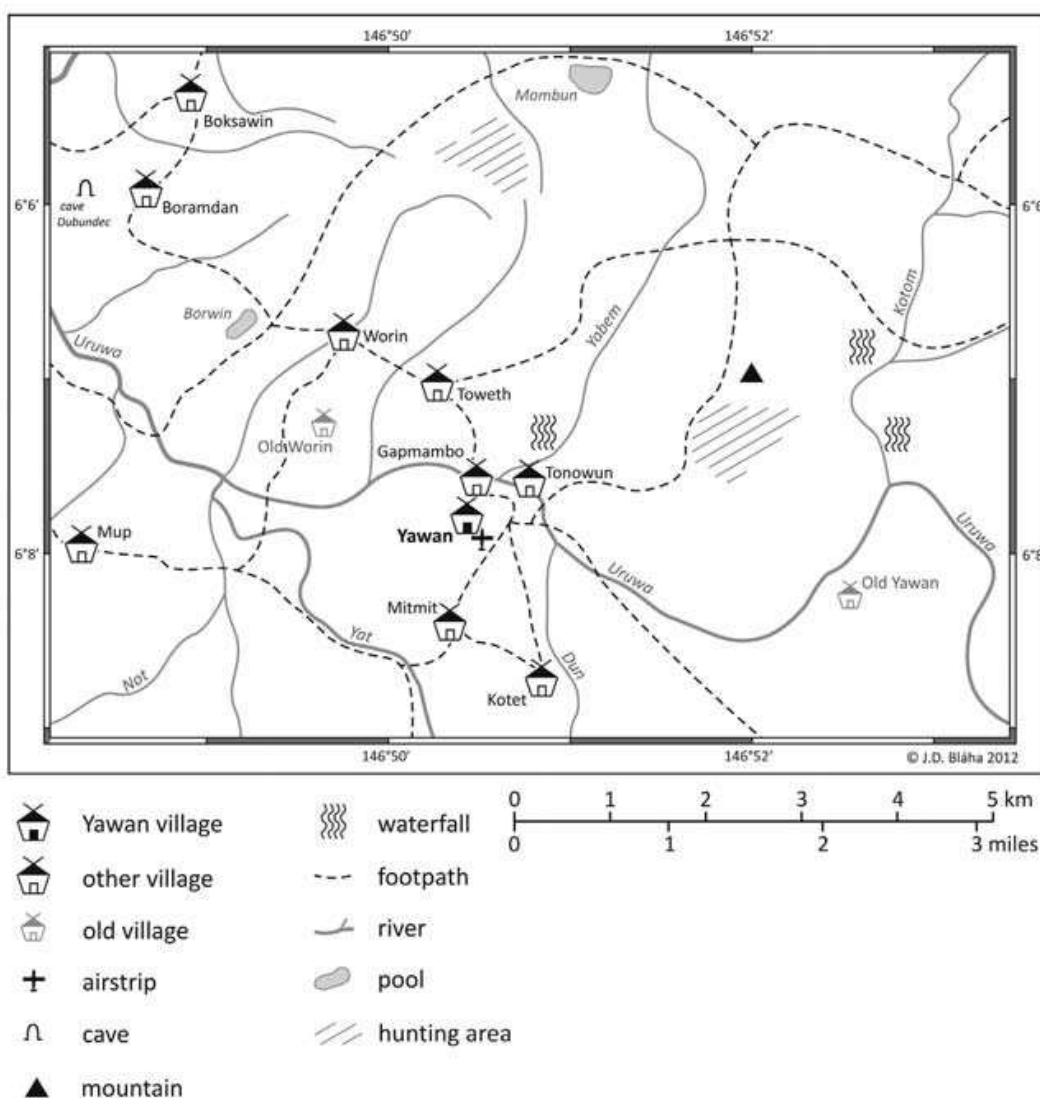
Tabulka č. 1 : Přehled kreseb získaných během výzkumu a užitých v textu dizertační práce.⁹

⁹ V průběhu empirického výzkumu byla pořízena řada dalších kreseb, které ovšem vizualizovaly témata odlišná od zaměření této dizertační práce.

4. Etnická skupina Nungon

Je nutné na úvod vysvětlit a objasnit některé termíny, které se v následujících kapitolách vyskytují. Pracuje se zde zejména s termíny „etnická skupina“, „komunita“, „vesnice“ a „klan“ – tedy čtyři rozdílné úrovně. „Etnická skupina“ zahrnuje obyvatele deseti vesnic v horní části údolí Uruwa. Obyvatelé těchto vesnic mluví stejným Nungonským dialektem a sdílejí stejnou kulturu. Důležitým faktem je také skutečnost, že lidé z těchto vesnic sami sebe identifikují jako Nungony, což je důvodem, proč o nich hovořit jako o etnické skupině. Vlastní reprezentace a vlastní identifikace jako Nungonů je výsledkem historického a sociokulturního procesu, který se v této oblasti odehrával nejméně od druhé světové války. Thomas Eriksen tvrdí, že standardizace jazyka a vzdělání jsou mimo jiné důležité podněty pro tvorbu etnické identity (Eriksen, 2010). Realita ve vesnicích Yawan, Kotet a Toweth tuto hypotézu potvrzují. Termín „komunita“ odkazuje na obyvatele těchto obcí, které jsou v denním kontaktu, navzájem se znají a vnímají sami sebe jako komunitu. Komunita sestává z jedenácti klanů, z nichž čtyři se vyskytují v Yawanu, tři v Towethu a čtyři v Kotetu. Podle antropologických teorií je klan skupinou lidí, kteří věří, že sdílejí společné předky, ale nemohou souhlasně vysledovat tuto linii (srov. Holy, 1996; Fox 1971). Každý klan v této oblasti sestává z jedné či více linií, z nichž každá vlastní v této oblasti pozemek. I toto, dle mého názoru, umožnilo založení YUS Conservation Area.

Přínosem výzkumu, který bude prezentován v následujících kapitolách, je využití kolekce kreseb, kterou vytvořili žáci základní školy v Yawanu. Cílem bylo sledovat reprezentaci kultury. Během výzkumu, který jsme s Martinem Soukupem realizovali ve sledované oblasti v roce 2011, jsme shromáždili datový soubor, který zahrnuje kresby zpracovávající již zmíněná témata.

Obrázek č. 1 : mapa sledované oblasti¹⁰

4.1. Yawan, provincie Morobe

Oblast Yawan se nachází na poloostrově Huon, v pohoří Saruwaged (oblast pohoří Finisterre Range), v provincii Morobe. Finisterre Range je druhé nejvyšší pohoří Papuy-Nové Guineje, které se rozkládá v severovýchodní části země. Nejvyšší a dosud údajně nepokořený vrchol tohoto pohoří dosahuje výšky kolem 4 120 m n.m.¹¹, i když častěji je uváděna výška 4 175 m n.m.¹² a přestože

¹⁰(Srov. Hubeňáková, Soukup, 2012). Autor mapy: Jan D. Bláha.

¹¹ údaj dle SRTM – Shuttle Radar Topography Mission

nemá oficiální název, na americké armádní mapě z roku 1942 ho lze najít jako Mt. Gladstone.¹³ Pohoří Finisterre Range zabíhá do pohoří Saruwaged a společně pak tvoří přirozenou bariéru mezi údolními řek Ramu a Markham na jihu a průlivem Vitiaz na severu.

Údolí řeky Uruwa patří k nejodlehlejší oblastem současné Papuy-Nové Guineje. Jediným využitelným dopravním prostředkem je malé letadlo, které může zájemce o návštěvu této oblasti dopravit z města Lae, nebo Madangu. Nejbližší město Yawanu je město Lae, které je vzdáleno přibližně čtyři až pět dní pěší chůze, ale vzhledem k náročnosti horského terénu je tato trasa relativně schůdná jen určité měsíce v roce. Oblast Yawan sestává z pěti vesnic Kotet, Toweth, Worin, Mup a Yawan. Samotná vesnice Yawan leží v nadmořské výšce cca 1 400 m n. m. těsně pod vrcholem hory zvané Gorok. Od protějšího kopce, ze kterého padá mohutný vodopád, místní dominanta, je oddělen strmým údolím, ve kterém proudí řeka Uruwa, jedna ze tří hlavních řek v oblasti.

4.1.1. První kontakt

Náročný a těžko přístupný horský terén učinil z údolí Uruwa značně izolovanou oblast Papuy-Nové Guineje. Do prvního kontaktu s tzv. západní civilizací se sice místní obyvatelé dostali již v polovině dvacátých let 20. století, když se rozběhly první misijní aktivity ve vesnici Boksawin. Avšak jako první zřejmě kontaktoval obyvatele Rev. Karl Saueracker (1883–1931), který založil misijní stanici ve vzdálené lokalitě Ulap. Misijní činnost ovšem postupně nabírala na tempu a nepříznivě do vývoje zasáhla i druhá světová válka. Zvláště působení japonských jednotek mělo na místní obyvatele destruktivní dopad.

Jako první misionáři přišli do Yawanu šířit svou víru Luteráni. Místní pamětníci vypravují, že misionář neměl příliš trpělivosti. Tradiční horští obyvatelé před každou mší dělali nejprve svůj singsing, což se misionářům nelíbilo. Jeden z nich pak jednou ztratil koncentraci a uhodil tanečníka bubnem (tradičním

---

¹² Údaj HP Finisterre Range (unnamed peak)
<http://www.peaklist.org/WWlists/ultras/PNG1500m.html#Footnotes>

¹³ Zmíněná americká armádní mapa je dostupná zde:
http://www.lib.utexas.edu/maps/ams/new_guinea_500k/txu-oclc-6558822-sb55-2.jpg. Zajímavostí také je, že uvádí u vrcholu Mt. Gladstone výšku 11 400 stop (tedy cca 3 475m). Online 2014-05-05.

bubnem *kundu*). V tomto okamžiku se pamětníci rozcházejí, někteří totiž dokonce tvrdí, že tanečníka zabil. Shodují se zase ve chvíli, kdy byl luteránský misionář kvůli tomuto incidentu nucen v rámci zachování vlastního zdraví a života z oblasti odejít. Pole působnosti se tak doslova otevřelo a nic nebránilo příchodu Adventistů sedmého dne.

Po válce pokračovali misionáři ve svém intenzivním působení v lokálních komunitách a dosáhli značného úspěchu. Současně oblast začali kontrolovat australské patroly, které mimo jiné přiměly obyvatele Yawanu přestěhovat se z jejich původního území na to, jež obývají dnes. Pozemky, na nichž se dnes vesnice rozkládá, ovšem patří lidem z vesnice Toweth, což může být jeden z faktorů vypuknutí náboženského konfliktu. Ten byl vyvolán zejména příchodem adventistických misionářů v roce 1976, kde se jim postupně úspěšně podařilo uchytit se ve vesnicích Yawan, Toweth a Kotet, a právě proto zde dodnes pospolu žijí luteráni a adventisté.

Předpoklady ke vzniku chráněné oblasti YUS vytvořila právě tato komplikovaná náboženská situace v údolí Uruwa. Soužití luteránů a adventistů naneštěstí vyústilo v uplynulých desetiletích do schizmatu uvnitř třech lokálních komunit. To se v roce 2009 pokusili obyvatelé uvedených vesnic překonat, ale jeho stopy lze stále zaznamenat. Nehledě na tyto politováníhodné historické události lze konstatovat, že příchod adventistů de facto umožnil vznik chráněné oblasti YUS. Církev Adventistů sedmého dne vznikla ve Spojených státech v roce 1863. K charakteristickým prvkům patří, že pro ně představuje Bible jako celek nejvyšší náboženskou normu. Dodržují některá starozákonní přikázání, jež jiné denominace opustily. Především světí sobotu jako sváteční den a dodržují potravinová tabu definovaná v jedenácté kapitole knihy Leviticus. A právě v této skutečnosti tkví klíč k založení chráněné oblasti YUS. 11. Kapitola knihy Leviticus mimo jiné stanovuje: „Všechno, co má rozdělená kopyta tak, že jsou kopyta rozpolcená úplně, přežvýkavce mezi zvířaty, ty smíte jíst“ (Lev 11:3). Z novoguinejských savců splňuje tato kritéria jen nemnoho druhů, rozhodně je nenaplnuje stromový klokán. Biblické přikázání lze parafrázovat slovy: „Nesmíte jíst stromového klokana, který také přežvýkuje, ale nemá úplně rozpolcená kopyta“. Komunity adventistů v tropických lesích poloostrova Huon vynechali ze svého jídelníčku jinak celkem chutné maso druhu *Dendrolagus matschiei*. Právě

proto nedošlo ve vybraných oblastech údolí Uruwa k vyhubení stromového klokana.

4.1.2. Vesnice

Dominantou vesnice Yawan je bezesporu airstrip, přistávací plocha pro malá letadla, která je jedinou spojnici s okolním světem. Airstrip vesnici pomyslně rozděluje na dvě části. V jedné se nachází školní budovy, tři samostatné budovy pro tři třídy na ohraničeném pozemku. Za nimi se nachází i domy místních učitelů. Mírně do svahu nad školou se nachází samotná vesnice, kde žije většina obyvatel a kde se nachází i kostel. Ve druhé části vesnice se nachází jen pár domků, ve kterých žije vůdce komunity se svou rodinou a lze zde nalézt i několik zahrad. V sousedství usedlosti vůdce komunity je i malý obchod s potravinami, který bývá otevřený pouze na požádání a dva domky, z nichž jeden byl stavěn za účelem ubytování příchozích turistů. V této části Yawanu je také situována jedna školní budova, která slouží pro nejmenší děti. Na přilehlém pozemku je hřiště, které je využíváno pro nejrůznější sporty. Nedaleko školní budovy stojí malá dřevěná budova s rádio vysílačem, které slouží ve výjimečných situacích pro spojení s městem.

Vesnické budovy i obytné domy prošly od prvního kontaktu s misionáři značným vývojem i v takto odlehle oblasti jakou je Yawan. Podle využitého materiálu a náradí je možné vysledovat tři typy staveb:

- 1) Tradiční domy, které jsou kompletně budovány z dostupného materiálu z přilehlé buše.

Domy stojí na chůdách, přičemž rohové sloupky jsou z nejsilnějšího dřeva a procházejí od střechy skrz podlahu až na zem, kde jsou ukotveny v zemi. Stěny těchto domů jsou převážně z bambusu. Podlahy jsou utkané z bambusu, případně jsou vyrobeny z lišt vyrobených ze stromu, kterému se v pidginu říká *limbung*. Aby střecha byla co nejodolnější, tvoří ji tráva *kunai*, ale některé střechy jsou tvořeny směsí divokých listů a trav z buše. Konstrukce tohoto typu domu nevyžaduje použití žádných ocelových nástrojů a ke spojení jednotlivých částí se

využívají přírodní provazy. Tyto tradiční domy jsou v Yawanu budovány nejčastěji.

- 2) Domy z tesaného dřeva, k jejichž konstrukci je zapotřebí použití jednoduchých tesařských nástrojů a vybavení – pila, kladivo, hřebíky.

Samotná konstrukce je odlišná od předchozího typu, zejména kvůli tomu, že rohové sloupy už zde neslouží jako podpora pro zdi. Nejprve je tedy zapotřebí ukotvit rohové sloupy, vyrovnat je a spojit otesaným materiálem. Většina i takto náročnějších staveb má stále bambusové podlahy a střechy z trávy *kunai*. Uvnitř domu jsou zpravidla dvě místnosti a ohniště.

- 3) Domy s plechovými střechami.

Těchto domů bývá v malých vesnicích minimum a převážně slouží k oficiálním účelům, jsou to tedy většinou kostely, domy s lékařskou pomocí či školní budovy. V Yawanu má plechovou konstrukci kostel a překvapivě také dům pro případné návštěvy, badatele či eko turisty. Tento dům je navíc specifický tím, že je uvnitř rozdělen na čtyři místnosti a nemá centrální ohniště. Předpokládá se tedy, že stravování ubytovaných lidí bude probíhat buď společně s hostiteli, nebo v přilehlém, tradičním způsobem vybudovaném, domku.

Typologii domů lze členit také podle funkcí¹⁴:

- 1) Obytné doby (*living houses*), které slouží k bydlení případných návštěv.
- 2) Obytné domy s kuchyní (*kitchen houses*), které jsou na první pohled rozeznatelné od obytných domů díky přítomnosti odvětrávacího systému. Jsou to tedy domy, které mají uvnitř ohniště.
- 3) Kombinované domy (*living + kitchen houses*), ve kterých se slučují oba předchozí typy a jsou pro místní obyvatele nejběžnější pro bydlení.

---

¹⁴ Zpřesnění typologie domů podle funkcí vychází z informací výzkumného týmu Martina Soukupa a Jana D. Bláhy, kteří realizovali výzkum mezi Nungony v roce 2015.

- 4) *Mumu houses*, které by v našem kulturním prostředí nejvíce odpovídaly „venkovním kuchyním“, neboť představují přístřešek, pod kterým se připravuje jídlo tzv. *mumu*.
- 5) Desátkový dům (*tithe house*), který je umístěn na zahradách a při sklizení plodin se do něj umísťuje desetina úrody.

4.1.3. Jazyk

Yawan obývá etnická skupina Nungon, která se řadí do jazykové skupiny Yau. V oblasti údolí Uruwa se používá místní jazyk Yau s dialektem Nungon. Pouze výjimečně pidgin angličtina (*Tok Pisin*), kterou ovšem ovládá jen minimum obyvatel – v podstatě jen ti, kteří jsou v aktivním kontaktu s městem, například kvůli obchodu, či místní učitelé, kteří ve městě studovali. V základní škole v Yawanu se žáci ještě učí angličtinu, ale pro běžné dorozumívání ji nepoužívají a většina z nich nebyla schopna v angličtině komunikovat.

Místní nářečí se používá v běžném denním životě, v kostele se kombinuje s pidgin angličtinou. Zřejmě prvním, kdo místní jazyk Yau podrobil zkoumání, byl Doug Lauver v roce 1985 v rámci výzkumu *A preliminary Survey of the Yau-Uruwa Language Group* (Wegmann, 1990), připravil také slovník Yau (Lauver, 1988). První antropologické poznatky o obyvatelích údolí Uruwa lze vyčíst z práce luteránské misionářky Ursuly Wegmannové, která se věnovala studiu jazyka a misionářským aktivitám ve vesnici Boksawin, která leží jen pár dní pěší chůze z Yawanu. V její práci *Yau Anthropology Background Study* (Wegmann, 1990), která vychází z jejího patnácti měsíčního pobytu v terénu, lze nalézt základní etnografická data o společnosti údolí Uruwa se zaměřením na obyvatele vesnice Boksawin, jejich kulturu a organizaci života.

4.1.4. Subsistenční strategie

Přírozené přírodní prostředí v horách předurčuje k tomu, že primárním zdrojem potravy bude rostlinná strava. V dnešní době je její pěstování poměrně jasně organizováno, sběračství nahradilo zahradničení. Podle informací vůdce

komunity se zahradničení v Yawanu a okolních vesnicích začalo rozšiřovat až od roku 1995. Vůdce komunity totiž nějaký čas se svou ženou žil ve městě Lae, odkud zkušenosti se zahradničením do Yawanu při svém návratu přenesli.

Primárním zdrojem potravy je tedy zahrada. Soběstačnost obyvatel lokální komunity Nungon spočívá zejména v pěstování hlíz, nejčastěji tara, jamů, casawa a sladkých brambor, které zajišťují energetickou složku stravy. Do každodenní stravy lze dále zahrnout banány a kukuřici. Místní obyvatelé rozdělují vypěstované plodiny podle jejich funkce – tedy potraviny s vysokou energetickou hodnotou, protektivní potraviny, kořenící potraviny, bílkoviny.

Mezi potraviny s protektivní funkcí zařazují fazole, dýně, papáju a zeleninu. Pod pojmem zelenina je potřeba si představit zejména různé druhy listové zeleniny a trav, které se souhrnně nazývají *greens*, jednotlivé druhy nejsou až na výjimky pojmenované zvlášť. Nejzdravějším druhem *greens* je *aibika*, která má příznivé účinky na krevní systém a kosti. Často bývá tento druh podáván těhotným ženám, matkám po porodu i dětem, proto je to nejvyhledávanější druh. Jako kořenící přísady používají místní obyvatelé zejména zázvor a cibuli, ale čas od času také rajčata, případně chili. Kořenících přísad se ale obecně používá minimálně.

Samotné zahrady jsou situovány v prudkých svazích ve velmi kamenitém terénu a navíc mimo vlastní vesnici. Výjimku tvoří malé množství zahrad přímo v Yawanu, ostatní se ale nacházejí ve svazích v okolí vesnice ve vzdálenosti přibližně 20 minut chůze. Založit zahradu je náročná práce, kterou mohou dělat jen muži. Nejprve musí vykácet stromový porost, čímž vznikne prostor pro vznikající zahradu. Muži ještě odstraní největší kameny a předají další péči o půdu ženám. Ženy, obvykle společně většina žen z vesnice, pracují na vznikající zahradě systematicky shora dolů. Čistí půdu od kamení, klacků, kořenů, drobných keřů a rostlin. Ke zjemňování půdy používají klacky, jimiž tloučou do drnů a uvolňují půdu od trávy, kořenů atd. Zbylou trávu a plevel nasekají najemno mačetou a vrací ji zpět do půdy, tak vytváří přirozený kompost. Celý tento proces shora dolů několikrát opakují, dokud není půda zahrady naprosto vyčištěná a zbavená nežádoucích porostů a kamenů, jemná a prokypřená. Příprava zahrady i ve větším množství lidí trvá přibližně měsíc.

Práce mužů je vytvořit kolem zahrady bambusový plot, který jednak zahradu ohraničuje vůči ostatním zahradám a jednak zabraňuje sesuvu půdy

během deštivých měsíců. Muž je také ten, kdo na zahradu zasadí plodiny, o které následně ženy pečlivě pečují, a to až do té doby, než přijde čas sklizně, to je opět práce mužů. Schopná papuánská rodina může mít i více zahrad a její plánování rozvrhnout tak, že po sklizení jedné se postupně přechází sklízet další. V tomto ohledu je zdejší klima velice přívětivé, schopný zahradník může sklízet každý měsíc. Problém přichází jen v období dešťů, nicméně Papuánci se již naučili, jak plodiny bezpečně skladovat.

Metody přípravy jídla se dělí na vaření, opékání na ohni, ohřívání u ohně, vaření v bambusu a *mumu*. *Mumu* je tradičním využitím místních plodin ze zahrady. Toto jídlo většina rodin připravuje v pátek tak, aby jídlo bylo v sobotu hotové. Adventisté svítí sobotu, proto připravují svoje pokrmy o den dříve. *Mumu* se připravuje v díře vykopané v zemi, do které se vyskládá hranice ze dřeva a připraví se oheň. Na ten se postupně vyskládají kameny. Používá se zde přímo jeden konkrétní druh kamene vylovený z řeky Uruwa. Když se kameny rozžhaví do ruda, vyndá se přebytečné dřevo. Do nádoby, kterou je nejprve potřeba vystlat listím, se naskládá jídlo – všechny možné druhy hlíz, listů a všeho, co lze vypěstovat na zahradě. Jídlo se přiklopí listím a pak celou tuto naplněnou nádobu postaví na rozžhavené kameny. Rozžhavené kameny se naskládají i z vrchu nádoby, aby se obsah zahříval z obou stran. Celá jáma se ještě zakryje banánovými listy a utemuje tak, aby teplo a vznikající pára nemohla uniknout. *Mumu* se obvykle takto samo připravuje přes noc tak, aby ráno stačilo jámu jen odkrýt.

Mumu je nejtradičnější způsob přípravy pokrmů. Rozlišuje se ještě *vet mumu* and *dry mumu*. *Vet mumu* se liší jen tím, že do „nádob“ s hlízami a listím se přidá voda, takže se plody uvaří.

Povědomí o zahradničení se šíří i formou drobných přednášek, které probíhají v kostele před samotnou bohoslužbou. Obvykle se jich ujímá lídr komunity Dono, popřípadě jiná význačná osobnost v komunitě. V rámci tohoto povídání dotyčný představí nějakou plodinu – jak plodina vypadá, jak a kam se sází, jak ji rozmnožovat a jak o ni úspěšně pečovat.

Situace, která založením YUS Conservation Area nastala, si i podle mínění místních obyvatel vyžadovala nové způsoby řešení obstarávání potravy. Zapříčinil

to nejen zákaz lovu a pojidání stromových klokanů, ale také rozložení YUS Conservation Area na jednotlivé zóny, z nichž každá má svá pravidla pro lov, sběr i obstarávání dřeva. Vzhledem k tomu, že horské oblasti v okolí Yawanu neskrývají v rozsáhlých lesích velké šelmy, dokonce neoplývají ani množstvím menších savců, lov je tedy soustředěn zejména na ptáky. S nedostatečným přísunem proteinů se ve vesnici Yawan vyrovnávají zcela unikátně zavedením nejrozličnějších inovací. Na mírně svažitém školním pozemku se nachází 9 rybníčků. Místní učitel se totiž rozhodl začít s chovem ryb. Sám říká, že ryby jsou zdravé a jsou zdrojem bílkovin. Překvapením pro nás také bylo jeho sdělení, že místní lidé jedí ryby velmi rádi. Překvapující je to zejména z toho důvodu, že v takové nadmořské výšce a zvláště když v okolí nejsou takové zdroje vody, které by umožňovaly život rybám, se lidé vůbec setkali s rybou jako pokrmem. Chovem ryb se místní učitel nesnaží jen nakrmit vesnici, ale v plánu má také prodej ryb do okolí. Vzhledem k tomu, že chov je umístěn na pozemku školy a také se na něm prací podílí studenti yawanské základní školy, výtěžek z prodeje ryb by proto měl patřit škole. Žáci, kteří s péčí o ryby pomáhají, dostávají za tuto pomoc známky.

Sádky se skládají z devíti rybníčků rozličných velikostí i tvarů. Propojeny jsou sítí bambusů a voda je do nich přiváděna taktéž bambusovým potrubím z místního potoka. Obyvatelé Yawanu nemají s chováním ryb žádné zkušenosti, proto prozatím experimentují. Nasadili do sádek dva druhy ryb, celkem 24 kusů a zkoumají, zda se bude rybám dařit lépe v mělkém či v hlubším rybníčku, v menším či větším. Do většiny rybníčků je přívod vody veden tak, že ústí v hrázi, po které pak voda stéká dolů. V jednom případě ale žáci vytvořili experiment a bambusový přívod protáhli až to středu rybníčku, aby stékající okysličená voda měla větší rozptyl.

Nutno podotknout, že dle osobní komunikace s výzkumníky, kteří v oblasti realizovali výzkum od dubna do června 2015, se v tomto ohledu zjistili nejčerstvější informace. Rybí sádky v Yawanu jsou v současné době takřka nefunkční, pokusy o chov ryb se nedařily, nicméně do budoucna se počítá s rozvojem dalších snah. Škola ale se svými plány u chovu ryb nekončí. Ve stejném areálu je vybudován také kurník a příbytek pro kachny, do kterých se v blízké budoucnosti plánuje umístění kuřat a kachen. V plánu je také chov ovcí a skotu, což – opět díky osobní komunikaci s výše uvedenými výzkumníky – v současné době ve sledované oblasti již v malé míře probíhá. Vše vznikající má

za cíl jednak získat maso, na které není uvaleno žádné tabu a je možné ho bez obav konzumovat, a dále také získat peníze pro školu i pro vlastní rodinu.

Náboženská příslušnost k Adventistům sedmého dne některým ze zúčastněných komunit nedovoluje konzumaci vybraných druhů zvířat (například vepřové maso, či pojídat stromového klokana). Tito lidé preferují chov drůbeže a lov ptáků. Naopak luteráni, kteří v oblasti tvoří většinu, tato omezení nemají. I z tohoto důvodu se v oblasti rozvíjejí pokusy o chov ryb a plánují se chovy malých přežvýkavců, zejména ovcí a koz.

Maso ovšem není součástí každodenního jídelníčku a připravuje se pouze při významnějších událostech. Stejně tak původní tradiční obživa – lov – je v současné době prováděna pouze ve výjimečných případech. Obvykle vyráží na lov skupina mužů, která se skládá svému příbuznému muži na cenu za nevěstu (*bride price*). Ta mimo hmotné dary, tradiční artefakty, šperky z mušliček či pletené tašky (*bilum*) zahrnuje i drůbež, ulovenou zvěř a zejména vepře. Další událostí bývá narození dítěte. V tomto případě se připravuje vydatná hostina pro čerstvou matku dítěte, aby opět nabrala dostatek sil. K tomu je zapotřebí co nejvíce masa. Poslední událostí, která vybízí muže k tomu, aby se vydali na lov, je smrt blízkého člověka. Součástí pohřbu je i velká hostina pro zemřelého.

4.1.5. Genderová otázka

Podíváme-li se na lokální komunitu skrze dělbu rolí, vidíme, že role vztahující se ke genderu jsou jasně dány. Ženskou doménou je domácnost a starost o rodinu, zatímco muž zajišťuje těžší práce. Ačkoli dívky už od dětství pomáhají v domácnosti svým matkám, odpovědnost získávají až manželstvím. Po svatbě se celá váha přesouvá na ramena manželky – stará se o zahradu, stará se o prasata a drůbež a o každodenní domácí práce.

Svatba je v životě společnosti velice důležitá a stále zde dominuje tradiční výběr manželky rodinou chlapce. Muži z chlapcoví rodiny bývají pozváni do rodiny dívky, aby se mohli na vlastní oči přesvědčit, zda je vyvolená dostatečně pracovitá. To bývá rozhodujícím faktorem výběru. Přestože současné papuánské kultury (zejména mladí lidé žijící ve městech) se již stále častěji při výběru

partnera řídí vlastním úsudkem, v horských komunitách volba manžela není až tak jednoduchá a svobodná. Příbuzní mohou vyjádřit svoje preference a vyvíjet dostatečný tlak, aby svatbou vzniklo zajímavé spojení pro všechny zúčastněné, neboť svatby v Melanésii jsou doprovázeny významnou platbou za nevěstu (srov. Godelier, 1996; srov. Mantovani 1992).

Po svatbě se žena obvykle odstěhuje do místa manžela k jeho rodině. Její denní rutina se točí kolem domácnosti a zahrady, která je jí ke kultivaci přidělena. Ovšem tím, kdo pozemek ke kultivaci připraví a umožní tak vznik zahrady, je muž. Muži jsou také ti, kteří zajišťují vykácení pozemku a vyčištění od větších kořenů. Ženy připravují půdu pro sázení, sází většinu plodin a jsou zodpovědné za každodenní obstarávání zahrady. Hlavními nástroji, které přísluší jednotlivým pohlavím a určují tak v podstatě dělbu práce, jsou sekera pro muže a rycí hůl pro ženu. V současnosti jsou již také oblíbené nástroje rýč a motyka. Rycí hůl je velmi jednoduché, ale univerzální náčiní, kterým se půda rozděluje a drtí. Ženy obvykle pracují na zahradě každý den. Jsou doprovázeny jejich mladšími dětmi a zapojují je do zahradnických prací, jako jsou kypření, pletí, výsadba a sklizeň dostatečného množství zásob plodin pro denní spotřebu. Některé plodiny jsou uschovávány v zahradních nebo i v obytných domech, kde čekají na dozrání, popř. na novou výsadbu. Čerstvé ovoce a zeleninu sbírají na zahradě denně.

Ze zahrady se žena vrací odpoledne a doma ji čeká příprava jídla pro celou rodinu, někdy i pro celou rodinu manžela.

Péče o domácnost zahrnuje zejména přípravu pokrmů pro širší rodinu. Tradičním jídlem je zde *mumu*, které se připravuje na žhavých kamenech v jámě. Tam se vyskládají nejčastěji hlízy, které se zakryjí banánovými listy, a vše se pořádně utemuje. Horké kameny se vyskládají i navrch a efektem připomínajícím Papinův hrnec se jídlo nechá připravovat přes noc. Půdu pro sázení připravují ženy, obvykle se sejde větší množství žen z vesnice a společně pracují na jedné zahradě. Kvalita ženy se zde posuzuje podle počtu zahrad, které je schopná obdělávat. Nejschopnější ženy dokážou zahradničení plánovat tak, že průběžně sklízí každý měsíc z jedné zahrady.

V otázce obstarávání obživy mají muži funkci lovce. Ovšem maso není součástí každodenního jídelníčku, připravuje se zejména k výjimečným

příležitostí (svatby, pohřební hostiny, singsingy a další oslavy). Na lov se tedy vyrazí už jen zřídka. Yawan je v tomto výjimečný i z toho důvodu, že oblast, ve které se nachází, je zahrnuta v chráněné oblasti YUS Conservation area a je zde v některých zónách lov zakázán, zejména lov stromových klokanů. Velmi často muži vyrážejí na lov drobného ptactva, které chytají pomocí speciálně upravených šípů na ptáky.

Ve všech papuánských kulturách není běžné, že ženy, muži a děti jedí pohromadě a dokonce všichni totéž. Jediným společným jídlem je večeře, kdy se okolo ohně sejde celá rodina. Přes den se stravuje každý zvlášť – ženy obvykle v zahradním přístřešku během jejich práce na zahradě a muži ve vesnici. Těm jídlo připraví manželka dopředu, nebo je-li v jeho domě jiná žena, například dcera, jídlo připraví ona.

4.2. Výzkumné téma: Kultura

Pojem kultura do antropologie zavedl významný britský antropolog Edward B. Tylor v roce 1871. Pojem kultura se v antropologii rozšiřoval relativně pomalu, zejména v britské sociální antropologii. Významnějšího postavení dosáhl pojem kultura v americké kulturní antropologii, kam tento pojem importoval zakladatel americké kulturní antropologie Franz Boas. Klíčovými postavami v tomto ohledu byli ale až Boasovi žáci, kteří na pojmu kultura začali obor antropologie stavět (Stocking, 1982). Antropologie jako věda o kultuře se objevuje tedy až ve 20. století, za nejvlivnější z žáků F. Boase lze zmínit jména Clyde Kluckhohn, Alfred Louis Kroeber, Ralph Linton, Margaret Meadová a Edward Sapir. O značný zájem o pojem kultura může svědčit přehled definicí, výkladů a analýz kultury, který zpracovali Alfred Louis Kroeber a Clyde Kluckhohn v díle *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. Adam Kuper konstatoval, že v 50. letech se etablovala jako věda o kultuře a samotní antropologové se stali odborníky specializovanými na její studium (Kuper, 2000). V 90. letech se antropologie rozdělila na dva hlavní proudy, jejichž směřování lze identifikovat jako „pro kulturu“ (Brumann, 1999) a „proti kultuře“ (Abu-Lughod, 1991). Oba směry se nadále věnovaly diskuzi budoucí role kultury v antropologii (srov. Fox & King 2002), ale jedince žijící v lokálních komunitách, místní obyvatelé se nezajímají o akademická témata a spory. V průběhu výzkumu jsme se také pokusili vysvětlit reifikaci pojmu kultura mezi lidmi v údolí Uruwa.

Například i antropolog Nigel Barley napsal o svých zkušenostech z Indonésie, kde mu místní domorodec poskytl vlastní antropologické teze, aby si je Barley přečetl a zamyslel se nad nimi (Barley, 2010). Může se tedy stát, že antropolog čelí situaci, že lidé, které studuje, hovoří o kultuře v čistě antropologickém smyslu. I obyvatelé vesnice Yawan, ačkoli se s prvním antropologem setkali v roce 2009 během výzkumu českého antropologa Martina Soukupa, dobře věděli, co obnáší práce antropologa, co je předmětem jeho studia a pojem kultura zcela přirozeně používali v širším antropologickém smyslu.

Aby bylo možné lépe pochopit a interpretovat kresby žáků z Yawanu, kterým bylo zadáno téma Kultura, je na místě malý exkurz do místní kultury, do

kultury obyvatel vesnice Yawan, kterou je možné z antropologického hlediska považovat za reprezentativní kulturu údolí Uruwa.

Obyvatelé vesnice se živí především díky zahradničení. Na svých zahrádkách pěstují zejména yamy (*nak*), sladké brambory (*batuc*), taro (*moit*), banány (*dowot*) a řadu dalších plodin. Rostlinou, která má potenciál zajistit vesnici ekonomické prostředky, je káva, kterou vybraní jedinci pěstují ve větším množství. Hlavním zdrojem proteinů jsou prasata, kuřata a nově také ryby, některé rodiny občas chovají kasuáry. Prasata zde ovšem představují výjimku, neboť někteří obyvatelé této komunity jsou vyznáním Adventisté.

Od relativně nedávné doby se i obyvatelé údolí Uruwa oblékají do oblečení západního typu (triko, kalhoty, sukně a často také oblíbené čepice) a svoje tradiční oděvy používají už jen na slavnostní příležitosti, případně na dobu, kdy jsou nuceni z hygienických důvodů své oblečení vyprat. Protože většina obyvatel nedisponuje náhradním oblečením, na dobu praní a sušení si oblékají tradiční oblečení z kůry *tapa cloth* (*tik*) a trávy. Tradiční výroba oblečení *tapa cloth* je poměrně náročná aktivita. Oblečení se vyrábí z kůry stromů různých typů (např. *Broussonetia papyrifera*) (Elevitch, 2006). Výroba trvá přibližně dva dny, a to od vytipování vhodného stromu, přes jeho pokácení, pomalé uvolňování pásu kůry mlácením dřevěným nástrojem, sušení a případné barvení (červená a černá barva) až po tvarování (obvykle se tvarují tak, aby si muž mohl přes ramena tento oděv přehodit a byla mu krytá záda a boky před šípy).

Materiální kultura Nungonů je představována nejrozličnějšími artefakty. V novoguinejské kultuře velmi známé bubínky *kundu* (*uwing*), které se nejčastěji používají při slavnostech *singsing*, a dále například dřevěné talíře (*waga*), kamenné sekery (*nung*), šípy (*uhe*) a luky (*tawa*) a pletené tašky *bilum*.

V rámci naší práce s žáky základní školy v Yawanu jsme postupně získali dvanáct kreseb na zadané téma Kultura, jejichž součástí byly i vysvětlující popisy kreseb. Velká část studentů zobrazila kulturu jako soubor lidských bytostí a artefaktů. V pěti případech byly zobrazeny pouze artefakty, nikoli lidské postavy. Ve zbývajících případech autoři vizualizovali kulturu prostřednictvím lidí, kteří se stali nositeli znaků, symbolů a nástrojů místní kultury ve smyslu tradiční kultury. Zobrazované postavy nejsou oblečeny v oblečení západního typu, ale v tradičním domorodém stylu. A ačkoli jsou obyvatelé místních vesnic obeznámeni s mnoha výtvarnými prvky městského života či západní civilizace a některé z nich sami viděli,

používají, znají (například oblečení, vysílačka, letadlo), ale také dříve neznáme potraviny jako rýži a nudle, žádný z těchto výdobytků překvapivě nikdo nezobrazil. Vzhledem k tomu, že se tyto objekty objevily v jiných zadaných tématech, nemůže se zde hovořit o kognitivní slepotě, naopak je tím dokázáno, že zejména vzdělávání zde má vliv na antropologické chápání pojmu kultura.

Objekt	Dívky	Chlapci
Artefakty	3	1
Lidské postavy	1	6
Lidské postavy		
žena	muž	žena a muž
2	4	1

Tabulka č. 2 : frekvence zobrazení artefaktů a lidských postav

Typ artefaktu	samotný	s lidskou bytostí	celkem
bubínek <i>kundu</i>	2	2	4
<i>bilum</i>	2	1	3
kančí kel	4	1	5
pokrývka hlavy	1	0	1
náhrdelník	1	3	4
platidlo <i>dem</i>	1	0	1
<i>Tapa cloth</i>	1	7	8
oštěp, luk, šíp	1	2	3
kamenná sekera	1	2	3
náramek na paži	0	4	4

Tabulka č. 3 : frekvence zobrazení jednotlivých typů artefaktů

Frekvence zobrazení v jednotlivých tabulkách ukazují, kolikrát autoři kreseb zobrazovali prvky typické papuánské kultury. Vlastní kresby doplnili o následující komentáře. Komentáře vždy přepisují bez větších zásahů, tedy včetně chyb a nesrovnalostí. Uvádím i orientační překlad do českého jazyka. Kresby i popisy jsou součástí příloh předkládané dizertační práce.

Popisy jednotlivých obrázků (v originále, přepsané):

Popis obrázku #1 “In my community looking after necklaces is very important to make the bride price. This necklace is very important because a necklace is money in my community”.

Orientační překlad do češtiny: V naší komunitě pečujeme o náhrdelníky, které jsou velmi důležité při platbě za nevěstu. Náhrdelníky jsou velmi důležité, protože jsou v naší komunitě penězi.

Popis obrázku # 2: “My culture is different from others places in PNG. For example you can see how the young boy decorates himself and how he dances. And he decorates himself for beating the kundu drum. We use kundu drums only for dances and to celebrate big events. That’s how we perform our culture”.

Orientační překlad do češtiny: Moje kultura je odlišná od ostatních míst Papuy – Nové Guineje. Například můžete vidět mladého chlapce, který se tradičně vyzdobil, tancuje a hraje na buben *kundu*. Bubny *kundu* používáme při našich oslavách, tak prezentujeme naši kulturu.

Popis obrázku #3: “In my village spears and tapa cloth are very important. These spear and tapa cloth is only chief of the village use it... Tapa cloth is traditional cloth. They used it before and today we still use it to singsing and other celebration activity.”

Orientační překlad do češtiny: V naší vesnici jsou velmi důležitá kopí a také oblečení z kúry. Tyto tradiční prvky používá zejména představitel naší vesnice. Dříve se používali běžně, dnes je používáme při oslavách a během singsingů.

Popis obrázku #4: “I draw this woman dancing in traditional dress. She put a grass skirt on her body. That grass skirt represents how people used to dress in the past. That is my culture. In my community looking after grass skirts and armbands is very important to dancing.”

Orientační překlad do češtiny: Nakreslil jsem ženu tančící v tradičním oděvu. Je oblečená v sukni z trávy, která představuje, jak se lidé dříve oblékali. To je moje kultura. V naší kultuře jsou sukně z trávy i náramky na paže velmi důležité při singisingu.

Popis obrázku #5: “In my community people looking after pigs, because pigs are important in our lives. Because pigs are used for bride price, decoration or sometimes to exchange with people from other places for other kinds of food”.

Orientační překlad do češtiny: V naší komunitě se staráme o prasata, protože jsou v našich životech důležitá. Prasata používáme při platbě za nevěstu, jejich části jako ozdoby, někdy je vyměňujeme s lidmi z jiných oblastí za jiné druhy jídla.

Autoři kreseb tak prokázali, že konceptu pojmu kultura v širším antropologickém kontextu plně rozumí. V jednom z popisů obrázku autor píše: “*Culture is development of the mind, body, arts, music etc. Long time ago our ancestors passed through traditional and custom begin to now. Matrilineal and patrilineal is the one way that rights passed down to father and mother.*”¹⁵ (obrázek # 6).

Znalost konceptu kultury můžeme v místních podmínkách připsat vlivu a snahám místních učitelů. Někteří místní učitelé přišli do Yawanu ze zcela odlišných míst Papuy-Nové Guineje, přesto žáky učí o jejich kultuře a jejím významu. Učitelé zde také pořádají tzv. *culture day* s cílem oživovat kulturní identitu studentů. Během tohoto kulturního dne žáci chodí do školy v tradičním oblečené z kůry a trávy, ozdobeni náhrdelníky a náramky na pažích. Učitelé žákům vysvětlují, jak se tyto artefakty zhotovují a zkoušejí žáky z tradičních zvyků. Studenti tak vysvětlují principy platby za nevěstu, směnného obchodu a

---

¹⁵ Orientační překlad do češtiny: Kultura, to je rozvoj mysli, těla, uměním hudby a další, kterým před dávnou dobou naši předci prošli až do současné doby. Matrilineární a patrilineární cestou se dědí dále.

dalších papuánských rituálů a tradic. Nutno podotknout, že se jedná o zvyky papuánské kultury, nikoli pouze o místní zvyky kultury údolí Uruwa.

Kulturní prvky předkontaktního způsobu života nejsou známy. Jediné poznatky o kultuře v údolí Uruwa před příchodem misionářů, můžeme nalézt v práci Ursuly Wegmannové (1990), která popsala klíčové charakteristiky této kultury. Věnovala se zejména náboženství, ekonomice, příbuzenství a subsistenčním strategiím. Uvádí, že jen velmi málo starších obyvatel bylo schopno popsat vlastní kulturu v době před kontaktem. I v dnešní době má jen málo členů místních komunit znalosti o kultuře svých předků a v případě, že tyto znalosti mají, jsou velmi neúplné. Jako příklad je možné uvést situaci, kdy nám informátor popisoval iniciační rituály, během kterých byly chlapcům v mužském domě barveny zuby černou barvou. Na naše doplňující otázky už neznal odpovědi, nikomu už není v dnešní době známo, proč a k jakému účelu toto barvení sloužilo, ani jak bylo provozováno.

Zvyky předků a jejich světonázory jsou téměř zapomenuty. Wegmannová se snažila prostřednictvím rozhovorů s nejstaršími obyvateli vesnice Boksawin (vesnice leží nedaleko Yawanu v údolí řeky Uruwa) a snažila se zaznamenat co nejvíce informací, které jsou dnes jediné dostupné. Víme například, že Nungonové uctívali své předky. Tyto praktiky byly institucionálně propojeny s tzv. domem předků (*basi basi bok*). V těchto domech byly uchovávány lebky mužů i žen, kteří měli významné postavení v komunitě a dosáhli vysokého sociálního statusu. Lebky byly řazeny chronologicky, ženské byly ozdobeny červeným pruhem, zatímco lebky mužů zůstávaly v nezměněném stavu. Lebky lidí, kteří byli v kontaktu s předky a s nejvyšším bohem, bytostí *Kopotoroc*, byly také uchovávány v domě předků. Tato praxe byla úzce propojena s úspěchem, který mohl být lidem připsán pouze za života, a to jen díky požehnání a dobré vůle duchů předků. Za tímto účelem dávali lidé část své první úrody jako úlitbu duchům předků a na konci období sklizně skládali svou úrodu před dům předků, odkud představitel komunity část úrody vzal a v domě ji rituálně předával duchům předků a bytosti *Kopotoroc*. Duchové předků byly také zobrazovány na oblečení z kúry. Ta má přirozenou barvu velmi světlou, k dekoraci se používala zejména červená barva (zdrojem pro toto barvivo bylo žvýkání betelových ořechů

arekových palem) a černá barva (která se získávala z kůry jiných stromů). Vzory vznikaly jako obrazy, které byly lidem dány duchy předků v průběhu snění a byly inspirovány nejrůznějšími přírodními jevy (Wegmann, 1990).

Co tedy pro autory kreseb na téma „Kultura“ jejich vlastní kultura znamená a proč se na většině obrázků objevuje „Moje kultura“? Srovnáním s poznatky a výstupy výzkumu U. Wegmannové a výzkumem sociokulturních podmínek v údolí Uruwa v dnešní době najdeme možné odpovědi. Autoři zobrazovali kulturní prvky, které jsou typické pro kulturu celé Papuy-Nové Guineje: bubny *kundu*, náhrdelníky, náramky na paži (*paspas*) a další. Nezobrazili nic, co by mohlo být považováno za typické pro sledovanou oblast, kulturu oblasti údolí Uruwa v době před kontaktem. Nebyl vyobrazen dům předků (*basi basi bok*), rituální flétny (*kopot, uwouwo, gotgot*). Vše z minulosti bylo zapomenuto a nahrazeno kulturními prvky, které dnes reprezentují typické kulturní rysy Papuy-Nové Guineje. Učitelé místní základní školy žáky seznámili s antropologickým konceptem pojmu kultura a žáci ho ve svých kresbách a popisech plně uplatňovali.

4.3. Výzkumné téma: Rodina a příbuzenství

Aby bylo možné pochopit vzory rodinného života mezi Nungony, je potřeba se nejprve vypořádat se sociální strukturou a systémem příbuzenství. Studium příbuzenství zůstává ústředním tématem v antropologii po více než století. Jak uvedl Robin Fox *„příbuzenství je pro antropology totéž, co logika pro filozofii nebo nahota pro umění, je umění; je to základní disciplína předmětu. A jako formální logika a kresba figury, je ve stejný čas jednoduché i obtížné“* (Fox 1971: 10).

Příbuzenský klasifikační systém odhaluje struktury společenských vztahů, ale nezjistí, jak se lidé chovají. Společenský život mezi Nungony je determinován patrilineárním systémem klanů, pravidlem exogamie a patrilokality.

Ve sledované oblasti, ve vybraných vesnicích, se nachází celkem devět klanů. Čtyři ve vesnici Kotet, tři ve vesnici Toweth a čtyři v Yawanu. Výsledný vzorec, který zahrnuje pravidlo exogamie, patrilinearity a patrilokality je úzce spjat s platbou za nevěstu. Základní jednotkou je klan. Všechny děti, bez ohledu na pohlaví, jsou členy otcova klanu. Patrilinearita souvisí také s vlastnictvím půdy, kterou mohou vlastnit pouze muži, tedy půdu mohou dědit jen synové.

Nungonové praktikují platbu za nevěstu (*oretno*) tak, jak je praktikována i v jiných částech Melanésie, nicméně platba za nevěstu nemusí nutně znamenat, že muž si ženu skutečně kupuje. Platba za nevěstu funguje jako kompenzace za ztrátu pracovní síly v rodině nevěsty. Existují však implicitní očekávání, že ženichova rodina nevěstu vrátí do její rodiny. Platba za nevěstu funguje v tomto kontextu jako určitý druh úvěru (viz např. Graeber 2010). Jako ideální řešení se tak jeví výměna sester, která tak naplní i princip ceny za nevěstu i exogamní pravidlo. Svatební den je vlastně výměna svého druhu, strana ženicha pro oslavu poskytne jídlo, strana nevěsty dává dívku. Místní lidé toho vyjadřují slovy *„girl out, food in“*.

Pro uskutečnění rituálu platby za nevěstu je zapotřebí disponovat nějakou měnou. V předkontaktní době pro tyto účely Nungonové nejčastěji používali tzv. *dem*, což je v podstatě náhrdelník tvořený ze psích zubů. Místní lidé získávali tyto náhrdelníky od obyvatel z nížin výměnou za hliněné nádoby (*ua*). Získat *dem* bylo také možné výměnou za oblečení *tapa*. Na tomto směnném obchodě můžeme

vidět, jak se i Nungonové účastnili směnného systému s dalekým dopadem, který nazývají *imun gamun* (dej a vezmi). Další komoditu při platbě za nevěstu tvořila prasata, stejně jako i v ostatních částech Papuy-Nové Guineje.

Vesnice	Klany
Kotet	Wonen
	Simbundin
	Kataman
	Dimoron
Toweth	Waum
	Vukvuk ¹⁶
	Maiya
Yawan	Umbong
	Wivin
	Ai
	Timo horon

Tabulka č. 4 : klany ve vesnicích Kotet, Toweth a Yawan

Rodinné vztahy a příbuzenství byly mezi Nungony zjišťovány prostřednictvím genealogie. Tato pomocná věda historická se v antropologii stává analytickým nástrojem ke zjištění a studiu příbuzenských vztahů. Východiskem i cílem této metody se stává vytvoření „genealogického stromu“ či rodokmenu. Pro většinu kultur či sociálních skupin je příbuzenství důležitým organizačním principem a jeho znalost je klíčem pro pochopení celku a jeho fungování. Za průkopníka genealogické metody a jejího rozpracování v antropologii je označován W. H. R. Rivers, který se o příbuzenskou terminologii začal zajímat

¹⁶ Dle ústní konzultace s M. Soukupem vyplývá, že během terénního výzkumu mezi Nungony, který uskutečnil v roce 2015, by psaná podoba názvu klanu mohla být rovněž *yukyuk*.

během své expedice do Torrérova průlivu. Zaujalo ho, že systém příbuzenství je značně odlišný od evropského a spatřoval v něm klíč k pochopení společenského uspořádání. Zjistil, že jednotlivé vztahy znamenají určitou povinnost či výsadu a taktéž určují i normy ve vzájemném chování. Během výzkumu etnické skupiny Nungon ve vesnici Yawan jsme se zaměřili na rekonstrukci příbuzenského systému v nativních pojmech s využitím uvedené metody a práce s informátory. Příbuzenské termíny mezi Nungony odhalují klasifikaci, která rozlišuje mezi rodinou matky a rodinou otce. Prarodiče *Ega* z matčiny strany se označují jako *ura*, prarodiče z otcovy strany *owi*. Je možné i vidět i rozdíly v termínech pro otcovy a matčiny sourozence. Nungonové rozlišují mezi paralelními bratranci a křížovými bratranci. Křížový bratranci se vzájemně označují termínem *nip* bez ohledu na pohlaví. Pro paralelní bratrance už termíny pohlaví jedinců rozlišují. Pokud je *Ego* mužského pohlaví, je jeho paralelní bratranec *oruk* a paralelní sestřenice *nat*. Pokud je *Ego* ženského pohlaví, své paralelní sestřenici říká *da* a paralelnímu bratranci *nat*. Jinými slovy, paralelní bratranci opačného pohlaví jsou univerzálně nazýváni *nat*.

Základní pojmy příbuzenství mezi Nungony je následující:

Matka: *mak*

Otec: *nan*

Otcův bratr: *bip*

Matčina sestra: *mam*

Otcova sestra: *nat*

Matčin bratr: *bap*

Bratr: *oruk*

Sestra: *dana*

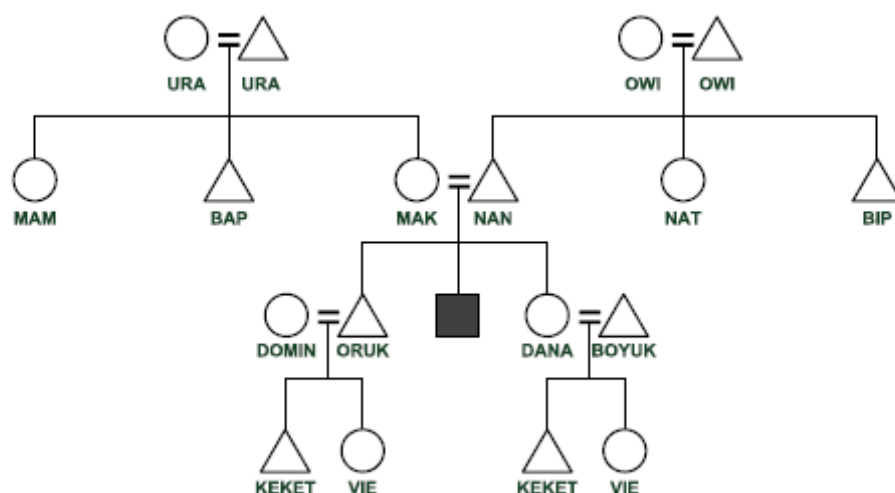

Schéma č. 1 : příbuzenský systém u Nungonů¹⁷

Praktikování platby za nevěstu je napříč novoguinejskými komunitami skutečně široce rozšířeno. Antropologové popsali zvyky mnoha kultur tohoto ostrova, které se k platbě za nevěstu váží. Výzkum realizovaný v polovině 80. let dokázal, že mnoho lidí na Papui-Nové Guineji tento zvyk stále praktikuje, obzvlášť v novoguinejské Vysočině, ačkoli postoje, motivy i očekávání spojené s platbou za nevěstu se neustále mění (Mantovani, 1992). Mnoho antropologů hovoří o změně manželských vzorců a svatebních zvyklostí, a to zejména vlivem křesťanství a proměňující se ekonomiky (srov. např. Filer, 1985).

Vliv křesťanství zapříčinil, že místní lidé postupně kombinují jen těžko kombinovatelné – tradiční zvyky společenského života s nativními svatebními rituály a posvatebními pravidly s křesťanskými idejemi. V oblasti údolí Uruwa se navíc musí brát v potaz vliv dvou křesťanských denominací – Adventistů a Luteránů. Adventisté a Luteráni mají odlišné postoje k místním zvykům, mezi které patří i svatba, svatební pravidla, bydlení po svatbě i samotná platba za nevěstu. Vzhledem k tomu, že mezi sebou sňatky uzavírají i Adventisté a Luteráni, lidé čelí mnoha problémům, které s sebou odlišné postoje a jejich promítnutí do praxe nese. V dřívějších dobách byla platba za nevěstu zvykem

¹⁷ Srov. Hubeňáková, Soukup, 2012. Autor schématu: Martin Soukup.

mnoha kultur napříč Melanésii, kdežto v dnešní době se některé komunity z této zvyklosti vymaňují. V údolí Uruwa tak většina Adventistů platbu za nevěstu odmítá. Argumentují, že platba za nevěstu neodpovídá křesťanské etice. Naopak mnoho Luteránů tento svatební zvyk pevně dodržuje, neboť jej považují za velmi podstatnou součást jejich kultury.

V komunitě mezi Nungony tedy probíhá mnoho změn, zejména od doby působení zmíněných dvou církví. Toto nekompatibilní vnímání např. právě platby za nevěstu má dalekosáhlé důsledky nejen pro svatební zvyklosti, ale pro rodinný život celkově. To lze pozorovat zejména v manželství mezi luteránskými a adventistickými rodinami, což ilustruje i tento příběh, který na místní poměry není nijak neobvyklý.

Když se mladý Luterán zasnoubil s Adventistkou, jeho rodiny vyjednávala o platbě za nevěstu. Rodiče snoubenky mohli platbu za nevěstu odmítnout, ačkoli se svatbou souhlasili. Jejich podmínkou však bylo, že jejich dcera a její budoucí manžel budou žít s nimi. V podstatě tak prolomili zavedené pravidlo patrilokality. Aplikované matrilocální pravidlo jim však umožnilo po čase situaci vystavět tak, že v uzavřeném manželství patří žena stále svému otci, stejně tak její dcery, neboť manžel za ní nezaplatil. Platba za nevěstu je tak kompenzace nejen za pracovní sílu ženy, ale také za investici, která se váže do její výchovy a růstu. Můžeme v této souvislosti očekávat i dopady v migračních procesech i v růstu populace. Jinými slovy, nejen náboženství, ale také ekonomika stojí za podstatnými změnami ve společenském životě Nungonů.

V průběhu výzkumu mezi Nungony jsme se zaměřili také na jejich vnímání a vizualizaci společnosti a kultury. Žákům jsme zadali téma Rodina a získali jsme opět set dvanácti kreseb včetně vysvětlujících popisů. Většina autorů uvedla, že pochází z nukleární rodiny, tj. rodiny, která zahrnuje rodiče a jejich potomky. Z obrázků jako z celku je patrné, že rodinný život prochází změnami. Sedm obrázků zobrazuje pouze rodinné příslušníky, často bez zasazení do jejich přirozených situací (obrázek #7). Ostatní kresby zahrnují i prostředí typická pro jednotlivé členy rodiny, například zahradničení (obrázek #8), dělba práce

(obrázek #9), poslušnost rodičů (obrázek #10) či trestání zlobivých dětí (obrázek #11).

Popisy jednotlivých obrázků (v originále, přepsané):

Popis obrázku #7: “My family is nuclear family. And I am second born in my family. My family and I live at Lea Morobe province in Papua New Guinea. My family and I live at Lae two (2) mile. We live in the big house, around our house is full of flowers and short grasses. Our father does not work but we survive by selling thing like tobacco at Lea main market. And too our country Papua New Guinea is full of foods, greens, vegetables so every day my family and I usually didn't hungry foods because our country is rich for food.”

Orientační překlad do češtiny: Moje rodina je nukleární. Jsem v rodině druhorozené dítě. Já i má rodina žijeme v provincii Morobe na Papui-Nové Guineji. Má rodina a já žijeme dvě míle od Lae. Žijeme ve velkém domě, kolem domu roste spousta květin a krátká tráva. Náš otec nepracuje, ale žijeme z prodeje tabáku a podobně na trhu v Lae.

Popis obrázku #8: “This is a description of my family drawing. The first is my father. It has no grass on his head. In pidgin that kind of man we always called kelaman. It has three (3) legs to walk. He hold stick to support them self to walk because my father is grand father. He seeing bird of paradise is flying over the mountain and pointing his hand to to the sky. Secondly my mother is young woman she carrying big bilum on her head and holding bush knife on her hand and we walk. My mother is very young woman while father is old man.” Author of the drawing has provided researchers with an explanation, that he drawn, as his family goes right to the garden.

Orientační překlad do češtiny: Toto je popis kresby mé rodiny. První je můj otec, který nemá na hlavě travu. V Pidgin English se takovému muži říká *kelaman*. Má k chůzi tři nohy. Drží hůlku, která mu pomáhá, protože můj otec je děd. Sleduje, jak rajka létá nad horami a ukazuje na nebe. Druhá je má matka, je to mladá žena nesoucí velký *bilum* na hlavě a drží nůž. Má matka je velmi mladá, zatímco otec je starý muž.

Autor kresby ještě informoval slovně, že vyobrazil svou rodinu, která právě směřuje na zahradu.

Popis obrázku #9: “My father always make garden and help us when we getting hungry. My mother always cooked the food for us. I always help my father and mother both of them.”

Orientační překlad do češtiny: Můj otec vždy pracuje na zahradě a pomáhá nám, když jsme hladoví. Matka pro nás připravuje jídlo. Já vždy pomáhám otci, matce, nebo oběma.

Popis obrázku #10: “Then we asked some of our brothers and sisters to go to garden, but they were lazy to go to garden and they want to stay at home. We prepare to go to the garden but children were lazy so we didn’t go to garden. Base up on the title that is good and bad side of the nuclear family. Their parents told to go to garden but we didn’t understand our parents because of plenty family.”

Orientační překlad do češtiny: Pak jsme poprosili některé z našich bratrů a sester, aby šli na zahradu, ale byli líní a chtěli zůstat doma. Připravili jsme se, že půjdeme na zahradu, ale děti byly tak líné, že jsme zůstali doma. Nukleární rodina má svá pro i proti. Rodiče jim řekli, aby šli na zahradu, ale my našim rodičům neporozuměli, protože rodina je tak velká.

Popis obrázku #11: “I am ... from Kabwum district in Morobe province. I am happy live with my family. My family is called extended family. In my family I have six sisters and brother. My one brother is doctor, he lives in Madang province at Gaubin. My five sisters already get married. I am still at grade six in Yawan primery.”

Orientační překlad do češtiny: Jsem.. z Kabwumu z provincie Morobe. Jsem šťastná, že žiji se svou rodinou. Má rodina je nazývána rozšířenou rodinou. Mám šest sester a bratra. Můj jediný bratr je doktor a žije ve městě Gaubin v provincii Madang. Mých pět sester se už vdalo. Já jsem stále v šesté třídě základní školy v Yawanu.

Je zajímavé, že autorka obrázku v popisu neuvedla a nevysvětlila, proč je jeden ze sourozenců trestán otcem. To uskutečnila až slovně přímo výzkumníkům.

Mnoho autorů obrázků poukázalo na distribuci práce ve své rodině, na poslušnost ke svým rodičům a naopak na odpovědnost rodičů ke svým dětem. V dnešní době se i příslušníci lokální komunity Nungon stávají součástí monetární ekonomiky Papuy-Nové Guineje, a to zejména z toho důvodu, že potřebují peníze, aby mohli platit školné za děti. Dospělí si vzdělání velmi cení a považují ho za příslib prosperující budoucnosti svých dětí, i to je důvod, proč někteří autoři obrázků poukázali na to, že lidé Nové Guineje v budoucnu nebudou závislí na svých zahradách, jako tomu bylo v minulosti a ve většině případů je tomu tak i v současné době.

Místní muži i ženy se snaží vyvinout nejroznější podnikatelské snahy. Jedna žena z vesnice Yawan například šije a prodává oblečení, nikoli tradiční, ale v západním stylu. Jeden muž si otevřel koloniál. Místní učitel se snaží o zbudování sádek, aby mohl prodávat ryby. Několik lidí se podílí na obchodě s kávou, která organizuje představitel celé komunity. Všechny tyto aktivity postupně proměňují rodinný život z hlediska dělby práce i tradičních sociálních a rodinných vzorců. Další změny lze očekávat s rozvojem monetární ekonomiky, se zaměstnavatelností, jak naznačuje soubor obrázků na jiné téma. Dívky touží po práci zdravotní sestry, chlapci po práci pilota. Všichni chtějí pracovat pro rozvoj své komunity, sní o budoucnosti plné mobilních telefonů, silnic, aut, jídla z obchodů a vůbec požehnaném životě plném spousty užitečných věcí, jak sami studenti uvádějí.

Komunity údolí Uruwa se nacházejí na hraně mezi tradičním a moderním způsobu života. Vizuální narace, která toto tvrzení přiblíží, může být vysledována z kresby šestnáctiletého chlapce (obrázek #34). Ve své kresbě zobrazil autor své sourozence a rodiče. Všechny děti na sobě mají tričko a kalhoty. Rodiče jsou oblečení v tradičním oblečení z kúry a trávy. Autor toto komentuje slovy “*My mother and father, they wear traditional clothes. It represents that our culture continues*”. Je to jako ztělesnění preambule Ústavy Papuy-Nové Guineje: “*We, the people of Papua New Guinea... pledge ourselves to guard and pass on to those who come after us our noble traditions and the Christian principles that are ours now*”.

4.4. Výzkumné téma: Moje vesnice

Nungonové žijí v horských vesnicích, které jsou domovem pro téměř tisíc lidí. Vesnice jsou tvořeny shluky domků na chůdách. Dominantou krajiny je vodopád, který je nejlépe viditelný z vesnice Yawan a částečně i vesnice Kotet.

Studentům jsme zadali další téma – Vesnice. Užívání mentálních map jako gnoseologického nástroje není v současné antropologii ojedinělým přístupem. Souvisí s vizuální a kognitivní antropologií. Antropologové se věnovali výzkumu pomocí mentálních map několik dekád a několik z nich bylo uskutečněno i při terénních výzkumech na Papui-Nové Guineji. Například Deborah Gewertz pracovala s mentálními mapami mezi lidmi kmene Čambuli (Gewertz, 1983). V oblasti poloostrova Huon realizoval výzkum Jürg Wassman mezi lidmi Yupno. Ve svém výzkumu ukazoval, jak místní děti nedotčené systémem vzdělávání, pomocí mentálních map dokázaly lokalizovat svou vesnici v širším regionu (Wassman, 1993).

Antropologové se věnovali studiu mnoho variant map a prostorového vyjádření v Melanésii. Jatmulové ze Sepiku například zaznamenávali migraci svých předků pomocí šňůr *tsagi-mboe* (východní Jatmulové) a uzle *kirugu* (západní Jatmulové). Každý uzel tak představuje jedno totemické jméno (viz Silverman, 1996, 1998). Trobriandské štíty také zobrazují symbolickou geografii a odkazují tak k místní mytologii. Například Glass analyzoval některé štíty, na kterých jsou k nalezení odkazy na podsvětí nazývané *tuma* (viz Gifford 1996, Glass 1988). I vyobrazení na oblečení z kúry může do určité míry vykazovat známky geografie, neboť některé vzory (*orip* nebo *sangamang*) znázorňují duchovní bytosti, které obývají lesy (Wegmann 1990).

Jak již bylo uvedeno, oblečení z kúry bývá zdobeno barvami – černou (*dok*), červenou (*gomo*) a bílou (*högök*), ačkoli bílá je více méně přirozenou barvou této kúry. V dnešní době už není jednoduché dešifrovat významy znázorněných symbolů, ale můžeme se alespoň orientovat významy, které Nungonové barvám připisují – černá je zlo, červená symbolizuje nebezpečí a zlost, bílá je pak naopak symbolem štěstí.

Shromážděné kresby map vesnice lze chápat jednak jako vyjádření prostoru a prostorové orientace, ale můžeme je vnímat a interpretovat jako vizualizaci a reprezentaci kultury samotné. Autoři map do obrázků umístili velké množství nejrozličnějších objektů, kterým jim prostor pravděpodobně určují. Nejčastěji se jedná o budovy – domy a kostel. Často jsou zobrazovány cestičky, stromy, ale také dominantní vodopád, dům mužů, řeka či ptáci.

Objekt	Dívky	Chlapci	Celkem
dům	4	8	12
kostel	4	8	12
cesta	4	7	11
legenda	4	5	9
strom	4	5	9
toaleta	4	3	7
nádrž na vodu	3	3	6
hřiště na basketbal	3	3	6
hory	3	3	6
kávová zahrada	2	3	5
škola	2	3	5
květiny	2	3	5
fotbalové hřiště	3	2	5
zahrada	1	3	4
obchod	1	3	4
tráva	2	2	4
hřbitov	3	0	3
shine board	1	2	3
house fire	2	0	2

Objekt	Dívky	Chlapci	Celkem
lékařská stanice	2	0	2
plot	1	1	2
paměť	2	0	1
jezero	2	0	2
výběh pro prasata	2	0	2
řeka	1	1	2
dům mužů	0	1	1
zahradní cesta	0	1	1
silnice	0	1	1
brána	0	1	1
sádky	0	1	1
vodopád	0	1	1
pták	0	1	1

Tabulka č. 5 : druhy zobrazovaných objektů a jejich frekvence

Architektura napříč Melanésii je velmi rozmanitá, obzvlášť na Papui-Nové Guineji. V Sepiku se nacházejí domy ve tvaru písmene A, na Vysočina jsou to kruhové chýše, případně dlouhé domy, v nížinách se nejčastěji vyskytují domy na chůdách. Domy Nungonů se velmi podobají domům v celé provincii Morobe. Domy jsou konstruovány z lokálních materiálů, zejména z bambusu, dřeva a trávy *kunai*. Místní lidé tyto materiály sbírají v tzv. nárazníkové zóně, jak je vysvětleno v jiné kapitole. Zpravidla si budují domy na chůdách, ale jsou i výjimky – například veřejné budovy jako jsou školy či kostely, jsou budovány na zemi. Tento způsob využívali již i v dřívějších dobách, kdy budovali domy mužů (*amna bok*) či iniciační domy (*undon bok*). V teprve nedávné době začali místní lidé využívat pro stavbu nejzásadnějších budov, například kostelů (*lotu*) a ubytovacích domů pro hosty (*geshaus*) také nové materiály, zejména vlnité plechy na střechy.

Nungonové jsou Křesťané, což naznačuje i hustota církevních piktogramů v mapách. Ve vesnicích Kotet, Yawan a Toweth jsou celkem čtyři kostely. Ve vesnicích Toweth a Yawan jsou to kostely adventistické církve. V Kotetu jsou kostely dva – adventistický i luteránský. Tento typ náboženského soužití nebyl nikdy nijak jednoduchý, stoupenci obou denominací žili v permanentním konfliktu více než čtyřicet let. To, jak historii misionizace popisují sami Nungonové se liší od toho, co se můžeme dočíst u Wegmannové (Wegmann, 1990). Luteránská misie přišla do oblasti Yawanu v roce 1945, kdy zde Luteráni založili svou stanici a začali aktivně fungovat, což trvalo přibližně šest let. Po násilném konfliktu s místními lidmi misionáři v roce 1951 oblast opustili. Následně v roce 1964 se do oblasti dostali misionáři církve Adventistů, ke kterým řada lidí konvertovala a tak vznikly základy onoho konfliktu. Luteránští misionáři se ale v roce 1971 vrátili a snažili se v oblasti svůj vliv vzkřísit. Sřety, které se mezi představiteli i stoupenci obou církví objevovaly, měly velmi neblahý dopad na celou komunitu, a tak luteránští misionáři Yawan opět opustili, tentokrát v roce 1979. Jejich stoupenci v následných letech v oblasti nadále žili, ale neměli žádnou podporu, kostel, mše.

Tento náboženský konflikt komunitu rozdělil, kontakty i spolupráci mezi některými klany zcela vyloučil. Až v roce 2009 se do oblasti vrátili představitelé luteránské církve a pokusili se obnovit luteránský kostel v komunitě Yawan. V témže roce nastalo usmíření adventistů s luterány, které bylo doprovázeno třídní slavností. V průběhu slavnosti byly položeny základy nového luteránského kostela ve vesnici Kotet, který byl následujícího roku dokončen. Náboženské schizma i konflikt uvnitř komunity je v současné době ve spíše latentním stavu, sociální klima se zklidnilo, nicméně skrytý konflikt stále ovlivňuje každodenní život obyvatel (Soukup, 2010). Tento konflikt lze číst i z uspořádání veřejného prostoru vesnice Kotet, která je rozdělena na horní část patřící Adventistům a dolní část patřící Luteránům.

Co ovšem přetrvalo z dob minulých nehledě na příslušnost k jakékoli církvi, to je strach z čarodějnictví. Nungonové vnímají svět prostřednictvím kategorií „horkost“ (*ingingo*) a „chlad“ (*sumo*), které chápou jako negativní a pozitivní síly. Spojují si kult předků s pozitivními silami, s bytostí *Kopotoroc* a s obrannou magií. Horkost si spojují zejména se zlými duchy, aktivitami čarodějů

a rituálními oběťmi. Nungonové jsou přesvědčeni, že objekty, které byly ve vzájemném kontaktu, jsou propojeny navždy a můžou se vzájemně ovlivňovat díky spirituální síle, kterou sdílejí. Čarodějové se proto snaží získat vše, co bylo v kontaktu s jeho obětí (výkaly, vlasy, nehty, zbytky jídla atd.). Tyto části (*tong*) si čaroděj odnáší na tajné místo (*ha ungo*), kde je podrobuje magickému rituálu. Jakmile je proti někomu takový rituál veden, má dotyčná osoba už jen velmi malou šanci odvrátit hrozící nebezpečí, potažmo smrt. Rituální vraždy, které jsou nejčastější „prací“ čarodějů, bývají pomstou za smrt příbuzného a Nungonové tento druh pomsty nazývají *amna hon amna*.

Nahlédneme-li znovu do map, je na první pohled patrné, že jen málo autorů situovalo do svých obrázků zahrady, ačkoli jsou pro ně velmi důležitým zdrojem potravy. Je to z toho důvodu, že zahrady jsou často umístěny mimo samotnou vesnici. Totéž platí o pěstování kávy. Naopak se v obrázcích vyskytují stromy, které připomínají, že vesnice jsou obklopeny lesy. Symboly stromů v nákresech jsou ale důležité i z toho důvodu, že reprezentují důležitý zdroj živobytí. Stromy poskytují materiál na výstavbu domů, dřevo na topení a také kůru pro výrobu tradičního oblečení.

Novoguinejské lesy jsou silně ohroženy rozsáhlou těžbou vzácného dřeva, které zpravidla směřuje do asijských zemí. Do Číny, Japonska a Korey putuje přibližně 80%. Učitelé ale vedou své žáky k uvědomění si nezbytnosti ochrany jejich přírody a jejich životního prostoru, jak bude uvedeno dále.

Vliv školní docházky je patrný i z kreseb map, neboť získané mapy jsou zpracovány způsobem, který je velmi podobný mapám takovým, jak je známe v našem prostředí. Jen na třech mapách chybí legenda a některé skutečně připomínají fotografie (obrázek #14). Některé mapy jsou vypracovány z ptačí perspektivy a rovněž opatřeny legendou (obrázek #16). Jeden z autorů naopak připravil velmi abstraktní mapu vesnice (obrázek #17). Některé mapy jsou opatřeny speciálními znaky, které poskytují vysvětlení konkrétních objektů. Například je tak možné zaznamenat rozdíl mezi fotbalovým a basketbalovým hřištěm, rozdíl mezi obyčejným plotem a plotem, který ohraničuje výběh pro prasata, obyčejný dům od domu s ohništěm. Nejpodrobnější mapa obsahuje celkem devatenáct podobných rozlišujících ikon (obrázek #18).

Popisy jednotlivých obrázků (v originále, přepsané):

Popis obrázku #14: “My village Sepyawin is surrounded by the Saruwaged range... Sepyawin are small village in Morobe province that is made up of two group of houses. They have school, church were would in the middle of another group of houses. This two group of houses make one community.”

Orientační překlad do češtiny: Moje vesnice Sepyawin leží v pohoří Saruwaged...Sepyawin je malá vesnice v provincii Morobe a je tvořena dvěma skupinami domů, které tvoří naši komunitu. Ve vesnici je škola a kostel.

Popis obrázku #15: “My biggest village is Imom is located in Kabwum district in Morobe province... In the passed our ancestor they complain about lack and they maked up a new camp Loplop... When new people walked up to new village, they saw a very huge rock surround it and they were felt very frighten. They think it will break down and kill us, but it was naturally, can't be break down.”

Orientační překlad do češtiny: Naše největší vesnice je Imom, která je situována v oblasti Kabwum v provincii Morobe.... V minulosti si naši předci stěžovali na nedostatek a založili nový tábor Loplop... Když přicházeli noví lidé do naší vesnice, uviděli velkou skálu, která vesnici obklopovala, a byly vystrašení. Mysleli si, že se skála ulomí a zabije nás. Skála se ale přirozeně nezlomí.

Popis obrázku #16: “In my village we have 27's of houses, two water, church and elementary school in my village... We have two groups of houses. Another is small groups of houses. This make Sepyawin village.”

Orientační překlad do češtiny: V naší vesnici máme 27 domů, dva zdroje vody, kostel a základní školu... Máme dvě skupiny domů a další malou skupinku domů, tak je tvořena vesnice Sepyawin.

Popis obrázku #17: “The Toweth is small village. At Toweth village there was many people live. ... There was only mountain around us at Toweth village the coffe garden is new the house. The people of stable food are taro, banana, sugar etc.”

Orientační překlad do češtiny: Toweth je malá vesnice. V Towethu žije mnoho lidí... Okolo jsou pouze hory, zahrady s kávou jsou nové. Lidé se živí převážně tarem, banány a cukrovou třtinou.

Popis obrázku #18: "...In my story I am write the story about the map of my village. I am live in Worin village, are lots of fruits, foods and water. I am happy to write and draw the map of my village. Why I am write and draw? Because many countries didn't know has we live in our village. I am happy and write the story about my village"

Orientační překlad do češtiny: ...Ve svém příběhu představím mapu mé vesnice. Žiji ve vesnici Worin, kde je mnoho ovoce, jídla a vody. Ráda kreslím mapu své vesnice. Proč? Protože hodně zemí neví, kde žijeme a kde leží naše vesnice.

4.5. Příroda a ochrana přírody

Půda je výhradně v držení mužů a dědičná je pouze patrilineárně, a to v rámci rodiny, nikoli klanu. To znamená, že když se muž ožení a má syna, zdědí půdu po mužově smrti syn. Pokud muž děti nemá, popřípadě má jen dcery, dědí půdu jeho pokrevní bratr, nebo další nejbližší mužský příbuzný. Zemře-li muž a dědictví připadá jeho bratrovi, kromě půdy dědí i jeho manželku a děti. Pokud má bratr již vlastní ženu a děti, další manželku nedědí, ale jeho povinností je se o rodinu zemřelého postarat. Pokud v rámci rodu žádný další muž není, připadá půda landownerovi vesnice. Ten má plnou pravomoc s půdou naložit dle vlastního uvážení, může ji například pronajmout, propůjčit, či rozdělit. Případ, aby pozemek zdědil manžel sestry, nemůže nikdy nastat. Má-li otec synů více, dědí půdu nejstarší z nich. Ostatní si poté co se ožení, postaví dům v blízkosti svých rodičů a manželky je do tohoto domu následují. Problém se získáním pozemku pro stavbu domu zde není, stačí si ve vesnici vybrat místo a dům si jednoduše postavit.

Oblast Yawan, vlastně celé údolí řeky Uruwa je v rámci celé země výjimečné i samotným založením YUS Conservaion Area. Papua-Nová Guinea stále uznává tradiční vlastnictví pozemků. Oblast, ve které leží vesnice Yawan patří vůdci celé komunity. Je to velice rozsáhlá oblast, na které leží více než 30 vesnic. Landowner oblasti se jmenuje Dono. Jeho rodina se hlásí k adventistům a sám Dono se stal jedním z nejdůležitějších a nejvýznamnějších mužů v jeho domovině. Na začátku osmdesátých let získal technické vzdělání, v jejich polovině se oženil s Anee, která s ním vytvořila nejen pevné manželství, ale stala se také výraznou osobností, která má značný podíl na rozvoji komunit v údolí Uruwa. Krátce spolu v osmdesátých letech působili v Lae, ale po narození syna se rozhodli vrátit domů, aby pro něj podle zvykového práva zajistili pozemky, které jednoho dne přejdou z Dona na něj. Od roku 1987 se natrvalo vrátili do údolí do Uruwa, kde se od té doby v mnoha směrech zasloužili o rozvoj místních komunit.

V roce 1996 odešli misionáři adventistů. Nejenže tím místní lidé ztratili křesťanské služby, ale oslabil se i kontakt s dalšími oblastmi jejich země. Přistávací dráha, kterou využívala výhradně letecká společnost MAF (Mission Aviation Fellowship), po odchodu misionářů zpustla. Dono vynaložil značné úsilí o její rekonstrukci a zprovoznění, což se ke konci tisíciletí podařilo. Místní lidé se

tím dostali do užšího kontaktu se zbytkem země a nebyli odkázáni na airstrip v relativně vzdálené vesnici Sapmanga. Od roku 1998 se také Dono a Anee pokusili založit místní školu. V letech 1998–2000 absolvovali potenciální učitelé příslušná školení, kterých se účastnila také Anee. Oficiální žádosti o založení školy bez úspěchu posílali v letech 2001–2003, teprve v následujícím roce slavili úspěch. Paralelně s těmito aktivitami usilovali o získání podpory na ochranu stromových klokanů.

Druhým hlavním hrdinou příběhu o založení YUS Conservation Area je americká badatelka Lisa Dabek, která se od poloviny devadesátých let intenzivně snažila na poloostrově Huon najít jakoukoli populaci stromových klokanů. V roce 1997 napsal Dono Lise Dabek dopis, ve kterém ji popisoval, že pochází z vesnice, ve které žijí pouze Adventisté, kteří by stromovým klokanům nikdy neublížili a že jich v okolí žije mnoho. Pozval tak tuto badatelku do Towethu, aby zde zahájila výzkum ohroženého druhu. Nicméně až v roce 2002 přicestoval její spolupracovník, aby po šesti letech na Papui-Nové Guineji zjistil, že zde dosud skutečně stromoví klokani žijí. Jakmile viděl situaci v lesích okolo Towethu, okamžitě kontaktoval Dr.Dabek, která ještě tentýž týden do oblasti přiletěla.

Dono následně i díky podpoře Lisy Dabek získal finanční prostředky, které mu umožnily pokrýt náklady spojené s návštěvou různých institucí, u nichž hledal finanční podporu pro založení chráněné oblasti. Zdroje na založení chráněné oblasti nakonec poskytli hlavně Woodland Park Zoo, National Geographic Conservation International a Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. Projekt ovšem získal i podporu oficiálních míst administrativy Papuy-Nové Guineje, které založení chráněné oblasti schválili.

Získat finanční prostředky a podporu úřadů je jedna věc, prosadit tuto ideu na místní úrovni je záležitost druhá. Jak již bylo uvedeno, pozemky jsou na Papui-Nové Guineji tradičně v držení místních obyvatel, jen mizivé procento vlastnictví pozemků je zaknihováno. Ke vzniku YUS Conservation Area proto bylo nejdříve nezbytné přesvědčit vlastníky půdy, kteří jako jediní rozhodují o svých pozemcích. Samotnému Donovi patří rozsáhlé pozemky v oblasti Towethu a není jistě náhoda, že právě obyvatelé této vesnice se stali první komunitou, která se do projektu aktivně zapojila. Leč podobného úspěchu bylo potřeba dosáhnout i v dalších lokalitách. Iniciativně se tohoto úkolu ujal právě Dono, který procestoval území dnešní YUS Conservation Area a vstoupil do kontaktu a

vyjednávání se třiceti pěti komunitami, které oblast dnešní chráněné oblasti obývají. Dono při vyprávění těchto událostí vzpomínal na dramatické momenty, kdy se v některých oblastech stal nepřítelem číslo jedna a občas se ocitl v ohrožení zdraví a života. Nakonec tedy mohlo v roce 2009 dojít ke slavnostnímu otevření chráněné oblasti YUS a zahájení Program ochrany stromového klokana (TKCP - Tree Kangaroo Conservation Program), který založil Woodland Park Zoo sídlící v americkém Seattlu ve státě Washington.¹⁸

4.5.1. YUS Conservation area

YUS Conservation area je chráněnou oblastí poloostrova Huon v provincii Morobe, Papua-Nová Guinea. Oblast zahrnuje území od korálových útesů severního pobřeží a sahá na západ až po vrcholy v horách Saruwaged Mountains. Apel vlastníka půdy celého území chráněné oblasti YUS Conservation Area vyslechli zástupci pětatřiceti vesnic, které leží na území dnešní YUS Conservation Area a umožnili tak ochranu oblasti. Jako vůbec první obyvatelé Papuy-Nové Guineje se dobrovolně rozhodli a zejména vzájemně shodli na ochraně jejich přirozeného prostředí, ačkoli toto rozhodnutí obnášelo omezení lovu, zákaz těžby dřeva i nerostných surovin. Přirozený život Papuánců musel nutně projít změnou.

Chráněná oblast YUS Conservation Area je podle úrovně ochrany vnitřně rozdělena do tří pásem – chráněná zóna (conservation zone), nárazníková zóna (buffer zone) a zóna živobytí (livelihood zone). Nejvyšší pozornost je věnována chráněné zóně, tedy pásu s nejprísnejší kontrolou a tvrdými restrikcemi. V chráněné oblasti YUS Conservation Area je tato zóna místem výskytu stromových klokanů, kteří jsou původní příčinou vzniku této chráněné oblasti.

Nárazníková zóna je ochranné pásmo, které leží mezi chráněnou zónou a zónou živobytí a jeho funkcí je odvrátit negativní vlivy způsobené člověkem a zabránit tak jejich proniknutí na jakoukoli stranu. Toto pásmo samo o sobě nemá přílišnou přírodní ani kulturní hodnotu a jeho významem je pouze absorbovat dopady lidské činnosti. Z tohoto důvodu je možné využívat nárazníkovou zónu jako zdroj získávání dřeva pro stavbu příbytků, popřípadě na výrobu dřevěných

---

¹⁸ Woodland Park Zoo má i australskou pobočku, která spadá pod Australský institut tropických lesů na James Cook University a pobočku ve městě Lae na Papui-Nové Guineji.

artefaktů, výrobků a oblečení z kůry a další. Je zde také možné lovit drobnou zvěř a ptáky, ačkoli lov je v Yawanu až sekundárním zdrojem potravy. Na prvním místě je zahradničení.

Zóna živobytí je komplexem široké škály faktorů, které ovlivňují způsob života. Přirozené prostředí vyvolává v závislosti na přírodních podmínkách různé adaptační strategie. Produkci zajišťuje zejména zahradničení, zemědělství a chov drůbeže a prasat. Systém produkce je v chráněné oblasti YUS Conservation Area determinován škálou faktorů. Přírodní podmínky jsou jen jedním z nich, dokazuje to fakt, že ve dvou lokalitách se shodnými přírodními podmínkami mohou žít lidé naprosto odlišným způsobem. Jsou zde další činitelé mající vliv na život a produkci obživy. Tyto faktory by bylo možné shrnout do tří základních kategorií: přírodní podmínky (klima a půda), trh (různé formy obchodu, vzdálenost a dostupnost města, infrastruktura) a domácí produkce (způsob obživy, výroba artefaktů).

Rozhodnutím založit YUS Conservation Area se obyvatelé oblasti řek Yupno, Uruwa a Sum formálně zavázali k dodržování zákazu lovu, těžby dřeva a nerostných surovin. Ochrana přírody má za cíl chránit lokalitu i zvířecí a rostlinné druhy, ale snaží se také reflektovat potřeby obyvatel místních vesnic. Program TKCP (Tree Kangaroo Conservation Program) předpokládal, že ochrana přírody pomůže obyvatelům lépe chápat a lépe využívat jejich přírodní zdroje. Organizace na oplátku nabídla pomoc v rozvoji zdravotní péče a vzdělávání. Do jaké míry strany svoje sliby dodržují je ovšem jiná otázka. Podle svědectví místních obyvatel údolí Uruwa není podpora rozvoje lokálních komunit ze strany TKCP (Tree Kangaroo Conservation Program) nijak silná.

Nejen se změnou v důsledku založení chráněné oblasti, ale také s klimatickými změnami se dnes obyvatelé oblasti YUS Conservation Area potýkají. Sami Papuánci reflektují změny klimatu, a to zejména kvůli nepravidelnosti střídání období sucha a období dešťů. Kalendář zahradničení, plánování sázení a sklizní konkrétních plodin, si tedy přizpůsobují jednotlivým obdobím.

Dono jako jeden ze zakladatelů chráněné oblasti YUS Conservation Area si v plné míře uvědomil bohatství jejich přirozeného prostředí a osvětou, kterou sám podnikal, a stále podniká, ve všech zúčastněných vesnicích, se snaží přesvědčit místní obyvatele o důležitosti uchovávání vlastní kultury a aspirovat

tak na trvale udržitelný rozvoj. I v místní základní škole v Yawanu se denně vyučuje o důležitosti příslušnosti ke své vlastní kultuře, o ochraně kultury i přírody.

Dle aktuálních informací vyplývajících z terénního výzkumu realizovaného v dubnu až červnu 2015 vyplývá, že TKCP (Tree Kangaroo Conservation Program) realizovala setkání se zástupci lokální komunity ve vesnici Yawan. Z dostupného materiálu vyplývá, že oblast YUS Conservation Area je členěna na více úrovní, z nichž ke každé TKCP (Tree Kangaroo Conservation Program) doporučuje vhodné aktivity¹⁹:

- 1) oblast konzervace, ve které je potřeba důsledně dbát o všechny přírodní zdroje,
- 2) zóna deštných lesů, ve které je kladen důraz na dostatek času na postupnou obnovu spotřebovaného dřeva, než bude možnost jej opět využívat,
- 3) oblast užitné buše, ve které je možné zdroje dřeva i potravy volně využívat,
- 4) zemědělská zóna určená pro pěstitelství a zahradničení,
- 5) oblast luk (travnatá půda) sloužící jako zdroj trávy, která je užívaná např. jako krytina střech tradičních domů,
- 6) vesnice, tedy zóna sloužící k bydlení, poskytující služby a centrum vývoje,
- 7) zóna slané vody
- 8) říční síť, ve které je možné lovit ryby a další sladkovodní tvory určené k jídlu.

Jasná doporučení klade TKCP (Tree Kangaroo Conservation Program) např. i v otázce priorit rozvoje oblasti.

Priority rozvoje oblasti jsou rozčleněny do pěti základních odvětví:

- 1) výcvik – kurzy v oblasti zdravotnictví, porodnictví, šití, řemeslnických dovedností, farmaření aj.,

---

¹⁹ Materiál TKCP (Tree Kangaroo Conservation Program) prezentovaný v Yawanu byl vyfocen a je součástí přílohy dizertační práce. Autor fotografie: Martin Soukup.

- 2) vzdělávání – pravidelná školní docházka zajištěná stálým učitelským sborem,
- 3) zdraví – permanentní zdravotnická stanice se stálým proškoleným personálem, dostatek vybavení,
- 4) infrastruktura – pěší mosty, zajištění transportu kávy, moderní dodávka vody,
- 5) živobytí – stroj na zpracování kávy, stálé ohrady pro chování vepřů, chov ovcí a drůbeže.

Důraz je kladen rovněž na blíže nespecifikovanou mezinárodní spolupráci v oblasti zdravotnictví, sociálních témat a podpory rozvoje.

4.6. Výzkumná témata: Příroda a Ochrana přírody a konzervace

Účastníci našeho výzkumu v popisech ke svým kresbám zdůrazňovali, že lidé ani stroje přírodu nevytvořili a netvoří. Někteří přímo napsali, že přírodu stvořil Bůh. Je poměrně významné, že žádný z účastníků výzkumu neodevzdal kresbu, která by obsahovala lidskou bytost. Jinými slovy, podle názorů našich účastníků nejsou lidé součástí přírody. Pět z dvanácti kreseb jsou dokonce i bez zvířat, jejich autoři nakreslili pouze stromy, květiny a vodstvo. Častěji se pak vyskytovali zobrazené stromy, květiny, ptáci (např. kasuáři), vodní plochy a obloha (obrázky #19 až 23). Pouze v jednom případě se objevila kresba bez vodní plochy a bez stromů. Co je také zajímavé, všichni autoři, kteří zobrazovali vodní plochy, zobrazovali takové vodní plochy, které nemohli nikdy spatřit (a dle našeho ověřování v průběhu rozhovorů opravdu nespatri). Dobře známá je jim například řeka Uruwa a vodopád, ale oceán, či jezera nikdy nespatri na vlastní oči (obrázek #20).

Autoři v popisech obrázků uvádějí, že lidé nemohou rušit ani lovit zvířata, či kácet velké množství stromů. Na druhé straně hovoří o tom, že příroda je zdroj dřeva, vzácného dřeva i potravy. Jeden z účastníků například uvedl, že příroda je jako jeho matka, dává mnoho věcí a pomáhá vybudovat domov. Přístup účastníků výzkumu ke sledovaným tématům a jejich postoje lze do určité, dosti podstatné, míry vysvětlit vlivem environmentální výchovy, kterou žákům poskytuje místní učitel. Například i stěny místní školy jsou vyzdobeny kresbami s tematikou ochrany přírody.

Objekt	Dívky	Chlapci
Strom	4	6
Květina	2	4
Kaloň	1	0
Had	1	1
Pták obecně	3	4
Pták kasuár	2	2
Ryby	0	2
Prase	1	0
Stromový klokan	2	1
Vodní plocha	4	6
Obloha (slunce, mraky)	2	6

Tabulka č. 6 : frekvence zobrazení jednotlivých objektů / téma Příroda

Popisy jednotlivých obrázků (v originále, přepsané):

Popis obrázku #19: “This forest is good forest. In this forest there was a many animals live. In that forest no disturbance. Animals and plants grown well. People are not going hunting. Only one two times they go hunting. When we see that we don’t allow any people or any company to enter this forest.”

Orientační překlad do češtiny: Tento les je dobrý les. V tomto lese žije mnoho zvířat. V lese se neruší. Zvířata a rostliny dobře rostou. Lidé nechodí na lov. Jen občas chodí lovit. Nedovolíme žádným lidem ani společnostem do našeho lesa vstupovat.

Popis obrázku #20: “Papua New Guinea we have a lots of things. Whenever you come to Pacific, you will see the many different kind of things – like nice waterfall, nice green mountain and also you will find some animals like

cassowary, snake, tree kangaroo etc...Papua New Guinea is located around the Pacific region. In Pacific region you will see the ocean, which contain a lots of sea animals. When you come to PNG you will enjoyable to study the nature. PNG is the beautiful. Country is surrounded by nature. This every thing is made up for nature.”

Orientační překlad do češtiny: Papua-Nová Guinea má mnoho věcí. Kdykoli přijdete do Pacifiku, uvidíte velké množství druhů věcí – krásné vodopády, zelené hory a také naleznete nějaká zvířata – jako kasuáry, hady, stromové klokany atd... Papua-Nová Guinea je situována v pacifickém regionu. V pacifickém regionu je oceán, který zahrnuje mnoho mořských živočichů. Když přijedete na Papuu-Novou Guineu, můžete studovat přírodu. Papua-Nová Guinea je nádherná. Země je obklopená přírodou. Všechno je vytvořeno přírodou.“

Popis obrázku #21: “Nature in my bule there a many different kindes of things in the Sepyawin, an also saraunded by one big river and trees. And Sepyawin village is sraunded by this kinds of things. Wether is coming bule on the top of the mountains big water is on the top of the mountain and fall down to the frad land. This frad land is velly nise and beatfule in this bule many different kind of birds, trees and anything that made by nature. There big river is very cold and deep.”

Orientační překlad do češtiny: Příroda nabízí velké množství různorodých věcí ve vesnici Sepyawin, je tam velká řeka a stromy. Naše krajina je moc krásná a je v ní spousta ptáků, stromů a všeho z přírody. Velká řeka je hodně studená a hluboká.

Popis obrázku #22: ”Nature is everything around us. Thing that is not made by man or man mad resources. Everything is comed natural things. This is my short story about natural recources, water is one of the natural recources. Water is important in our life that help us to stay alive. Water is not made by man, water is made by nature, that help plants and animals to drink and survive on there earn the water help many people in the world many living thing on eart need water to live. When we look after natural environment it will help us more. Just bast up my hearing I would like to say that water is best on our life so make more we must look after that so it can help us more. That is my short story or writing.”

Orientační překlad do češtiny: Příroda je všechno kolem nás. Jsou to věci, které nejsou vytvořené člověkem anebo lidskými výtvary. Toto je můj krátký příběh o

přírodních zdrojích. Voda je jedním z nich. Voda je důležitá pro naše životy a pomáhá nám žít. Voda není vytvořená člověkem, je vytvořená přírodou, pomáhá také rostlinám a zvířatům přežít. Pokud budeme dávat pozor na naše prostředí, pomůže nám ještě více. Voda je nejdůležitější na našem životě, musíme o ni pečovat. Toto je můj krátký popis.

Popis obrázku #23: "The nature is everything in the universe that was not made by people. Forest mountain, rivers and etc. They are naturally. Nature is everything that arrouned us like flower and food plants and any more.

Orientační překlad do češtiny: Příroda je všechno ve vesmíru, co není vytvořeno lidmi. Lesy, hory, řeky atd. jsou přírodní. Příroda je vše, co nás obklopuje – jako květiny, rostliny a další.

Počáteční obavy z toho, co se stane, až se žákům místní školy zadá zpracování tématu „Ochrana přírody a konzervace“ se rozplynuly hned po vyřčení onoho zaměření. Bez výjimky se všichni ujali svých pastelek, tužek a propisek a sebevědomě se do zpracování pustili. Systematicky si téma rozdělili na „to správné“ a „to špatné“ a začali s popisem. Místní škola s žáky důsledně pracuje a rozvíjí jejich povědomí a cit velice pečlivě.

Na všech obrázcích, které vyjadřovaly kladný postoj k přírodě, se objevují totožné hlavní body: hustý zelený les bohatý na faunu i flóru, často i s průzračnými vodními zdroji. Z živočišných zdrojů je nejčastěji zastoupen stromový klokan, rajka a kasuár; méně často pak další druhy ptáků, hlodavci, hadi a gekoni. Zobrazovaná krajina je obvykle hornatá, ale objevují se i veliké vodní plochy v méně kopcovitém terénu připomínající moře.

Z popisků, které k obrázkům náleží, se lze dočíst, že ochrana přírody znamená ochranu přirozených přírodních zdrojů a také upozornění, že lidé jsou z přírody živi. Stromy jsou zdrojem pro stavby domů, voda je důležitá pro přežití i pro dodržování hygieny. Děti popisují principy reciproce – pokud se rozhodneme chránit přírodu, ona pak bude držet ochrannou ruku nad námi.

Negativní dopady v přírodě žáci jednoznačně připisují těžbařským společnostem a nejsilnější apel kladou právě zamezování činnosti těchto

společností. Docházejí k tomu velice jednoduchými úvahami²⁰ – vytěží se stromy, nebudeme mít z čeho postavit domy; zničí se les, nebudou v něm zvířata na lov; vytěží se kamení, voda nebude mít kudy téct apod. V některých případech se objevila i myšlenka vlastního negativního vlivu na okolní přírodu. Hlavní roli zde sehrává zahradničení, protože vykácením přirozeného porostu, které nutně musí založení zahrady předcházet, se výrazně změní půdní klima. Ostré slunce půdu vysuší, vláha se v půdě neudrží, rovnou stéká po povrchu dolů a nepřinese tak nový život.

Na obrázcích mapujících činnosti, které vedou k devastaci přírody, se vyskytují nejen rostliny a živočichové, ale také osoby a předměty. Nejčastěji je vyobrazena těžba dřeva, tedy postavy, které pomocí seker a pil kácují stromy. Na některých obrázcích jsou vidět i automobily a lodě, které dřevo odvázejí. Jedno velmi originální zpracování má na nebi zobrazené letadlo, které přelétává nad zdevastovanou vykácenou, téměř měsíční krajinou, z jehož okýnka jde bublina se slovy „*ha ha ha, richer*“ (obrázek #27).

Zvláštním úkazem na většině z obrázků byla skutečnost, že žáci vyobrazovali i to, co nikdy nemohli na vlastní oči spatřit – například velké vodní plochy, oceán, lodě, nákladní auta odvázející pokácené stromy, bělochy s pilami atd. V tabulce níže je přehled hlavních vyobrazených bodů a jsou rozděleny podle toho, zda se objevily na obrázcích “What is right to do” nebo “What is wrong to do” a také podle pohlaví zúčastněných žáků.

---

²⁰ Z popisu jednoho obrázku: „*If all trees are logged, there will be no material to build houses; if a forest is destroyed, there will be no animals to hunt; if stone is excessively quarried, the springs' flow could not be controlled. In some cases even a thought of one's own negative influence on the nature was tackled. The gardening is to blame here because the cutting down of the natural vegetation which necessarily precedes the building of a garden substantially changes the soil climate. Direct sunlight dries the land, the soil loses its moisture-retentive qualities, the water flows down on the surface and is not capable of engendering new life.*“

Objekt	Co je správně?	Co je špatně?	Dívky	Chlapci
Strom / les	9	11	4	7
Hory	5	5	1	4
Obloha	3	3	1	3
Slunce	0	4	1	3
Voda	4	0	2	2
Znečištěná voda	0	3	2	1
Modrá oblaka	3	3	1	3
Černé mraky	0	1	0	1
Tráva	6	0	1	5
Vyschlá půda	0	6	2	4
Stromový klokan	3	0	0	3
Ptáci obecně	3	1	1	3
Pták kasuár	2	1	1	2
Žába	0	1	1	0
Prase	1	0	0	1
Lidské postavy	0	7	2	5
Těžba	0	11	4	7
Pila / sekera	0	7	2	5
Lod'	0	1	1	0
Auto	0	4	2	2
Letadlo	0	1	0	1

Tabulka č. 7 : frekvence zobrazení jednotlivých objektů / téma Ochrana přírody a konzervace

Popisy jednotlivých obrázků (v originále, přepsané):

Popis obrázku #24: „Protection of the forest right to do: to conserve the forest and say no to any activities come in and take place in the forest; forest give out service to build; the forest nature provide foods for us; the forest give out oxygen to use and use breath in. Destroyed of the forest wrong to do: any activities take place destroyed our forest; activities like logging take place in the forest destroyed foods for people and foods for animals; logging come in and chemical spoil our biggest river and small creek for us to drink.“

Orientační překlad do češtiny: Ochrana lesů je správná. Správné je konzervovat lesy a říci ne všem aktivitám, které by se v něm měly odehrávat; les nám dává materiál k budování; les nám poskytuje jídlo i kyslík, díky kterému dýcháme. Co les ničí: všechny aktivity, které se do něj soustřeďují, těžba ničí i jídlo pro lidi a jídlo pro zvířata a chemicky znečišťuje velké řeky i malé potoky, ze kterých pijeme.

Popis obrázku #25: „Nature protection means how to protect it. You must protect it like that. Don't let any companies come in to your environment and destroy the nature. When you let logging or mining companies come in, you will see no more creatures more. And to when logging companies come in, you will have no good tree to build new house. And you will see the many landslides will happen in your areas. When your future generation will not have proper areas to build houses and too new generation will complain about the land. So you must think twice and you let any companies come in. In my areas we don't let any companies come in because we always think twice, so I love my place and my country Papua New Guinea.“

Orientační překlad do češtiny: Ochrana přírody znamená, jak se o ní starat. Musíme ji ochraňovat takto: nenechat žádné společnosti, aby nám přírodu zničili. Pokud přijdou těžební společnosti, nebudeme mít žádné bytosti, nebudeme mít dobré stromy pro stavbu nových domů. Bude se sesouvat půda. Musí se myslet také na další generace, aby si mohly postavit domy. V naší oblasti nenecháme přijít těžební společnosti, protože myslíme i na budoucí generace. Miluji toto místo a Papuu-Novou Guineu.

Popis obrázku #26: „In this short story I would like to write my story about nature protection. Nature protection means that good and bad side of nature resources. This is my story about good and bad side of nature on this world. When you looking after the nature resources it will help you later. When you cutting down big tree you will destroy biodiversity than means you will destroy environment. When you want to cut down the big tree make you must cut down the selected tree only, never cutting any tree. You will see on the picture you will see that bad side and good side of nature resources. When you cut down all the trees, later generation will suffer for nature environment.“

Orientační překlad do češtiny: V tomto krátkém popisu bych rád napsal příběh o ochraně přírody. Ochrana přírody znamená dobrou i špatnou stránku přírodních zdrojů na tomto světě. Pokud se o přírodní zdroje dobře staráme, v budoucnu nám také pomůže. Když se pokácí stromy, zničí se biodiverzita, což neznámá, že se zničí celé přírodní prostředí. Když chcete pokácet celé stromy, tak jen ty vybrané. Na obrázku vidíte, co je dobré a co špatné. Pokud se pokácí stromy, další generace budou trpět.

Popis obrázku #27: „What is right to do. This is bush. We people look after our bush were we plant tree we look after these naturally. In this bush we don't allow other company or any people to come to our bush. There reason we don't kill animals and animals did not disappear. We made our bush beautiful. What is wrong to do. Today people see money. They allow any company to come to our bush. When they came to our bush. They destroy everything in the bush. When the company go out all the animals disappear. And landslide and flood enter that area for that reason we should not to any company to come to our area.“

Orientační překlad do češtiny: Co je správné. Jako lidé se staráme o buš, kde rostou stromy, o které se také staráme. Do naší buše nepustíme další společnosti a ani lidi. Protože nechceme zabít a nechat vymřít zvířata. Chceme mít naši buš krásnou. Co je špatné. Lidi dnes chtějí jen peníze. Nechají společnosti těžit v buši, nechají je všechno zničit, všechna zvířata zmizet. Pak přijdou sesuvy půdy a povodně. To jsou důvody, proč my do naší oblasti nikoho nepustíme.

Popis obrázku #28: „My forest is full of many things. We can see like mountains, flowers, trees and many animals are there. That make my forest look beautiful and also my forest is full of many things. My forest look beautiful. I love my forest, when it look beautiful. Ony day many people making garden there and cut trees down and sestrou many things and also chaise animals and kill them when they do this. The sun rising up and shining there you will can see that all things are dry out. When rain drops and the water go into the soil and it cause landslide to brake down. When they do this, they destroy our forest and also chaise the wild life there.“

Orientační překlad do češtiny: Můj les je plný různých věcí. Můžeme vidět hory, květiny, stromy a spoustu zvířat. To vše dělá můj les krásným. Jednoho dne si všichni lidé začnou dělat zahrady a pokácejí všechny stromy a tím i zabijí všechna zvířata. Slunce bude svítit a vysuší zem. Až začne pršet, voda poteče po zemi, která se začne sesouvat. Tak se zničí naše lesy i celý život v nich.

4.7. Výzkumné téma: Yawan za 50 let

Z našeho působení na základní škole v Yawanu, kde jsme zároveň realizovali výzkum založený na vizualizaci konkrétních témat, vzešlo mnoho zajímavých poznatků. Není to jen obava uvědomělé a inteligentní části západní civilizace, ale překvapivě i zde, v horách, v izolované vesnici Papuy-Nové Guineje, existuje v místních obyvatelích obava o to, co bude s jejich kulturou. Přestože si uvědomují, co by jim výdobytky městského a moderního života mohly přinést, co by mohly změnit peníze za vytěžené dřevo, je jim už od školy systematicky vštěpováno to, jak originální a jedinečná jejich kultura je a jak je nesmírně důležité si ji nejen uvědomit, ale také ji chránit a předávat dál dalším generacím.

Žáci místní školy dostali za úkol zpracovat mnoho témat a některá z nich byla volena zcela záměrně v pomyslných kontrastních dvojicích. Tedy například témata kultura/příroda, volná příroda/zahrada a podobně. Na povrch postupně vyplouvaly ale i další souvislosti mezi jednotlivými tématy. Zpracování tématu „ochrana přírody“ si většina žáků vyložila tak, že popsala „co je dobré dělat v přírodě a co je špatné“. Krásně se zde promítla školní výuka, která tyto protiklady jednoznačně vysvětluje, a to dokonce v obecné šíři, nejen na úrovni vlastního založení YUS Conservation Area. S lehkou nadsázkou by bylo možné tvrdit, že obyvatelé údolí Uruwa svým jednáním a přístupem k prostředí, ve kterém žijí, aspirují na trvale udržitelný rozvoj. O to větším překvapením byly výsledky zpracovaného tématu „Yawan za 50 let“.

V obrázcích se prakticky neobjevilo nic, co by reflektovalo tradiční papuánskou kulturu, naopak z obrázků je cítit pouze pokrok, a to takový, jaký se s hodnotami trvale udržitelného rozvoje příliš neslučuje. Bez vysvětlení ovšem není možné odhadnout, zda autoři, tedy žáci místní základní školy, vyobrazili budoucnost své vesnice tak, jak by si ji přáli, anebo tak, jak ji predikují obecně. Není tedy možné bez bližšího vysvětlení zjistit, zda vnímají budoucí proměnu pozitivně nebo negativně.

Přestože je místní krajina chráněna projektem YUS Conservation Area, očekávané změny se týkají zejména právě krajiny, ale dotýkají se i vesnického urbanismu. V současné době je vesnice Yawan obklopena zelení, stromy a lesy.

Jak již bylo zmíněno, obyvatelé Yawanu žijí ve vesnici, která je rozdělena airstripem na 2 části. V jedné části je škola, plechový kostelík a samotná vesnice s většinou obyvatel, zatímco v druhé části je jen pár domků, které patří z větší části rodině Dona a Anie. Spojení s okolním světem je realizováno jen letecky, a to velmi sporadicky. Člověk se tak může pěšky dostat jen do několika vesnic v okolí, do města Ieda s obrovským úsilím. Nejbližší město je Lae, do kterého je sice možné vážit pěší cestu, ale ta trvá bezmála týden a prochází vysoce obtížným horským terénem. Například v období dešťů je prakticky nemožné ji absolvovat. Yawan je tedy poměrně izolovaným místem. Lidé zde žijí v příbytcích ze dřeva a bambusu, domky jsou zvyšeny na kůlech. Zdrojem světla a tepla je oheň, který je samozřejmě využíván i k vaření. Ohniště je umístěno v centrální místnosti příbytku a tím nejdůležitějším v každé domácnosti. Zdrojem vody je ve vesnici potůček, který je chytře rozveden k domkům pomocí bambusů – vzniká tak stálý proud vody nedaleko bydlení, který je zdrojem vody na vaření, pití, mytí nádobí a slouží i jako prostor pro osobní hygienu. Toalety se nacházejí samostatně přibližně 20 metrů za domem v malém domečku z roští.

V představách, jak bude vypadat vesnice Yawan za 50 let, se objevuje pravý opak současného Yawanu. Stromy a zeleň ve vesnici nahradily cesty a silnice, které jednak propojují různé části vesnice, ale také evidentně spojují Yawan s okolím. Před některými domy pak parkují auta, velká a moderní. Vesnické domy jsou permanentní, uspořádané a dominuje jim velký zděný kostel. Místo ohně je za okny v domcích vidět elektrické světlo, stejně tak jsou vidět dráty elektrických rozvodů po celé vesnici. Na některých obrázcích jsou na domech i satelity a antény. Místo bambusového přívodu vody z potoka blíž k domu se před každým domem objevuje ze země vyvěrající sprcha. Jediné, co zůstává v představách místních žáků v Yawanu i za 50 let, jsou toalety – vykopaná jáma v zemi obklopená roštěm tak až dojemně symbolizuje, že představivost a znalost světa “tam venku” ještě není zcela ucelená.

Relevantní autentické popisy autorů obrázků nám mohou dát náповědu, co obrázky skutečně znamenají a co vizualizují. Jeden z účastníků výzkumu uvedl následující popis: *“This is my drawing; you can see my area in today. On my picture of my village is not good. My area is near tree and beside of me big mountain covert with many rain forest. We have no service. My village is made up of two small group of houses. So I imagine my area at another side of the*

*drawing. That's my dream to develop or imagine my area in 50 years later or in the future. And my village people will have basic service like water supplies and power line, they need a highway from Lae to my village. And lastly they need permanent houses or buildings.”*²¹

V dalších vysvětlujících popisech se můžeme dočíst: „*In the future “we will live for different levels of life. ... That time we will use foods from the store to eat”; There will be roads and cars, “they will make our area become colorful also they will help us to sell things and get money from the fruits, pigs, peanuts and etc.”; “People in the village will develop their knowledge by becoming business men and women to bring new things in my area”.*”²²

Představa vývoje v oblasti vesnice Yawan a ve vesnici samotné je tak, jak ji popisují místní žáci, úzce spjatá s přílivem peněz do oblasti. Zde se ale představy (prozatím) rozcházejí s realitou. Již samotná polohou Yawanu předpovídá, že zapojit se do velké ekonomiky nebude pro tuto oblast jednoduché. Místní obyvatelé nemají téměř žádný přísun peněz. Jediný, kdo peníze do vesnice přivádí, je Dono, který organizuje prodej kávy. Plat dostávají také učitelé místní základní školy a výrobou a prodejem šatů si přivydělává si i učitelova žena. Ostatní lidé peníze k dispozici nemají a živí se tím, co vypěstují či uloví. Bez ekonomického zapojení je velice obtížné dosáhnout realizace představ z obrázků. Těžbu nerostů a dřeva je nutné z příjmů vzhledem k založení YUS Conservation Area vyloučit. Pravděpodobně jedinou možností tak zůstává příjem založený na jedinečné biodiverzitě, která je pod ochranou YUS Conservation Area. Ochrannářský program sliboval oblasti růst a vývoj, možná z tohoto zdroje plyne představa o budoucnosti taková, jakou ji můžeme číst z obrázků.

Na Papui-Nové Guineji běží ještě jeden ochrannářský program – Crater Mountain, jehož studiu se věnuje Paige Westová ve své knize *The Conservation is Our Government Now: The Politics of Economy in Papua New Guinea*. Westová poukazuje na zásadní problém ochrannářských projektů, a totiž na tu skutečnost, že

---

²¹ Orientační překlad do češtiny: Toto je má kresba, můžete vidět mou oblast dneska. Na obrázku není naše vesnice dobrá. Naše oblast je blízko stromů a obklopená horami s mnoha deštnými lesy. Nemáme žádné služby. Moje vesnice je tvořena dvěma malými skupinami domů. Na druhé části obrázku si představuji naši oblast v budoucnu. Budeme mít základní služby, jako jsou zásobárny vody, energie a silnice z Lae do naší vesnice. Také budeme potřebovat permanentní domy.

²² Orientační překlad do češtiny: V budoucnosti budeme žít na jiné úrovni... Toho času budeme jíst jídlo z obchodů. Budeme mít silnice a auta, tak se naše oblast stane barvitější a také nám to pomůže prodávat věci a získávat tak peníze za ovoce, prasata, ořechy a další. Lidé v naší vesnici díky svým znalostem stanou obchodníky a do naší oblasti přinesou novinky.

představy ochranářů a představy místních komunit se mohou diametrálně rozcházet. Je to případ například i zmíněného projektu Crater Mountain, kdy na jedné straně panovala představa pokroku ve školství a zdravotnictví a na druhé straně stála svoboda, volnost a peníze.

Obyvatelé i tak odlehlých míst, jakým je například Yawan, jsou v kontaktu s Evropany od příchodu prvních misionářů. Posledních několik let přicházejí do intenzivnějšího kontaktu s vědci a výzkumníky, zejména s biology. Ačkoli si antropolog může myslet, že on je ten, kdo po příjezdu do terénu místní život pozoruje, pravda je taková, že on sám je stejným terčem zájmu a je pozorován s nemenším nasazením. Západní vybavení, technické přístroje a obecně zboží, se tak dostává do povědomí těchto lidí a považují je za běžný standart. Uvědomují si tak svou izolovanost a vymezení vůči městskému životu. I proto, jak známo, část svého života zasvětili velmi známým a pověstným cargo cultům.

Lidé z údolí Uruwa jsou tak sice s okolním světem spojeni, ačkoli málokdo byl kdy v reálném kontaktu s nejbližším městem Lae. Zásadní roli zde hraje i jazyková bariéra, neboť velmi malý počet místních obyvatel hovoří některým z oficiálních jazyků Papuy-Nové Guineje, kterými jsou angličtina, Tok Pisin a Hiri Motu. Děti ve školách se učí Tok Pisin a také se snaží získat základy angličtiny. Ovšem bez znalosti národního jazyka je velmi obtížné podílet se jakýmkoli způsobem na ekonomice a obchodu. Mohou sice prodávat vypěstovanou kávu prostřednictvím zástupců svých vesnic, ale to je jen kapka v moři. I založení YUS Conservation Area s sebou přineslo určité příležitosti pro místní obyvatele, například asistovat výzkumníkům a vědcům. Bohatá biodiverzita může do oblasti přivést i další návštěvníky, například ekoturisty, kteří by se mohli stát zdrojem finančního příjmu, který by místním obyvatelům mohl zajistit třeba školní poplatky pro děti.

Sesbírané obrázky nám nabízejí vcelku ucelený přehled o snech místních dětí. Téměř všichni si představují a přejí žít a pracovat mimo svou vesnici. Chlapci by se rádi stali piloty, lékaři či vědci, děvčata sní o tom, že se stanou zdravotními sestrami. Důvody, které uvádějí, jsou prosté – piloti, lékaři, vědci i zdravotní sestry jsou schopni vydělat velké množství peněz a pomáhat ostatním lidem.

Během výzkumu se nám tak objevil obrovský rozkol – místní děti jsou vychovávány a vyučovány k odpovědnosti ke své tradici a kultuře. Školní výuka

dbá na rozvoj environmentální výchovy, na „správných“ postojích. A daří se jí to – děti vědí, co je dobré a co je špatné. Na druhou stranu se tyto vědomosti nepromítají do jejich představ o budoucnosti. Sní o pokroku, o penězích, o jiném a novém životě.

Poznámka, kterou je ještě třeba závěrem této kapitoly uvést, se opět vztahuje k nejnovějšímu výzkumu, který v Yawanu uskutečnil tým M. Soukupa v roce 2015. Dle osobní komunikace z výzkumu vyplývá, že Yawan byl v lednu 2015 pokryt mobilním signálem. Od ledna do dubna, tedy pouhé čtyři měsíce, trvalo, než se mezi místními obyvateli rozšířili mobilní telefony. Tedy už od dubna 2015 je místo kohoutů ve vesnici ráno slyšet zvuk příchozích zpráv sms. Díky mobilnímu signálu je dostupný i internet, okolní svět je na dosah. Stahování a skrze bluetooth přenášení hudby vyvolalo touhu po lepším zvuku, přeci jen z mobilního telefonu to není ono. A tak se místní mladí lidé baví například výrobou reprobeden se solárními panely. Malé děti se nejvíce zabaví s telefony svých rodičů. Je tedy evidentní, že jak vzdálená se zdála být představa žáků základní školy v Yawanu o budoucnosti jejich vesnice, tak vzdálená zase nejspíš nebude.

Objekt	Dívky	Chlapci
Auto	4	5
Nádrž na vodu nebo vodovod	4	3
Permanentní dům	4	6
Cesta, silnice	4	6
Elektřina	0	2

Tabulka č. 8 : frekvence zobrazení jednotlivých objektů / téma Yawan za 50 let

Popisy jednotlivých obrázků (v originále, přepsané):

Popis obrázku #29: "I am think that my area in future it will change. And also every thing will be developing. Like every houses will copper and also some coastal plant will grow in the bush area. Like Mangoe, coconut and nuts. And also highway road will come in our area."

Orientační překlad do češtiny: Myslím si, že se má oblast v budoucnosti změnit. A všechno se bude vyvíjet. Všechny domy budou mít měděné střechy a v naší oblasti budou růst i pobřežní rostliny, jako mango, kokosy a ořechy. A také k nám povede silnice.

Popis obrázku #30: "Today we have no development in our area like road, bridge, water supply and etc. But I'm imaging that after fifthy (50) yaers you will see our village will change. When our future will develop our area and made a road bridge, mobil communication, hydro power and etc."

Orientační překlad do češtiny: V dnešní době nemáme v naší oblasti žádný vývoj, žádné cesty, mosty, vodní zásobárny a další. Ale představuji si, že za padesát let se naše vesnice změní, budoucnost nám přinese vývoj a vybuduje silnice, mosty, mobilní komunikaci, vodní zdroje energie a další.

Popis obrázku #31: "This is story of my area in future in 50 to 60 years. My area will defenedly it will be going to change. In (50 to 60) years my area is going to be change. All the houses was made by strong past, whit capa building. Church and elementary school will change it and put house capa building. Whit water tapes near the houses grass will short. Roud it will mantainy from Lae to in my area. PMV will raud from Lae to Sepyawin. My dream in (50 to 60) year my area Sepyawin will go to change that's a my dream in future."

Orientační překlad do češtiny: Toto je popis naší oblasti za 50 až 60 let. Moje oblasti se určitě změní, domy budou stálé, pevné a zastřešené, kostel i škola se změní. Povede k nám silnice z Lae, bude k nám jezdit autobus. To je moje přání do budoucna.

Popis obrázku #32: "In the future every things that around us will finish. We will live for different levels of life. We will find bushes materials to build and also

garden food will disappear. That time we will use foods from the store to eat. We will water in tank to drink and wash. We will use electricity power and stou to cook.”

Orientační překlad do češtiny: V budoucnosti všechno kolem nás skončí. Budeme žít na jiné úrovni. Materiály na stavbu najdeme v buši, ale zmizí jídlo ze zahrad. Budeme jíst jídlo z obchodů. Budeme mít vodní nádrže na pití i mytí. Budeme používat elektřinu i na vaření.

Popis obrázku #33: “I think that in 50 years it will be more changedable, the will build road and they will build more houses and they will change our area. They will make our area become colourful and also they will help us to sell things and get money from the fruits, pigs, peanuts and etc. It will be reary chang in my future. I think that.”

Orientační překlad do češtiny: Myslím, že za 50 let se mnoho změní, vybudujeme cesty, vybudujeme více domů a tím změníme naši oblast. Bude to tu barvitější a pomůže nám to v prodeji a zisku peněz z ovoce, prasat, ořechů a dalších. Bude to opravdová změna. Tak si to myslím.

Závěr

Předkládaná dizertační práce vychází z terénního výzkumu, který byl realizován v lokální komunitě Nungon. Cílem práce bylo mimo jiné popsat, jak studenti ze základní školy v Yawanu rozumějí své kultuře. Prostřednictvím specifických technik vizuální antropologie, konkrétně užitím nativní kresby jako gnoseologického nástroje bylo zjišťováno, jak studenti reprezentují vlastní kulturu, přírodu, ochranu přírody a představu o budoucnosti jejich vlastní vesnice. Nedílnou součástí práce tvoří deskripce hlavních kulturních rysů etnické skupiny Nungon, jež jsou významné pro řešení zvoleného tématu a kontextualizaci výsledků vlastního empirického výzkumu.

Nungoni jsou s Evropany v kontaktu více než sto let, a to především s misionáři. Posledních zhruba dvacet let jsou také v užším kontaktu s výzkumníky a ochránci přírody. Novoguinejské lokální komunity bývaly egalitářské, ale i to se za poslední dobu změnilo. Rozdíl mezi městským a vesnickým způsobem života se stále prohlubuje.

Reprezentace prostřednictvím kreseb spadá do kategorie vizuální antropologie, v jejímž rámci je však tato výzkumná technika podhodnocena, jelikož vizuální antropologie se dominantně soustředí na film a fotografii. Nativní kresba ale představuje specifický typ narace. Z tohoto důvodu byla v prezentovaném výzkumu zvolena jako výzkumný nástroj k vizualizaci vybraných témat.

Na místě je také uvědomit si limity, které předkládaný empirický výzkum vykazuje. V první řadě je to vizualizace a reprezentace kultury komunity dětmi, a to těmi, které jsou gramotné a navštěvují základní školu. Věřím, že velmi zajímavé by mohlo být uskutečnit totožný výzkum u dospělých příslušníků komunity, kteří jsou často školní výchovou nedotčeni, případně u negramotných dětí. Dalším limitujícím faktorem může být i to, co bylo na motivaci k výzkumu považováno za jeden z nejatraktivnějších momentů - tedy aktuálnost probíhajících sociokulturních změn. Výzkum byl realizován v roce 2011 a rychlost probíhajících změn je v některých oblastech života komunity nemilosrdná. Přesto jsem se snažila do předkládané dizertační práce zahrnout i poznatky z výzkumu uskutečněného týmem Martina Soukupa a Jana D. Bláhy na jaře roku 2015. I díky

těmto poznatkům je možné si uvědomit, jak rychle sociokulturní změny probíhají a jak rychle se může zkoumaná lokální komunita proměňovat.

V postmoderní antropologii je pojetí kultury předmětem diskuzí. Postmoderní antropologové se domnívají, že kultura je emická kategorie vyvinutá ve vědeckých kruzích západního světa, nicméně pojetí kultury je již rozšířeno po celém světě. Antropologové tento koncept ve 20. století vyvezli za hranice západního světa, kde úspěšně zakořenil, a v mnoha lokalitách si místní lidé pojem kultura osvojili. Z předkládaného výzkumu jasně vyplývá, že i kdyby pro antropology pojetí kultury již nemělo hlubšího významu, pro obyvatele horských vesnic v pohoří Saruwaged svůj význam má. Koneckonců tak stojí i v Ústavě Papuy – Nové Guineje „*vznešené tradice a křesťanské principy jsou nyní naše*“²³

Práce se snaží představit tradiční i současnou kulturu této lokální komunity a popsat a vysvětlit probíhající sociokulturní změny, a to zejména s ohledem na založení chráněné oblasti YUS Conservation Area. Motivy k založení oblasti mohou být identifikovány s přihlédnutím k náboženské situaci v oblasti, zejména výkladem Bible církví Adventistů sedmého dne, kteří vztáhli potravinové tabu na stromového klokana. Tímto krokem v podstatě umožnili tomuto živočišnému druhu v pohoří Saruwaged přežít a jeho následnou ochranou přispěli i k zachování své kultury, neboť příchod těžbařských společností by pravděpodobně některé sociokulturní změny značně urychlil. Je nutné ale zdůraznit, že v žádném případě nelze lokální komunity považovat za žijící v „době kamenné“, jak lze často slyšet od cestovatelů a dobrodruhů. I účast na ochrannářském projektu pro místní oblast znamená zásadní změny, zejména v oblasti vzdělávání, zdravotnictví a technologií. Ačkoli očekávání místních komunit mohla (a zdá se, že i byla) odlišná, dočkali se během několika posledních let založení školy, obnovení spojení s městem a tím i možnosti zapojit se do monetárních ekonomických procesů např. prodejem kávy. Ochránci přírody z Tree Kangaroo Conservation Program nyní navíc nově zprostředkovávají prodej kávy vypěstované v YUS Conservation Area v americkém Seattlu, tedy káva spojuje Nungony již i s globální ekonomikou.

To, že Nungonové (zejména děti navštěvující školu) pracují velmi obratně s antropologickým pojetím pojmu kultura, svědčí o jejich uvědomění nutnosti

---

²³ v orig.: „noble traditions and the Christian principles that are ours now“

v rámci všech probíhajících sociokulturních změn, tyto vlastní tradice předávat dále. Realizace probíhá zejména v průběhu školní výchovy, ale také ve společenském životě komunity. Zde můžeme sledovat tradiční kulturu v průběhu singsingů k nejruznějším příležitostem, během kulturního dne, či během oslav Dne nezávislosti státu Papua-Nová Guinea.

Dalším výzkumným tématem, zaměřeným na rodinu a příbuzenský systém mezi Nungony, bylo zjišťováno, zda probíhající sociokulturní změny zasáhly i do těchto oblastí. Na tomto místě je nutné opět zmínit vliv misionářů, neboť i ve sledované lokální komunitě se každý obyvatel považuje za „dobrého Křesťana“. Ve srovnání s tradiční kulturou tak dochází pod vlivem křesťanství ke změně manželských vzorců a svatebních zvyklostí. Souvisí to nejen s příchodem křesťanství, ale také se změnou v oblasti ekonomiky. Oproti ostatním oblastem Papuy-Nové Guineje je zde v údolí řeky Uruwa ještě navíc otázka vlivu dvou křesťanských denominací – Adventistů a Luteránů. Tyto dvě skupiny mají rozdílné postoje k tradičním zvyklostem, zejména ke svatebním tradicím, mezi které patří např. pravidla svatebního obřadu, bydlení po svatbě, či samotná platba za nevěstu. Vliv křesťanství zapříčinil, že místní lidé postupně slučují a kombinují tradiční zvyky společenského života s nativními svatebními rituály a posvatebními pravidly s křesťanskými idejemi.

Vliv dvou denominací lze pozorovat i v dalším výzkumném tématu, které se zaměřuje na podobu vesnic a její proměnu. Z kreseb žáků je jednak patrné rozdělení na adventistickou a luteránskou část, ale zajímavá je zejména skutečnost, že žáci základní školy se zadaným tématem pracovali velmi poctivě. Získané kresby map vesnice lze chápat nejen jako vyjádření prostoru a prostorové orientace, ale lze je vnímat a interpretovat rovněž jako vizualizaci a reprezentaci kultury samotné, neboť jsou v mapách umístěny objekty, kterými určují veřejný prostor a pomáhají zorientovat se v prostoru s ohledem na význam jednotlivých zobrazených objektů. Nejčastěji se jedná o budovy (často dominuje kostel), ale také přírodní zajímavosti či komunikace. Probíhající sociokulturní změny lze pak pozorovat v setu kreseb na téma Yawan za 50 let. Děti opět nejčastěji ztvárňovaly podobu vesnice, tentokrát obohacenou o řadu technologických výtvarných prvků. V kresbách nechybí elektřina, vodovody, auta, satelity... Některé kresby naopak znázorňovaly budoucnost jedinců, kde bylo patrné, že pod vlivem kontaktu se západním světem děti volí svá vysněná povolání. Výzkum byl realizován v roce

2011 a představy žáků o budoucnosti jejich oblasti se zdály velmi vzdálené. Ovšem o čtyři roky později se již do vesnice Yawan dostal mobilní signál. Trvalo přibližně čtyři měsíce, než se této skutečnosti místní obyvatelé přizpůsobili, než mezi sebou začali komunikovat prostřednictvím mobilních telefonů, stahovat a přehrávat hudbu.

Jak tedy sami Nungonové vnímají svou tradiční a současnou kulturu? Jak hodnotí sociokulturní změny, které aktuálně probíhají? Z výzkumu i z pobytu v lokální komunitě vyplývá, že velmi vysoce hodnotí kontakt s Evropany v tom smyslu, že jim přinesl vzdělání, rozvoj infrastruktury, oblékání a základy lékařské péče, na druhou stranu se velmi obávají kriminality, návykových látek, nemocí a toho, že bude jejich půda zničena těžbou dřeva a nerostného bohatství. Obávají se také toho, že jejich tradiční kultura zanikne. Vědí, že o kulturní identitu spjatou se svými předky přijít nechtějí, a zároveň vědí, že chtějí žít jako „moderní lidé dnešní doby“. Jejich současná kulturní identita tak balancuje někde na pomezí.

Literatura

ABU-LUGHOD, Lila. Writing against Culture. In *Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa Fe, N. M.: School of American Research Press, 1991, viii, 137-162. School of American Research advanced seminar series. ISBN 0933452780.

ARMSTRONG, William. *Rossel Island: An Ethnological Study*. Cambridge: Cambridge University Press, 1928, 121 s.

ASAD, Talal. Introduction. In *Anthropology & the Colonial Encounter*. New York: Humanity Books, 2009, 281 s. ISBN 1573925896.

BARLEY, Nigel. *Antropologie se nepočítá mezi nebezpečné sporty*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2010, 226 s. ISBN 9788086359199.

BATESON, Gregory a Margaret MEAD. *Balinese Character, a Photographic Analysis*. New York: The New York Academy of Sciences, 1942, 277 s. Special publications of the New York Academy of Sciences, v. 2.

BEDFORD, Stuart a Christophe SAND. Lapita and Western Pacific Settlement: Progress, prospects and persistent problems. In BEDFORD, Stuart, SAND, Christophe a Sean CONNAUGHTON (eds.). *Oceanic Explorations: Lapita and Western Pacific Settlement*. Canberra: The Australian National University 2007, s. 1-15. ISBN 978-19213133251.

BERNARD, Harvey. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. 4th ed. Lanham, Md.: Altamira Press, 2006, 803 s. ISBN 0759108692.

BOURDIEU, P. (2003): Zúčastněná objektivace: Huxleyeho přednáška [online]. *Biograf* (30): 29 odst. Dostupné na <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=3001> [cit. 2013- 09-07].

Bible: překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009, 1564 s. ISBN 978-80-87282-00-7.

BRUMANN, Christoph. Writing for Culture: Why a Successful Concept Should Not Be Discarded. *Current Anthropology* [online]. 1999, s. 1-27 [cit. 2015-06-23]. DOI: 10.1086/200058.

- BULMER, Ralph. *Political Aspects of the Moka Ceremonial Exchange System among the Kyaka of the Western Highlands of New Guinea*. Oceania, 1960, roč. 31, č. 1, s. 1-13.
- CARRIER, James G. (ed.) *History and tradition in Melanesian anthropology*. Berkeley: University of California Press, 1992, 257 s. ISBN 0520075234, 1-37.
- CASSON, Mark C. *Unemployment: A Disequilibrium Approach*. Oxford: Martin Robertson, 1981, 263 s. 0855204397.
- CLAYTON, Martin. *Ethnographic Way Cylinders at the British Library National Sound Archive: A Brief History and Description of the Collection*. British Journal of Ethnomusicology, 1996, roč. 5, s. 67-92.
- CLIFFORD, James. Re-Articulating Anthropology. In SEGAL, Daniel Alan a Sylvia Junko YANAGISAKO (ed.). *Unwrapping the Sacred Bundle: Reflections on the Disciplining of Anthropology*. Durham: Duke University Press, 2005, 173 s. ISBN 0822334747.
- DOUGLAS, Mary. *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge, 1966. ISBN 0-7100-1299-3.
- DOUGLAS, Mary. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Přel. Marta Mills Fialová, Michaela Konopíková, Praha: Malvern, 2014, 264 s. ISBN: 978-80-87580-91-2.
- DUBOIS, Cora. *People of Alor*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1944.
- ECKARDT, Barbara von. Mental Representation. In WILSON, R. a F. KEIL (ed.) *The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences*, 1999, s. 524–526.
- ELEVITCH, Craig R, Isabella Aiona ABBOTT a Roger R LEAKEY. *Traditional trees of Pacific Islands: their culture, environment, and use*. 1st ed. Hōlualoa, Hawai'i: Permanent Agriculture Resources, 2006, 800 s. ISBN 0970254458.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Syndrom velkého vlka: hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno: Doplněk, 2010, 214 s. Sociálně-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-244-5.
- FILER, Colin. *The Political Economy of Forest Management in Papua New Guinea*. Boroko, Papua New Guinea: National Research Institute, 1997, 517 s. Monograph (National Research Institute (Papua New Guinea)). ISBN 9980750898.

- FOLEY, William A. *The Papuan Languages of New Guinea*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986, 305 s. ISBN 0521286212.
- FORTES, Meyer. *Children's drawing among the Tallensi*. Africa, 1940, roč. 13, s. 293–295.
- FORTUNE, Reo. *Manus religion: an Ethnological Study of the Manus Natives of the Admiralty Islands*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1965, 391 s.
- FORTUNE, Reo. *Sorcerers of Dobu: the social anthropology of the Dobu islanders of the western Pacific*. London: George Routledge & Sons, 1932, 318 s.
- FOX, Richard Gabriel a Barbara J. KING. *Anthropology Beyond Culture*. Oxford: Berg, 2002, 314 s. Wenner-Gren Center International Symposium Series. ISBN 1859735290.
- FOX, Robin. *Kinship and Marriage*. Harmondsworth: Penguin Books 1971, 271s.
- FRAKE, Charles O. Notes on queries in anthropology. In *Transcultural studies in cognition*, ROMNEY A. Kimbal and Roy Goodwin. D'ANDRADE (eds.). American Anthropologist 66: Part II, 1964.
- FRAZER, James George. *Zlatá ratolest: magie, mýty, náboženství*. 2.vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, 632 s. ISBN 80-204-0488-0.
- FREEMAN, Derek. *Margaret Mead and Samoa: The Making and Unmaking of an Anthropological Myth*. Cambridge: Harvard University Press, 1983, 379 s. ISBN 0674548302.
- GELLNER, Ernest André. *Jazyk a samota: Wittgenstein, Malinowski a habsburské dilema*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 247 s. ISBN 80-7325-055-1.
- GEWERTZ, Deborah B. *Sepik River Societies: a Historical Ethnography of the Chambri and their Neighbors*. New Haven: Yale University Press, 1983, 266 s. ISBN 0300028725.
- GIFFORD, Philip Collins. *Trait origins in Trobriand war-shields : the Uncommon Selection of an Image Cluster*. New York, N.Y.: American Museum of Natural History [online]. 1996, [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/2246/261>
- GINGRICH, Andre. The German-Speaking Countires. In BARTH, Fredrik (ed.). *One Discipline, Four Ways: British, German, French, and American anthropology*. Chicago: University of Chicago Press, 2005, s. 61–153. ISBN 0226038297.

GLASS, Patrick. *Trobriand Symbolic Geography*. Mankind [online]. 1988, [cit. 2015-06-23]. DOI: 10.2307/2803033. ISSN 00251496. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2803033?origin=crossref>.

GODELIER, Maurice. *The Making of Great Men: Male Domination and Power among the New Guinea Baruya*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 255 s. Cambridge studies in social anthropology, ISBN 0521312124.

GRAY, Geoffrey. „I was not consulted“: A. P. Elkin, Papua New Guinea and the Politics of Anthropology, 1942-1950. Australian Journal of Politics & History, 1994, roč. 40, č. 2, s. 195-213.

GROUBE, Leslie. Waisted Axes of Asia, Melanesia and Australia. In WARD, Graeme K.(ed.) *Archaeology at ANZAAS, 1984*. Canberra: a collection of papers presented to Section 25A of the 54th Congress of the Australian and New Zealand Association for the Advancement of Science in May 1984. Canberra: Canberra Archaeological Society, 1986. ISBN 0958862508.

HADDON, Alfred Cort. *The Ethnography of Western Tribe of Torres Straits*. The Journal of the Antropological Institute of Great Britain and Ireland, 1890, roč. 19., s. 297-440.

HARRIS, Marvin. *Cows, Pigs, Wars and Witches: The Riddles of Culture*. New York: Random House, 1974, 265 s.

HARRIS, Marvin. *The Rise of Anthropological Theory: A History of Theories of Culture*. Walnut Creek: AltaMira Press, 1968. ISBN 0-7591-0133-7.

HAYS, Terrence. *Sacred Flutes, Fertility, and Growth in the Papua New Guinea Highlands*. Antropos, 1986, roč. 81, s. 435-453.

HEIDER, Karl a Robert GARDNER. *Gardens of War: Life and Death in the New Guinea Stone Age*. Harmondsworth: Penguin, 1974. ISBN 0140037993.

HEIDER, Karl. *Ethnografic Film*. Austin: University of Texas Press, 2006, 161 s. ISBN 9780292714588.

HEIDER, Karl. *The Dugum Dani: a Papuan Culture in the Highlands of West New Guinea*. New York: Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research, 1970, 334 s. Viking Fund Publications in Anthropology, č. 49.

HERDT, Ed. by GILBERT H. *Rituals of Manhood: Male Initiation in Papua New Guinea*. S.l: s.n., 1982. ISBN 0520044541.

HERDT, Gilbert H. *The Sambia: Ritual and Gender in New Guinea*. New York:

Holt, Rinehart and Winston, 1987, 227 s. *Case Studies in Cultural Anthropology*. ISBN 0030689074.

HOGGIN, Herbert Ian. *The Island of Menstruating Men: Religion in Wogeo, New Guinea*. Scranton [Pa.]: Chandler Pub. Co, 1970, 203 s. ISBN 0810203863.

HOGGIN, Herbert Ian. *The Leaders and the Led: Social Control in Wogeo, New Guinea*. Melbourne: Melbourne University Press, 1978.

HOLY, Ladislav. *Anthropological Perspectives on Kinship*. 1st ed. 1996, repr. London: Pluto Press, 1998. ISBN 0745309178.

HUBENÁKOVÁ, Julie a Martin SOUKUP. *Nungon people of Uruwa: Drawings from Papua New Guinea*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 163 s. ISBN 978-80-7465-051-2.

JOHNSTON, Barbara Rose, Julian H. STEWARD, Jane C. STEWARD a Robert F. MURPHY. *Who Pays the Price? The Sociocultural Context of Environmental Crisis*. Washington, D.C.: Island Press, 1994, 249 s. ISBN 15-596-3303-4.

JORGENSEN, Danny. *Participant observation*. London: Sage Publications, 1989, 136 s. ISBN 0803928769.

KIRCH, Patrick Vinton. *On the Road of the Winds: an Archaeological History of the Pacific Islands before European Contact*. Berkeley: University of California Press, 2000, 424 s. ISBN 0520223470.

KIRSCH, Stuart. *Reverse Anthropology: Indigenous Analysis of Social and Environmental Relations in New Guinea*. Stanford: Stanford University Press, 2006, 272 s. ISBN 9780804753425.

KUPER, Adam. *Culture: The Anthropologists' Account*. 1st ed. Cambridge, Mass. Harvard: Harvard University Press, 2000, 299 s. ISBN 0674004175.

LANDTMAN, Gunnar. *The Primary Causes of Social Inequality*. Helsingfors: Finska vetenskaps-societeten, 1909, 159 s.

LAUVER, Doug. *Yau Dictionary*. S.l.: SIL Papua New Guinea, 1988.

LEEUWEN, Theo Van. *Introducing Social Semiotics an Introductory Textbook*. London: Routledge, 2004.

LEPOWSKY, Maria. Gender in an Egalitarian Society: a Case Study from the Coral Sea. In SANDY, P. aj. GOODENOUGH (ed.). *Beyond the Second Sex: New Directions in the Anthropology of Gender*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1990, 350 s. ISBN 08-122-1303-3.

- LOCKWOOD, Victoria S. *Globalization and Culture Change in the Pacific Islands*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, 2004, 493 s. ISBN 0130421731.
- MALINOWSKI, Bronisław. *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. North Carolina, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1944, 228 s.
- MALINOWSKI, Bronisław. *Coral Gardens and their Magic: The Description of Gardening*. London: George Allen & Unwin, 1935, 500 s.
- MALINOWSKI, Bronisław. *Crime and Custom in Savage Society*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1926, 132 s.
- MALINOWSKI, Bronisław. *The Argonauts of the Western Pacific*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1922, 527 s.
- MALINOWSKI, Bronisław. *The Dynamics of Culture Change: an Inquiry into Race Relations in Africa*. 1st pub. New Haven: Yale University, 1945, 171 s.
- MALINOWSKI, Bronisław a Michael W. YOUNG. *Malinowski among the Magi: The natives of Mailu*. New York: Routledge, 1988, 355 s.
- MALINOWSKI, Bronisław. *The Sexual Life of Savages in North-Western Melanesia: an Ethnographic Account of Courtship, Marriage and Family Life among the Natives of the Trobriand Islands, British New Guinea*. London: Routledge, 1929, 603 s.
- MALINOWSKI, Bronisław. *Vědecká teorie kultury*. Brno: Krajské kulturní středisko, 1968.
- MANTOVANI, Ennio. *Marriage in Melanesia*. Point, 1992, č. 17, s. 1-362.
- MAUSS, Marcel. *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 201 s. ISBN 80-85850-77-x.
- MEAD, Margaret. *Coming of Age in Samoa*, New York: William Morrow, 1928, 297 s.
- MEAD, Margaret. *Growing Up in New Guinea. A comparative Study of Primitive Education*, New York: William Morrow, 1930.
- MEAD, Margaret. *Sex and Temperament in Three Primitive Societies*, New York: William Morrow, 1935, 335 s.
- MEADOVÁ, Margaret. *Pohlaví a temperament u tří primitivních společností*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011.

- METZGER, Duane G. a Gerald E. WILLIAMS. *Some Procedures and Results in the Study of Native Categories: Tzeltal Firewood*. American Anthropologist [online]. 1966, s. 389-407 [cit. 2015-06-22]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/store/10.1525/aa.1966.68.2.02a00060/asset/aa.1966.68.2.02a00060.pdf?v=1&t=ib7wo659&s=b224770f7a8612d6649004fed2edf91e3daef37c>.
- MOORE, Clive. *New Guinea: Crossing Boundaries and History*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2003, 274 s. ISBN 0824824857.
- MOORE, David R. *Arts and Crafts of Torres Strait*. Aylesbury: Shire Publications, 1989, 64 s. ISBN 0747800073.
- MORGAN, Lewis Henry. *Pravěká společnost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, 521 s.
- MURRAY, John. *Papua, or British New Guinea*. London: T. Fisher Unwin, 1912, 388 s.
- NARAKOBI, Bernard. *Concept of Ownership in Melanesia*. Goroka: The Melanesian Institute for Pastoral and Socio-Economic, 1988.
- ORTNER, Sherry. Má se žena k muži jako příroda ke kultuře? In OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.). *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 89-114. ISBN 80-85850-67-2.
- PAGET, Geoffrey. *Some Drawings of Men and Women Made by Children of Certain Non-European Races*. The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, 1932, roč. 62, č. 1, s. 127–144.
- PARK, Robert Ezra, Roderick MCKENZIE, Ernest Watson BURGESS a Morris JANOWITZ. *The City*. Chicago: University of Chicago Press, 1925.
- POSPÍŠIL, Leopold Jaroslav. *The Kapauku Papuans of West New Guinea*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1963, 7, 102 s.
- POWDERMAKER, Hortense. *Hollywood, the Dream Factory: An Anthropologist Studies the Movies Makers*. Boston: Little Brown and Company, 1950. 342 s.
- POWDERMAKER, Hortense. *Life in Lesu: the Study of a Melanesian Society in New Ireland. [With Further reflections on Lesu and Malinowski's Diary.]*. New York: Norton, 1971, 352 s. ISBN 0393005666.
- POWDERMAKER, Hortense. *Stranger and Friend: the Way of an Anthropologist*. New York: W. W. Norton & Company, 1966, 315 s.

- RABINOW, Paul. *Reflection on the Fieldwork in Morocco*. Berkeley: University of California Press, 1977, 164 s. ISBN 0-520-03529-1.
- RAPPAPORT, Roy A. *Pigs for the Ancestors: Ritual in the Ecology of a New Guinea People*. New Haven: Yale University Press, 1984, 501 s. ISBN 0300032056.
- RAPPAPORT, Roy A. *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, 535 s. Cambridge studies in social and cultural anthropology. ISBN 9780521228732.
- RAY, Sidney H. *The Languages of British New Guinea*. The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland [online]. 1895, roč. 24, s. 15 [cit. 2015-06-13]. ISSN 09595295. Dostupné z: doi:10.2307/2842475
- RIVERS, William. *A Genealogical Method of Collecting Social and Vital Statistics*. The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, 1900, roč. 30, s. 74-82.
- RIVERS, William. *Psychology. New Guinea: Torres Straits. Cambridge Expedition*. The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, 1899, roč. 29, č. 1/2, s. 219-221.
- RIVERS, William. *The History of Melanesian Society*. Sv.2. Cambridge: The Cambridge University Press, 1914, 610 s.
- SAID, Edward W. *Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka, 2008, 459 s. ISBN 978-80-7185-921-5.
- SALISBURY, Richard Frank. *From Stone to Steel: Economic Consequences of a Technological Change in New Guinea*. Melbourne: Melbourne University Press on behalf of the Australian National University, 1962, 237 s.
- SILLITOE, Paul. *An Introduction to the Anthropology of Melanesia: Culture and Tradition*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 254 s. ISBN 05-215-8836-7.
- SILLITOE, Paul. *Give and Take*. New York: St. Martin's Press, 1979. ISBN 9780312327354.
- SILLITOE, Paul. *Made in Niugini: Technology in the Highlands of Papua New Guinea*. London: Published for the Trustees of the British Museum by British Museum Publications in association with the University of Durham Publications Board, 1988, 636 s. ISBN 0714115843.

- SILLITOE, Paul. *Roots of the Earth: Crops in the Highlands of Papua New Guinea*. Manchester: Manchester University Press, 1983, 285 s. ISBN 0719008743.
- SILLITOE, Paul. *Social change in Melanesia: Development and History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, 264 s. ISBN 0521778069.
- SILLITOE, Paul. *Stone Versus Steel*. Mankind [online]. 1979, 12(2): 151-161 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: DOI: 10.1111/j.1835-9310.1979.tb00709.x.
- SILVERMAN, Erik. Cannibalizing, Commodifying or Creating Culture? Power and Art in Sepik River Tourism. In LOCKWOOD, Victoria S. *Globalization and culture change in the Pacific Islands*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, 2004, s. 339-357. ISBN 0130421731.
- SOUKUP, Martin. *Antropologie a Melanésie: z doby kamenné do kyberprostoru*. Praha: Karolinum, 2013, 630 s. ISBN 978-80-246-2461-7.
- SOUKUP, Martin. *Biokulturologie: evoluce a kultura*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010, 224 s. ISBN 978-80-7290-440-2.
- SOUKUP, Martin. *Kresba a malba v antropologii*. In Národopisná revue 24(1), Národní ústav lidové kultury, 2014, s. 3–14. ISSN 0862-8351
- SOUKUP, Martin. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum, 2014, 169 s. ISBN 978-80-246-2567-6.
- SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie: (encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleoantropologie, sociální a kulturní antropologie)*. Praha: Karolinum, 2004, 667 s. ISBN 8024603373.
- SOUKUP, Václav. Ekologická antropologie. In CICHÁ, Martina (ed.). *Integrální antropologie*. Praha: Triton, 2014, s. 302-319. ISBN 978-80-7387-816-0.
- SPRIGGS, Matthew, The Lapita Culture and Austronesian Prehistory in Oceania In BELLWOOD, Peter S., James J. FOX a D. TRYON (ed.). *The Austronesians: Historical and Comparative Perspectives*. Canberra: Dept. of Anthropology as part of the Comparative Austronesian Project, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University, 1995, 359 s. ISBN 073151578,1 119-142.
- SPRIGGS, Matthew. *The Island Melanesians*. Cambridge: Blackwell Publishers, 1997, 326 s. ISBN 0631167277-.

- STEWART, Julian Haynes. *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution*. Urbana: University of Illinois Press, 1955, 244 s.
- STRATHERN, Andrew. *The Rope of Moka: Big-men and Ceremonial Exchange in Mount Hagen, New Guinea*. 1. paperback ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1975, 254 s. Cambridge studies in social anthropology.
- STRATHERN, Marilyn. *The Gender of the Gift: Problems with Women and Problems with Society in Melanesia*. Berkeley: University of California Press, 1988, 422 s. Studies in Melanesian anthropology. ISBN 0520072022.
- SUTTON, Mark Q. a E. N. ANDERSON. *Introduction to Cultural Ecology*. 2nd ed., AltaMira Press: 2010, 331 s. ISBN 978-0-7591-1246-9.
- THURNWALD, Richard. *Vorläufiger Bericht über Forschungen im Innern von Deutsch-Neu Guinea in den Jahren 1913-1915*. Zeitschrift für Ethnologie, 1917, roč. 49, s. 147-179.
- VAYDA, Andrew Peter. *War in Ecological Perspective: Persistence, Change, and Adaptive Processes in Three Oceanian Societies*. New York: Plenum Press, 1976, 129 s. ISBN 0306308762.
- WASSMANN, Jürg. *Abschied von der Vergangenheit: ethnologische Berichte aus dem Finisterre-Gebirge in Papua New Guinea*. Berlin: D. Reimer, 1992, 262 p. ISBN 3496004967.
- WEBB, Beatrice. *My apprenticeship*. London: Longmans, Green, 1926.
- WEGMANN, Ursula. *Yau Anthropology Background Study*. Summer Institute of Linguistics, 1990, 108 s.
- WELSCH, Robert Louis a A LEWIS. *An American Anthropologist in Melanesia: A.B. Lewis and the Joseph N. Field South Pacific Expedition, 1909-1913*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1998, 632 s. ISBN 0824816447.
- WEST, Paige. *Conservation is our Government Now: The Politics of Ecology in Papua New Guinea*. Durham: Duke University Press, 2006, 320 s. ISBN 9780822337126.
- WHITE, Leslie A. *Energy and the Evolution of Culture* [online]. In American Anthropologist 43/3, 1943, s. 335-356, [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/99636/aa.1943.45.3.02a00010.pdf?sequence=1>

WORTH, Sol a John ADAIR. *Through Navajo Eyes: an Exploration in Film Communication and Anthropology*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1997, 380 s. ISBN 0826317715.

WURM, Stephen. *New Guinea Area Languages and Language Study*. Canberra: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University, 1976, 1038 s. ISBN 0858831317.

ZORBAUGH, Harvey Warren, *The Gold Coast and the Slum. A Sociological Study of Chicago's near North Side*. Chicago: The University of Chicago Press, 1929, 310 s.

Seznam tabulek, schémat a obrázků

Tabulka č. 1 : přehled kreseb získaných během výzkumu a užitých v textu	66
Obrázek č. 1 : mapa sledované oblasti	68
Tabulka č. 2 : frekvence zobrazení artefaktů a lidských postav	82
Tabulka č. 3 : frekvence zobrazení jednotlivých typů artefaktů	82
Tabulka č. 4 : klany ve vesnicích Kotet, Toweth a Yawan	88
Schéma č. 1 : příbuzenský systém u Nungonů	90
Tabulka č. 5 : druhy zobrazovaných objektů a jejich frekvence	97
Tabulka č. 6 : frekvence zobrazení jednotlivých objektů / téma Příroda	109
Tabulka č. 7 : frekvence zobrazení jednotlivých objektů / téma Ochrana přírody a konzervace	113
Tabulka č. 8 : frekvence zobrazení jednotlivých objektů / téma Yawan za 50 let	121

Přílohy

Nativní kresby:

Obrázky a slovní popisy #1 až #6, téma: Kultura

Obrázky a slovní popisy #7 až #11, téma: Rodina

Obrázky #12 až #13, strom

Obrázky a slovní popisy #14 až #18, téma: Vesnice

Obrázky a slovní popisy #19 až #23, téma: Příroda

Obrázky a slovní popisy #24 až #28, téma: Ochrana přírody

Obrázky a slovní popisy #29 až #33, téma: Yawan za 50 let

Fotografie:

YUS Conservation Area – plán programu Tree Kangaroo Conservation Program.

Publikační výstupy:

SOUKUP, Martin a Julie HUBENÁKOVÁ. Jíst, či nejíst stromové klokany? In: Sedmá generace. 6/2011, Brno: Hnutí DUHA, 2011, s. 31-33. ISSN 1212-0499.

HUBENÁKOVÁ, Julie. Ženské a mužské role na Papuy – Nové Guineji. In: Culturologia. 2/2012, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012, s. 86-88. ISSN 1805-2886.

HUBENÁKOVÁ, Julie. Změny v lokálních komunitách Papuy-Nové Guineje. In: Kultúra v premenách globalizácie (studie ve sborníku), Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2012, s. 161-167. ISBN 978-80-558-0093-6.

HUBENÁKOVÁ, Julie a Martin SOUKUP. Nungon People of Uruwa. Drawings from Papua New Guinea. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 163 s. ISBN 978-80-7465-051-2.

Obrázek #1

Age — 16

Village — SOPYAWIN

SEX — Male

TYPE OF FAMILY — NUCLEUS FAMILY

DESCRIPTION OF MY DRAWING.

In my community looking after NACKLES is very important to make the bride price. This NACKLES is very important because NACKLES is ~~like~~ a money in my community.

so in my community we use this things to make bride price, like we got NARIDE and make the bride price for this wife you got NARID.

Slovní popis #1

Obrázek #2

Age • 75

Village • Toweth

Sex • male

Type of family • nuclear family

Topic • beating kundu drum.

My culture is different from other places in PNG
for example you can see how the ^{young} boy decorate himself
and how he dance. And he decorate himself for beat
the kundu drum.

We use only kundu drum for dance

and celebrate the big event.

that how we perform our culture.

They paint them self with clay. We can see another one
is the style of our kundu drum. We make design on
kundu drum and we colour it. and let it for
some days or week. And then we use to beat
the kundu drum and dance.

They wear tapa cloths to dance and perform their
drum.

Obrázek #3

AGE 16
VILLAGE Kamanda
TYPE OF FAMILY Nuclear
TOPIC My culture
DESCRIPTION: OF DRAWING

In my village these spear and Tapa cloth is very very important. These spear and Tapa cloth is only the chief of the village use it. These spearman is one of the greatest chief in the village. He use these spear and kill many people in one day so every one in the village know that these man is greatest chief.

Spear have hook on other end and sharp bamboo on another end, he use hook to pull the enemy come closed to him and kill them with sharp bamboo. Tapa cloth is traditional cloth where they use it before and today we still use it to sing song and other ceremonial activity, on the future were chief wear is special one were chief use it.

Slovní popis #3

My culture:

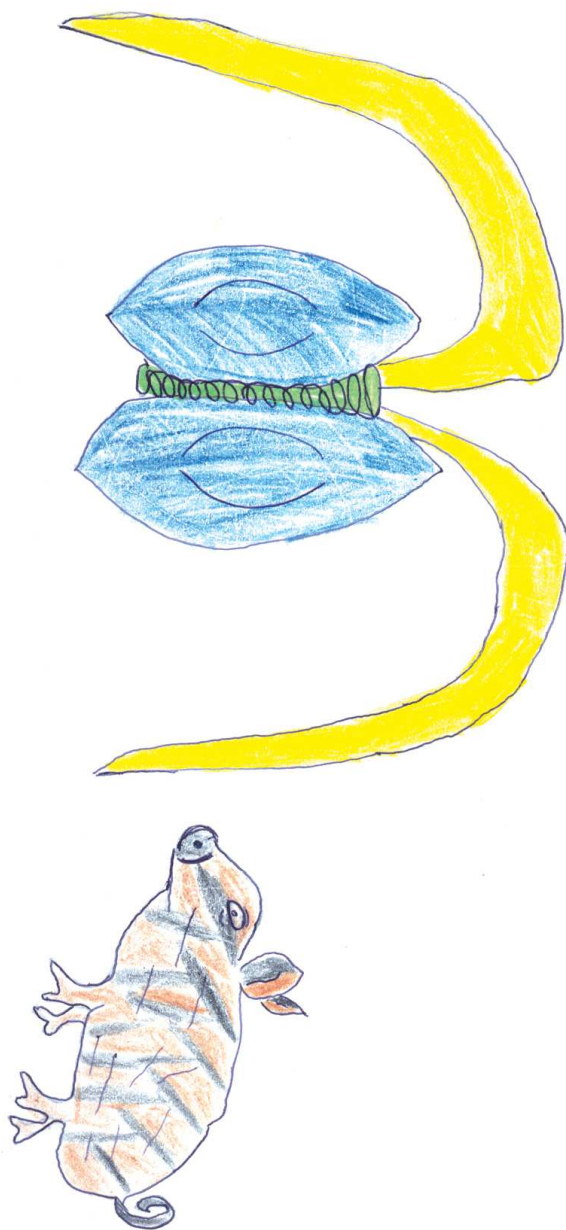
Obrázek #4

AGE : 13 year old
Village: Worin village
sex : Female
Types of family: extended.
description :
Topic : Dancing

I am Ririgu Bayany from Kawun district in Morobe province.
I know this woman is dancing with traditional brassing.
She put there grass scath on his body. That grass scath
represent how people used in the past. That is my
culture. In my community looking after grass scath and
Armbauch is very important to dancing.

Slovní popis #4

Obrázek #5

AGE: 14 YEAR OLD

VILLAGE: TOWETH VILLAGE

SEX: FEMALE

TOPIC: MY CULTURE

TYPE OF FAMILY: NUCLEAR FAMILY

DESCRIPTION

TOPIC: Pig for Many things

In my community People looking after Pigs because Pigs is important in our life.

Because Pigs for bride Price, dadoration or some times Pigs us to People from other places to exchange in other kinds of food.

This is Pigs teeth is Jobs is to Pay for bride Price or when some one fight with you: they will give this pig's teeth and they will make other People agree.

This Pigs have long sharp Teeth is to Kill The People and the two round teeth is to attack enemies to kill them.

Slovní popis #5

My. Culture:

Obrázek #6

TOPIC: Description of my Culture (bow and arrow)

Culture is development of the mind, body, arts, music etc. Long time ago our ancestor passed through traditional and custom begin to now. Matrilineal and Patrilineal is the one way that rights passed down to father and mother.

This time we also practicing the culture as you can see from the picture.

Bow and arrow especially for boys to take part in and many hunting. I may use and hunting in the bush. Taba cloth is also used in singing and big ceremony for celebration. Stone axe also use to cut down the tree.

Age : 20

Village : LopLop

Sex : MALE

Types of Families : Nuclear Families.

Topic: Description of my Culture.

Slovní popis #6

Obrázek #7

AGE: 14 YEAR OLD

VILLAGE: SOMBONGAN

SEX: FEMALE

TOPIC: FAMILY

TYPE OF FAMILY: NUCLEAR FAMILY

DESCRIPTION OF THE FAMILY

My family is Nuclear family. And I am Second born in my family. My family and I live at Lea-Morobe Province in Papua New Guinea. My family and I live at Lae two mile. h.

We live in the big house, around our house is full of flowers and short grasses. Our father does not work but we survive by selling thing like tobacco at Lae main market. And too our Country Papua New Guinea is full of Foods, greens, vegetables so every day my family and I usually didn't hungry foods because our Country is rich for foods.

Slovní popis #7

Obrázek #8

AGE: 16

VILLAGE: SEP Yawlin

SEX: Male

TYPE OF FAMILY: Extended

TOPIC: Describe my family.

*Description of ~~my~~ Drawing.

This is a description of my family drawing. The First is my father, I has na grass on his head. In pidgin that kind of man we always called Kelamman. I has three (3) Legs to walk. He hold stick to support them self to walk, because ~~he~~ my father is grand father. He ~~see~~ seeing bird of paradise is ~~fly~~ flying over the mountain and ~~and~~ pointing his hand to the sky. Secondly my mother is young woman she carrying big billow on her head and holding bush knife on her hand and we walk. My mother is very young woman while father is old man. ~~At~~ They have three (3) sons. First born have beards and carry billow. second born myself I have no beard. I have only 16 years and my small brother wearing Red shirt and ~~a~~ Green trousers.

This is my short descriptive essay about my family.

Thank you for See my story
Good Luck!

My family -

Nuclear family

Obrázek #9

Age • 75

Village • Toweth

Sex • male

Type of family. Nuclear

Topic. roles and responsibility at our home.

Description.

my father always make garden and helps when we geting hungry.

my mother always cooked the food for us.

I always help my father and mother both of them.

Slovní popis #9

Obrázek #10

AGE 16
 VILLAGE Sepvawil
 SEX Male
 TYPE OF FAMILY NUCLEAR family
 TOPIC MY FAMILY
 DESCRIPTION OF FAMILY Drawing

Topic

My family is made up of five brothers and sisters, we are come from nuclear family. we were prepared our self to go to garden.

We have plenty of family some were small and some are big. My father are carry axe and the mother are carry bilum with some small weapons are inside the bilum things like knife water container some small bilums and other materials for making garden. we elady live our house and get outside of the house.

Then we asked some of our brothers and sister to go to garden but they wer lazy to go to the garden. and they want to stay at home. we prepare to go to the garden but children were lazy so we didn't go to garden.

Base up on the title that is good and bad side of the nuclear family their parent told to go to garden but we didn't understand our parents. becaus of plenty family.

Obrázek #11

Age: 13 year old.

Village: Worin village.

Sex: Female.

Types of Family: extendard

Description:

Topic: My Family

I am Riviyu Bayang from Labwum District in Morobe Province. I am happy to live with my family. My family is called extendard family in my family I have six sisters and one brother. My one brother is Doctor. He live in Madang Province at Gumbin. My five sisters already get Marital. I am still in school at grade six in Yaulan primary.

Slovní popis #11

Obrázek #12

Obrázek #13

Obrázek #14

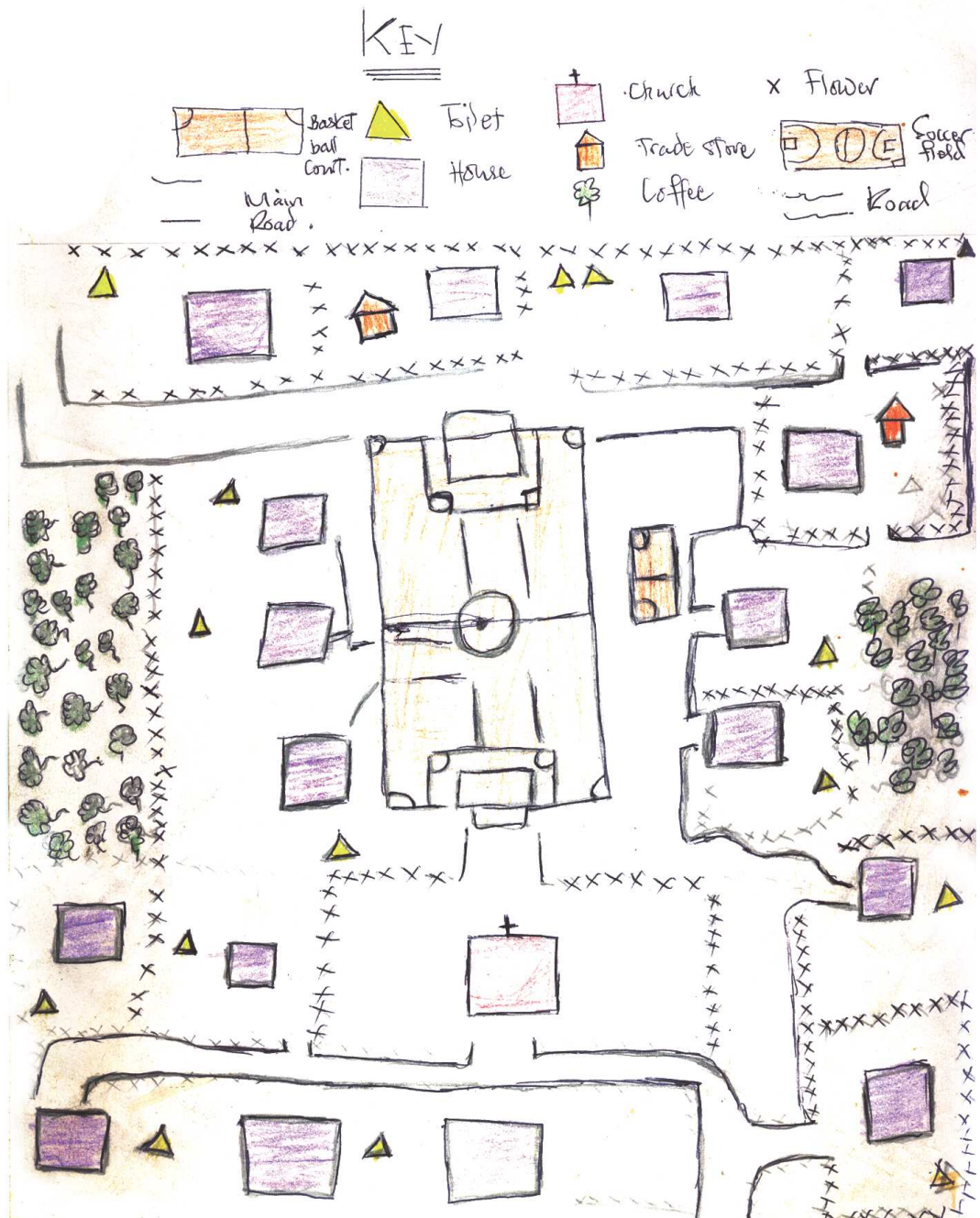
AGE	18
SEX	MALE
TYPES OF FAMILY	Nuclear family
TOPIC	Map of MY VILLAGE
DESCRIPTION OF DRAWING	
VILLAGE	SEPRAWIN
TOPIC	
<p>My village Seprawin is surrounded by the Saramet range in Kerawa zone Kabawun district Morobe province Papua New Guinea. Seprawin are small village in Morobe province that is made up of two group of houses. They have school, church were build in the middle of another group of houses. Two two group of houses make one community.</p> <p>My village are safe from natural hazard. My village is beautiful than other village.</p> <p>My house is near by church.</p> <p>Beside of my village is betelnut and arabic tree are their. Cloud pass or hold on the mountain is called Tiding mountain.</p> <p>My village is surrounded on top of the Saramet range in Kabawun district Morobe province Papua New Guinea.</p>	

Slovní popis #14

MAP OF MY IDIOM VILLAGE:

F.L.N.B.S. TALUMET
KABULUM DISTRICT
MOROBE PROVINCE.

Obrázek #15

Topic: Description of my Village.

My biggest village is Inom, is located in Kabon district in Morobe Province. It was biggest village of my real small village Lopotop. In the passed our ancestor they complain about land and they marked up a new camp Lopotop. So now a day we still lived in Lopotop village.

Our ^{biggest} village is Inom lived as long as now a day. So it ~~it~~ was big ~~to~~ rock above the Inom village. When new people walked up to Inom village, they saw a very huge rock surround ~~it~~ and they were ~~feet~~ felt very frighten. They think that it will break down and kill us, but it was naturally, can't be break down.

Our house lines was surround with a coffee plantation and flower bed make it very beautiful. We have a basket ball court and soccer ^{field} ~~ball~~ court too. Between ~~our~~ house line there are church

Age . 20

Village. Lopotop

Sex. Male

Types of families - Nuclear, also

Topic: Description of my Village.

Obrázek #16

Topic: MAP OF MY VILLAGE SEPYAWIN:

Age - 16

Village - Sepyawin

Sex - Male

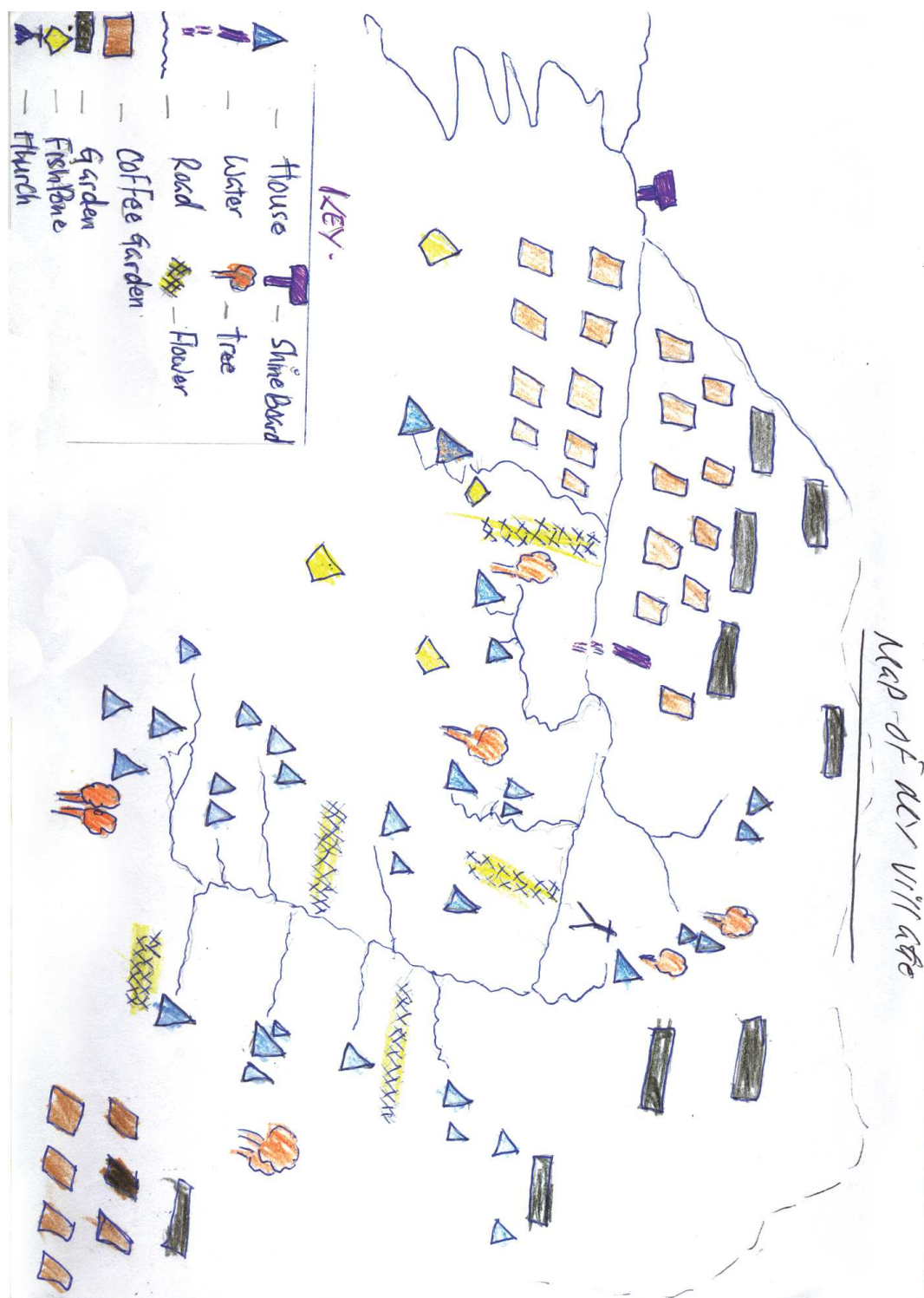
Type of family - Nuclear family

Map of my village Sepyawin, is surrounded by many trees and grassland near the Sepyawin Village.

In my village we have 77's of houses, two water, church and elementary school in my village. Basketball court is in the middle of my community. We have two groups of houses. Another is small groups of houses. This make Sepyawin Village.

Slovní popis #16

Obrázek #17

Age 15
 Village Towet
 Sex Male
 Topic Map of MV Village.

Description:

The towet is a small village. at Towet
 village there was many people live.
 at towet village there was no village there
 was only mountain ~~around~~ around us at
~~that~~ towet village the coffee garden is near
 the house. the people of towet staple food are
 - two banana - sugar ect.
 at towet you can plant any kind
 of food at towet weather season are

Sun
 Rain
 Cold
 Hot.

at towet Coconut can grow
 and Cacao can grow.

Slovní popis #17

Obrázek #18

AGE : 15 YEARS

VILLAGE : WORIN

SEX : FEMALE

TYPES OF FAMILY : NUCLEAR FAMILY

DESCRIPTION OF THE DRAWING

TOPIC : MAPS OF MY VILLAGE WORIN

I am Nelynda Andrew from Worin village Kabwum District
Morobe Province in Papua New Guinea.

In my story I am write the story about the maps of my village.
I am live in Worin village, are lots of fruits, foods and water.
I am happy to write and draw the map of my village.
Why I am write and draw? because many countries didn't
know how we live in our village. I am happy and write
the story about my village. .

Obrázek #19

Age - 15

Village Town.

Sex Male

Topic What Nature Is.

Description.

This forest is good forest In this forest there was a many animals live there ~~was not disturbed~~. In that forest no disturbance. animals and plants grow wild. People are not doing hunting. only one or two times they doing hunting. When we see that we don't allow any people or any company to enter this forest -

Slovní popis #19

Obrázek #20

AGE: 16

VILLAGE: TOWETH

SEX: MALE

TYPE OF FAMILY: NUCLEAR

DESCRIPTION OF THE

DRAWING:

TOPIC: NATURE:

Papua New Guinea also have a lots of things. Whenever you come to Pacific, you will see the many different kind of things - like nice water fall, nice Green Mountain and also you will find some animals like Cassowary, Snake tree Kangaroo and etc. - -

Papua New Guinea is located around the Pacific region. In Pacific region you will see the ocean, which contain lots of sea animals. When you come to PNG you will enjoyable to study the nature. PNG is the beautiful country is surrounded by Nature - This every thing is made up of Nature.

Slovní popis #20

Obrázek #21

Age — 16

Village — Sepyaan

Sex — Male

Type of Family — Nucleuse family

Topic — What Nature is

Description of my Drawing.

Nature in my base there a many different kinds of things in the sepyaain, and also surrounded by one big river and trees. And sepyaain village is surrounded by this kinds of things.

Weather is coming base on the top of the mountains big water is on the top of the mountain and fall down to the flat land.

This flat land is verry rise and beature in this base and different kind of birds, trees and anything that made by nature. There big river is very cold and deep.

Slovní popis #21

Obrázek #22

AGE — 15

VILLAGE — SEPYASIN

SEX — MILE

Types of family — NUCLEA family

Topic — WHAT NATURE IS

Description of drawing

Nature is everything around us.
thing that is not made by man or man made resources
everything that made by nature is called natural things

this is my short story about natural resources water
is one of the nature's resources.
water is important in our life that helps to stay alive
water is not made by man water is made by nature, that
help plants and animals to drink and survive on this earth
the water helps many people in the world many living thing
on earth need water to live. when we look after natural environ-
ment it will help us more.

Just based up on my feeling I would like to say that water
is based on our life so make sure we must look after it so it
can help us more. that is my short story or writing.

Slovní popis #22

Obrázek #23

DESCRIPTION OF WHAT NATURE IS?

The nature is everything in the universe that was not made by people. Forest, mountain, rivers and etc. They are naturally. Nature is everything that around us like, flower and food plants and any more.

AGE : 20

VILLAGE : LOPLOP

SEX : MALE

TYPES OF FAMILIES : NUCLEAR FAMILIES.

TOPIC : DESCRIPTION OF WHAT IS NATURE.

Slovní popis #23

What does nature protection mean?

Obrázek #24

Age : 15 Years

Village : Worin

Sex : Female.

Types of Family : Nuclear Family.

Description of the Drawing.

What Does Nature protection means?

Topic : Logging

Protection of the Forest Right to do	Destroyed of the Forest Wrong to do.
<ul style="list-style-type: none"> * To Conserve the forest and say no to any activities come in and take place in the forest. * Forest Give out Service to build. * The Forest Nature Provide food for us. * The Forest Give out oxygen to use and we breathe in	<ul style="list-style-type: none"> * Any activities take place and destroyed a forest. * Activities like logging take place in the forest is destroyed food for people and food for animals. * Logging come in and chemical spoil our biggest river and small creek for us to drink.

Slovní popis #24

Obrázek #25

AGE: 14 Year OLD

VILLAGE: Toweth

SEX: Female

TYPE OF FAMILY: Nuclear FAMILY

DESCRIPTION

TOPIC: What Does NATURE PROTECTION MEAN?

Nature protection means how to protect it.

You must protect it like that.

Don't let any companies come in to your environment and destroy the nature.

When you let Logging or mining companies come in, you will see no more creatures more.

And to when logging companies come in, you will have no good tree to build new house.

And you will see the many Landslide will happen in your areas. When your fathers generation will not have proper areas to build houses and the new generation will complain about the land.

So you must think twice and you let any companies come in. In my areas we don't let any companies come in because we always think twice. so I love my place and my country Papua New Guinea.

Slovní popis #25

Obrázek #26

AGE — 18
VILLAGE — SEP-YAWIN
SEX — MALE
TYPES OF FAMILY — NUCLEAR family
TOPIC — WHAT DOES NATURE PROTECTION MEANS.
Description of the following.

IN THIS SHORT STORY I WOULD LIKE TO WRITE MY STORY ABOUT
NATURE PROTECTION. NATURE PROTECTION MEANS THAT GOOD AND BAD SIDE
OF NATURAL RESOURCES.

THIS IS MY STORY ABOUT GOOD AND BAD SIDE OF NATURE CLASSED
ON THIS WORLD. WHEN YOU WORKING OF THE NATURAL RESOURCES
IT WILL HELP YOU LATER. WHEN YOU CUTTING DOWN THE TREE YOU
WILL DESTROY BIODIVERSITY THAT YOU WILL DESTROY ENVIRONMENT.
WHEN YOU WANT TO CUT DOWN THE TREE NECESSARY YOU
MUST CUT SELECTED TREE ONLY NEVER CUTTING ANY TREE.

YOU WILL SEE ON THE PICTURE YOU WILL SEE THAT BAD SIDE AND
GOOD SIDE OF NATURAL RESOURCES. WHEN YOU CUT DOWN ALL THE
TREE LATER GENERATION WILL SHORT FOR NATURAL ENVIRONMENT.

BASE UPON THE TITLE SOMETIME BAD SIDE IS I WOULD LIKE TO
SAID THAT LATER WE MUST STOP TO CUTTING ANY TREE IN THE FUTURE
OF ALLOW ANY COMPANY TO CUT OR DESTROY ANY ENVIRONMENT
OR ANY NATURAL RESOURCES.

Slovní popis #26

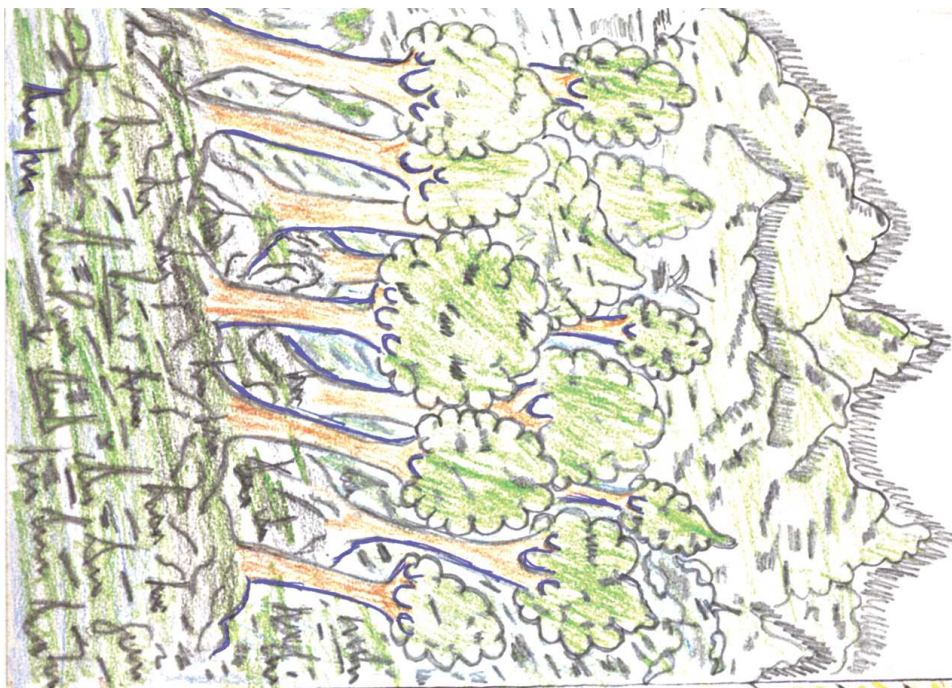
Obrázek #27a

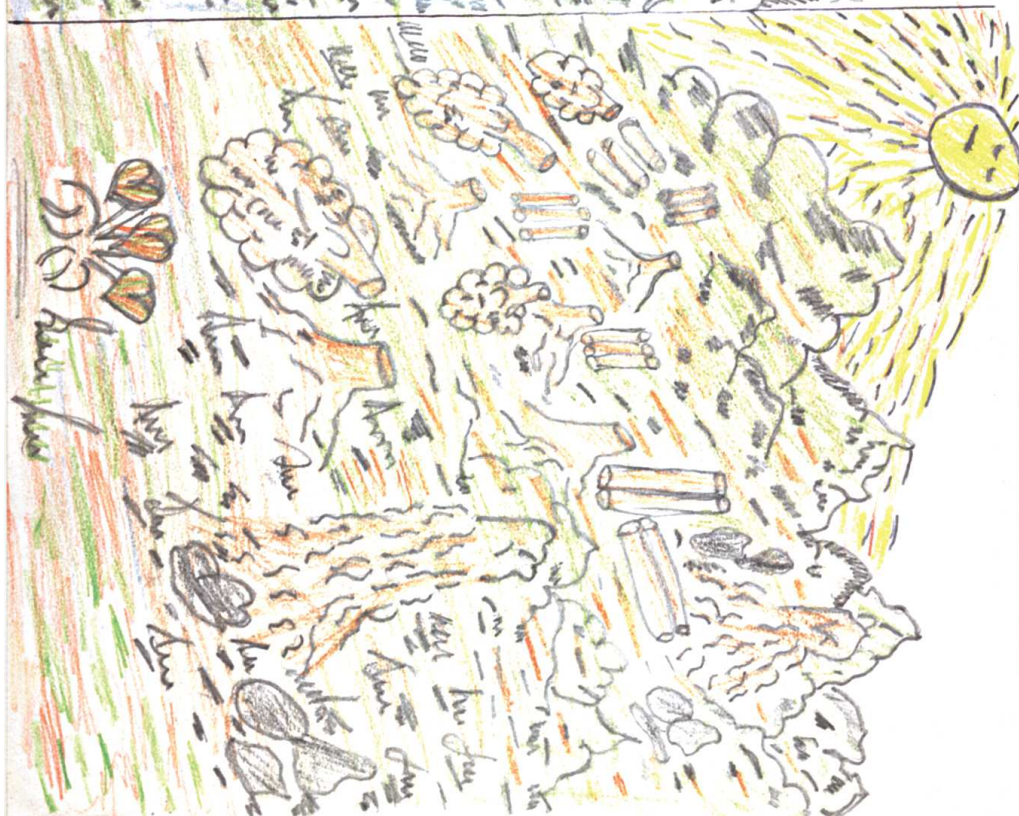
Obrázek #27b

*What is right to do.

*What is wrong to do.

Obrázek #28

Age • 15

Village • Toweth

Sex • male

Type of family • Nuclear family

Topic • Right and wrong to do with our environment.

* my forest is full of many things. we can see like mountains, flowers, trees and many animals are there. That make my forest look beautiful and also my forest is full of many things. my forest look beautiful. I love my forest, When it look beautiful.

* one day many people making garden there and cut trees down and destroy many things and also chase animals and kill them when they do this, the sun rising up and shining there you will can see that all things are dry out. when rain drops and the water go into the soil and it cause landslide to brake down.

When they do this they destroy our forest and also chase the wild life there.

Slovní popis #28

Obrázek #29

AGE: 16

VILLAGE: TOWENTH

SEX: MALE

TYPE OF FAMILY: NUCLEAR

DESCRIPTION:

Topic: CHANGE IN FUTURE:

I am think that my area in future it will change. And also every thing will be developing. like every house will capper and also some coastal plant will grow in the bush area. like Mango, coconut and nuts. And also hight way road will come in our area

Slovní popis #29

Obrázek #30

AGE : 20

Village: Lolop

Sex : Male

Types of Families: Nuclear Families

Topic: My area in the future

Description of my drawing.

Today, we ^{have} no development in our area like road, bridge, corrugate iron, water supply and etc.

But I'm imagining that after fifty (50) years you will see our village will change. When our future will develop our area and made a road and bridge, Mobil communication, hydro power and etc.

Slovní popis #30

Obrázek #31

AGE — 16
 VILLAGE — SEPYAWIN
 SEX — MALE
 TYPE OF FAMILY — NUCLEAR family
 Topic — MY AREA IN THE FUTURE

Topic : MY AREA IN THE FUTURE

This is story of my area in future in (50 to 60) year ago. My area will ~~change~~ definitely it will be going to change.

IN (50 to 60) years, my area is going to be change. All the houses was made by strong post, whit capa building. church and Elementary school will change it and put house capa building. Whit water tower, near the houses (grass will short. Road it will maintainly from Lae to in my area. PMV will road from Lae to sepyawin.

My dream in (50 to 60) year my Area sepyawin will go to change that's ~~the~~ a my dream in future.

Slovní popis #31

Obrázek #32

Age: 15 years

Village: Woin

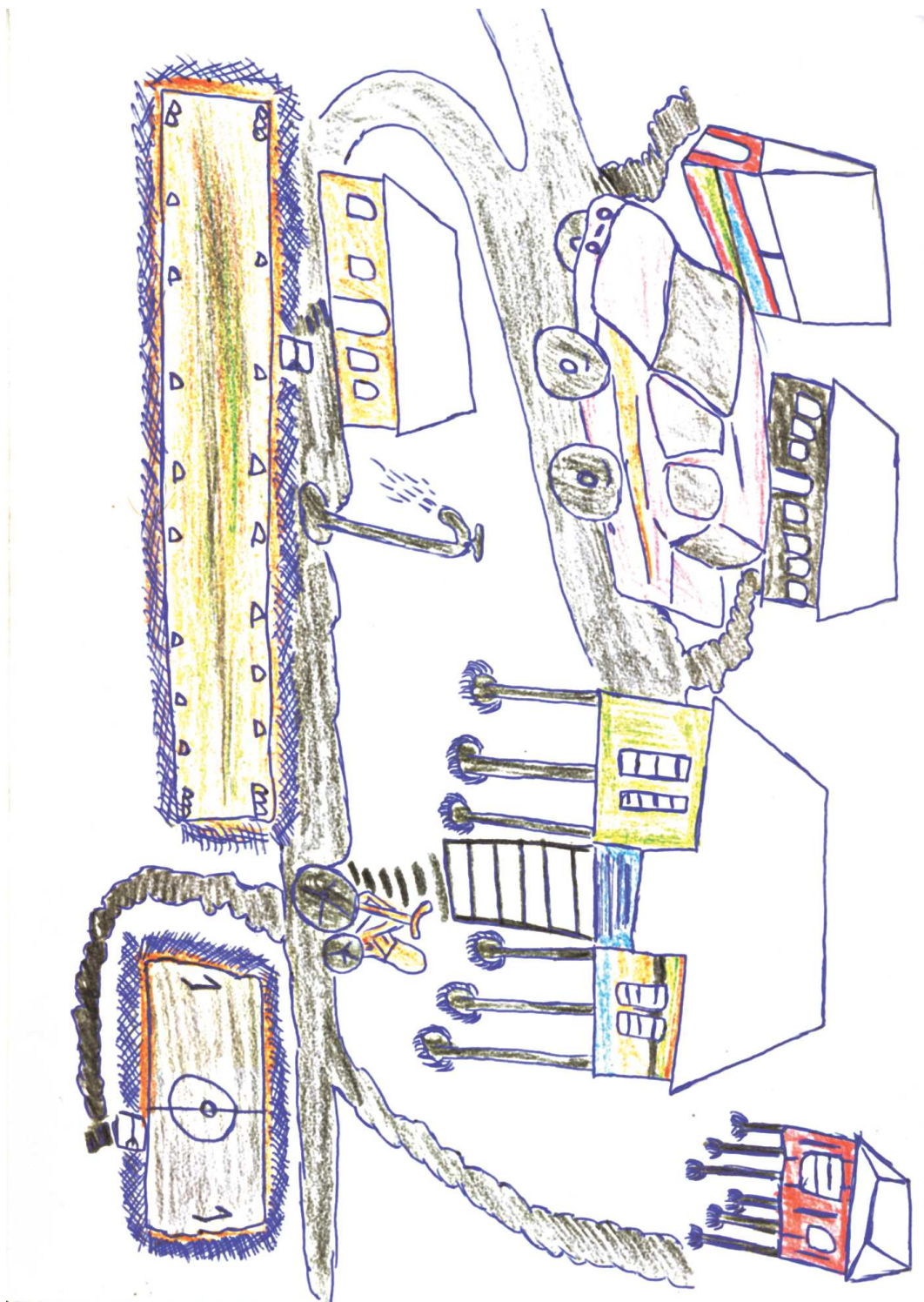
Sex: Female

Types of family: Nuclear Family

Topic: My area in the future.

In the future everything that around us will finish. We will live for different levels of life. We will find bushes materials to build and also garden foods will disappear. That time we will use foods from the store to eat. We will use water in tank to drink and wash. We will use electricity power and stove to cook.

Slovní popis #32

Obrázek #33

Age. 75
village. Tonkth.
Sex. male.
Type of family. Nuclear.
Topic. future.

* I think that in 50 years it will be more changeable, they will build road-
and they will build more houses and they will
change our area.

They will make our area become colourful and also they
will help us to sell things and get money from the
fruits, pigs, peanuts and ect---.

It will be really change in my future
I think that.

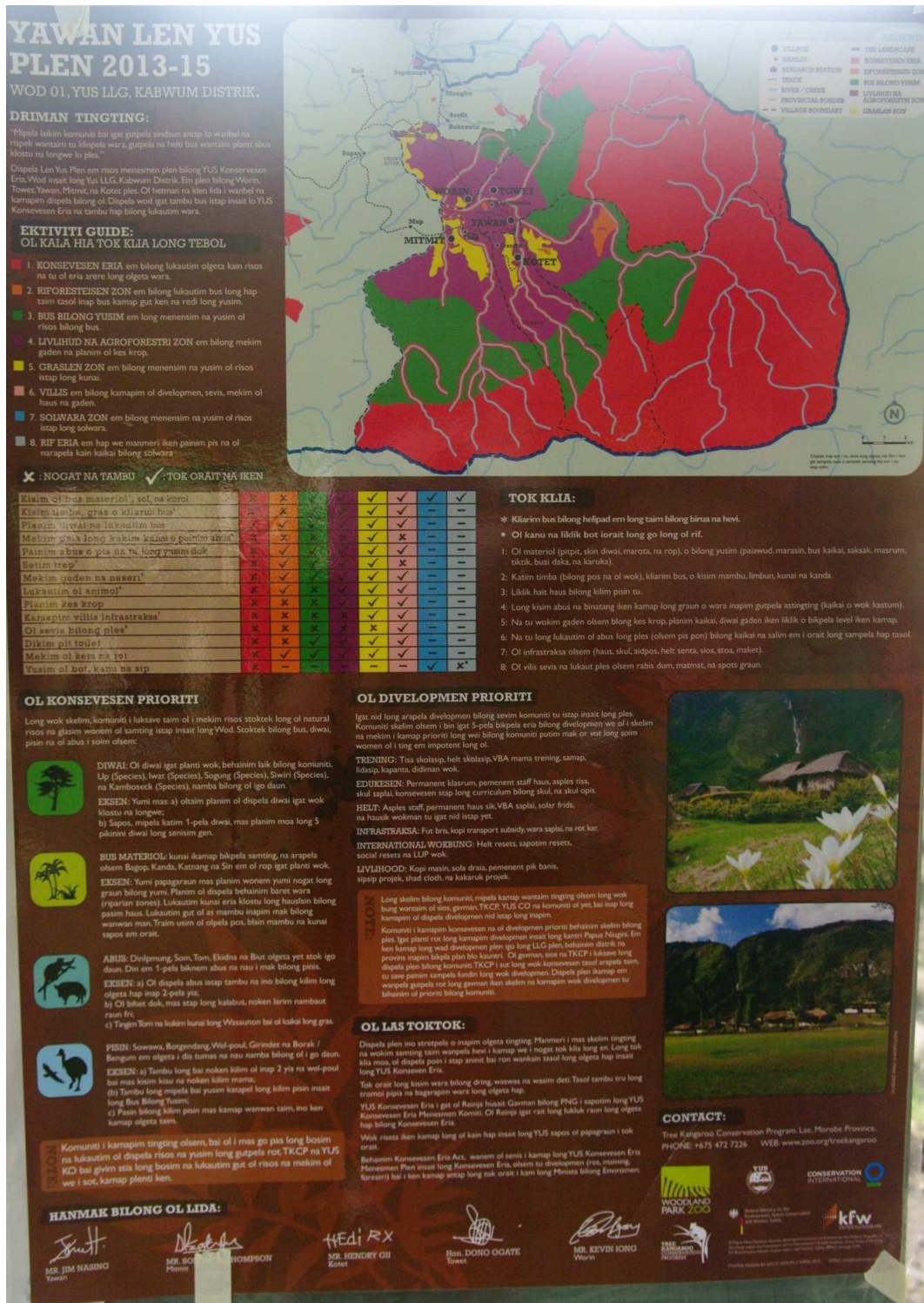
Slovní popis #33

Obrázek #34

YUS Conservation Area – plán programu Tree Kangaroo Conservation Program.
Autor fotografie: Martin Soukup, duben 2015.

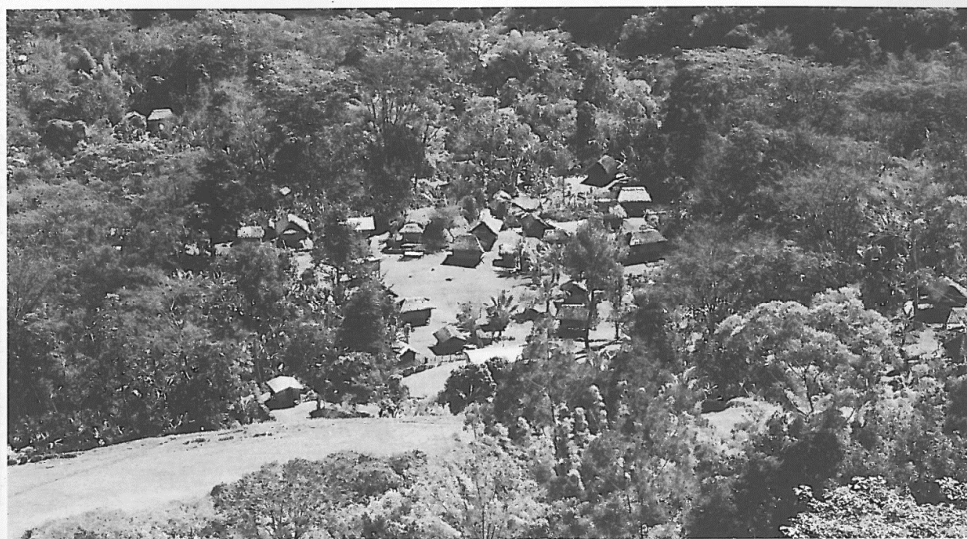

foto: Martin Soukup

MARTIN SOUKUP, JULIE HUBEŇÁKOVÁ

Jíst, či nejíst stromové klokany?

V některých nejmenovaných částech světa zažívají zavedené chráněné oblasti včetně národních parků krušné časy. Najdeme ale i země, v nichž ochránářství teprve zakořeňuje. Zkuste na chvíli zapomenout na hrátky s kůrovcem a vítejte na Papui-Nové Guineji.

Nastalo období dešťů, a tak s železnou pravidelností začne každé brzké odpoledne shůry krápat. Ochladí se a do údolí Uruwa sestoupí mraky. V tu dobu obvykle pracujeme v domku, který nám přidělili manželé Dono a Anee. Ti se stali našimi hlavními informátory během výzkumného pobytu ve vesnici Yawan. Jednoho odpoledne brzy po našem příjezdu za námi přišli, aby nám vyprávěli poutavý příběh o zrodu chráněné oblasti YUS, vůbec první svého druhu na Papui-Nové Guineji (viz 7.G 4/2010).

Izolování, spasení, přestěhování

Yawan leží ve výšce 1400 metrů nad hladinou moře na vrcholu hory zvané Gorok. Dominantním přírodním jevem, který žádný vesničan při vyprávění o Yawanu nezapomene zmínit, je vodopád, jehož mohutné vody se jakoby zázrakem valí přímo z vrcholu kopce, utvářejícího druhou stranu údolí řeky Uruwa. To patří k nejodlehlejším oblastem současné Papuy-Nové Guineje. Jediným využitelným dopravním prostředkem je malé letadlo, které může zájemce o návštěvu dopravit z města Lae nebo Madangu. Jinak musíte vyrazit na náročnou pěší cestu přes strmé kopce a hluboká údolí po úzkých pěšinách spojujících jednotlivé vesnice.

Není tedy divu, že do prvního kontaktu s příslušníky Západu se místní obyvatelé dostali až v polovině dvacátých let 20. století, když se rozběhly první misijní aktivity ve vesnici Boksawin. Jako první zřejmě kontaktoval obyvatele této lokality reverend Karl Saueracker (1883–1931), jenž založil misijní stanici ve vzdálené lokalitě Ulap a později procestoval část údolí Uruwa. Misijní činnost postupně nabírala na tempu, do vývoje však nepříznivě zasáhla druhá světová válka. Na místní obyvatele působily destruktivně zvláště japonské jednotky.

Po válce misionáři pokračovali ve svém intenzivním působení a dosáhli značného úspěchu. Současně oblast začaly kontrolovat australské patroly. Ty mimo jiné přiměly obyvatele Yawanu přestěhovat se z jejich původního území na to, jež obývají dnes. Důvod byl prostý: pro patroulu znamenalo putování do původního Yawanu náročnou cestu, po sestěhování se komunity nacházely celkem blízko sebe. Pozemky, na nichž se dnes vesnice rozkládá, ovšem patří lidem z Towethu, což může být jeden z faktorů vypuknutí náboženského konfliktu. Na ten však hlavně „zadělal“ příchod adventistických misionářů do oblasti Yawanu v sedmdesátých letech, kde již v té době působili luteráni.

Nesmíte jíst stromového klokana

Předpoklady ke vzniku chráněné oblasti YUS vytvořila právě tato komplikovaná náboženská situace. Soužití luteránů a adventistů naneštěstí vyústilo v uplynulých desetiletích do schizmatu uvnitř tří lokálních komunit. Schizma se sice pokusili obyvatelé Yawanu, Towethu a Kotetu předloni překonat, jeho stopy ale stále zůstávají. Nehledě na tyto politováníhodné historické události ovšem příchod adventistů de facto umožnil vznik chráněné oblasti YUS.

K charakteristickým prvkům Církve Adventistů sedmého dne (vznikla ve Spojených státech v roce 1863) totiž patří, že nejvyšší náboženskou normou pro ně představuje Bible jako celek. Adventisté tak dodržují i starozákonní příkázání, jež jiné denominace opustily. Především svěť sobotu jako sváteční den a dodržují potravinová tabu definovaná v jedenácté kapitole knihy Leviticus. A právě v této skutečnosti tkví klíč k založení chráněné oblasti YUS. Zmíněná kapitola knihy Leviticus mimo jiné stanovuje: „Všechno, co má rozdělená kopyta tak, že jsou kopyta rozpolcená úplně, přechýlce mezi zvířaty, ty smíte jíst“ (Lev 11:3). Z novoguinejských savců splňuje tato kritéria jen nemnoho druhů, rozhodně však ne stromový klokana. Biblické příkázání lze parafrázovat slovy: „Nesmíte jíst stromového klokana, který také přezvykne, ale nemá úplně rozpolcená kopyta“. Komunity adventistů v tropických lesích poloostrova Huon tudíž ze svého jídelníčku jinak celkem chutné maso druhu klokana Matschieova (*Dendrolagus matschiei*) vynechaly. A právě proto nedošlo ve vybraných oblastech údolí Uruwa k jeho vyhubení.

Od náboženství k chráněné oblasti

Donova rodina se k adventistům hlásí a sám Dono se stal jedním z nejdůležitějších a nejvýznamnějších mužů v této části údolí Uruwa. Na začátku osmdesátých let získal technické vzdělání, v jejich polovině se oženil s Anee, která s ním vytvořila nejen pevné manželství, ale stala se také výraznou osobností komunitního života v údolí Uruwa. V osmdesátých letech spolu krátce působili ve městě Lae, ale po narození syna se rozhodli pro návrat domů, aby pro něj podle zvykového práva zajistili pozemky. Od roku 1987 se natrvalo vrátili do údolí Uruwa, kde se od té doby v mnoha směrech zasloužili o rozvoj místních komunit.

Když v roce 1996 odešli misionáři adventistů, nejenže tím někteří místní lidé ztratili křesťanské služby, ale i intenzivnější kontakt s dalšími oblastmi. Přistávací dráha v Yawanu, kterou využívala výhradně letecká společnost MAF (Mission Aviation Fellowship), zpusťla. Dono však vynaložil značné úsilí, aby dosáhl její rekonstrukce a zprovoznění, což se ke konci tisíciletí podařilo. Místní lidé se tím opět dostali do užšího kontaktu se zbytkem země a nezůstali odkázáni na přistávací dráhu v relativně vzdálené vesnici Sapmanga.

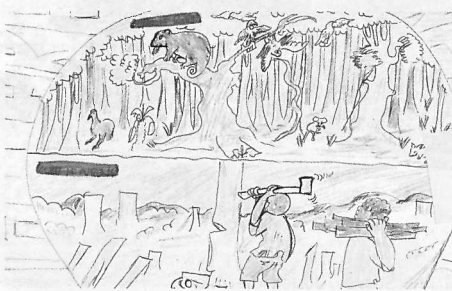
Od roku 1998 se také Dono a Anee pokusili založit místní školu. V prvních dvou letech nejprve absolvovali potenciální učitelé včetně Anee příslušná školení, následovaly tři neúspěšné oficiální žádosti o založení školy. Až v roce 2004 konečně přišel úspěch. Paralelně s těmito aktivitami manželé usilovali o získání podpory na ochranu stromových klokánů.

Ejhle, klokani!

Druhým hlavním hrdinou našeho ochranného příběhu je americká badatelka Lisa Dabek, která se od poloviny devadesátých let

Autor: Chinku, Anee a Dono, foto: Julie Huberšková

kresba: Jimmy Kennish (z vesnice Sapmanga)

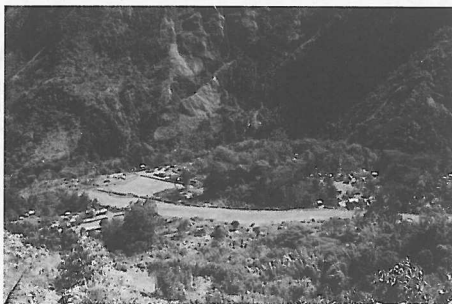

foto: Martin Soukup

intenzivně snažila najít populaci stromových klokánů na poloostrově Huon. V roce 1997 pozval Dono Lisu do Towethu, aby zde zahájila výzkum tohoto ohroženého druhu. Lisin spolupracovník nicméně přicestoval až v roce 2002, aby po šesti letech bádání na Papui-Nové Guineji konečně zjistil, že tady skutečně stromoví klokani dosud žijí. Dono následně získal finanční prostředky, které mu umožnily pokrýt náklady spojené s návštěvou různých institucí, u nichž hledal peníze pro založení chráněné oblasti. Potřebné zdroje nakonec poskytly hlavně Woodland Park Zoo v Seattlu, neziskové organizace National Geographic Society a Conservation International či německé ministerstvo životního prostředí. Projekt ovšem získal i podporu příslušných úřadů Papuy-Nové Guineje, které založení chráněné oblasti schválily.

Získat peníze a podporu úřadů je jedna věc, prosadit tuto ideu na místní úrovni ovšem druhá. Pozemky na Papui tradičně drží místní obyvatelé, přičemž jen mizivé procento vlastnictví pozemků je zaknihováno. Ke vzniku YUS bylo proto nejdříve nezbytné přesvědčit vlastníky půdy. Samotnému Donovi patří rozsáhlé pozemky v oblasti Towethu a není jisté náhoda, že právě obyvatelé této vesnice se stali první komunitou, která se do projektu aktivně zapojila. Dono se však iniciativně jal přesvědčovat i „přespolní“: křížem krážem procestoval území plánované YUS a začal vyjednávat se všemi třiceti pěti dotčenými komunitami. Při vyprávění těchto událostí vzpomínal na dramatické momenty, kdy se v některých oblastech stal nepřítelem číslo jedna a občas se ocitl v ohrožení zdraví a života. Vzpomínal například, že na něj opakovaně zaútočili také kouzelníci. Při jedné několikadenní cestě do buše se mu přihodilo, že na něj přišla nepřírozená únava. Uvědomil si, že to může být jeho konec, že jej vzal od své moci nějaký kouzelník. „A tu jsem se začal modlit do dlaní, jimi jsem si pak umyl obličej a spěchal domů. Tam jsme se začali všichni modlit. To mi zachránilo život.“ Nebylo to poprvé ani naposled.

Nakonec se však hrany obrousily a předloni došlo ke slavnostnímu otevření chráněné oblasti YUS i zahájení Programu ochrany stromového klokana (TKCP), vedeného Woodland Park Zoo.

Tři zóny

Chráněná oblast YUS zahrnuje území od korálových útesů severního pobřeží poloostrova Huon a sahá na západ až po vrcholy pohoří Saruwaged. Zástupci pětacířeti vesnic, které leží na jejím území, se jako vůbec první obyvatelé Papuy-Nové Guineje dobrovolně rozhodli a zejména vzájemně shodli na ochraně jejich přirozeného prostředí, ačkoli to obnáší zákaz lovu, těžbu dřeva i nerostných surovin — zejména fosilních paliv, o jejichž těžbu nepřestávají investoři usilovat. Každodenní život Papuánců tak musel nutně projít změnou.

YUS je podle úrovně ochrany vnitřně rozdělena do tří pásem — chráněná zóna (*conservation zone*), nárazníková zóna (*buffer zone*) a zóna živobytí (*livelihood zone*). Nejvyšší pozornost samozřejmě přitahuje chráněná zóna, tedy pásmo s nejpřísnější kontrolou a tvrdými restrikcemi, sloužícími k ochraně stromových klonů.

Nárazníková zóna představuje ochranné pásmo mezi chráněnou zónou a zónou živobytí. Samo o sobě nemá přílišnou přírodní ani kulturní hodnotu a jeho význam spočívá v pohlcování dopadů lidské činnosti. Z tohoto důvodu je možné nárazníkovou zónu využívat jako zdroj získávání dřeva pro stavbu přibytků, popřípadě na výrobu dřevěných artefaktů, oblečení z kůry a podobně. Místní zde také mohou lovit drobnou zvěř a ptáky. Lov však v Yawanu představuje až druhotný zdroj potravy, na prvním místě zůstává zahradičení.

Kromě zahrádek zajišťuje stravu v zóně živobytí zejména chov drůbeže a prasat. Na způsob obživy konkrétní komunity však mají vliv jak přírodní podmínky (klima a půda), trh (různé formy obchodu, vzdálenost a dostupnost města, infrastruktura), tak domácí produkce (způsob obživy, výroba artefaktů). Ve dvou lokalitách se shodnými přírodními podmínkami tudíž mohou lidé žít naprosto odlišným způsobem.

Sliby — chyby?

Zdejší ochrana přírody se vedle zachování zvířecích a rostlinných druhů snaží také reflektovat potřeby místních obyvatel. Program TKCP předpokládal, že ochrana přírody pomůže obyvatelům lépe chápat a lépe využívat jejich přírodní zdroje. Woodland Park Zoo na oplátku nabídla pomoc v rozvoji zdravotní péče a vzdělávání. Do jaké míry strany svoje sliby dodržují, je ovšem jiná otázka. Podle svědectví místních obyvatel není podpora rozvoje lokálních komunit ze strany TKCP nijak silná. „Ve výročních zprávách TKCP jsme se dočetli, jaké množství prostředků bylo pro podporu oblasti vynaloženo, v naší komunitě ale stále není ani vyškolený zdravotní pracovník,“ komentují situaci Dono s Anece.

V současné době se místní obyvatelé se zmíněným zákazem lovu a těžby dřeva a nerostných surovin vyrovnávají. Komunity přikloněné k adventistům preferují chov drůbeže a lov ptáků, naopak většinová luteránská rozvíjí pokusy o chov ryb a plánují chovy malých přezývkavců, zejména ovcí a koz. S žádným případem porušení zákazu lovu stromových klonů jsme se nesetkali, zřejmě i proto, že Dono je velmi respektovaný vůdce komunity. Soběstačnost místních obyvatel však spočívá zejména v pěstování hlíz, nejčastěji tary, jamů a sladkých brambor, které zajišťují energetickou složku stravy. Maso, na rozdíl od banánů a kukuřice, není součástí každodenního jídelníčku a připravuje se pouze při významnějších událostech.

Když lidé pokácejí velké stromy...

Obyvatelé YUS se v současnosti potýkají nejen s kulturními změnami v důsledku založení chráněné oblasti, ale doléhají na ně také klimatické změny. Sami vesničané tyto změny pozorují, a to zejména kvůli nepravidelnosti střídání období sucha a období dešťů. Kalendář zahradičení, plánování sázení a sklizně konkrétních plodin si tedy náležitě přizpůsobují vypořizovaným změnám.

Dono jako jeden ze zakladatelů chráněné oblasti se všemožnou osvětou snaží přesvědčit místní obyvatele o důležitosti uchování vlastní kultury a snahy o trvale udržitelný rozvoj. I v yawanské základní škole se denně vyučuje o ochraně vlastní kultury i přírody, ačkoli jak poznamenal Dono, „rodiče už jen neradi posílají děti do školy v tradičním oděvu z kůry, neboť to považují za známku zaostalosti“. V rámci letošního výzkumného pobytu v této lokalitě vznikla pracovní skupina složená ze žáků základní školy, kteří výtvarně i textově zpracovávali různá témata. U tématu „Ochrana přírody“ se všichni žáci shodli na tom, co je pro přírodu dobré a co špatné. Místo závěru ocitujeme názor jednoho z nich:

„Ochrana přírody znamená zakonzervovat celé území a hlavně vědět, co je pro přírodní zdroje dobré, a co není. Když lidé pokácejí velké stromy, zničí biodiverzitu, kterou naše země má. Když nebudeme mít stromy, nebudeme si moci postavit domy. Je nutné zastavit všechny společnosti, které by do našich lesů chtěly přijít. Zachráníme tak stromy, rostliny, zvířata, čistou vodu i vzduch a budeme zde moci žít. V opačném případě budeme mít znečištěné prostředí, vyčtěný les a stromové klonání ani lidé tu už nebudou moci být.“

Autoři působí na Katedře teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze. Krátké video o ochraně stromového klokana najdete v rubrice *Sitnice* na webových stránkách 7.G.

Ženské a mužské role na Papuy-Nové Guineji

Jak se obyvatelé lokální komunity Yawan či Melpa snaží žít podle tradičních způsobů života

PhDr. JULIE HUBENÁKOVÁ

Katedra kulturologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Celetná 20, Praha 1, 116 42; e-mail: hubenakova@quick.cz

ABSTRAKT:

Príspevek se věnuje typicky ženským a typicky mužským rolím na Papuy-Nové Guineji. Odráží také terénní zkušenost autorky s lokální komunitou Yawan, jejíž obyvatelé se snaží žít podle tradičního a přirozeného způsobu života. Z tohoto důvodu je v příspěvku zmíněn i život městského typu, který se v pojetí tradičních rolí mužů a žen pozvolna mění.

ABSTRACT:

The paper deals with typically feminine and typically masculine roles in Papua New Guinea. It also reflects the author's field experience with local community Yawan, whose inhabitants are trying to live according to traditional and natural way of life. For this reason it is mentioned the type of urban life, where women's and men's roles are still slowly changing.

Názor, že ženy v Melanésii mají sociálně nižší postavení než muži je široce rozšířen a etnografické zprávy, které vnímáme v kontextu našich západních hodnot, toto očekávání jen potvrzují. Na druhou stranu je celá Melanésie prostoupena hodnotou rovnostářství a je tedy třeba tento rozpor posoudit úžeji. V posledních přibližně dvaceti letech věnují antropologové více pozornosti pozici ženy ve společnosti. Zabývají se definicemi specifických kategorií osob podle pohlaví, kulturními konstrukcemi ženských rolí a přirozenými vztahy mezi pohlavími. Melanésie je místo, kde ženy nevnímají rozdíl mezi pohlavími. Tato skutečnost může být interpretována také jako důkaz toho, co je dívkám v průběhu socializace vštepováno dominantními muži.

Podobné interpretace mohou ilustrovat, jak hodnoty a zvyky antropologů (nebo čtenářů) jsou schopny ovlivňovat názory na povahu sociálního života v jiných kulturách. Kritické melanéské etnografie se potýkali zejména s argumenty, že postavení ženy ve společnosti bylo dlouhodobě přehlíženo a podceňováno. Muži antropologové tak nemohli získat přístup k významům sociálního života žen v těchto kulturách (a naopak), a tak byl tento genderový rozdíl stále udržován.

Feminismus je téma známé a diskutované. Program feministické antropologie je založen na překonání mužské zaujatosti a ženské neviditelnosti v této disciplíně, a to vytvářením nové sociální teorie. Podle současné kritiky brání mužská převaha v sociální struktuře prosadit jakýkoli alternativní názor korespondující s ženským viděním světa. Tyto kritiky se snaží zdiskreditovat předsudky, že ženy jsou vždy a všude podřízené mužům. Proto je předmětem feministické antropologie nikoli žena, ale rovnost mezi pohlavími a gender jako sociální a kulturní konstrukt, být převážně z pohledu žen. Antropologové, bez ohledu na pohlaví, se shodují, že v tradiční melanéské společnosti existuje předěl mezi

mužským a ženským světem, ačkoli se přou o to, do jaké míry se jedná o podřízenost a nadřazenost.

ŽENA V KOMUNITĚ YAWAN

Vesnice Yawan leží v horském pásmu Finisterre Mountains v provincii Morobe, Papua-Nová Guinea. Zalesněné hory údolí Uruwa poskytují životní prostor obyvatelům pětaticeti vesnic a Yawan je jen jednou z nich. Výjimečnou je mimo jiné proto, že v ní žije majitel půdy údolí Uruwa a vůdce komunity v jedné osobě. Lidé z vesnice Yawan jsou ukázkou kultur údolí Uruwa. Prostředí pro život je přívětivé i z toho důvodu, že role vztahující se k genderu jsou jasně dány. Ženskou doménou je domácnost a starost o rodinu, zatímco muž zajišťuje těžší práce. Ačkoli dívky už od dětství pomáhají v domácnosti svým matkám, odpovědnost získávají až manželstvím. Po svatbě se celá váha přesouvá na ramena manželky – stará se o zahradu, stará se o prasata a drůbež a o každodenní domácí práce.

Svatba je v životě společnosti velice důležitá a rodiče se často racionálně domnívají, že je zde málo prostoru ve snaze přimět dívky vzít si určitého chlapce. Stále zde dominuje tradiční výběr manželky rodinou chlapce. Muži z chlapcoví rodiny bývají pozváni do rodiny dívky, aby se mohli na vlastní oči přesvědčit, zda je vyvolená dostatečně pracovitá. To bývá rozhodujícím faktorem výběru. Přestože současné papuánské kultury (zejména mladí lidé žijící ve městech) se již stále častěji při výběru partnera řídí vlastním úsudkem, v horských komunitách volba manžela není až tak jednoduchá a svobodná. Příbuzní mohou vyjádřit svoje preference a vyvíjet dostatečný tlak, aby svatbou vzniklo zajímavé spojení pro všechny zúčastněné, neboť svatby v Melanésii jsou doprovázeny významnou platbou za nevěstu.

Po svatbě se žena obvykle odstěhuje do místa manžela k jeho rodině. Její denní rutina se točí kolem domácnosti a zahrady, která je jí ke kultivaci přidělena. Ovšem vlastníkem pozemku zahrady je muž. Muži jsou také ti, kteří zajišťují vykácení pozemku a vyčištění od větších kořenů. Ženy připravují půdu pro sázení, sází většinu plodin a jsou zodpovědné za každodenní obstarávání zahrady. Hlavními nástroji, které přísluší jednotlivým pohlavím a určují tak v podstatě dělu práce, jsou seker a rycí hůl pro ženu. Rycí hůl je velmi jednoduché, ale univerzální náčiní, kterým se půda rozdělčuje a drtí. Ženy obvykle pracují na zahradě každý den. Jsou doprovázeny jejich mladšími dětmi a zapojují je do zahradnických prací, jako jsou orba, pletí, výsadba a sklizeň dostatečného množství zásob plodin pro denní spotřebu. Některé plodiny jsou uschovávány v zahradnických nebo i v obytných domech, kde čekají na dozrání, popř.

KLÍČOVÁ SLOVA:
lokální komunity, mužské role,
Papua-Nová Guinea, ženské role

KEYWORDS:
local communities, masculine
roles, Papua New Guinea,
feminine roles

na novou výsadbu. Čerstvé ovoce a zeleninu sbírají na zahradě denně.

Ze zahrady se žena vrací odpoledne a doma ji čeká příprava jídla pro celou rodinu, někdy i pro celou rodinu manžela. Péče o domácnost zahrnuje zejména přípravu pokrmů pro širší rodinu. Mumu se připravuje na žhavých kamenech, kam se vyskládají nejčastěji hlízy, které se zakryjí banánovými listy a vše se pořádně utemuje. Horké kameny se vyskládají i navrch a efektem připomínajícím Papinův hrnc se jídlo nechá připravovat přes noc. Další ze způsobů, jak jídlo připravit, je například vaření v bambusu, či pečení v ohni. Typickými plodinami jsou zde sladké brambory, taro, čínské taro, yam, casawa a banány. Práce na zahradě je o to obtížnější, že zahrady leží ve strmých horských kopcích a půda je velmi kamenitá. Mužskou funkcí je zahradu připravit - respektive prostor určený pro zahradu vykácet. Půdu pro sázení připravují ženy, obvykle se sejde větší množství žen z vesnice společně pracují na jedné zahradě. Kvalita ženy se zde posuzuje podle počtu zahrad, které je schopná obdělávat. Nejschopnější ženy dokážou zahradničení plánovat tak, že průběžně sklízí každý měsíc z jedné zahrady.

V otázce obstarávání obživy mají muži funkci lovce. Ovšem maso není součástí každodenního jídelníčku, připravuje se zejména k výjimečným příležitostem (svatby, pohřební hostiny, singsingy a další oslavy). Na lov se tedy vyrazí už jen zřídka. Yawan je v tomto výjimečný i z toho důvodu, že oblast, ve které se nachází, je zahrnuta v chráněné oblasti YUS Conservation area a je zde v některých zónách lov zakázán, zejména lov stromových klokanů. Velmi často muži vyrazí na lov drobného ptactva, které chytají pomocí speciálně upravených šípů na ptáky.

Náboženské i společenské důvody vyvolaly snahu o obstarávání dostatku proteinů i jiným způsobem než je lov. Místní učitel se rozhodl v nadmořské výšce kolem 1 500 m.n.m. začít s chovem sladkovodních ryb, přestože ryby tyto horské komunity v tradičním jídelníčku nikdy neměly. Propracovaný systém devíti malých rybníčků vzájemně propojených bambusy tvoří sádky, o které se s učitelem starají i jeho žáci. Učí se tak metodou pokus-omyl jaké typy rybníčků jsou lepší, či jaké druhy ryb se rychleji množí. Prodejem ryb plánuje místní učitel finanční podporu školy. Ze stejných důvodů se v Yawanu připravují na chov ovcí, kuřat a kachen, ovšem už pro profit chovatelů.

Ve všech papuánských kulturách není běžné, že ženy, muži a děti jedí pohromadě a dokonce všichni totéž. Jedním společným jídlem je večere, kdy se okolo ohně sejde celá rodina. Přes den se stravuje každý zvlášť - ženy obvykle v zahradním přístřešku během jejich prá-

ce na zahradě a muži ve vesnici. Tém jídlo připraví manželka dopředu, nebo je-li v jeho domě jiná žena, například dcera, jídlo připraví ona.

ŽENA V KOMUNITĚ MELPA

V některých komunitách přetrvávají tradiční sociopolitické výměny. V komunitě Melpa žijící na novoguinejské Vysočině, kterou popisuje americký antropolog Paul Sillitoe (Sillitoe 2000), je dominantní směna moka. V těchto směnách hrají hlavní roli prasata. Velkou částí z hlíz, které žena přinese ze zahrady, jsou odpoledne prasata krmena. Obstarávání prasat je v této komunitě zploplněná funkce a člověk, který se o prasata stará může dosáhnout významné a vážné pozice (i když skryté). Schopné ženy, které dokáží kompletně zajistit logistiku obstarávání velkého počtu prasat, mohou dosáhnout významného statusu, ekvivalentu mužského big-man. Prase je významnou položkou v bohatství, které je v sociokulturní výměně moka představováno. Muži zde soupeří o publicitu a status, zatímco ženy jsou přímým odrazem svých manželů. Muž v podstatě proměňuje ženinu práci v sociální status skrze sociopolitickou výměnu. Muž se spoléhá na manželku a na její schopnosti prasata obstarávat. Sám pak řídí financování a hlavně distribuci prasat, na kterých závisí jeho reputace. Muži ze společnosti Melpa říkají, že „muž potřebuje ženu za svými zády“ (Sillitoe 2000). Lze to popsat i následovně, ženy jsou charakterizovány jako výrobci a muži jako směnovatelé. Bez schopné ženy by i nejschopnější muž nemohl mnoho dosáhnout, v důsledku toho v komunitě Melpa ženy zaujímají stěžejní místo a vyplňují tak rozhodující pozici v sociální struktuře.

Během výměn, jako je například i moka, dohlíží ženy na to, aby se s jejich příbuznými zacházelo spravedlivě, někdy se snaží přimět manžela k rozhodnutí ohledně distribuce prasat v obou směrech - od příbuzných i mezi ně. Jejich chování reflektuje další klíčovou pozici ve struktuře této kultury. Svatbou se propojí dva předtím nepropojené rody a žena tvoří spojnicí v tomto novém spojení, které se vzájemně podílí na účasti v moka. Vyjednáváním transakce a přispívá tak k jejich řádnému chodu. Tato role přináší ženám prestiž. Ačkoli nejsou těmi, kdo je za finální rozhodnutí zodpovědný, tím, jak uvádějí věci do chodu, hrají důležitou roli. Mají vliv, se kterým musí muž počítat (Sillitoe 2000).

PROMĚNY POZICE ŽENY

Pozice ženy se výrazně mění v závislosti k jejímu věku. Mladá manželka bez dětí je pro manžela a jeho příbuzné hrozbou. Vnímají ji jako možné narušení jejich bezpečnosti a zájmů. Žena s dospělými syny ▶

Muži zde soupeří o publicitu a status, zatímco ženy jsou přímým odrazem svých manželů

Dřívější
panická hrůza
z nečistoty
porodu je sice
stále cítit, ale
konkrétní
jedinci ji
dokáží
překonat

► je naopak plně usazená v komunitě svého manžela a s jeho příbuznými je nerozlučitelně spojena. Je na-
prsto vyloučené, aby byla podezřívána z jakýkoli ne-
kalých úmyslů.

Symbole vztahující se k genderovým konstrukcím
v papuánských kulturách odrážejí stereotypy (na meta-
forické úrovni) a ke skutečným jedincům se vztahovat
vůbec nemusí (Sillitoe 1998). I přesto představa, že žena
může být důvodem manželova nezdaru, nabývá v kaž-
dodenním životě velmi reálných kontur. Muži věří, že
žena je schopna je sociálně znemožnit a znemožnit i je-
jich směnnou funkci. Veliké obavy mužům způsobuje
zejména menstruační krev, kterou mohou být znečiště-
ni, otráveni a dokonce usmrceni. Z tohoto důvodu jsou
ženy v tradičních komunitách během menstruace od
mužů separovány, nesmějí se s nimi stýkat, natož pak
participovat na přípravě potravy. Strach mužů ze zmí-
něných záležitostí nejen poukazuje na jejich vztah k že-
nám, ale také je jedním z důvodů, proč se k ženám ne-
chovají přespříliš dominantně. Muži si ženy představují
jako nebezpečné a potenciálně velmi silné, ačkoli o nich
mluví jako o zranitelných a slabých.

Současné papuánské kultury absorbují mnohé
z okolního světa. Dřívější panická hrůza z nečistoty po-
rodu je sice stále cítit, ale konkrétní jedinci ji dokáží pře-
konat. Důkazem toho je častá účast i pomoc mužů bě-
hem porodu jejich manželek (Lockwood 2004).

NOVÉ ROLE ŽEN

Byli to misionáři, kteří do přirozené dělby práce a fun-
gujícího systému vnesli zmatek. Narušili tradiční vý-
voj například tím, že kladli důraz na život v nukleár-
ních rodinách. Důsledkem toho bylo výrazné snížení
vlivu ostatních (zejména mužských) příbuzných, kte-
rý je pro papuánce velice zásadní. Ženy se tak měly
přestat radit se svými matkami, otci, bratry a strýci
a namísto toho je misionáři učili být loajálními a po-
slušnými manželkami. Z této perspektivy je jasnější,

proč ženy hrají méně významnou roli v kapitalisticky
řízeném ekonomickém vývoji (Johnston 1994).

Současné papuánské ženy stále věří ve význam role
matky a „manažerky“ domácích prací. Snaží se dokázat
důstojnost jejich práce a poukázat na to, že kdysi byla
pro společnost stěžejní. To také vysvětluje, proč mnoho
žen neaspíruje na vyšší než základní vzdělání. Zatímco
vzdělání je široce vnímáno jako prostředek pro podpo-
ru žen a dosažení západního ideálu rovných příležitostí
a ačkoli je veřejně přístupné, většina žen se k němu
obrací zřídka. Bojí se, že by to mohlo vést ke konfliktu,
ochotně podléhají tlaku rodiny a snaží se tak dosáhnout
souladu s očekáváním jejich příbuzných.

V horských komunitách ženy (ale ani muži) obvyk-
le peníze neregenerují. Rodinný rozpočet obohacují pří-
městské ženy o peníze jen minimálně, obvykle prode-
jem přebyteků ze zahrady na místním tržišti. Ve větších
městech je život obtížnější a ženy se snaží po vzoru
okolního světa prosadit se do „velké“ ekonomiky. Hlav-
ním nedostatkem v podnikání na Papuy-Nové Guine-
ji je fakt, že je z něho vyloučena polovina populace, a to
konkrétně ženy.

Nepsané doporučení říká, že žena se nemůže prosa-
dit. Existuje ovšem řada případů, kdy žena participu-
je na obchodu s kávou, provozuje místní autobusovou
dopravu, nebo úspěšně řídí obchod. Nicméně ženy se
v podnikání pohybují mnohem méně než muži. Ani po-
litika není místem vhodným pro ženy a ačkoli se svo-
bodný stát Papua-Nová Guinea snaží prosadit partici-
paci žen na všech formách ekonomických i sociálních
aktivit, z politických kandidátů bylo méně než dvě pro-
centa ženského pohlaví (Sillitoe 2000).

Ženy, které se rozhodly nebo měly příležitost k takové
participaci se většinou věnují drobnému obchodu, resp.
obchodování na tržišti, a to zejména se zeleninou, ovo-
cem, vejci, rybami, hotovým jídlem nebo ručními vý-
robky, občas se zabývají výrobou nebo opravami oble-
čení.

Najdou se ale i výjimky. Například Papua New Gui-
nea Women in Business snaží se o vzdělávání mladých
žen a šíření myšlenky a genderové rovnosti, o nutnos-
ti ekonomického osamostatnění žen. Tato organizace
pomáhá ženám vstupovat na trh práce, porozumět po-
litickému, hospodářskému a sociálnímu životu na Pa-
puy-Nové Guineji a vytvořit tak prostředí umožňují-
cí ženám zapojit se. Soustředí se na rozvoj odborného
a vůdčího potenciálu mladých žen a dívek a vede je
k myšlence rovného zastoupení žen a mužů v zásadních
rozhodovacích procesech. ●

LITERATURA:

- BROWN, P. (1978): Highland peoples of New Guinea. Cambridge: Cambridge University Press.
- HOGGIN, I., ed. (1973): Anthropology in Papua New Guinea. Melbourne: Melbourne University Press.
- CHOWNING, A. (1977): An introduction to the peoples and cultures of Melanesia. Menlo Park: Cummings.
- JOHNSTON, B. R. (1994): Who pays the price? The sociocultural context of environmental crisis. Washington D.C.: Island Press.
- KEESING, F. M. (1947): Native peoples of the Pacific World. New York: Macmillan.
- LOCKWOOD, V. S. (2004): Globalization and Cultural Change in the Pacific Islands. New Jersey: Upper Saddle River.
- SILLITOE, P. (1998): An introduction to the Anthropology of Melanesia. Culture and tradition. Cambridge: Cambridge University Press.
- SILLITOE, P. (2000): Social Change in Melanesia. Development and History. Cambridge: Cambridge University Press.
- WEST, C. P. (2006): Conservation Is Our Government Now: The Politics of Ecology in Papua New Guinea. Durham and London: Duke University Press.

ZMĚNY V LOKÁLNÍCH KOMUNITÁCH PAPUY-NOVÉ GUINEJE

Julie Hubeňáková

Abstract: *"Changes in local communities of Papua New Guinea" refers to the ongoing changes in the mountain areas of Papua New Guinea, where the globalization tendencies gradually appear. The area is contaminated by incoming foreigners from the 50's of the 20th century, specifically by German missionaries, who started the transformation of the area. Their influence is still evident today. Local people began to realize the importance of the natural. It was one of the causes which have established conservation projects. Not only local people but protectors also get in a difficult situation full of misunderstanding. The conservation have brought many changes that affected and disrupted the area. Whenever the environment changes, it changes the way of social life. Reflections of nature protection in the social life of local residents is quite distinct.*

Výchozí myšlenky trvale udržitelného rozvoje

Myšlenka trvale udržitelného rozvoje stojí na čtyřech základních principech a pilířích, se kterými se pracuje i v případové studii, která je zmíněna níže. Jedná se o prostor, ve kterém se střetly myšlenky trvale udržitelného rozvoje, tak jak jsou kulturně odlišně vnímány.

Mezi základními principy, které je kontextuálně třeba zmínit, lze řadit například oživení hospodářského růstu. Jde o oživení v zemích, kde nedostatek finančních prostředků vede ke znehodnocování životního prostředí. Papuu-Novou Guineu lze mezi podobně ohrožené země zařadit. Devastace životního prostředí následně ohrožuje velké množství lidí. Hospodářský růst by měl dosahovat určitých kvalitních cílů, například sociální spravedlnosti, bezpečnosti, vyšší úrovně zdravotní péče a zároveň obohatit kritéria růstu o environmentální a sociální.

Hlavním předpokladem zůstává ochrana ekosystémů a biologické diverzity, je zde tedy snaha snížit spotřebu přírodních zdrojů na jednoho

/ 161 /

obyvatelé a také snaha zefektivnit jejich zpracování. Rozvinutější země se dle myšlenek trvale udržitelného rozvoje zavazují pomocí rozvojovým zemím rozšířit vlastní ekonomické základy a zajistit alespoň relativní soběstačnost.

Na principu udržitelnosti je třeba nahlížet v kontextu vzájemně pro-
pojených dimenzí – ekonomické, ekologické, technologické a lidské. Hospodářský i ekonomický rozvoj probíhají v rámci přírodních podmínek a přírodního prostředí. Americká antropoložka Paige Westové ve svém výzkumu (WEST, 2006) pokusila nastínit, že lidé v zemích bohatých na přírodní materiály mají konstruktivní i dekonstruktivní sílu zároven.

Je přirozené, že zmínění negativních vlivů požaduje regulaci lidských aktivit pomocí kritérií trvale udržitelného vývoje na celoplanetární úrovni. Zároveň netřeba zdůrazňovat, že ochrana přírody stejně jako rozumné využívání přírodních zdrojů se ponalu zájzují do souboru lidských hodnot. Zvyšuje se tak vědomí odpovědnosti za ekologické důsledky lidské činnosti.

Projekt crater mountain, papua-nová guinea

Případová studie představuje etnografické zkoumání sociálních důsledků projektu se zaměřením na ochranu přírodního prostředí a rozvojových činností na Papuy-Nové Guineji. Studie (WEST, 2006) se zaměřuje na oblast, která se stala cílem projektu ochrany biologické rozmanitosti. Autoorka se zde pokouší ukázat na možnosti etnografie osvětlit vztah mezi trans-národními procesy a životy jednotlivců a významně tak přispívá k politické ekologii současné doby.

Paige West je docentkou antropologie na Barnard College a přednáší mimo jiné i na Columbijské univerzitě. Její terénní výzkumy na Papuy-Nové Guineji probíhaly v průběhu sedmi let. Zkoumání podrobvala území severozápadně od hlavního města Port Moresby v oblasti Crater Mountain, kde v letech 1994-1999 probíhal projekt na podporu a zachování biodiverzity. West popisuje interakce mezi těmi, kdo se na programu podíleli (obvykle pracovníci nevládních organizací) a lidmi Gimi žijícími v lesích obklopujících Crater Mountain. Ukazuje se, že v průběhu projektu došlo k oddělení původně rozdílných cílů obou zúčastněných stran. Na straně nevládních organizací panovala představa o možnosti motivovat místní obyvatelé k ochraně přírodního prostředí

a kultivované je směřovat k pochopení a uvědomění si hodnot, které jim jejich okolí přináší a umět s těmito i ekonomickými hodnotami vzhodně naložit. Místní komunity zase očekávali, že výměnou za půdu, odvedenou práci a přátelství, které nabídlí, dostanou nové technologie a rozvinutější medicínu. Rozdílné povahy a kulturní nepochopení vedly ke zklamání na obou stranách.

West se v uvedené studii snaží vysvětlit, že jednotlivé aspekty mají svůj sociální rozměr – poukazuje na problematiku s pochopením projektu a životního prostředí v kontextu obou kultur. Na povrch vyplová fakta, že tyto sociální produkty se proměňují v důsledku vzájemného setkávání se a tradiční konfigurace prvků, které daná společnost sdílí, se narušují, ovlivňují a obměňují. Situaci komplikují četné předpoklady a představy o povaze a kultuře, které jsou základním kamenem úrazu současných snah ochránit přírodu. Ochránci si kontrakt vytvořili jednoduše jako směnu rozvoje oblasti za její ochranu. Gimiové si společenskou smlouvu naopak vysvětlili jako dlouhodobý vztah, díky kterému se jim podaří dosáhnout takového rozvoje, který si vždy přáli a po kterém toužili právě při rozhodování o účasti v projektu ochrany. Jak West dále uvádí (WEST, 2006), místní obyvatelé nechápou, co znamená ochrana prostředí, či konzervace, stejně tak ochránci nerozumí tomu, co si vesměs předstávají pod pojmem rozvoj.

Papua-Nová Guinea respektuje tradiční vlastnictví půdy a ačkoli papuánská vesnice není primitivním prostorem existujícím mimo čas, ale kolonisty a misionáři ovlivněným prostorem a stále se proměňující kulturou, globalizace, ochrana přírody ani rozvojové snahy s některými statickými prvky nepočítají.

Projekt yus conservation area, papua-nová guinea

YUS Conservation area je chráněnou oblastí poloostrova Huon v provinci Morobe, Papua-Nová Guinea. Oblast zahrnuje území od korálových útesů severního pobřeží a sahá na západ až po vrcholy v horách Saruwaged Mountains. Pro založení chráněné oblasti bylo klíčové rozhodnutí vlastníka půdy. Apel tohoto vlastníka půdy celého území chráněné oblasti YUS vyslechli zástupci pětaticeti vesnic, které leží na území dnešní YUS Conservation Area a umožnili tak ochranu oblasti. Jako vůbec první obyvatelé Papuy-Nové Guineje se dobrovolně rozhodli a zejména vzájemně shodli na ochraně jejích přirozeného prostředí,

akoli toto rozhodnutí obnaželo zákaz lovu, těžbu dřeva i nerostných surovin. Přirozený život Papuanů musí nutně projít změnou. Způsob, kterým si zajišťovali potravu, zahmoral i lov, stejně tak současná tradice nho obydlí je blízko dostupné dřevu.

Rozhodnutím založit YUS Conservation area se obyvatele oblasti řeck Yupno, Uruwa a Sum formálně zavázali k dodržování zákazu lovu, těžby dřeva a nerostných surovin. Ochrana přírody má za cíl chránit lokální a zvířecí a rostlinné druhy, ale snaží se také reflektovat potřeby obyvatel i lokálních komunit. Program Tree Kangaroo Conservation, který v oblasti započal Woodland Park Zoo předpokládá, že ochrana přírody pomůže obyvatelům lépe chápat a lépe využívat jejich přírodní zdroje. Organizace na oplátku nabídla pomoc v rozvoji zdravotní péče a vzdělávání. Do jaké míry strany svoje síly dodržují je ovšem jiná otázka. Podle svědectví obyvatel údolí Uruwa není podpora rozvoje lokálních komunit ze strany TKCP nijak silná.

V současné době se Papuané snaží s formálním zákazem lovu a těžby dřeva a nerostných surovin vyrovnat. Údolí Uruwa je mimo jiné zajímavé náboženskou dichotomií. Přislušnost k Adventistům sedmého dne některým ze záčasných komunit nedovoluje konzumaci vybraných druhů zvířat (například vepřové maso, či pojídat stromového klokana). Tito lidé preferují chov drůbeže a lov ptáků. Naopak luteráni tato omezení nemají. I z tohoto důvodu se v oblasti rozvíjejí pokusy o chov ryb a plánují se chovy malých přečyřkavců, zejména ovci a koz. Příkladným zdrojem potravy je ale zahrada. Sobečinnost obyvatel lokálních komunit v oblasti YUS spočívá zejména v pěstování hlíz, nejčastěji tatar, jantů, casawa a sladkých brambor, které zajišťují energetickou složku stravy.

Náboženské i společenské důvody vyvolaly snahu o obstarávání dostatečnou proteinu i jiným způsobem než je lov. Místní učitel se rozhodl v nadmořské výšce kolem 1 500 m.n.m. začít s chovem šlakovodních ryb, přestože ryby tyto horské komunity v tradičním jídelníčku nikdy neměly. Propracovaný systém devíti malých rybníků vzájemně propojených bambusovými sádky, o které se s učitelem starají i jeho žáci. Metodou pokus-omyšl se přesvědčují o vhodnosti učitelských rybníků. Prodejem ryb plánuje místní učitel finanční podporu školy. Ze stejných důvodů se v Yawantu připravují na chov ovce, kuřat a kačien, ovšem už pro profit chovatelů.

Vlastník půdy údolí Uruwa a zároveň jeden ze zakladatelů chráněné oblasti YUS si v plné míře uvědomil bohatství jejich přirozeného prostředí a osvětu, kterou sám podnikal a stále podniká ve všech

zabnutých vesnicích, se snaží přesvědčit místní obyvatele o důležitosti uchování vlastní kultury a aspirovat tak na trvalé udržitelný rozvoj. I v místní základní škole ve vesnici Yawan se denně vyučuje o důležitosti přislušnosti ke své vlastní kultuře, o ochraně kultury i přírody.

Gender – proměna rolí

Změna přirozeného prostředí se odráží i v sociálním životě komunity. Papua-Nová Guinea po dlouhý čas respektovala tradiční rozdělení rolí mužů a žen. V současné době se změny pozvolna projevují nejen ve městech, kam globalizace přichází rychleji, ale také v lokálních komunitách.

Symboly vztahující se k genderovým konstrukcím v papuánských kulturách odrážejí stereotypy a ke skutečným jedincům se vztahovat vůbec nemusejí (SILLITOE, 1998). I přesto představuje, že žena může být důvodem manželova nezdaru v sociálně politických výměnách, které papuánský život prokávají, nabývá v každodenním životě velmi reálných konut. Muži věří, že žena je schopna je sociálně znemožnit i jejich směnnou funkci. Veliké obavy mužům způsobuje zejména meistranční krev, kterou mohou být znečištěni, otráveni a dokonce usmrceni. Z tohoto důvodu jsou ženy v tradičních komunitách během meistranace od mužů separovány, nesmějí se s nimi stykat, natož pak participovat na přípravě potravy. Strach mužů ze zmíněných záležitostí nejen poukazuje na jejich vztah k ženám, ale také je jedním z důvodů, proč se k ženám nechovají přespříliš dominantně. Muži si ženy představují jako nebezpečné a potenciálně velmi silné, ačkoli o nich mluví jako o zranitelných a slabých.

Současné papuánské kultury absorbovaly mnohé z okolního světa. Dřívejší panická hrůza z nečistoty porodu je sice stále cítit, ale konkrétní jedinci ji dokáží překonat. Důkazem toho je častá účast i pomoc mužů během porodu jejich manželů (LOCKWOOD, 2004).

Býli to misionáři, kteří do přirozené dělby práce a fungujícího systému vnesli zmatek. Narušili tradiční výrobu příkladu tím, že kladli důraz na život v nukleárních rodinách. Důsledkem toho bylo výrazné snížení vlivu ostarých (zejména mužských) příbuzných, který byl pro papuánce vždy velice zásadní. Ženy se tak měly přesat radit se svými matkami, otci, bratry a strýci a namísto toho je misionáři učili být loajálními a poslušnými manželkami. Z této perspektivy je jasnější, proč ženy hrají méně významnou roli v kapitalistický řízeném ekonomickém vývoji (JOHNSTON, 1994).

Současné papuňské ženy stále větší význam role matky a „manažerky“ domácích prací. Snaží se dokázat důstojnost jejich práce a poukázat na to, že kdysi byla pro společnost sčezší. To také vysvětluje, proč mnoho žen neaspínje na vyšší než základní vzdělání. Zatímco vzdělání je široce vnímáno jako prostředek pro podporu žen a dosažení západního ideálu rovných příležitostí a ačkoli je veřejně přitupně většina žen se k němu obrací zády. Bojí se, že by to mohlo vést ke konfliktu, ochotně podléhají tlaku rodiny a snaží se tak došhnout souladu s očekáváním jejich příbuzných.

V lokálních komunitách ženy (ale ani muži) obvykle peníze nege-nerují. Příměstské rodiny obhacují rozpočet o peníze jen minimálně, obvykle prodejem přebytků ze zahrady na místním tržišti. Ve větších městech je život obtížnější a ženy se snaží po vzoru okolního světa prosadit se do „velké“ ekonomiky. Hlavním nedostatkem v podnikání na Papuy-Nové Guineji je fakt, že je z něho vynesána polovina po-pulace, a to právě ženy. Nepřesně doporučení říká, že žena se nemůže prosadit. Existuje ovšem řada případů, kdy žena participuje na obcho-du s kávou, provozuje místní autobusovou dopravu nebo úspěšně řídí obchod. Nicméně ženy se v podnikání pohybují mnohem méně než muži. Ani politika není místem vhodným pro ženy, a ačkoli se sroboodný stát Papua-Nová Guinea snaží prosadit participaci žen na všech formách ekonomických i sociálních aktivit, z politických kandidátů bylo méně než 2% ženského pohlaví (SILITOE, 2000).

Ženy, které se rozhodly nebo měly příležitost k takové participaci, se většinou věnují drobnému obchodu, resp. obchodování na tržišti, a to zejména se zeleninou, ovocem, vejci, rýží, hotovým jídlem nebo tuč-nými výrobky, občas se zabývají výrobou nebo opravami oblečení.

Najdou se ale i výjimky. Například Papua New Guinea Women in Business snaží se o vzdělávání mladých žen a šíření myšlenky o gende-rové rovnosti, o nutnosti ekonomického osamostatnění žen. Tato orga-nizace pomáhá ženám vstupovat na trh práce, porozumět politickému, hospodářskému a sociálnímu životu na Papuy-Nové Guineji a vytvořit tak prostředí umožňující ženám zapojit se. Soustředí se na rozvoj od-borného a viděho potenciálu mladých žen a dívek a vede je k myšlence rovného zastoupení žen a mužů v zásadních rozhodovacích procesech.

Aktivitu obou pohlaví byly ale příliš dlouho přisně sepořovány, je tedy obtížné v současné době přijmout přikládající změny. Muži a ženy

bydlet odděleně, mužův život se tradičně odehrával na veřejnosti, kdež-to ženy byly situovány v domácnosti.

Kultura je vysoce propojený systém, který zpracovává změny souvi-sející s globalizací komplikované a na všech úrovních. Zmíněná témata jsou jen okrajem toho, jak se kultura mohou vypořádávat s novými myšlenkami či technologiemi. Odrážejí také to, co lze v kultuře velice rychle vypořozovat a co nově přichozím ukazuje klíč k pochopení života lidí v lokálních komunitách.

Literatura

- ELLEN, R.: Environment, subsistence and system. Cambridge: Cam-bridge University Press, 1982.
- JENNINGS, J. D. (ed.): The Prehistory of Polynesia. Canberra: Austra-lian National University Press, 1979.
- JOHNSTON, B. R.: Who pays the price? The sociocultural context of environmental crisis. Washington D. C.: Island Press, 1994.
- LE COMPTE, M. D.: Analyzing and Interpreting Ethnographic Data. Walnut Creek: AltaMira Press, 1999.
- MILTON, K.: Environmentalism and Cultural Theory: Exploring the Role of Anthropology in Environmental Discourse (Environment and Society). London: Routledge, 1999.
- SILITOE, P.: A place against time: land and environment in the Pa-pua New Guinea highlands. Amsterdam: Harwood Academic Press, 1996.
- SILITOE, P.: An Introduction to the Anthropology of Melanesia. Cul-ture and tradition. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- SILITOE, P.: Social Change in Melanesia. Development and history. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- WEST, C. R.: Conservation Is Our Government Now: The Politics of Ecology in Papua New Guinea. Durham and London: Duke Uni-versity Press, 2006.

PhDr. Julie HUBENÁKOVÁ

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra kulturologie
Čelenská 20, Praha 1.

e-mail: julie.hubenakova@gmail.com (Česká republika)

Students from Uruwa valley draw culture

Julie Hubeňáková

If I were given a task to portray my own culture, which I live in and belong to, I would most likely use images of theatre or art. Hence, I was quite surprised when I was going through the pictures from the children of the Yawan village which Martin Soukup collected during his stay in 2009. The children's drawings comprised of artifacts, human figures and social events. They still carried smoke of Papuan dwellings and this smell made even easier to enter the unknown culture, a world inhabited by strangers. This world together with a catchy atmosphere, which radiated from the papers moved me to buy books and start studying about the faraway country that slowly became a fascination for me. In the course of time, I was more and more familiar with Papuan cultures, but at the same moment they grew away due to the fact I could not „touch them and taste them.“ And after a year of my effort I was successful and got an opportunity to travel there. It was a start of our research in 2011.

During the trip to the locality, we faced one complication after another. The first hour at Papua New Guinea proved that the European way of thinking had to be neglected, I was forced to forget about time and actually rely on the God of coincidence or fate. No wonder we arrived in a village ten days later than expected and by accident. The initial culture shock was redeemed immediately after landing. The whole village gathered at the runway to observe us with a high degree of curiosity. It made me think the anthropological aspiration would be possibly obtained easily, in a natural way.

Yawan lies in a valley of the Uruwa river in the Finisterre Range mountains. Surrounded by hills, it is completely isolated from the outer world; where the only connection is the airstrip built by missionaries. Yawan is also a residential place for a local community leader and land owner called Dono. He stood at the beginning of foundation the YUS

Conservation Area. The place therefore attracts Westerners, mainly biologists examining tree kangaroos which habitat here. Preservation efforts not only include the protection of flora, fauna and the environment, but also reflect the needs of the local population. This may be the reason why teachers in Yawan find it important to explain to their students the meaning and values of their culture, since it has been greatly disturbed by the outer effects.

We worked with the students on various topics, and one of the outputs was a reflection of their native culture depicted visually on the paper. In them, we can easily trace stories about traditions passed over generations, but also messages about innovations slowly introduced to Yawan. The drawings give a unique evidence about the everyday life of the local people, about their wishes and desires.

Hunting and gardening

Julie Huběňáková

To analyze the issue of hunting and gardening, we engage the perspective of cultural ecology. The term ,culture' is understood in an anthropological sense as a specifically human way of life. Typically, anthropologists avoid value judgments and refrain from ranking different cultures as "higher" or "lower." The subject of cultural ecology is the relationship between man and his environment, in other words the relationship between culture and nature. A key proponent was American anthropologist Julian Steward, who in the mid of the 20th century defined cultural ecology as an anthropological discipline (Steward 1955). He carried out fieldwork among the native Americans. Based on his research, he postulated a hypothesis that culture is an adaptation to the environment and therefore cultural ecology studies how people adapt to their external environment. This environment affects not only material culture and artifacts, but also myths, religious rituals, architecture, way of fishing and farming, and general way of life. Therefore, we can argue that the environment ranks is a key factor which moulds society and vice versa. The natural environment has an impact on culture, which in turn affects its natural surrounding and transforms it.

The village of Yawan is located at 1,400 metres above sea level on the peak of the mountain called *Gorok*. What immediately captures the attention of every approaching person, but also evokes fascination in the local citizens is the waterfall whose magnificent torrents of water fall from enormous heights from the mountain's peak on the other side of the valley and are accompanied by magnificent roaring sounds.

Difficult access mountain terrain has rendered the Uruwa valley severely isolated from the rest of the country. Despite this the local people established contact with the Westerners in the 1920s with the first missionary activities commencing in the village of Boksawin and gradually growing in intensity. However, the Second World War halted development

and unfavourably affected the whole region. In particular, the activities of Japanese units in the area had a very destructive impact on the local population.

Lutherans were the first ones who came to spread their faith in Yawan. Those who still remember them say that the missionaries sometimes had problems with patience. It was a tradition for the mountain people to practice their *singsing* before every mass, which the missionaries did not find agreeable at all. On one of these occasions, one of them suddenly lost his temper and hit one of the dancers with a traditional *kundu drum*. At this point the accounts of the witnesses diverge; some even claim that a dancer was killed in this incident. However, they agree in the end that the Lutheran missionary was coerced to leave due to this incident in order to protect his life. This moment opened the site to new explorers and nothing prevented the Seventh-day Adventists from coming.

After the Second World War the missionaries resumed their activity in the local communities and made considerable achievements. Simultaneously, the area started to be patrolled by Australian military units. Beside other things, they forced the inhabitants of Yawan to move from their original location to the one they inhabit now. The lands on which the village is located today however, belongs to the people of the Toweth village, which could be one of the factors that contributed to the inception of a religious conflict. This conflict was initiated by the arrival of the Adventist missionaries in 1976. Since then, they have successfully established themselves in Yawan, Toweth and Kotet villages, where Lutherans and Adventists almost peacefully coexist today.

It was precisely the complicated religious situation in the Uruwa valley which created the preconditions for the formation of the YUS Conservation Area. In the last decades the coexistence of the Lutherans and Adventists unfortunately lead to the schism in the three local communities. In 2009 the inhabitants of the aforementioned villages attempted to overcome this schism, however; its footprints are still visible. Disregarding these regrettable historical occurrences one may very well argue that it was the Adventists' arrival which in fact enabled the formation of the YUS area. The Seventh-day Adventist Church was established in 1863 in the USA and one of the fundamental characteristic features of the Seventh-day Adventists is the reliance on Bible as the highest religious norm. They abide by some of the Old-Testament commandments, which have already been long abandoned by other denominations. Primarily, they celebrate

Saturday as a festive day and respect the food rules defined in the eleventh chapter of the Book of Leviticus. It is precisely this ascertainment which gives us the clue to the formation of the YUS Conservation Area. The eleventh chapter of the Leviticus book prescribes: „*Of all the animals that live on land, these are the ones you may eat: 3 You may eat any animal that has a divided hoof and that chews the cud.*“ (Lev 11:3). Only a small portion of New Guinea mammals share these criteria and definitely not the tree-kangaroo (*Dendrolagus matschiei*). This Biblical commandment can be paraphrased as follows: „*You should not eat the tree-kangaroo, which chews its cud but does not have its hooves entirely split.*“ (Soukup 2011). The Adventist communities in the tropical forests of the Huon Peninsula excluded from their diet the meat of the *Dendrolagus matschiei* specie which is otherwise considered quite tasty. Because of that the tree-kangaroo did not become extinct in the given areas of the valley.

The creation of the YUS Conservation Area brought about a situation which demanded new ways of acquiring food. This situation was caused by the prohibition of hunting and eating tree-kangaroos but also by dividing the YUS Conservation Area into individual zones which have their own rules for hunting, gardening and acquiring wood. Due to the fact that the mountain regions in the Yawan area are not inhabited by any large mammals and do not even have large populations of smaller mammals, the hunting is now focused mainly on birds. In Yawan people have developed a very special way of dealing with insufficient intake of protein. There are nine little ponds on the school ground's slightly sloped hill. One of the local teachers has decided to start breeding fish. He himself says that fish are healthy and very nutritious. We were also surprised by his statement that the local people enjoy eating fish very much. We found this claim surprising because such altitude and the lack of a body of water which would provide a viable habitat for fish could hardly make the people acquainted with such a meal as fish. The local teacher does not see fish merely as a means of feeding the village but also envisions selling the fish in the surroundings. Because of the fact that the fish tanks are located on the school's property and the students of the Yawan elementary school contribute to its running, the profit from the sales should be given to the school. The students who help with the fish breeding are rewarded with grades for their effort.

The fish tanks consist of nine little ponds of diverse size and shape. They are connected by nets made of bamboo and the water is supplied

through bamboo pipes from the local stream. The Yawanese inhabitants have no experience in fish breeding, so far they have been experimenting with it. They have started breeding two different kinds of fish, altogether 24 individuals and they will observe how each type will fare in a shallow or deeper, smaller or larger pond. Most of the water piping leads into the pond over a dam from which the water flows down. On one occasion, nevertheless, the students conducted an experiment and extended the bamboo piping all the way to the middle of the pond in order to make the flowing oxygenated water disperse more.

Fish breeding, nevertheless, is not the only innovation that the school implemented. The school property also features a chicken house and a duck house, where the breeding of chickens and ducks is planned in the near future. The breeding of sheep is also planned. The chief goals of the aforementioned project are to procure meat which would not be in conflict with any taboo and could be consumed by all, and to raise money for the school and families.

The religious affiliation to the Seventh-day Adventists does not allow the members of its communities to consume particular species, such as pig and tree kangaroo (see below). These people prefer poultry breeding and bird hunting. The Lutherans, on the other hand, who form the majority, are not constricted by these limitations. For this reason, too, the attempts at breeding of fish and small ruminants, particularly goats and sheep, proliferate.

Meat, nevertheless, is not consumed daily and is considered rather a festive dish. Similarly, the traditional means of subsistence – hunting – is currently practiced merely on extraordinary occasions. Usually, a group of men who are contributing to their relative's "*bride price*" venture on a hunt. Apart from material presents, traditional artefacts, shells beads or crocheted bag (*bilum*) the „*bride price*“ consists of poultry, hunted animals and especially pigs. Another important occasion is the birth of an infant. In such an event an abundant feast is arranged for the mother of the child to help her regain her strength. A large amount of meat is essential for this reason. The last occasion which urges men to go on a hunt is the death of a relative. An inseparable component of the funeral is a huge feast for the deceased.

Land is exclusively owned by man and is handed down strictly patrilineally and in the scope of the family, not the clan. This means that if a man is married and has a son the land he owns will be inherited by his son. If a man is childless or has only daughters, his land will be inherited by his blood-

related son or by the next closest male relative. If a man dies and his inheritance is passed to his brother, in addition to the land the brother will also inherit his wife and children. If a brother already has a wife and children he will not inherit another wife; however, it is his duty to take care of the family of the deceased. In case there is no other man in the family, the land is passed to the landowner of the village. He has the authority to do with the land as he pleases; he can rent it, borrow it or divide it for example. A sister's husband can never inherit the land. If a man has more than one son, the land will be inherited by the oldest one. After they marry, the others build their house in the vicinity of their parents and their wives follow them there. There are no troubles involved in acquiring the land to build a house. All one has to do is to pick a place and build the house on it.

The primary source of subsistence is gardening. However, in Yawan gardening was started to be systematically taught by Dono and his wife after they returned to the Yawan village in 1996.

The advice on gardening is also given in the form of little lectures which take place in the church before the church service. They are usually given by the leader of the community, alternatively by another important member of the community. In the course of these talks, the speaker usually introduces a crop – describes its appearance, explains how it is grown, reproduced and cultivated.

The local gardens are situated on steep slopes in a very rocky terrain. Building a garden is a quite physically demanding procedure which can be carried out only by men. Firstly, they have to cut down the tree to allow space for the emergent garden. Men also remove the largest stones and then they hand the ground over to the women. Women, that is to say usually a group of women from the village work on the emerging garden systematically from the top to the bottom. They clean the soil from stones, sticks, roots, bushes and plants. In order to make the soil smoother they use sticks with which they beat the turfs, removing the soil from the grass, roots etc. The leftover grass and weeds are afterwards cut into little pieces by a machete and returned back to the ground, creating natural compost. This process is repeated from the top of the garden to the bottom several times until the soil is absolutely clean, smooth, loosened and free of unwanted weeds and stones. The initial cleaning of the garden takes approximately a month even with more people involved.

Men are traditionally in charge of erecting a bamboo fence which simultaneously delimits the garden and prevents landslide during rainy seasons. Men plant the crops which are thereafter taken care of by women until the time of the harvest which again demands the involvement of men. A capable Papua New Guinean family can have even more gardens than one and if they schedule their activities wisely, they can harvest the gardens consecutively. In this regard the local climate is very favourable making it possible for a skilled gardener to harvest every month. The rainy seasons can cause some troubles when it comes to storing food; however, locals have already learnt how to store their crops properly.

Beans, green leaves, pumpkin and papaya are some of the crops that people from Papua New Guinea consider to have a protective function. Ginger and onions are the locals' most widely used seasonings but from time to time tomatoes and chilli also serve this purpose. The healthiest type of greens is *aibika* which positively affects the blood system and bones. It is often served to pregnant women, to mothers after birth and to children. Owing to this, it is one of the most sought-after foods.

Food preparation methods range from cooking, roasting on fire, roasting by the fire, cooking in bamboo and *mumu*. A *Mumu* is an earth oven. It is a traditional means of utilizing local crops from the garden. Most families usually prepare this meal on Fridays so that it can be served on Saturdays. Adventists celebrate their Sabbath on Saturdays, and they prepare their meals a day in advance. *Mumu* is prepared in a hole dug in the ground, which is stacked up with wood and set fire to. Then stones are gradually piled up on it. A special kind of stone pulled from the river Uruwa is used for this purpose. When the stones glow red the excess wood is removed. Then the food, which is comprised of all kinds of tubers, leaves and everything that can be grown on the garden is loaded into a container wadded with leaves beforehand. Eventually, the food is covered with leaves and the whole container is placed on the red-hot stones. These stones are also laid on the top of the container to make sure that the content is heated from both sides. The entire hole is finally covered by banana leaves and tamped to prevent the heat and vapour from escaping. *Mumu* is usually left like this overnight so that it can be served in the morning.

Mumu is the most traditional way of preparing meals. One can distinguish between wet *mumu* and dry *mumu*. The only difference between wet *mumu* and dry *mumu* is that in wet *mumu* water is added to the container so that the food is cooked.

Nature

Julie Hubeňáková and Martin Soukup

At first it is important to mention that Papua New Guinea is a diverse country. Its nature is like a big botanic garden. We can find there rainforests, huge rivers, mountains, and also a cultivated landscape. There are also long sandy beaches, and a rich life under the water. There are many species of plants and a large number of animals' species. Nature in Papua New Guinea is very unique, and it deserves protection. At the moment, there runs two bigger protection projects. One is introduced below and the second one in the next chapter.

The first nature-protection program called *Crater Mountain* operates in Papua New Guinea. It is a subject to a thorough scrutiny by Paige West in her book *The Conservation is Our Government Now: The Politics of Economy in Papua New Guinea*. West adduces a very valid point by focusing on the problematic issues of nature protection programs, namely the diametrically diverging notions of the conservationists and the local communities. This exactly is the case of the *Crater Mountain* project. The vision of progress in education and healthcare conflicted with the visions of freedom and financial profit. West's book is an ethnographic account dealing with the social consequences of the nature conservation projects in PNG. The text focuses on an area, which was a subject to the nature conservation project. The author attempts to show the possibilities of ethnography to illuminate the relationship between the trans-national processes and the lives of individuals. The book is an important contribution to the contemporary political ecology. It explores the territory northwest of the capital Port Moresby in Crater Mountain, where in 1994–1999, a project on biodiversity preservation was run. West describes the interaction between those who participated in the program (mostly employees of non-governmental organizations) and Gimi people living in the forests surrounding Crater

Mountain. She shows how in the course of the project, the separation of the originally identical goals of both parties.

The local NGOs came up with an idea of motivating the local population to take part in the ongoing project. On the NGO's side, there was an idea of the possibility to motivate local people to protect the natural environment and guide them to the understanding and awareness of the values that brought them and to be able to address this and economic values dispose properly. Local villagers expected different things entirely else. They provided land, work and friendship in order to acquire new technologies and advanced medicine. Different attitudes and cultural misunderstanding led to frustration on both sides.

West tries to explain that each aspect has its social dimension and highlights the problem with an understanding of space and environment in the context of both cultures. She also mentions the fact that these social products are changing due to mutual meetings means that the configuration of elements, which the societies share is influenced and disturbed. The situation is complicated by numerous assumptions and prejudices about the nature and culture that are the cornerstone of current efforts of conservationists.

West writes: "Villagers did not understand what 'conservation' is, and conservation planners did not understand what villagers think of when they imagine development." (West 2006, xiii). Totally different ideas led to internal conflict and thus prevented the realization of the project itself. Among other things, there was another contradiction, because of the feeling of maximum dissipation of effort, which prevailed on both sides. Protectionists thoughts that they brought tremendous development opportunities but Gimi people thought that they take care of the environment in the best way. Both Each felt dissatisfaction with the work of the other side. Gimi people felt cheated by the NGO Research and Conservation Foundation of Papua New Guinea, who in turn didn't appreciate the efforts of the local people. They were asking, why another people (e.g. researchers) participating on the project have their own "development" as money or prestige.

The most fundamental question remained, however, the issue of ownership of the Crater Mountain. Did it belong it to the people who live there or to those who were trying to preserve it? As West describes in the chapter *Conservation for Development* (West 2006, 215–237), this delicate issue was the cause of many disputes. The area is known both as „Crater

Mountain Wildlife Management Area“ (from the name of the project itself), and at the same time as „Maimafu village“. West is devoted to the issue of whether the person who names the area, can be considered its owner. It is important to answer the question in a social, cultural and historical context of both sides.

West critically points out a fundamental problem that faces most similar projects is the neglect of research preceding the project itself, (and would also be a part of it) in order to avoid misunderstandings arising from misinterpretation of socio-cultural experiences and historical contexts of space and landscape. If such research projects preceded wide-scale activities on the project, it would be possible to adequately assess its potential impact on local residents. On the other hand, it is necessary to point out the complexity of the situation itself, which lies in the fact that environmental protection organizations are aware of how they can never offer enough to local residents to meet their demands. The specific examples that occurred during Paige West's field research, West show how conservation and protection, development efforts, ideas and expectations are not static elements that would be possible to study phenomena such as „sui generis“, but as dynamic elements internally connected to each other in a complex global system. Just as local village is not primitive space existing outside of time. It is highly affected areas and ever-changing culture.

The participants of our research accented in their description of the drawings that people or machines did not make nature. Some of them wrote that God created nature, which provides “many things to people”, as one participant wrote. It is significant that none of the students' drawings includes a human being. In other words, in our participants' view humans are not a part of nature. Five of the twelve drawings are without animals, the authors painted just trees, flowers and water bodies. More often they depicted trees, flowers, birds, bodies of water and the sky (drawing #19 to 23). Only in one case was there a drawing without a body of water and one without a tree. What is also interesting is that the authors depicted bodies of water, which they've never seen. There is a water-fall and the Uruwa river in the Yawan area, but they cannot see the ocean or a natural pool that they also chose to draw (drawing #20).

The authors stated in their descriptions of the pictures that people cannot disturb and hunt animals or cut down many trees. On the other hand, they also wrote about nature as a source of timber and food. One of

the participants wrote: *“The nature is like my mother. It provides many things to me and helps me build my house.”* The mentioned “let-it-be” attitude can be explained as a result of environmental education, which the local teachers provide. The classrooms are decorated by drawings on the topic of the nature protection and the pupils are surrounded by material on issues of conservation.

Table 7 Kinds of objects depicted on the drawings (topic: nature)

Object	Girls	Boys
Tree	4	6
Flower	2	4
Flying fox	1	0
Snake	1	1
Bird	3	4
Cassowary	2	2
Fish	0	2
Pig	1	0
Tree kangaroo	2	1
Water (river, pool, water-fall, ocean)	4	6
Sky (sun, clouds)	2	6

Description of the drawing #19: “This forest is good forest. In this forest there was a many animals live. In that forest no disturbance. Animals and plants grown well. People are not going hunting. Only one two times they go hunting. When we see that we don’t allow any people or any company to enter this forest.”

Description of the drawing #20: “Papua New Guinea we have a lots of things. Whenever you come to Pacific, you will see the many different kind of things – like nice waterfall, nice green mountain and also you will find some animals like cassowary, snake, tree kangaroo etc...Papua New Guinea is located around the Pacific region. In Pacific region you will see the ocean, which contain a lots of sea animals. When you come to PNG you will enjoyable to study the nature. PNG is the beautiful. Country is surrounded by nature. This every thing is made up for nature.”

Description of the drawing #21: "Nature in my bule there a many different kindes of things in the Sepyawin, an also saraunded by one big river and trees. And Sepyawin village is sraunded by this kinds of things. Wether is coming bule on the top of the mountains big water is on the top of the mountain and fall down to the frad land. This frad land is velly nise and beatfule in this bule many different kind of birds, trees and anything that made by nature. There big river is very cold and deep."

Description of the drawing #22:"Nature is everything around us. Thing that is not made by man or man mad resources. Everything is comed natural things. This is my short story about natural recources, water is one of the natural recources. Water is important in our life that help us to stay alive. Water is not made by man, water is made by nature, that help plants and animals to drink and survive on there earn the water help many people in the world many living thing on eart need water to live. When we look after natural environment it will help us more. Just bast up my hearing I would like to say that water is best on our life so make more we must look after that so it can help us more. That is my short story or writing."

Description of the drawing #23:"The nature is everything in the universe that was not made by people. Forest mountain, rivers and etc. They are naturally. Nature is everything that arrounded us like flower and food plants and any more.

Nature Protection and Conservation

(Julie Hubeňáková)

All around the world traditional cultures have to resist the influence of Western civilization. Papua New Guinea is one of the biggest exporters of timber from the rainforests. In addition, mining and logging generate money for the local communities, but also bring many negative consequences also transform their way of life. In the local place, where we did our research people are facing some dramatic changes. Due to the foundation of the YUS Conservation Area, a lot of changes occurred which will be documented in the next paragraphs. Local people need to adapt to them and learn how to live in these new conditions. There are two nature protection projects on Papua New Guinea – YUS Conservation Area and Crater Mountain.

Several prominent authors and anthropologists addressed the environmental issues in the local communities that have been affected by logging. Stuart Kirsch published the book *Reverse Anthropology*, in which he presented data and results collected during the fieldwork amongst the Yonggom people, analyzing the attitude of local people towards the mining activities (Kirsch 2006). A British -Australian anthropologist Colin Filer targeted research in a political, social and protectionist context of the logging and mining in the Melanesia (Filer 1997). On the other hand, Paul Sillitoe focused on conservation strategies in the context of life of the Wola community in the Southern Highlands. In his book, he emphasized the importance of socio-political exchange, because companies should base their projects on the principles of socio-political exchange (Sillitoe 2000).

The foundation of the YUS Conservation Area rendered the area of Yawan and in fact the whole valley of the Uruwa river unique in the scope of the whole country. Papua New Guinea still respects the traditional ownership of land. The area of Yawan, which is quite large and comprises of more than 30 villages, is still owned by the single leader of the whole

community. Dono's family claims allegiance to the Adventists and Dono himself has become one of the most important and most influential men in his homeland. He acquired technical education in the eighties, married his wife, Anee, in the mid-1980s, who has also become a prominent personality herself, playing a significant role in the development of the communities in the Uruwa valley. They shortly lived in Lae in the 1980s but after their son's birth they decided to return home to procure the lands which will one day be passed from Donno to his son according to habitual laws. They permanently settled in the Uruwa Valley in 1987 and since then have contributed in many ways to the development of the local communities. They have been especially active since 1996 when the Adventist missionaries left. As the missionaries departed, the locals were not only deprived of Christian services but also lost contact with other areas of their land. The runway which was used exclusively by the MAF (Mission Aviation Fellowship) airline deteriorated after the missionaries left. Dono spent great effort to reconstruct it and bring it back into operation which he succeeded to do by the end of the millennium. Thereby, the local people re-established contact with the rest of the country and were no longer dependent on the airstrip in the relatively remote village Sapmanga. Since 1988 Dono and Anee have also strived to found a local school. In the years 1998 and 2000 Anee and the potential teachers attended the necessary training. In the years 2001-2003 their official requests for the establishment of the school were turned down, however, in the next year they finally succeeded. Simultaneously with these activities they were raising support for the protection of the tree kangaroos.

A very important person in the story of the foundation of the YUS Conservation Area is the American researcher Lisa Dabek, who has been intensively striving to locate a tree kangaroo population on the Huon peninsula. In 1997 Dono wrote a letter to Lisa Dabek in which he conveyed to her that he comes from a village which is populated solely by Adventists who would never hurt a tree kangaroo and informed her that there are plenty of them in the area. Hereby he invited the researcher to Toweth and made it possible for her to study the endangered species. Nevertheless it was after six years in 2002 that her colleague would arrive to Papua New Guinea to find out that tree kangaroos are living here. Immediately after he witnessed the situation in the woods surrounding Toweth, he contacted Dr. Dabek, who arrived to the area in the very same week.

Partially thanks to Lisa Dabek's support Dono acquired the necessary financial resources which enabled him to cover the expenses on the visits of various institutions in which he searched for the support to found the conservation area. The financial means necessary to found the conservation area were finally provided mainly by the Woodland Park Zoo, The National Geographic Conservation International and the *Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety* (German Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit). The project was also supported by the official administrative organs of Papua New Guinea which approved the creation of the conservation area.

Acquiring the financial resources and support of the administrative authorities is one thing but implementing this idea on a local level is a totally different matter. The land on Papua is traditionally held by the local people and only a negligible percent of the owned land is inscribed in the register. Therefore, in order to proceed with the foundation of the YUS Conservation Area it was necessary to persuade the landowners who are the sole agents exclusively in control of their land to agree to the project. Since Dono is the owner of vast lands in the Toweth region it was no surprise that it was the inhabitants of this village who became the first community that got actively involved in the project. Such involvement was strived for in other communities as well. Dono rose to meet this challenge, travelled through the YUS area and entered into negotiations with 35 communities which inhabit the regions of today's conservation area. In his depictions of these meetings Dono recalled dramatic moments in some regions when he was treated as an arch-enemy and found his life in danger. In the end, however, nothing stood in the way of launching the ceremonial opening of the YUS Conservation area and the commencement of the Tree Kangaroo Conservation Project (TKCP) founded by the Woodland Park Zoo.

YUS Conservation area is a protected area of the Huon Peninsula in the Morobe province, Papua-New Guinea. The area stretches from the coral atolls of the northern coast all the way to peaks of the Saruwaged Mountains in the west. The representatives of the 35 villages, which are located on today's YUS Conservation Area, heard the appeal of the owner of the whole YUS Conservation Area, and made the protection of the area possible. For the first time in history, the inhabitants of Papua New Guinea willingly agreed on the protection of their natural habitat despite

the fact that such decision imposed limitations on hunting and banned logging and mining of mineral resources. The traditional life of locals was also to undergo dramatic changes.

The YUS Conservation Area is divided into three zones according to the different levels of protection - the conservation zone, the buffer zone and the livelihood zone. The most attention is paid to the conservation zone, which is subjected to thorough examinations and strict restrictions. In the YUS Conservation Area this zone is the place where the tree kangaroo populations live and which understandably represents the main reason for the creation of this protection area.

The buffer zone is a protection belt which is located between the conservation zone and the livelihood zone and its function is to avert negative influences caused by humans and prevent their spreading on either side. This belt does not evince any extraordinary wildlife nor cultural value by itself and its purpose is merely to absorb the impact of human activity. For this reason the buffer zone can be used to procure wood as a source of building material, alternatively to create wooden artefacts, products and clothes made from bark and so on. The hunting of birds and small animals is also allowed here despite the fact that in Yawan hunting is a secondary means of subsistence with gardening/agriculture the primary means.

The livelihood zone is a wide-scale system of factors which affect living conditions. Depending on the wildlife conditions the natural environment creates various adaptation strategies. The production is generated mainly by gardening, agriculture and poultry and pig breeding. The system of production in the YUS Conservation Area is determined by a range of factors out of which natural conditions are but a single dynamic. This is proven by the fact that people live in totally different ways in localities sharing the same natural conditions. There are also other factors which greatly influence the way of life and the means of subsistence. These factors can be subsumed under three basic categories: natural conditions (climate and soil), market (different forms of trade, distance from cities and towns and their accessibility, infrastructure) and domestic production (means of subsistence, local crafts/artefacts creation).

By their decision to found the YUS Conservation Area the inhabitants of the area between rivers Yupno, Uruwa and Sum formally consented to abide by the bans on hunting, logging and mining of mineral resources. The purpose of the wildlife protection program is mainly to preserve the

location and protect its flora and fauna, yet another important goal is also to cater for the needs of the local communities. The TKCP program anticipated that the wildlife protection would help the people understand their natural resources better and use them more effectively. In return, the organization offered aid in the development of health care and education. However, it remains to be seen to what extent both of the parties keep their promises. According to the evidence of the local inhabitants of the Uruwa valley the support of the local communities from TKCP is not very strong.

Today, the inhabitants of the YUS area are facing not only changes resulting from the creation of the conservation area, but also climatic changes. People here reflect the changes in the climate, namely the irregularities in the monsoon cycles. They are forced to adjust the schedule for gardening, planting and harvesting particular crops to the particular seasons.

As one of the founding fathers of the YUS Conservation Area, Dono has realized the full extent of the preciousness of their natural environment. By raising public awareness of this issue in the participating villages he has been striving to persuade the local citizens of the importance of preserving their culture and thereby aspiring for sustainable development. The importance of maintaining allegiance to one's culture and the protection of culture and nature are taught daily even in the local school in Yawan.

The issue of socio-cultural changes in the local communities in the context of sustainable development has not been given adequate attention. Paige West's. Her research took place in another location and in substantially different socio-cultural environment but she managed to implement the agenda of nature preservation.

As a result of the establishment of the YUS protected areas, the key socio-cultural changes have taken place. They have not been systematically observed or studied yet by any of the involved institutions nor by any individual research projects. Therefore, we can consider the current state of available knowledge and information on these topics to be insufficient.

The initial concerns about the way students would handle the topic „Nature Conservation“ quickly vanished after the task was announced to them. Without exception, everyone got hold of his or her pastels, pencils and pens and started to work self-consciously on the task. They systematically categorized the topic into „right“ and „wrong“ and proceeded with the descriptions. The teachers at the local school consistently work with their

students and diligently strive to develop their ideas and acquaint them with new knowledge.

All pictures which expressed a positive attitude to nature contained the following features: a thick green forest abundant with flora and fauna often with abundant water resources. Tree kangaroos, birds-of-paradise and cassowaries were the most common representatives of the animal kingdom; other species of birds, rodents, snakes and geckos were less common. The depicted landscape was usually mountainous, however large bodies of water reminiscent of a sea or water bodies placed in a less hilly terrain appeared as well.

The descriptions of the pictures would feature statements conveying that nature protection is based on the protection of natural resources and also warnings that people are dependent on nature. Trees are a building material and water is necessary for survival and for maintaining hygiene. The children also describe the principles of reciprocity - if people decide to protect the nature, it will hold its protective hand over them in return.

The negative impacts on nature are univocally ascribed to mining companies and the strongest appeal is made to prevent these companies from their activities. They reach these conclusions through very simple reasoning - *if all trees are logged, there will be no material to build houses; if a forest is destroyed, there will be no animals to hunt; if stone is excessively quarried, the springs' flow could not be controlled. In some cases even a thought of one's own negative influence on the nature was tackled. The gardening is to blame here because the cutting down of the natural vegetation which necessarily precedes the building of a garden substantially changes the soil climate. Direct sunlight dries the land, the soil loses its moisture-retentive qualities, the water flows down on the surface and is not capable of engendering new life.*

The pictures showcasing the activities which lead to the destruction of nature do not only feature plants and animals but also people and objects. Logging is displayed most frequently, meaning people who cut down trees with axes and saws. Some pictures even display cars and ships which transport the logs of wood. One very original picture featured an airplane which was flying over a devastated wasteland cleared of trees and had a bubble rising from the airplane's window with the words „*ha, ha, ha, richer.*“

What was unusual about the pictures in general was the fact that the pupils painted even things which they could have never possibly seen

with their own eyes – for example large water bodies, the ocean, ships, lorries transporting cut-down trees, white men with saws and so on. The following table (#8) features an overview of the most frequently represented objects divided according to the category in which they occurred; either in “What is right to do” or “What is wrong to do” and also according to the gender of the pupils who took part in the task.

Table 8 Kinds of objects depicted on the drawings (topic: What does nature protection mean?)

Object	Right	Wrong	Girls	Boys
Tree or wood	9	11	4	7
Mountains	5	5	1	4
Sky	3	3	1	3
Sun	0	4	1	3
Water	4	0	2	2
Dirty water	0	3	2	1
Blue clouds	3	3	1	3
Black clouds	0	1	0	1
Grass	6	0	1	5
Dried soil	0	6	2	4
Tree kangaroo	3	0	0	3
Birds	3	1	1	3
Cassowary	2	1	1	2
Frog	0	1	1	0
Pig	1	0	0	1

Object	Right	Wrong	Girls	Boys
Persons	0	7	2	5
Logging	0	11	4	7
Saw or ax	0	7	2	5
Ship	0	1	1	0
Car	0	4	2	2
Plane	0	1	0	1
House	0	2	2	0

Description of the drawing #24: „Protection of the forest right to do: to conserve the forest and say no to any activities come in and take place in the forest; forest give out service to build; the forest nature provide foods for us; the forest give out oxygen to use and use breath in. Destroyed of the forest wrong to do: any activities take place destroyed our forest; activities like logging take place in the forest destroyed foods for people and foods for animals; logging come in and chemical spoil our biggest river and small creek for us to drink.“

Description of the drawing #25: „Nature protection means how to protect it. You must protect it like that. Don't let any companies come in to your environment and destroy the nature. When you let logging or mining companies come in, you will see no more creatures more. And to when logging companies come in, you will have no good tree to build new house. And you will see the many landslide will happen in your areas. When your fathers generation will not have proper areas to build houses and too new generation will complain about the land. So you must think twice and you let any companies come in. In my areas we don't let any companies come in because we always think twice, so I love my place and my country Papua New Guinea.“

Description of the drawing #26: „In this short story I would like to write my story about nature protection. Nature protection means that good and bad side of nature resources. This is my story about good and bad side of nature on this world. When you looking after the national resources it will help you later. When you cutting down big tree you will destroy biodiversity than means you will destroy environment. When you want to cut down the big tree make you must cut down the selected tree only, never cutting any tree. You will see on the picture you will see that bad side and good side of natural resources. When you cut down all the trees, later generation will suffer for natural environment.“

Description of the drawing #27: „What is right to do. This is bush. We people look after our bush were we plant tree we look after these naively. In this bush we don't allow other company or any people to come to our bush. There reason we don't kill animals and animals did not disappear. We made our bush beautiful. What is wrong to do. Today people see money. They allow any company to come to our bush. When they came to our bush. They destroy everything in the bush. When the company go out all the animals disappear. And landslide and flood enter that area for that reason we should not to any company to come to our area.“

Description of the drawing #28: „My forest is full of many things. We can see like mountains, flowers, trees and many animals are there. That make my forest look beautiful and also my forest is full of many things. My forest look beautiful. I love my forest, when it look beautiful. One day many people making garden there and cut trees down and destroy many things and also chase animals and kill them when they do this. The sun rising up and shining there you will can see that all things are dry out. When rain drops and the water go into the soil and it cause landslide to break down. When they do this, they destroy our forest and also chase the wild life there.“

Prospects for the future

(Julie Hubeňáková)

The traditional way of life of the Nungon people cannot be as it was in the past. They have been in contact with the Western civilization for decades and traditional beliefs and rituals have changed, combining Christian and traditional elements. Due to the establishment of YUS Conservation Area, Uruwa valley is in ever more intensive contact with the outside world.

Our activities at the elementary school in Yawan, where we carried out our research based on the visualizations of particular topics, yielded many interesting results. The concerns about the state of nature in the future are not an exclusive privilege of the conscious and intelligent part of the Western population. Even in the mountains of the isolated Papua New Guinea people are increasingly being aware of the threats that may directly affect their culture in the future. Even though they realize what the conveniences of modern urban life might bring them and how much money the logged wood could provide, they are systematically reminded by the school of how unique their culture is and how immensely important it is not only to be conscious of it, but also to protect it and preserve it for future generations.

The pupils at the local school were given a task to work out several topics, some of which were deliberately chosen in potentially contrasting pairs, such as culture/nature and open countryside/gardens and so on. Gradually, even more connections started to appear between the individual topics. The majority of pupils handled the topic „nature conservation“ by contrasting which activities have a good impact on nature and which do not. The teaching methods beautifully manifested themselves here because over the course of the lessons these opposites were clearly distinguished. These topics were discussed not only in general, but also in the particular example of the YUS Conservation Area. With a slight overstatement one may state that the inhabitants of the Uruwa valley are

aspiring for sustainable development through their actions and approaches to environment. Even more shocking were the results of the researched topic „my area in the future“.

Surprisingly enough, in their drawings the pupils avoided any objects that would refer to the traditional Papua New Guinean's culture. Quite to the contrary, the pictures exuded merely technological progress, even in the shape that was not compatible at all with the values of sustainable development. It is very difficult to estimate without further clarification if the authors of these drawings, the pupils of the primary school, pictured the future in a way that they would like to see their village or if they based their drawings on general predictions. Therefore, it is impossible to state whether they envision the future changes positively or negatively without undertaking an extensive research into the pupils' motivation.

Even though local nature is protected by the YUS Conservation Area project, the environmental changes will affect not only the landscape, but also the character of the villages. Today, the village of Yawan is surrounded by greenery, trees and forests. The inhabitants of Yawan live in a village which is divided into two parts by an airstrip. The school, a little steel sheet church and most of the dwellings with the majority of inhabitants are located in one part. The second part is composed merely of a couple houses. Most of them belong to the landowner's family. The outer world is accessible only by plane and flights are very sporadic. On foot one can reach only a couple of villages in the vicinity; it is impossible to reach any cities. Lae is the closest city, which can actually be reached on foot, nevertheless, it takes almost a week to get there and the trip goes through a very difficult mountainous terrain. It is almost impossible to undertake it during the rainy season. Hence, Yawan is a rather isolated place. People live in the houses made of wood and bamboo, which are elevated on poles. Fire is a source of heat and light and is also used for cooking. A fire ring is located in the central room of the dwelling and represents the pivotal place of every household. The stream is the essential source of water and by virtue of a bamboo piping it supplies every house with drinking water – thereby a stable flow of water is created in the vicinity of the dwellings which serves as a source of water for cooking, drinking, dish washing and also as a bathroom. Toilets are located approximately twenty meters behind the house in a separate small hut made of brushwood.

The images of Yawan in 50 years show the exact opposite of what Yawan looks like these days. Trees and greenery make way for paths and roads which would, on the one hand, connect different parts of the village and on the other, connect Yawan with the surrounding villages. Cars, robust and modern, are parked in front of some houses (drawing #32). A brick church dominates the village and the houses surrounding it are permanent and regularly aligned (drawing #29). Instead of fire, electric lights can be seen illuminating the interiors of houses and electric power lines are present all around the village (drawing #30). Some pictures even feature satellite dishes and antennas on the roofs. Instead of the bamboo piping that would bring water from the stream to the houses a shower rising from the ground appears in front of each house (drawing # 31, 33). The only objects, which still retains its original semblance in the fantasies of the Yawanese pupils even after 50 years, are toilets - a hole dug in the ground surrounded by brushwood almost movingly symbolizes that the imagination and the knowledge of the world „out there“ has not yet been completely formed.

A relevant explanation given by the authors of the drawings provided us with understanding what these drawings actually mean. One participant gave a following description of the drawing: “This is my drawing; you can see my area in today. On my picture of my village is not good. My area is near tree and beside of me big mountain covert with many rain forest. We have no service. My village is made up of two small group of houses. So I imagine my area at another side of the drawing. That’s my dream to develop or imagine my area in 50 years later or in the future. And my village people will have basic service like water supplies and power line, they need a highway from Lae to my village. And lastly they need permanent houses or buildings.”

Other commentaries of the drawings stated: In the future “we will live for different levels of life. ... That time we will use foods from the store to eat”; „There will be roads and cars“; “they will make our area become colorful, also they will help us to sell things and get money from the fruits, pigs, peanuts and etc.”; “People in the village will develop their knowledge by becoming business men and women to bring new things in my area”.

Table 9 Kinds of objects depicted on the drawings (topic: My area in a future)

Object	Girls	Boys
Car	4	5
Water-tank or water conduit	4	3
Permanent house	4	6
Road	4	6
Electricity	0	2

The visions of progress in the area around the Yawan village and in the village itself, as depicted by the local pupils, are closely connected with the influx of money into the area. Here, however, the differences between the visions and the reality are still evident. The sheer location of Yawan suggests that the integration of the area into the larger economical context will not be that simple. The local inhabitants lack any source of income whatsoever. Running a coffee business, Dono is the only one who brings money to the village. The teachers of the primary school are also paid wages and the teacher's wife earns some money by dressmaking and selling clothes. The rest of the people have no money and they rely on what they are able to grow and also on their hunting capabilities. It will be very difficult to reach the reality pictured by the students without a wider economic involvement of the inhabitants. The mining and logging can be excluded from potential income due to the existence of the YUS Conservation Area. Therefore, the most likely means of generating money would be by profiting from the area's unique biodiversity which is under the protection of the YUS Conservation Area. Given that the conservation program promised growth and development, maybe this source of income will move the community a step closer to the future envisioned in the drawings.

Even inhabitants of the remote areas such as Yawan have been in contact with the Europeans (Westerners) since the arrival of the first missionaries. In the last couple of years, they have been engaged in a more frequent contact with scientists and researchers, particularly with

biologists. Even though an anthropologist might think that it is him who is the sole observer of the local life in a certain area the truth is that he also is an object of interest and is being observed with curiosity. The equipment, technical devices, and general goods from the West are becoming familiar to the local people and they are gradually leading to a new standard of living. Thereby, the people are becoming increasingly aware of their isolation and incompatibility with the urban life.

During the research we have encountered a considerable discrepancy – the local children are taught to respect their tradition and culture and feel responsible for it. The teachers lay stress on environmental issues and focus on promoting the right attitudes. To this end they are successful – the children know what is good and what is bad for environmental sustainability and cultural preservation. On the other hand, this knowledge is not reflected at all in their visions of the future. They dream of progress, money and a different life from the one they are accustomed to.

People from the Uruwa valley are deeply connected to the outside world, but not all of them are even in contact with the nearest city of Lae. The language barrier also plays a role. Only a few people can speak one of the official language of Papua New Guinea called *Tok Pisin*. The children are taught *Tok Pisin* in school and are trying to learn the basics of English, too. Without knowing any of the national languages, it is difficult to participate in the economy or in the market. They can trade crops or coffee, but it is only a drop in the ocean. The establishment of YUS Conservation area brings new job opportunities as local people can assist researchers and scientists and other incoming people. Also, the rich biodiversity may become the primary source of financial inflows, with which locals can pay school fees for their children. However this may be overly optimistic.

The collected pictures provide us with a detailed information about the children's dreams. Almost everybody wants to live and work out of the village. Boys want to be pilots, doctors or scientists and girls want to be nurses. They reported as a reason the fact that pilots, doctors, scientists and nurses are able to earn a lot of money and help other people. Children are led towards environmental responsibility, to keep their culture and to bequeath the cultural heritage to the next generations. But they dream of development and an independent future, as it was said in one drawings "*At that time we will survive on money, no one will help us*". Isn't it what they have now?

Description of the drawing #29: "I am think that my area in future it will change. And also every thing will be developing. Like every houses will capper and also some coastal plant will grow in the bush area. Like Mangoe, coconut and nuts. And also highway road will come in our area."

Description of the drawing #30: "Today we have no development in our area like road, bridge, water supply and etc. But I'm imaging that after fifty (50) yaers you will see our village will change. When our future will develop our area and made a road bridge, mobil communication, hydro power and etc."

Description of the drawing #31: "This is story of my area in future in 50 to 60 years. My area will defenedly it will be going to change. In (50 to 60) years my area is going to be change. All the houses was made by strong past, whit capa building. Church and elementary school will change it and put house capa building. Whit water tapes near the houses grass will short. Roud it will mantainy from Lae to in my area. PMV will raud from Lae to Sepyawin. My dream in (50 to 60) year my area Sepyawin will go to change that's a my dream in future."

Description of the drawing #32: "In the future every things that around us will finish. We will live for different levels of life. We will find bushes materials to build and also garden food will disappear. That time we will use foods from the store to eat. We will water in tank to drink and wash. We will use electricity power and stou to cook."

Description of the drawing #33: "I think that in 50 years it will be more changedable, the will build road and they will build more houses and they will change our area. They will make our area become colourful and also they will help us to sell things and get money from the fruits, pigs, peanuts and etc. It will be reary chang in my future. I think that."